127. Torstaina 28 päivänä lokakuuta 1993

kello 18

Päiväjärjestys

Ilmoituksia

S.

Ulkopuolella päiväjärjestyksen

jatketaan valtioneuvoston pitkän aikavälin tulevaisuutta koskevan selonteon käsittelyä 3680

Pöydällepanoa varten esitellään:

1) Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 43 hallituksen esityksen johdosta laiksi verotuslain muuttamisesta (HE 122)..... 3753

2) Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 44 hallituksen esityksen johdosta laiksi perintö- ja lahjaverotuksen toimittamisesta vuonna 1994 (HE 217) ..... „

3) Sivistysvaliokunnan mietintö n:o 11 hallituksen esityksestä laiksi opettajankoulutuslain 11 §:n muuttamisesta (HE 150) „

4) Sivistysvaliokunnan mietintö n:o 12 hallituksen esityksestä laiksi taiteilijaprofessoreiden viroista ja valtion taiteilijaapurahoista annetun lain väliaikaisesta muuttamisesta (HE 154) ..... „

5) Sivistysvaliokunnan mietintö n:o 13 hallituksen esityksestä laiksi eräistä kirjailijoille ja kääntäjille suoritettavista apurahoista ja avustuksista annetun lain väliaikaisesta muuttamisesta (HE 155)..... „

S.

6) Sivistysvaliokunnan mietintö n:o 14 hallituksen esityksestä laiksi eräistä kirjailijoille ja kääntäjille suoritettavista apurahoista ja avustuksista annetun lain 2 §:n muuttamisesta (HE 201) 3753

7) Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö n:o 29 hallituksen esityksestä laeiksi lääkelain, sairausvakuutuslain 5 a ja 9 §:n sekä liikevaihtoverolain muuttamisesta (HE 101) ..... „

8) Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö n:o 30 hallituksen esityksestä laiksi sairausvakuutuslain muuttamisesta (HE 208) ..... „

Puhetta johtaa ensimmäinen varapuhemies Paakkinen.

Nimenhuudossa merkitään poissa oleviksi toinen varapuhemies Pesälä sekä edustajat Ala-Harja, Andersson, Anttila S-L., Antvuori, Biaudet, Björkenheim, Donner, Gustafsson, Heikkinen, Isohookana-Asunmaa, Jaakonsaari, Jokiniemi, Juhantalo, Järvilahti, Jääskeläinen, Kalliomäki, Kanerva, Karhunen, Kekkonen, Kivelä, Kuuskoski, Laurila, Lax, Lehtinen, Liikkanen, Linnainmaa, Lipponen, Louekoski, Louvo, Malm, Metsämäki, Moilanen, Mäkelä, Mäki-Hakola, Mölsä, Ojala A., Ojala O., Paasio, Pekkarinen, Pelttari, Perho-Santala, Pietikäinen M., Pokka, Puhakka, Pura, Ranta, Rehn O., Riihijärvi, Rimmi, Roos T., Rusanen, Räty, Saari, Salolainen, Savolainen, Stenius-Kaukonen, Suhola, Suhonen, Takala, Tennilä, Toivonen, Uosukainen, Urpilainen, Varpasuo ja Zyskowicz.

Nimenhuudon jälkeen ilmoittautuvat toinen varapuhemies Pesälä sekä edustajat Malm, Varpasuo, Louekoski, Metsämäki, Urpilainen, Karhunen, Suhonen, Mäkelä, Roos T., Zyskowicz, Laurila, Gustafsson, Uosukainen, Jaakonsaari ja Stenius-Kaukonen.

Ilmoitusasiat:

Lomanpyynnöt

Vapautusta eduskuntatyöstä saavat tästä päivästä sairauden takia edustajat A. Ojala ja Savolainen, virkatehtävien takia ed. Uosukainen sekä yksityisasioiden takia edustajat S-L. Anttila, Antvuori, Gustafsson, Jääskeläinen, Kivelä, Lehtinen, Mäki-Hakola, Perho-Santala, Rimmi, T. Roos, Saari, Stenius-Kaukonen, Suhola ja Takala, tästä ja huomisesta päivästä virkatehtävien takia edustajat Donner, Kekkonen, Kuuskoski, Louvo, Moilanen ja Paasio sekä yksityisasioiden takia edustajat Andersson, M. Pietikäinen ja Tennilä sekä ensi marraskuun 5 päivään virkatehtävien takia ed. Salolainen.

Pitkän aikavälin tulevaisuutta koskeva valtioneuvoston selonteko

Ensimmäinen varapuhemies: Ulkopuolella päiväjärjestyksen jatketaan eilen pidetyssä toisessa täysistunnossa keskeytettyä pitkän aikavälin tulevaisuutta koskevan valtioneuvoston selonteon käsittelyä.

Keskustelu jatkuu:

Ed. Haavisto: Arvoisa puhemies! Eilen täällä salissa monissa puheenvuoroissa sivuttiin kysymystä Suomen poliittisen järjestelmän uskottavuudesta tulevaisuuden haasteiden edessä. Kansa on vieraantunut politiikasta, poliitikotkin ehkä kansasta ja motivaatio yhteiseen päätöksentekoon osallistumiseen laskee ja laskee. Miksi? Politiikassa riittää kyllä päivänkohtaisuutta, hallituksen ja opposition välistä kädenvääntöä, mutta horisontin taakse ei ole näköaloja. Tämä ei vaivaa pelkästään poliittista keskustelua vaan myös puolueiden ohjelmia, joista on aika vaikea hahmottaa esimerkiksi Suomea vuonna 2030. Millainen Suomi se puolueohjelmien valossa vaikkapa olisi?

Tässä tilanteessa eduskunnalle nyt annettu tulevaisuuspoliittinen selonteko on tärkeä paperi. Se ei ole pakoa tulevaisuuteen tämän päivän polttavista ongelmista. Päinvastoin. Sen kautta on mahdollista nähdä, minne tänään kuljettu tie huomenna johtaa.

Arvoisa puhemies! Ensiksi haluaisin kiinnittää huomiota siihen, että tulevaisuudesta esitetään yleensä teknisiä tai organisatorisia visioita, mutta hyvin harvoin puhutaan tulevaisuuden sosiaalisista visioista tai tulevaisuuden arvomaailmasta. Hyvin usein puhutaan tulevaisuuden huippuhetkistä, tekniikan yksittäisistä voitoista tai saavutuksista. Liian harvoin puhutaan tulevaisuuden arjesta, tasosta, jolla ihmiset keskimäärin tulevaisuudessa elävät. Kun katsotaan maapalloa kokonaisuutena ja väestön painopistealueita maapallolla, on pakko sanoa, että meidän tulevaisuutemme täällä Suomessa on marginaalia. Kehitysmaiden ihmisten tulevaisuus, maapallon väestön enemmistön ihmisten tulevaisuus on keskipiste.

Me ehkä täällä puhumme virtuaalitodellisuudesta tai yksityisestä avaruusmatkailusta. Enemmistöllä maapallon väestöstä huoli on ehkä uusien kaivojen poraamisesta, puhtaan juomaveden saamisesta tai joidenkin yksinkertaisten aurinkopeilien käyttämisestä ruuan lämmittämiseen sen sijaan, että hukattaisiin polttopuuta nykyisellä tavalla.

Kun puhutaan tulevaisuuden sosiaalisista visioista tai tulevaisuuden arvomaailmasta, on pantava merkille, että hyvin usein meidän tulevaisuusnäkemyksemme on jonkinlainen avaruuteen sijoitettu villi länsi. Colteista on siellä tullut laseraseita, mutta ihminen on säilynyt tunnettujen laulun sanojen mukaan entisellään. Bertolt Brecht sanoi tämän joskus sanoilla "uudet antennit välittävät vanhoja typeryyksiä".

Viime viikkojen keskusteluihin viitaten voi tietysti kysyä, jos Suomessa vuonna 1963 olisi tehty tulevaisuusvisioita, olisiko silloin osattu ennustaa tätä henkistä köyhyyttä kaikessa mitassa topless-pesuloineen tai laajasti tarjottuine seksipuhelinpalveluineen. Olisiko osattu ennustaa, mitä tämän päivän lehden ilmoitussivut esimerkiksi tällä sektorilla sisältävät? Henkinen köyhyys on yksi tämän päivän Suomen suurimpia ongelmia.

Arvoisa puhemies! Kun puhutaan tulevaisuuden tekniikasta teollisuusmaiden osalta, on mielestäni vain yksi tie, jota voidaan kulkea. Se on teollisuuden vihertyminen, suljetut raaka-ainekierrot, energian hyötykäyttö, ympäristön kannalta kestävä talous. Uusien tuotannonalojen tulee olla ympäristön kannalta sopusoinnussa.

Sosiaalisena kysymyksenä tähän talouden tehokkuuden ja ympäristöystävällisyyden lisäämiseen liittyy kysymys työllisyydestä, ns. jobless growth -ilmiöstä, josta täällä käytiin myös välikysymyskeskustelu, eli työpaikkojen vähenemisestä talouden kasvusta huolimatta. Olemme nyt ehkä sen uuden ajan kynnyksellä, jossa perustarpeiden tyydyttämiseen tarvitaan yhä vähemmän ihmistyötä, mutta tämä havainto vaatii kokonaan uutta tulonjakoajattelua. Työaika voi lyhentyä, mutta kansalaisten tulojen on entistä enemmän tultava automaatiosektorilta tapahtuvista tulonsiirroista. Tällaisen perustulojärjestelmän aika on nyt ovella ja eduskunnan tulisikin selontekovastauksessaan kiinnittää huomiota uuden perustulojärjestelmän kehittämisen tarpeellisuuteen.

Eilen tässä salissa puhuttiin myös Suomen paikasta maailmassa. Ensiksi haluan ilmoittautua niihin, joissa ulkoministeri Haaviston puheet euroantlanttisesta yhteistyöstä herättivät oikeastaan myönteisiä mielikuvia. En tällä tarkoita uusien Hornetien hankkimista enkä tarkoita esille nostettua kysymystä Suomen Nato-jäsenyydestä. Mutta euroatlanttisuus on mielestäni tietynlaista juurien tunnustamista, historiallisen yhteyden myöntämistä Euroopan ja Pohjois-Amerikan kesken. Olemme koko tämän vuosisadan ajan sitoutuneet samaan teknologiseen ajatteluun. Olemme tehneet siinä myös samat virheet. Edessämme ovat lähes identtiset ongelmat paitsi ympäristön myös kansalaisten kokeman sosiaalisen kriisin suhteen.

On uskomattoman lapsellista puhetta nähdä Eurooppa, Yhdysvallat ja Japani vain taloudellisina kilpakumppaneina, kun niitä yhdistävät valtavat yhteiset ongelmat. Ne ovat myös yhteisesti hyvin suuressa globaalisessa vastuussa suhteistaan kehitysmaihin esimerkiksi kysymyksessä kärjen taittamisesta kasvihuoneilmiöltä tai estäessään ympäristön kannalta haitallisen tekniikan leviämistä maailmalla. Asetekniikka ei tietysti tästä ole vähäisintä.

Mielestäni Suomen pitäisi nykyisen Eurooppa-keskeisyytensä sijaan luoda aktiivista yhteistyötä myös Yhdysvaltojen ja muiden Amerikan mantereen maiden kanssa, kehittää edelleen suhteita Aasiaan muutenkin kuin kaupalliselta kannalta ja tietenkin luoda uusi yhteistyösuhde naapurimaamme Venäjän kanssa. Jo eilisessä keskustelussa pääministeri Ahon kanssa täällä kiinnitin huomiota siihen, että Suomen Venäjän-politiikka on varmasti hyvää tarkoittavaa, mutta se pitäisi selkeämmin manifestoida, meidän tavoitteemme siinä pitäisi lausua julki ja kansalaisten silmät pitäisi Suomessa avata näkemään Venäjän uhkien lisäksi ne mahdollisuudet, mitkä nykyinen murrosprosessi siellä sisältää.

Nyky-Venäjällä ei ole vain prostituoituja ja mafiosoja, kuten saattaisi suomalaisia tiedotusvälineitä seuraamalla luulla, vaan myös uusi sukupolvi niin tieteessä, taiteessa, liike-elämässä kuin politiikassakin. Suhteiden luominen tähän nyt nousevaan uuteen sukupolveen on Suomen ja suomalaisten kannalta avainkysymys. Hallituksen idänpolitiikka ei saa olla vain varautumista pahan päivän varalle tai pahimman vaihtoehdon varalle. Sen pitää olla aktiivista uusien yhteyksien tukemista ja uusien mahdollisuuksien luomista. Tässä voidaan tehdä paljon paitsi virallisella tasolla myös suoraan kansalaisyhteiskunnan tasolla ja kansalaisten välillä.

Arvoisa puhemies! Lopuksi palaan vielä arvokysymyksiin ja henkiseen tilanteeseen Suomessa. Voisi väittää tai yksinkertaisen laskutoimituksen perusteella ajatella, että suomalaisten enemmistöllä on tällä hetkellä maailmankatsomuksellinen kriisi. Näen siinä kolme eri vaihetta.

Ensimmäinen kriisi lähti liikkeelle jo 60-luvulla, kun muutettiin laajassa mitassa maalta kaupunkiin, eikä tästäkään kriisistä Suomessa ole vielä selvitty. Juurettomuus on asutuskeskuksien suurimpia ongelmia. Meillä ei ole kehittynyt todellista kaupunkikulttuuria. Ihmiset eivät osaa ottaa hyötyä irti omalle elämälleen kaupungissa, asutuskeskuksissa asumisesta. Niissä ei ole kehittynyt sellaisia alakulttuureja tai sellaisia kulttuuriharrastuksen muotoja, joita urbaani kulttuuri mahdollistaisi.

Suomen maatalouden muokkaaminen eurokuntoon ei yhtään vähennä tätä juurettomuuden ongelmaa. Se tuo sen piiriin yhä uusia ihmisiä, ja maataloudessa perinteisesti vallalla ollut ylisukupolvinen ajattelu on kyllä Suomessa kerta kaikkiaan katkennut.

Toinen suuri kriisiaalto, voitaisiin ajatella, lähti liikkeelle 70-luvulla, jolloin Rooman klubikin esitti omat Kasvun rajat -ajatuksensa ja ympäristöajattelu laajemminkin alkoi tehdä tuloaan. Tämä ajattelu on pikkuhiljaa kaivanut maata jalkojen alta niiltä, jotka ovat uskoneet suuriin teknisiin kasvu-utopioihin, ja jopa monet jälleenrakennus-Suomen, sodanjälkeisen Suomen suuret hankkeet ovat näiden faktojen valossa osoittautuneet hiekalle rakennetuiksi. Ympäristövaikutukset ovat käyneet kestämättömiksi. Tämän kriisin piiriin on kuulunut niin osa Suomen sivistyneistöä, koulutettuja ihmisiä, kuin myös tavalliset teollisuustyöntekijätkin, jotka ovat arjes-

saan joutuneet pohtimaan työnsä ja teollisuuden ympäristövaikutuksia.

Voisi vielä ottaa kolmannen kriisin eli 80-luvun kriisin, jolloin viimeinenkin ajatus siitä, että aidan takana ruoho olisi vihreämpää, kariutui reaalisosialismin talous- ja ympäristövaikutuksiin. Ei enää ollut olemassa sellaista ihannemaata, johon voisi viitata eduskuntakeskustelussa tai muuallakaan. Ei enää ollut DDR:ää, ei enää ollut Neuvostoliittoa, ja nykymuotoinen Kuubakin alkaa olla kai olemassaolonsa rajalla.

Kun laskee yhteen vaikkapa nämä kolme kriisiä, maaseudun kriisin, teollisen kulttuurin kriisin ja vielä reaalisosialismin kriisin, tavallaan koko tämän vuosisadan vallinneen utopian kriisin, niin voisi ajatella, että suomalaisten enemmistö on todella joutunut pohtimaan maailmankatsomuksensa perusasioita uudestaan viimeisinä vuosikymmeninä. Monet, hyvin monet suomalaiset valittavat, että menetysten tilalle ei ole tullut kovin paljon uutta. Tässä mielessä keskustelu arvoista, keskustelu tulevaisuudesta on myös tärkeää.

Arvoisa puhemies! Jaettu selontekoaineisto on mielestäni kiinnostava ja antaisi aihetta moniinkin huomautuksiin. Otan kuitenkin esille yhden näkökulman, jonka tulevaisuudentutkija Mika Mannermaa on tiivistänyt neljään eri tulevaisuuden Suomeen. Hän puhuu ensiksi koviin arvoihin pohjautuvasta oman onnensa seppä -Suomesta, jossa kukin hoitaisi vain omaa asiaansa. Toiseksi hän puhuu vanhakantaisesta kotimaani ompi Suomi -ajattelusta, jossa pystytetään sellaiset rajat, joiden yli Suomesta ei näe minnekään, kieltäydytään näkemästä maailman muutosta. Kolmanneksi hän näkee maailma kaatuu päälle -Suomen, Suomen, joka vain ajautuu tulevaisuuteen, jossa ei tehdä aktiivisia valintoja, ei vaikuteta tulevaisuuden Suomen tai maailman rakentamiseen vaan kohdataan vain vastaan tulevat tosiasiat. Neljänneksi hän näkee mosaiikkisen verkostoyhteiskunnan — aikamoinen sanahirviö — jonka mallina olisi kuitenkin kansalaisyhteiskunta Suomi, jossa kansalaiset aktiivisesti vaikuttavat tulevaisuuden päätöksentekoon.

Mielestäni on hyvä, että arkipolitiikan keskellä välillä pysähdytään miettimään tällaisten vaihtoehtojen välillä. Siinä mielessä tulevaisuusselonteko ja toivottavasti tästä alkava keskustelu luo myös politiikkaan vaihtoehtoja, visioita ja myös poliittisten puolueiden ohjelmiin ajattelua siitä, miltä Suomi näyttää ensi vuosituhannella tai tästä vaikkapa 50 vuoden päästä.

Ed. H a u t a l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Haavisto mainitsi aluksi, että hyvin harvoin tulevaisuuden visiot ovat visioita siitä, miten ihmiset elävät, eli sosiaalisia visioita. Haluan nyt kiinnittää kaikkien läsnä olevien huomiota siihen, että syy, miksi tämä hallituksen selonteko on ehkä poikkeuksellisen puutteellinen tässä suhteessa, saattaa johtua siitä, että näihin taustakeskusteluihin, joita meille on erilaisina selonteon liitteinä jaettu, on osallistunut valtaosin vain miespuolisia kansalaisia. Se on todella järkyttävää luettavaa, kun katsoo näitä luetteloita. Siellä on noin 20—25 hengen keskusteluita, joissa yleensä on ollut kolme naista tai sitten yksi nainen, joskus jopa ei yhtään, harvemmin enemmän. Uskon, että emme voi muodostaa tasapuolista kuvaa tulevaisuudesta, varsinkaan sosiaalisesta tulevaisuudesta, jos jatketaan näin miesvaltaisella joukolla.

Ed. T i u r i (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Haavisto kiitti Rooman klubia esimerkkinä siitä, miten on saatu esiin tärkeitä uusia ideoita ja ajatuksia, jotka ihmiskunta vähitellen ymmärtää ottaa huomioon. Muistuttaisin häntä siitä, että Rooman klubin viimeisimmässä raportissa on myös todettu, että ympäristöongelmien, ennen kaikkea kasvihuoneilmiön, ratkaiseminen edellyttää ydinvoiman käyttöönottoa entistä enemmän. Siinä kohdassa minusta vihreiden pitäisi viimeinkin tunnustaa tosiasiat.

Ed. A l h o : Arvoisa puhemies! Tulevaisuusselontekokeskustelu saattaa pahimmillaan johtaa siihen, että puhutaan sellaisesta, mitä pitäisi tehdä tai millainen olisi hyvä tulevaisuus, mutta sitten se ei johda käytännön ratkaisuihin tänä päivänä, jotta tuo tavoite voitaisiin joskus saavuttaa.

Minä henkilökohtaisesti haluaisin lähestyä tulevaisuusselontekoa samanlaisesta näkökulmasta kuin eräs kansainvälinen jättiyritys, joka lähti siitä, että vuonna 1994 se tulee olemaan maailmanmarkkinoilla ykkönen. Tämä yritys oli monistamiseen liittyvä yritys. Se teki tuon päätöksen kuusi vuotta sitten, ja nyt on niin, että kun he ryhtyivät kerimään tästä tavoitteesta taaksepäin sitä, mitä täytyy tehdä, jotta tavoite saavutetaan, päästiin sellaiseen strategiseen johtamiseen ja sellaiseen tulevaisuuden hallintaan, että nyt tuo tavoite on saavutettu. Kysymys on Canon-yhtiöstä.

Samalla tavalla mielestäni nyt tässäkin keskustelussa pitäisi määritellä, millaisen me tahdomme Suomen olevan vaikkapa kymmenen vuoden ku-

luttua. Se on mielestäni hyvin pitkälle tulevaisuuteen asetettu tavoite silloin, kun puhutaan yhteiskuntapolitiikasta ja maailmasta, jossa on hyvin vaikea nähdä loppujen lopuksi, millaisia muutoksia tulee tapahtumaan.

Mielestäni tuon tulevan, kymmenen vuoden päässä häämöttävän Suomen pitää olla uusi yhteisvastuu-Suomi. Sen palvelujen ja huolenpidon pitää olla ihmisarvoisia. Se edellyttää sitä, että meillä on taloudellista kasvua, mutta samalla sitä, että myöskään ympäristökysymykset eivät ole mikään markkinahäiriö tai jonkin sorttinen muoti-ilmiö, vaan kaikkea tullaan mittaamaan sen suhteen, miten se kuluttaa ihmiskunnan ja tässä tapauksessa myös Suomen luonnonvaroja. Energian säästö, monet tämäntapaiset kysymykset kuuluvat mielestäni siihen tulevan Suomen kuvaan, josta haluaisin puhua.

Juuri tällä hetkellä, jos mietitään, mitä pitäisi tehdä, jotta uusi yhteisvastuun Suomi voisi olla todellinen, tärkein kysymys on tehdä jotain työttömyydelle, sillä kaikissa niissä maissa, joissa on ollut korkea työttömyysaste, on voitu nähdä, että niissä on joukkotyöttömyys tullut pysyväksi, ennen kaikkea pitkäaikaistyöttömyys. Tanskassa jouduttiin jo muutamia vuosia sitten uralle, jossa Tanskassa on eletty pitkään 10 prosentin joukkotyöttömyyden tasossa, mistä on aiheutunut hyvin monia yhteiskunnallisia ongelmia. Jotenka siis tällä hetkellä näen tulevan uuden yhteisvastuun Suomen tärkeimmäksi haasteeksi saada aikaan talouspolitiikassa suunnanmuutos, joka lähtee siitä, että välittömiä työllistäviä toimenpiteitä saadaan aikaiseksi.

Mutta samalla pitää käynnistää myös pohdinta siitä, mitä me näemme työn olevan tulevaisuudessa. Tuntuu aika mahdottomalta ajatella, että me voisimme ajaa samanlaisella käsitteellä eteenpäin vielä tulevat vuodet. Jos ruuanlaitto laitoskeittiössä on palkkatyötä ja sitä kutsutaan työksi, niin minkä ihmeen takia ruuanlaitto perheessä kahdelle lapselle tai vähän useammalle ei olisi sitä samaa työtä. Vihdoin ja viimein nämä kysymykset, jotka ovat jo pitkään liittyneet siihen, mikä on työn käsite ja mikä perinteisen palkkatyön asema, pitäisi ratkaista.

Tässä näen, kun myöhemmin palaan työmarkkinakysymyksiin, että ennen kaikkea työmarkkinajärjestöjen täytyisi tulla pois poteroistansa ja lähteä katsomaan sitä, miten voidaan mahdollistaa paljon enemmän itsensä työllistäminen, freelancer-työ, erilaiset joustavat mahdollisuudet perinteisen, ikään kuin jonkun palveluksessa olemisen ohella.

Tähän työllisyyskokonaisuuteen liittyy myös se, että mielestäni nyt tulisi käynnistää koko yhteiskuntapolitiikan keinovalikoimaa hyväksikäyttävä projekti, jolla joukkotyöttömyyden ja ennen kaikkea pitkäaikaistyöttömyyden ongelmaan käydään voimakkaasti käsiksi. Kaikkien maiden, missä korkeata työttömyyttä on eletty, kokemukset ovat sellaiset, että pitkäaikaistyöttömyys passivoi ja vieraannuttaa ja aiheuttaa hyvin vaikeita yhteiskunnallisia ongelmia. Mekin tiedämme jo sen, että puolen vuoden työttömyyden jälkeen alkaa ote elämän rytmistä kirvota. Sen vuoksi koko sosiaali- ja terveyspolitiikka pitäisi nyt laittaa sellaisen projektitehtävän eteen, jossa pitkäaikaistyöttömyyden vaikeita yhteiskunnallisia ongelmia voitaisiin ehkäistä niin, että emme olisi tilanteessa, jossa pitkäaikaistyöttömyys tulee sukupolvelta toiselle periytyväksi.

Todettakoon nyt vielä kertaalleen se, että Suomen talous ei ole koskaan ollut tällaisessa tilanteessa, jossa sillä on edessään näin valtava työttömyyden ja pitkäaikaistyöttömyyden ongelma. Sinänsä paradoksi, koska tällä samaisella hetkellä pörssikurssit ovat täsmälleen muutaman vuoden takaisen markkinahumun tasolla ja Suomen viennin kilpailukyky on sen koko taloushistorian paras.

Tämä mielestäni voisi tarkoittaa sentapaisia asioita, että elämänrytmin säilyttämiseksi ryhdyttäisiin vakavasti toimenpiteisiin yhdyskuntapalvelun saattamiseksi osaksi työttömyysturvaa: ei pelkästään rahaa vaan myös toimintaa. Tämä mielestäni olisi hyvä malli sen ylläpitämiseksi, että ote arkiseen elämän rytmiin ja oman elämän hallintaan voitaisiin säilyttää.

Tästä talouspolitiikan välittömästä suunnanmuutoksesta ja siihen liittyvästä työttömyyden projektin haasteellisuuden ymmärtämisestä pääsen sopivasti siihen, että mielestäni tarvitaan myös yhteiskunnan perusteissa juuri nyt ratkaisuja, jotta uusi yhteisvastuun Suomi voisi olla todellinen kymmenen vuoden kuluttua.

Nyt puhun perusoikeuksista. Mielestäni on välttämätöntä, että taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset perusoikeudet saatetaan osaksi Suomen hallitusmuotoa, ei siksi, että hallitusmuoto koostuu sanoista, vaan siksi, että se koostuu niistä yhteisistä päämääristä ja tavoitteista, jotka me hyväksymme kansalaistemme oikeuksiksi ja velvollisuuksiksi. Tämä keskustelu on juuri nyt tarpeellista. Meidän on hahmotettava se, minkälaiseen yhteisvastuuseen olemme valmiita. Kun puhumme perusoikeuksista, me puhumme koko yhteiskuntamme peruskysymyksis-

tä, puhumme siitä, mitä on olla suomalainen ja mitä se merkitsee yksittäisille ihmisille, mitä isänmaa tarjoaa kansalaisilleen.

Perusoikeuksista on jo hyvää aineistoa olemassa. K.J. Långin perusoikeuskomitea on jättänyt työnsä. Sen jälkeen on Hallbergin työryhmä istunut ja löytänyt mielestäni hyvin käyttökelpoisen pohjan edetä hyvin nopeasti tässä asiassa. Odotan siis nopeaa perusoikeuksien saattamista hallitusmuotoon, mikä mahdollistaa myös sen keskustelun, minkälaista hyvinvoinnin tasoa ja minkälaista hyvinvointia me Suomessa tavoittelemme.

Lähden kuitenkin edelleen siitä, että ihmisen tulee voida jollain aktiviteetilla, jollain toiminnalla hankkia toimeentulonsa. Kutsun sitä nyt tässä työksi, mutta tarkoitan sillä jotain muuta kuin tänä päivänä työllä on tarkoitettu. Näin ollen en olisi rakentamassa sellaista yhteisvastuun Suomea, joka perustuisi jonkin sorttiseen automaattiseen rahaan jokaiselle, vaikka tällä hetkellä perustoimeentuloturva-kansalaispalkkakeskustelu on ollut hyvin perusteltu siitä syystä, että tukijärjestelmät ovat tulleet hyvin mutkikkaiksi ja ihmiset ovat joutuneet juoksemaan luukulta toiselle. Lähden kuitenkin siitä, että toimeentulo hankitaan siis oman toiminnan, aktiivisen työn kautta, ja jos ei se ole mahdollista esimerkiksi äitiyden, vanhuuden, sairauden jne. vuoksi, yhteiskunta turvaa perustoimeentulon.

Ansiosidonnaisuus varmaan joutuu myös uudelleen keskusteluun. Sellaisena, kuin se nyt on, se vaikuttaa aika kalliilta järjestelmältä, ja vaikuttaa myös siltä, että kansalaiset asennemittareissa ovat sen hylkäämässä. Sekin täytyy ottaa huomioon, mitä ihmiset tällä hetkellä ajattelevat.

Mutta on aivan selvä asia, että tasaraha ei sovellu. Se ei sovellu siksi, että esimerkiksi perhepolitiikan tavoitteena kaikkina näinä vuosina sodan jälkeen, jolloin se varsinaisesti luotiin, on ollut se, että huoltajuudesta aiheutuvia ylimääräisiä kustannuksia tasataan, jotta ikään kuin Suomi kansakuntana uusiutuisi. Sen vuoksi me tarvitsemme jonkinlaista "ansiosidonnaisuutta" esimerkiksi huoltajuuden tai elämäntilanteen perusteella.

Tämä ei liene kovinkaan vaikea haaste siitä syystä, että atk-järjestelmät ovat kehittyneet niin paljon. Esimerkiksi verotuksessa, kun vihdoin ja viimein on saatu toimiva atk-järjestelmä, meillä on mahdollisuuksia käsitellä koko kansakuntaa kokonaisuutena. Aika monia etuuksia voitaisiin siirtää suoraan verottajan tehtäväksi. Eli tulevaisuudessa näkisin verottajan ei sellaisena, joka kerää kansalaisten taskuista rahoja, vaan sellaisena, joka myös jakaa niitä.

On tietysti selvä asia myös, että tulevassa yhteisvastuun Suomessa, jotta sillä olisi uskottavuutta jo tehdyn velan hoidon osalta ja jotta se olisi aito solidaarisuuden Suomi, niin että me emme olisi köyhälä -vaihtoehdossa, on myös tarkasteltava julkista taloutta kriittisesti. Se on tietenkin saatettava vastaamaan kansakunnan maksukykyä. Se on yksinkertaista matematiikkaa.

Senpä vuoksi mielestäni myös työmarkkinoilla kannattaisi pohtia sellaisia keskeisiä periaatteita, jotka ovat kestäviä, eikä pitää kiinni ainoastaan virkaehtosopimuksen tai työehtosopimusten mutkikkaista pykälistä ja määräyksistä, joita eivät enää hallitse lainkaan yksittäiset palkansaajat. Pitäisi kai puhua sellaisista periaatteista kuin että kuinka työvoimaa halutaan suojella.

On päivänselvä asia, ettei yhteisvastuun Suomessa voitaisi hyväksyä lapsityövoimaa eikä myöskään toista sukupuolta halventavaa työtä — viittaan tässä ajankohtaiseen keskusteluun. Mutta siihen liittyisi monia muitakin tämän tyyppisiä uudenlaisia periaatteellisia ratkaisuja. Varmasti myös minimipalkka olisi näitä periaatteita. Mutta sen jälkeen pitäisi kyllä sallia aika paljon joustoa ja lähteä siitä, että todellisuutta ja käytäntöä ovat sellaiset yhteistoimintamallit, joissa työpaikoilla voidaan työntekijöiden ja työnantajien kesken sopia asioista joustavammin. Mutta yksipuolisella sanelulla ei tietenkään voida saavuttaa yhteisvastuun uutta Suomea.

Myös maatalouspolitiikassa on mahdollisuuksia moniin asioihin. Kun hiljattain puhuttiin maaseutupolitiikasta, näkisin kyllä, että tulevassa yhteisvastuun Suomessa ei ole pakettipeltoja. Niillä viljellään vaikkapa pellavaa, energiapajua ja monia muita tämäntapaisia asioita, joilla voidaan turvata maaseudun elinkeinoelämän monipuolisuus. Nämä eivät ole mitään populistisia höpötyksiä, vaan ne ovat todellisia mahdollisuuksia edellyttäen vain, että insinööritkin ymmärtäisivät sen, että uuden luominen ja uuden ajattelun hyväksyminen on tarpeellista.

Julkisissa menoissa on myös uudelleenarvion aika. Koska nyt ei ole mahdollista käydä läpi kaikkea sitä, mitä julkistalouden suurten menoerien kohdalla pitäisi tehdä, otan esimerkin vain eläkkeistä.

Itse näen mahdollisena sen, että yleistä eläkeikää nostetaan. Se on perusteltua ensinnäkin siitä syystä, että suomalaiset elävät nyt jo kauemmin. Meillä myös terveydenhuolto on tuottanut ihmi-

sille lisää terveyttä, joskin täytyy sanoa, ja tämä on sosialidemokraattisen työväenliikkeen kannalta hyvin pulmallinen kysymys, että taloudellinen kasvu ei ole tuonut sitä, mitä lähdimme tavoittelemaan 70-luvun alussa kansanterveystyötä luotaessa. Me nimittäin toivoimme, että saisimme lisää terveyttä mutta samalla voisimme myös poistaa niitä eroja, jotka olivat sairastumisissa ja kuolleisuusluvuissa eri sosiaaliryhmien välillä. Tämä ei ole onnistunut. Päinvastoin taloudellisen kasvun ollessa erittäin nopeata Suomessa kuolleisuuserot lisääntyivät dramaattisesti niin, että tänä päivänä todellakin akateemisesti koulutetut ylemmät toimihenkilöt ovat terveempiä, elävät kauemmin. Sitä vastoin työntekijät ovat vielä sairaampia kuin kymmenkunta vuotta sitten ja kuolevat varhemmin. Täytyy siis arvioida tältäkin osin terveyspolitiikkaa uudelleen.

Tämä oli vain johdatusta siihen, että yleisesti ottaen terveydenhuoltojärjestelmämme on tuonut ihmisten elämään terveyttä lisää, josta syystä myös eläkeiän yleinen nostaminen on mahdollista. Mielestäni on ollut huono asia se, että osana suuria eläkepoliittisia ratkaisuja on lyhytnäköisten säästöjen hakemisen vuoksi nostettu esimerkiksi yksilöllisen varhaiseläkkeen ikärajaa. Sehän olisi ollut kahden ristiriitaisen tavoitteen kannalta hyvinkin käyttökelpoinen väline. Nimittäin toisaalta sillä olisi ymmärretty se, että todellakin sairastavuus- ja kuolleisuuserot ovat erilaiset eri sosiaaliryhmissä ja ammateissa ja toisaalta että tällä hetkellä on paljon ihmisiä, jotka ovat töistänsä väsyneitä, ja toisaalta on ihmisiä, jotka ovat vailla työtä.

No, nämä ratkaisut on jo tehty. Nyt tietysti täytyy vain toivoa, että kun tulevaisuudessa tehdään eläkepolitiikassa, sairausvakuutusjärjestelmässä, missä tahansa suuressa kokonaisuudessa ratkaisuja, ne tehtäisiin niin, että olisi näköpiirissä, mitä tavoitellaan kokonaisuutena, ja siihen sovitettaisiin yksittäiset säästötoimet. Tällainen markan jahtaaminen siellä sun täällä ilman yleisempää näkemystä ei voi johtaa mihinkään muuhun kuin konkurssikypsään Suomeen, jossa eriarvoisuus ihmisten välillä kasvaa, jännitteet kasvavat ja todella voidaan päästä niinkin synkkiin tulevaisuuden ennusteisiin kuin mihin hallituksen tulevaisuusselonteko osin päätyy.

Arvoisa puhemies! Itse siis lähtisin siitä, että tulevaisuus ei ole sen vaikeampi asia kuin se, että tällä hetkellä on määriteltävä se, millaisen me haluamme Suomen olevan kymmenen vuoden kuluttua. Sitten ryhdymme kerimään tästä taaksepäin sitä, mitä juuri nyt on tehtävä, ja siksi tulevaisuusselonteko on ennen kaikkea keskustelua tämän päivän päätöksistä.

Edustajat Malm, Varpasuo, Louekoski, Metsämäki, Urpilainen ja Karhunen merkitään läsnä oleviksi.

Ed. Aittoniemi (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Aivan puheensa lopussa ed. Alho sanoi, että meidän täytyy määritellä, minkälaisen haluamme Suomen olevan vuosituhannen vaihteessa. Meidän pitää lähteä siitä, minkälaiseen Suomeen meillä on mahdollisuuksia vuosituhannen vaihteessa. Sillä ei ole merkitystä, mitä me haluamme.

Eräs seikka oli mielenkiintoinen ed. Alhon puheessa. Hän kysyi, miksi kotona hellan ääressä tehtävä työ ei ole yhtä arvokasta ja palkkaa edellyttävää kuin laitoskeittiössä tehtävä työ. Aivan oikein. Mukava kuulla, että sovinistiselle linjalle on tulossa merkittäviä demarinaisia. Nimittäin minä olen aikoinani joutunut tässä syytetyksi.

Mielestäni pitäisi selvittää sellaiset henkilöt, oli kyseessä sitten mies tai nainen — en mene vipuun, mainitsen myös miehen — jotka olisivat halukkaita siirtymään kotiin tietyllä yhteiskuntakorvauksella, on se sitten peruspalkkaa tai mitä hyvänsä. Tämä kuuluu siihen asiaan, josta aiemmin kyselytynnilla puhuin. Kysyin pääministeri Aholta niistä suunnitelmista, joiden perusteella huolehditaan ehkä 400 000 työttömästä vuosituhannen vaihteessa, jo ennen sitä ja sen jälkeen. Tämä on yksi osa, ketkä haluavat palata kotiin hoitamaan perhettä ja millä hinnalla se tapahtuisi.

Ed. Alho puhui siitä, että eläkeikää pitää nostaa. Jos me kerran tietynlaiseen peruspalkkajärjestelmään joudumme menemään, koska työttömiä jää 400 000 pysyvästi, näin arvelen, onko parempi silloin se, että venytetään 70 ikävuoteen vanhat ja kuluneet ihmiset työpaikalla ja maksetaan peruspalkkaa nuorille ihmisille, jotka juuri ovat valmistuneet ja joiden pitäisi päästä heti töihin, jotta he säilyttäisivät ammattitaitonsa? Päinvastoin eläkeikää pitää laskea, siirtyä eläkkeeseen tai peruspalkkaan, se on yhdentekevää, mitä nimitystä käytetään, ja nuorille ihmisille antaa mahdollisuuksia töihin.

Edustajat Suhonen ja Mäkelä merkitään läsnä oleviksi.

Ed. T i u r i (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kun ed. Alho katsoi, että määritellään, minkälainen Suomi tarvitaan joskus 10—20 vuoden kuluttua ja siitä tullaan taaksepäin tähän päivään, siinä tulee jo erimielisyyksiä. Esimerkiksi hän mainitsi, että energiapajua voitaisiin kasvattaa ja sillä tulla toimeen Suomessa.

Ei sillä tietenkään sen paremmin tule toimeen Suomessa kuin maanviljelykselläkään. Energiapaju kasvaa Suomessa yhtä huonosti kuin mikä hyvänsä maataloustuote. Lisäksi se vaatii energiaa vielä itse. Italiassa on tällainen systeemi kehitetty. Sato oli moninkertainen hehtaaria kohti verrattuna siihen, mitä Suomessa voidaan koskaan ajatellakaan. Monet maanviljelijät ryhtyivät sitä viljelemään, koska tehtiin sopimuksia. Järjestelmä kaatui kuljetuskustannuksiin — se ei ollut ihan pajua vaan vielä jotakin paremmin kasvavaa — ja sen keräämiseen pelloilta. Sen kerääminenkin vie energiaa, ja järjestelmästä tuli niin kallis, ettei sitä siellä kannattanut tehdä.

Miten silloin kannattaisi Suomessa tehdä vielä paljon hitaammin kasvavaa? Se ei kerta kaikkiaan johda kunnon palkkoihin. On paljon järkevämpää tehdä jotakin sellaista, josta voidaan maksaa kunnon palkka, esimerkiksi huipputeollisuuden huipputekniikan tuotteita ja sellaisia palveluja, joista voidaan maksaa hyvä palkka, eikä pyrkiä väkisin viljelemään jotakin pajua, joka ei ikinä kannata.

Ed. R e n k o (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Tiurille aluksi, että kannata mikä kannata, mutta toisaalta me teemme yhteiskunnallista päätöksentekoa emmekä tiedepolitiikkaa tässä talossa.

Pyysin puheenvuoron ed. Alhon puheenvuoron johdosta sen vuoksi, että kuuntelin erittäin tarkkaan, koska tiedän, että sosialidemokraateilla tuskin on varaa seuraavalla vaalikaudella enää lekotella oppositiossa, vaan nyt pitäisi ruveta kuulumaan jo vastuuntuntoa. Vähän kuulsikin tällainen uusajattelu ja uudenlainen sosialistinen ajattelu ed. Alhon puheenvuorosta: itse itsensä työllistäminen, ay-poteroiden avaaminen. Tämä on aika yllättävää sosialidemokraattisessa puheenvuorossa mutta varmasti realistista ajateltuna tämän päivän hetkeä ja eteenpäin.

Mehän olemme ajautuneet siihen tilanteeseen, että järjestelmät, jotka alun perin luotiin poistamaan köyhyyttä ja tasoittamaan eriarvoisuutta, lisäävät tällä hetkellä kurjuutta ja ihmisten hätää. Sen vuoksi erilaisia umpikujia ja poteroita varmasti joudutaan avaamaan hyvinkin nopealla aikataululla. Mutta miten me löydämme poliittisen yhteisymmärryksen, se onkin sitten toinen kysymys.

On aivan selvä, että aina tulee olemaan yhteiskunnassa ihmisiä, jotka eivät kykene itse itseään työllistämään tai hakemaan virkaa, ja kansalaistuen tai perusturvan määrittely on eittämättä edessä, sillä ei voi olla näin, että kapeneva kakku on jaettavissa tasa-arvon nimissä niillekin, jotka sosiaalista turvaa ja etua eivät tarvitse. Tämä alasriisuminen on kipeä kysymys.

Naisenergiasta olen ihan samaa mieltä, ja se ed. Alhon puheenvuorossa oli kotitalouksien työllistämisessä esillä. Uskon, että tämä luppokäyttö on nyt otettava paitsi aivotyöhön tulevaisuuden kehittämisessä myös työllistämiskysymyksenä entistä enemmän esille.

Ed. L u h t a n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Minusta oli erinomainen asia, että ed. Alho otti esille kansanterveystyön, koska selonteossa kansanterveystyö on jäänyt erittäin vähälle pohdinnalle eikä siinä ole tehty minkäänlaisia johtopäätöksiä tämän keskeisen yhteiskuntapolitiikan sektorin uudelleenarvioimiseksi. Selonteossa kyllä todetaan kansanterveystyön saavutuksista mm. imeväiskuolleisuus, mutta toisaalta tietysti viitataan sitten siihen, että on hyvin paljon tehtävää. Esimerkkinä on mainittu mm. miesten alempi elinikä jne. Tuntuu todella siltä, että tässä on eräs keskeinen puute koko selonteossa, koska minkäänlaisia johtopäätöksiä ei terveyspolitiikan eikä kansanterveystyön suhteen ole tehty. Me olemme siinä tilanteessa vain, että näemme joka päivä silmiemme edessä, että hallitus repii alas meidän kansanterveystyötämme tällä hetkellä, ja näin olemme ikään kuin tyhjän päällä. Minkäänlaisia osviittoja tai johtopäätöksiä tästä tilanteesta hallitus ei ole tehnyt eteenpäin, joten todella olisi uudelleenarvioinnin aika.

Ed. Rengolle totean, että tiedepolitiikka on yhteiskuntapolitiikkaa ja se on erittäin tärkeä, keskeinen osa yhteiskuntapolitiikkaa.

Ed. T. Roos merkitään läsnä olevaksi.

Ed. P u i s t o (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ensinnäkin ed. Rengolle: Jos käytetään nimitystä ay-poteroiden avaaminen, niin uskon, että tähän uudelleenajatteluun ja neuvotteluun on ollut tällä kaudella kaiken aikaa valmiuksia. Eri asia on se, jos neuvottelukumppani

ei ole todella halukas neuvottelemaan tai mikäli ei voida luottaa neuvottelukumppaniin. Nämä ovat tulevaisuutta, jolloin uskomme, että ammattiyhdistysliike voi luottaa neuvottelukumppaniinsa.

Sekä ed. Alhon puheesta että ed. Aittoniemelle työn uudelleenjaosta, joka varmasti on edessämme, muistuttaisin, että eduskunnan käsittelyssä on valtioneuvostolle jätetty ed. Marjatta Stenius-Kaukosen lakialoite luopumiseläkkeestä, jota lämpimästi monet opposition edustajat ovat olleet kannattamassa, mahdollisesti myös hallitusryhmien edustajat. Tämä ei ole tarkoitettu yhtä raskaaksi kuin maatalouden luopumiseläke, mutta mallia otettaisiin kerrankin siltä puolelta. Silloin voitaisiin estää se, että 57-vuotias äiti lähtee ainoana talosta töihin ja työttömiksi jääneet aikuiset lapset jäävät kotiin.

Vielä naisenergian käytöstä ja hyödyntämisestä kotityössä: Toivon, että jatkossa tulevaisuudessa tämä voi olla joustavaa siten, että tänään emme kaada yhteiskunnan peruspilareita, jotka mahdollistavat naisten ja miesten joustavan työelämään paluun kotityöstä. Mutta mikäli peruselementit, päivähoito, kouluruokailu, työpaikkaruokailut ja hoitopalvelut romutetaan, se ei enää ole mahdollista.

Ensimmäinen varapuhemies (koputtaa): Kaksi minuuttia on kulunut!

Ed. Alho (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kun puhuin tulevasta Suomesta, se on mielestäni uuden yhteisvastuun Suomi. Se tulee lähtemään kestävästä kehityksestä mutta myös taloudellisesta kasvusta, sillä sitä me tarvitsemme voidaksemme olla velanhoitokykyisiä ja taas toisaalta turvataksemme yhteisvastuun toteutumisen. Yhteisvastuu on ihmisarvoista huolenpitoa. Siihen ei kuulu köyhäinhoitoapu. Sitten vielä voi sanoa näin, ed. Aittoniemi, että minun yhteisvastuuni uudessa Suomessa ei ole 400 000 työtöntä vaan mielestäni työttömyyden nopean taittamisen täytyy olla kunnianhimoisempi tavoite. Voi ehkä sanoa niin, että 5 prosentin työttömyysaste on kai sellainen, että silloin voidaan jo oikeastaan puhua täystyöllisyydestä. Sitä mielestäni pitää yhteiskuntapolitiikan keinoin tavoitella.

Vielä yksi huomautus ed. Aittoniemelle siitä, onko kysymys sovinismi — feminismi-akselilla, kun puhuin ruoanlaitosta. Se liittyy juuri siihen, että mielestäni me tarvitsemme uutta työn ja toimeentulon konseptiota. Mielestäni tämä on ennen muuta feminismiä, sillä naisten hoivatyötä ei ole koskaan arvostettu, ei silloin, kun se on tapahtunut julkisissa laitoksissa, eikä silloin, kun se on tapahtunut kotona. Tähän ei Suomessa yksinkertaisesti enää ole varaa.

Lopuksi vielä ed. Tiurille: Kun puhuin energiapajusta, en todellakaan puhunut siitä, että sillä ratkaistaisiin energiaongelma, mutta se liittyy osana maaseutupolitiikkaan. En haluaisi nähdä paketoituja peltoja ja villiintyneitä niittyjä.

Ed. Pulliainen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Tämä puheenvuoro sopii oikein hyvin jatkoksi siihen, mihin ed. Alho lopetti. Odotinkin, kun kuulin ed. Alhon viittaavan tiettyyn energiavaihtoehtoon maaseudulla, että varmasti ed. Tiuri siihen puuttuu. Lyhyesti ed. Tiurille: Ruotsin Örebrossa on 184 megawatin laitos, joka tuottaa sähköä energiapajulla. Siellä on 19 400 hehtaaria energiapajua viljelyksessä, mutta siinä on kannattavuudessa raja, ja se on se, että 30 kilometrin säteellä voimalaitoksesta ovat viljelykset.

Ed. Renko (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kriisitietoisuus on erilainen kansalaisilla kuin hallituksella. Näen siinä aika pitkän matkaeron, enkä puhuisi niinkään siitä, että aypoteroitten avaamisessa — olkoon nyt tällainen keskustelunimi ja termi, jota ed. Alho käytti — on ollut luottamuksesta pelkästään kysymys vaan siitä, että ay-puoli edustaa kansaa ja kansalaisten kriisitietoisuus on hitaasti vasta lähtenyt realisoitumaan. Tältä osin liikkumavara ay-puolella on ollut varsin tiukka. Jokainen meistä tietää, kun olemme ammattijärjestöjen jäseniä, että ne eivät ole olleet noin vain asenteellisesti kypsiä eivätkä myöskään käytäntöön. Minä en siitä riita-asiaa tekisi, koska me olemme varsin nöyrinä lähivuosina näiden peruskysymysten äärellä puolin ja toisin.

Sitten tiedepolitiikka ja yhteiskuntapolitiikka: Se on äärimmäisen mielenkiintoinen kysymys. Jos ihan teoreettisesti ajateltaisiin, eihän meillä tarvittaisi tällaista kansanvaltaista päätöksentekojärjestelmää, jos yliopistot tieteen pohjalta saisivat päättää. Siellä olisivat useimmiten ukko ylijumalat, jotka sanelisivat, miten homma menee kohti kloonattua älytietoyhteiskuntaa, jopa voisi olla rotuyhteiskuntaa. Minä kavahdan sellaista ajattelua. Yhteiskunnallisen päätöksenteon oleellinen herkkä elementti on sosiaalinen vastuu. Sosiaalinen vastuu pitää yhdistää siihen teoriatietoon, jota yliopistot meille puhtaasti suoltavat. Näinhän on tapahtunut ympäristökysymyksissäkin. Pitkään, parikymmentä vuotta on jo

tiedepuolelta viestitetty, mihin ollaan menossa, ehkä pitempäänkin, ja nyt vasta me alamme olla suomalaisessa päätöksenteossa konkretisoimassa sitä. Tässä suhteessa elämän realismi ja teoreettinen tiede eivät aina kulje käsi kädessä, vaikka ihanne olisi, että niin olisi. Minä puolustan sosiaalista vastuuta yhteiskunnan päätöksenteossa.

Ed. Aittoniemi (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Ed. Alhon näkemys pyrkimyksestä 5 prosentin työttömyyteen on tietysti hyvä olla olemassa, mutta minä uskon, että meidän on juuri tässä vaiheessa katsottava tulevaisuuteen hyvin realistisesti ja mustavalkoisesti, toisin sanoen otettava ne todelliset visiot, mitkä ovat tulossa. Voidaan unelmoida 5 prosentin työttömyydestä. Todellisuudessa se on sanotaan 300 000—400 000, koska meidän tuotantorakenteemme ovat muuttuneet ja muuttuvat niin nopeasti, että hyödykkeiden ja tavaroiden tuotantoon ei tarvita enää sitä työvoimamäärää kuin aikaisemmin. Jos me pyrimme 5 prosenttiin mutta pidämme todennäköisenä 300 000—400 000 työtöntä, silloin me teemme sen, että me laadimme suunnitelmat, millä tavalla näiden ihmisten aineellinen ja henkinen toimeentulo tulevaisuudessa hoidetaan. Se on pakko hoitaa, koska heitä ei voi jättää yhteiskunnan ulkopuolelle. Toiveet ja todellisuus ovat kokonaan eri asioita. Kumpiakin voidaan kyllä käyttää.

Ed. Pulliaiselle on pakko huomauttaa pajupuskista, että kyllä minä ennen katson pakettipeltoja kuin puskia kasvavia peltoja, sen verran minä olen maalaismies. Kyllä, ed. Pulliainen, Suomessa on riittävästi puuta tulevaisuudessakin, jos aiotaan puulla tuottaa energiaa. Ei siihen pajupuskia kannata kasvattaa. Meillä on mukavaa, kun ed. Pulliainen pitää nämä pajupuskat mukana, niin joskus saa oikein sydämensä sisällä nauraa hänen ajatuksilleen pajupuskista.

Ed. Markkula: Arvoisa puhemies! Pääministeri Aho täällä eilen toivoi tältä keskustelulta, että emme niinkään pitäytyisi tämän päivän päivänpolttaviin ongelmiin vaan keskittyisimme tulevaisuuden keskusteluun. Mielestäni ed. Alhon puheenvuoro oli hyvä esimerkki sellaisista puheenvuoroista, joita tässä keskustelussa tulisi käyttää. Hän todella linjasi tulevaisuuden Suomea. Vaikka itse en välttämättä ihan joka asiasta samaa mieltä olekaan, mielestäni puheenvuoro oli hyvä.

Ed. Aittoniemelle olisin sanonut, että kun ed. Alho sanoi, että meidän täytyy täällä viitoittaa tietä siihen, millaista Suomea me haluamme, olen hänen kanssaan aivan samaa mieltä. Totta kai täytyy miettiä myös sitä, minkälaiseen Suomeen meillä on mahdollisuus, mutta kyllä meillä ilman muuta täytyy olla tahtotila siitä, millainen Suomen tulisi olla.

Mielestäni on erittäin hienoa, että olemme saaneet tulevaisuusselonteon. Vielä parempaa on se, että hallitus on samalla esittänyt, että tulevaisuudessa olisi mahdollista saada vastaavanlainen selonteko vähintään kerran kunkin vaalikauden aikana. Toivon, että tästä käytännöstä tuleekin sääntö eikä poikkeus. On nimittäin ensiarvoisen tärkeätä pohtia maamme tulevaisuutta myös vaalikautta pidemmällä tähtäimellä.

Itse olen monesti verrannut lainsäädäntötyötä ja politiikan tekoa yleensäkin palapelin tekemiseen. Me täytämme aina vain yhden kulman tai yhden aukon kerrallaan. Liian usein tuntuu siltä, että olemme unohtaneet tarkastella sitä kokonaiskuvaa, mikä palapelistä on muodostumassa. Ja jos me emme edes suurin piirtein tiedä, millaista palapeliä olemme rakentamassa, on sen looginen tekeminen jokseenkin mahdotonta. Palat saattavat osua kokonaisuuden kannalta vääriin paikkoihin ja niin lopputulos ei olekaan halutun kaltainen. Välttääksemme tämän on meidän aika ajoin tarpeellista pysähtyä tarkastelemaan asioita myös pidemmällä aikaperspektiivillä, niin kuin tässä yhteydessä on tarkoitus. On vain kovin valitettavaa, että tämä keskustelu ei tunnu kovin monia edustajia kiinnostavan ja että keskustelu on aika laimeaa, sillä tämä mielestäni on kovin tärkeää. Tiedän hyvin, että tässä talossa on monia, joiden mielestä nyt käsiteltävä selonteko on ajan hukkaa ja että kriisissä on tärkeintä selvitä huomiseen tai korkeintaan ensi viikkoon. Mutta vaikka myrskyn silmässä oltaessa hengissä pysyminen onkin tärkeintä, on selviämisen edellytyksenä myös se, että tiedämme, mihin suuntaan tulee kulkea, jotta löytää tyynemmän paikan.

Nykyisen hallituksen ongelmana onkin ollut se, että sen kaikki aika on mennyt vain maan hengissä pitämiseen aina seuraavaan kriisiin saakka. Hallitus ei ole, johtunee se sitten mistä tahansa, tarpeeksi keskittynyt miettimään sitä, millainen se Suomi on, joka jonakin päivänä tästä lamasta ulos tulee.

Åbo Akademin kansleri Erik Allardt toteaa omassa Suomi-visiossaan seuraavasti: "Suhdannepolitiikkaan ja suhdanteisiin suunnattu hoito on - - ollut keskittynyt virkamieskunnalle, joka ei luonnostaan harjoita pitkän tähtäyksen poli-

tiikkaa vaan - - hoitaa ongelmia niiden vyöryessä esiin." Kun näin on ollut, ei se totisesti ole edesauttanut poliittisen järjestelmän uskottavuutta. Politiikassa pitää olla pitkän tähtäimen tavoitteita, pitää olla unelmia paremmasta maailmasta.

Arvoisa puhemies! Puhuttaessa tulevaisuudesta haluan Suomen osalta voimakkaasti korostaa sivistyksen ja sivistyspolitiikan merkitystä. Asettaessamme selonteon käsittelyä varten ad hoc -valiokunnan se toivottavasti pitää sisällään myös tuntemusta sivistyspoliittisista kysymyksistä. Eräs keskeinen kysymyksenasettelu sivistyspolitiikassamme on, harjoitetaanko korkeampaa koulutusta ja tutkimusta sivistyksen vai tuotannon tähden. Mielestäni vastauksen tulee olla: sivistyksen tähden. Unelma tulevaisuuden tiedeyhteisöstä ei saa olla tuotannollisille tavoitteille alisteinen. Meidän on syytä muistaa, että tieteellä ja korkeammalla koulutuksella on arvo sinänsä. Nyt laman aikana tuntuu aika ajoin siltä kuin uusteollistamisen slogan valtaisi alaa sivistyskäsitteen kustannuksella.

Tämä ei tarkoita sitä, että sivistys ja tuotanto tulee nähdä voimakkaasti vastakkaisina intresseinä. Kyse on pikemminkin siitä, kummalla tulee olla johtava rooli. Pidän hyvinä niitä toimenpiteitä, joita valtioneuvosto on tehnyt mm. edistääkseen uusien ja innovatiivisten yritysten syntymistä korkeakoululaitoksen kautta. Sieltä löytyy kyllä potentiaalia. Samoin on tärkeää pitää huolta siitä, että korkeakoulujemme opetus vastaa myös niihin tarpeisiin, joita elinkeinoelämällä ja teollisuudella on tulevien työntekijöittensä taitojen ja tietojen suhteen. Sivistys ja tuotanto ovat kuin muna ja kana, missä järjestyksessä ne nyt taas tulivatkaan. Itse haluaisin näinä laman aikoina voimakkaammin korostaa sivistysnäkemystä, mutta tendenssi valitettavasti vaikuttaa päinvastaiselta.

Tämän selonteon taustamateriaali ja liitteet ovat mielestäni itse selontekoa ansiokkaammat. Erityisen arvokkaina pidän yli 20 henkilöltä pyydettyjä Suomi-visioita. Kauppatieteiden tohtori Mika Mannermaa toteaa omassa Suomi 2020 -visiossaan seuraavasti: "Paras tapa investoida tulevaisuuteen on panostaa aivojen kehittämiseen. Tieteellinen tutkimus ja siihen perustuva opetus on tässä suhteessa avainasemassa." Mannermaa jatkaa: "Maailmassa on aivan varmasti suurempia ongelmia, mutta suomalaisen yhteiskunnan ja suomalaisuuden kohtalonkysymys on se, miten vakavasti meillä ymmärretään tiedon, osaamisen ja laaja-alaisen sivistyksen merkitys ja suunnataan riittävästi resursseja näiden ominaisuuksien kehittämiseen."

Näin pitäisi myös hallitusohjelman mukaan olla, todetaanhan Esko Ahon hallituksen ohjelmassa koulutuksen olevan hallituksen painopistealue taloudellisista suhdanteista riippumatta.

Kun nyt yleisesti hallituspuolueiden taholla keskustellaan mahdollisesta elvytysvarasta, on mielestäni tätä elvytysvaraa käytettävä myös sivistykseen ja koulutuspolitiikkaan panostamalla. Leikkaamalla vielä nykyistä enemmän koulutuksen määrärahoja saatamme aiheuttaa sellaisen vahingon kansalliselle osaamisellemme, ettei sitä voida koskaan täysin arvioida, korjaamisesta puhumattakaan. Sivistyspolitiikka on maamme kaikkein tärkein tulevaisuusresurssi. Toivon, että valiokuntatyöskentelyssä se saa arvoisensa huomion.

Arvoisa puhemies! Yhdysvaltalainen kirjailija William Faulkner on sanonut: "Maailmassa on vain se vika, että se ei ole valmis. Se ei ole viimeistelty siihen pisteeseen, että ihminen voisi sen signeerata ja sanoa: Nyt se on valmis, me teimme sen ja se toimii. Ja kun näin on, on meillä velvollisuus olla rakentamassa tätä maailmaa paremmaksi, valmiimmaksi. Näin siitäkin huolimatta, että valmista ei ehkä koskaan tule. Meidän on kuitenkin jaksettava yrittää, jaksettava uskoa ja toivoa, että huominen päivä on nykyistä parempi, sillä toivo on puoli elämää, välinpitämättömyys puoli kuolemaa."

Tulevaisuus on käsissämme jo nyt. Se ei synny sattumanvaraisesti. Meidän tekemisemme ja tekemättä jättämisemme muovaavat sitä koko ajan. Vaikka edessämme on paljon pelkoja aiheuttavia uhkakuvia, on meidän jaksettava unelmoida paremmasta, sillä kuten Eeva Kilpi sanoo: "Entäpä jos meistä vähitellen tulee toistemme pelkojen tai unelmien kaltaisia? On tärkeää unelmoida, etteivät pelot toteudu."

Ed. U k k o l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Markkula sanoi puheenvuorossaan, että niin hallituksella kuin eduskunnallakin täytyy olla tieto siitä, millainen Suomen tulee olla, ja täytyy olla tahtotila viedä nämä ajatukset toimintaohjelmiksi.

Kun muistelee sitä keskustelua, mitä eilen käytiin, eli sitä arvostelua, jonka mukaan hallituksella ei ole tietoa siitä, minkälainen tulevaisuuden Suomi on, niin sen tietenkin ymmärtää, koska hallitus koostuu markkinasosialisteista ja kepulaisista eli aatteellisesti hyvin erilaisista linjauksista eikä tulevaisuutta rakenneta yhden aatteen

varaan, koska tulevaisuuden linjojen valintaan vaikuttavat nimenomaan aatteet, arvot ja ideologiat. Jos hallituksessa istuu monenlaista ideologiaa, niin on ihan ymmärrettävää, että ei tule yhtenäistä linjaa.

Niinpä toistan sen sanan, mitä sanoin jo eilen, että hieman epäilen sitä, tuleeko tältä eduskunnaltakaan yhtenäistä linjaa. Minä epäilen, että tulee kyllä kaksi tulevaisuuden mallia, vähintään kaksi tämän keskustelun tuloksena ja valiokuntatyön tuloksena.

Ed. K a r h u n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ensin ed. Markkulalle haluaisin todeta, kun hän ihmetteli, että keskustelu täällä salissa on ollut hyvin laimeaa eikä kiinnosta kovinkaan monia kansanedustajia, että se varmastikin johtuu siitä, että meillä ei eduskunnassa ole minkäänlaista tietoa siitä, mihin tämä tulevaisuuskeskustelu johtaa tai onko tästä keskustelusta mitään hyötyä. Jääkö tämä pelkästään eduskunnan pöytäkirjoihin vai ottavatko hallitus ja tulevat hallitukset tämän keskustelun ohjenuorakseen suunnitellessaan tulevia lakiesityksiä ja tulevaa politiikkaa?

Lisäksi haluaisin todeta sen, että kun ed. Markkula totesi, että elvytysmäärärahoja pitäisi kohdentaa myös koulutukseen ja sivistykseen, niin itse olen kyllä sitä mieltä, että varmasti koulutuksen sisältäkin löytyy hyvin paljon vielä uudelleenkohdennettavaa tehostamalla resursseja. Esimerkiksi tällä hetkellä teemme hyvin paljon koulutuspolitiikkaa, sivistys- ja tiedepolitikkaa aluepoliittisin perustein sen sijaan, että keskittyisimme esimerkiksi eri korkeakouluissa niiden vahvuuksiin. Jokaisessa korkeakoulussa ei tarvitse opettaa hammaslääketiedettä tai lääketiedettä. Jokaisessa koulussa ei tarvitse opettaa idänkauppaa vaan voidaan keskittää, jolloin saadaan huomattavasti korkeatasoisempaa ja laadukkaampaa jälkeä.

Ed. Ukkolalle toteaisin vielä sen, kun hän totesi, että hallituksessa ei saada mitään tulevaisuuslinjoja aikaiseksi, kun on niin paljon erilaisia aatemaailmoita, että kuulostaa siltä kuin ed. Ukkola kannattaisi Suomeen esimerkiksi kaksipuoluejärjestelmää, jolloin olisi paljon helpompaa: toinen puolue olisi oppositiossa ja toinen hallituksessa. Mutta jos ed. Ukkola sitä kannattaa, niin olemme samaa mieltä.

Ed. L u h t a n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Markkula totesi, että politiikka on tahdon asia. Näinhän se on. Olipa oikein hyvä, että se tuli julistettua siltä puolelta.

Nyt tätä tahtoa on hyvin lähitulevaisuudessa mahdollisuus näyttää myös hallituspuolue kokoomuksen siinä mielessä, että mehän tiedämme kaikki, että meillä on täällä erittäin keskeisiä esimerkiksi korkeakoulujen tutkimuslaitosten asemaan liittyviä supistustoimia käsiteltävinä budjetin yhteydessä ja lähitulevaisuudessa käsittelemme tässä salissa hyvin tärkeätä lakia korkeakoulujen kannalta, nimittäin korkeakoulujen kehittämislain 3 §:n edelleenromuttamista. Tämä on erittäin tärkeä asia meidän korkeakoulujemme kannalta. Minä todella toivon, että sillä puolella osoitetaan nyt sitä tahtoa, että meidän korkeakoulujemme työtä ja tutkimusta ei kerta kaikkiaan romuteta ihan siihen viimeiseen pisteeseen asti, sillä tilanne on se, että me olemme jo tällä hetkellä vaurioittaneet ei ainoastaan meidän tutkimusyhteisöämme vaan myös jo sitä kautta elinkeinoelämäämmekin viemällä varoja pois summittain, sattumanvaraisesti ja täysin sekopäisesti ja poukkoillen.

Ed. T i u r i (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Haluaisin hieman oikaista ed. Markkulan eräitä käsityksiä. Kun hän puhui siitä, että on sivistysyliopistoa painotettava, niin totuushan on se, että Suomessa on maailman sivu painotettu sivistysyliopistoa. Kalevalan löytämisestä alkaen meillä on humanistinen kulttuuri ollut suuressa arvossa. Uskon, että se on edelleenkin, ja se on ihan hyvä asia. Mutta esimerkiksi silloin, kun minä tulin korkeakoulun professoriksi, Suomen Akatemia jakoi saman verran rahaa teknillistieteelliseen tutkimukseen ja humanistiseen tutkimukseen, mikä oli aivan harvinainen tapaus. Missään muualla maailmassa ei niin tehty vaan todettiin teknistieteellisen tutkimuksen olevan niin paljon kalliimpaa, että se sai moninkertaiset varat. Nyt viime vuosina vasta meillä on päästy siihen, että teknistieteelliseen tutkimukseen, joka on siis lähempänä tuotantoa, on suunnattu rahoja lähemmäs sitä suhdetta, mikä muissa maissa on ollut pitkään. Mutta tämä ei vielä ole kovin hyvin mennyt perille.

Suomen Akatemia sai tänä vuonna 25 miljoonaa markkaa tukeakseen tuotantoa lähellä olevia tutkimusprojekteja. Tästä 25 miljoonasta markasta teknilliset korkeakoulut ja tiedekunnat saivat vain 8 miljoonaa. En oikein voi uskoa, että se 17 miljoonaa, joka meni muualle, olisi kaikki mennyt lähempänä tuotantoa oleville tutkimusprojekteille kuin mitkä ovat ne, mit-

kä Tekniliseltä korkeakoululta jäivät rahoittamatta.

Edustajat Zyskowicz ja Laurila merkitään läsnä oleviksi.

Ed. Paloheimo (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Minä haluaisin muistuttaa ed. Markkulaa siitä, että kun tästä asiasta alun perin tehtiin lakiesitys, niin siinä lakiesityksessä, jonka ed. Markkula myöskin allekirjoitti, oli ajatuksena, että kerran vaalikaudessa kukin hallitus aina toisi tämmöisen pitemmän tähtäyksen tulevaisuuden visionsa eduskuntaan. Nyt näyttää siltä, että vaikka tämä ajatus ei perustuslakivaliokunnassa mennyt läpi ja näin sitä ei saatu lakimääräiseksi, niin kuitenkin käytännöksi voisi muodostua se, että jokainen hallitus aina toisi tämän tyyppisen pitkän tähtäyksen tulevaisuuden vision eduskuntaan. Minusta se olisi suotavaa, eikä sen välttämättä tarvitsisi silloin laissa ollakaan, kunhan se on riittävän vankka käytäntö.

Kun ed. Karhunen pohti sitä, mikä tämän varsinainen tarkoitus on, niin minusta siihen sisältyy juuri se ongelma, joka pitäisi pyrkiä ratkaisemaan, eli millä tavoin nämä pitemmän tähtäyksen visiot, joista eduskunta keskustelee ja joistakin saattaa olla jopa yksimielinenkin, miten ne ovat sitten sovellettavissa siihen lainsäädäntötyöhön, jota täällä päivittäin ja viikoittain tehdään. Minusta tämä on sellainen ongelma, joka saattaisi ratketa niin, että valtioneuvoston yhteyteen perustettaisiin pysyvästi jonkinlainen melko pienimuotoinen toimisto, joka nimenomaan ottaisi tehtäväkseen tämän jokapäiväisen, jokaviikkoisen lainsäädäntötyön ja näiden pitkän tähtäyksen suunnitelmien ja ennusteiden yhdistämisen ja pyrkisi arvioimaan, millä tavoin ne sopivat yhteen. Vasta silloin kun tämä saataisiin aikaan, tällaisesta pitkän tähtäyksen visioinnista olisi suoranaista käytännön hyötyä.

Ed. Pykäläinen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Lämmittää todella sydäntä kuulla hallituspuolueen edustajan huoli koulutus- ja tiedepolitiikasta, koska kaikkihan tiedämme, että kansan sivistys on kiinni koulutustasosta varhaiskasvatuksesta ylimpiin korkeakoulututkintoihin saakka. Mutta täytyy muistaa se, että yhtä lailla koulutus-, kasvatus- kuin myöskin kulttuuripolitiikka eivät elä pelkästään hengenpalosta valitettavasti nykyaikoina, vaan niihin tarvitaan myös taloudellisia resursseja. Minä todella toivon, että nämä kauniit sanat kehkeytyvät todeksi ja toiminnoiksi siinä vaiheessa, kun me äänestämme siitä sivistysvaliokunnasta tulevien lakiesityksen suuresta nivaskasta, jossa hallitus nimenomaan haluaa romuttaa tätä korkeaa sivistys- ja koulutustasoa, päinvastoin kuin ed. Markkula puheessaan toivoi, että sitä nostettaisiin ja sen tasoa pidettäisiin korkealla. Valitettavaahan on, että kaikista kauniista puheista huolimatta hallituksen esitykset tähän saakka ovat olleet täysin toisen suuntaisia.

Ed. Markkula (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Tiurille olisin todennut, että en missään tapauksessa esittänyt, että meidän täytyy vähentää teknisen puolen koulutusta. Puhuin siitä, että tutkimuksen ja koulutuksen lähtökohtana pitää olla sivistykselliset syyt, ei puhtaasti taloudelliset motiivit. Silloin se ei millään tavalla rajaa sitä, tutkitaanko tai tehdäänkö humanistista tiedettä vai teknistä tiedettä. Niiden mielestäni tulee kulkea sitä paitsi rinta rinnan, käsi kädessä, sillä emme voi kehittää tekniikkaa ilman että otamme siihen myöskin humanistisia arvoja mukaan, emmekä toisaalta elä pelkällä humanismilla.

Ed. Ukkolalle olisin sanonut, että emme varmasti saa yhteneväistä kuvaa tulevaisuudesta, mutta en minä missään tapauksessa kannatakaan sellaista ajatusta, että meillä olisi olemassa vain yksi totuus. Tällaista yhden vaihtoehdon linjaa on viime aikoina aivan liian paljon markkinoitu. Mielestäni se on vaarallinen tie. Sen takia olisinkin toivonut, että täällä olisi käyty vielä voimakkaampaa ja laajempaa keskustelua kuin nyt on käyty, jotta me voisimme nähdä niitä erilaisia vaihtoehtoja ja saada esille niitä erilaisia tulevaisuuden visioita, joita meillä täällä kullakin on.

Ed. Pulliainen: Arvoisa puhemies! Maailma on täynnä potentiaalista valtaa. Kysymys on vain siitä, kuka sitä kulloinkin käyttää ja mihin. Esko Ahon hallitus on käyttänyt potentiaalisen vallan paikan lanseeratakseen jotain omasta ohjelmastaan tulevaisuusselonteon muodossa.

Kun sain tämän asiakirjan haltuuni lukematta sen kansilehden sisäsivulla olevaa mainintaa valtioneuvostolle tehdystä tilauksesta kertoa omasta näkemyksestään, olin luettuani tämän kovin pettynyt. Tämä pettymys sopii hyvin jatkoksi tähän keskusteluun, mitä vastauspuheenvuoroissa läpikäytiin, erikoisesti ed. Ukkolan eilisissä ja tämänpäiväisissä puheenvuoroissa,

joissa hän on peräänkuuluttanut yhtä ainoaa näkemystä, tulevaisuuden visiota. Ei hyvänen aika! Siinä ei ole mitään järkeä. Jos tässä tilanteessa oltaisiin, meillä ei olisi mitään tulevaisuutta, ei todellakaan. Tarvitaan useita, monia visioita rinnakkain ja pyrkimättä edes sellaista debattia käymään, mitä ed. Ukkola on yrittänyt täällä ylläpitää.

Tämä teos ja siihen liittyvät asiakirjat ovat mielestäni eräässä suhteessa varsin kevyttä tavaraa, ja se kaikkein kevyin osuus on tämän pääselonteon kuin sen tukena olevien liitteittenkin ekologinen keveys. Sanoisin, että ne ovat ultrakevyttä luokkaa arvioitavaksi ekologisessa mielessä. Niissä ei historiallisessa arvioinnissa tunnisteta laisinkaan sellaista ilmiötä, jota englannin kielellä kutsutaan masking factoriksi eli peittäväksi tekijäksi. Kuitenkin tässä historiallisessa katsauksessa päädytään kerta toisensa jälkeen tulokseen, että kuinka ollakaan niin näitä talouden ilmiöitä ei ole oikein voitu ennustaa ennakolta. Siis jos jotakin tulosta tästä historiallisesta katsauksesta on olemassa, niin se on nimenomaan se, että näitä ilmiöitä, jotka kirjattu on, ei ole ennalta voitu ennustaa. Mutta tästä havainnosta ei tehdä johtopäätöstä, että pitäisi yhteiskuntaa pyrkiä puskuroimaan kestämään ennustamattomat tilanteet tulevaisuudessa.

Arvoisa puhemies! Minun saarnani idea on kiinnittää juuri tähän huomiota. Ja ennen kuin menen tämän asian syvällisempään tai ylipäätään arviointiin, niin kiinnitän historiallisesti kuitenkin huomiota muutamaan keskeiseen näkökohtaan. Nimittäin kulttuurimaterialistinen historianselitys on päätynyt johtopäätöksen, että ihminen ei ole koskaan historiansa aikana tietoisesti vaikuttanut ihmiselämän suuriin muutoksiin, valinnut tietä kehitykselle ja tulevaisuudelle. Ihminen ei ole myöskään koskaan tiedostanut kulutuksensa ja suvunjatkamisensa vaikutusta arvioihinsa ja asenteisiinsa elikkä toisin sanoen on tässäkin asennemielessä aina käyttäytynyt ajopuun tapaisesti.

Tästä kaikesta on ollut seurauksena, että muutamaa harvaa arktista ja tropiikin pienkulttuuria lukuun ottamatta kaikilla ihmisen kulttuureilla on ollut sama kehityskaari: kulku ja loppu. On lisäännytty, niin kuin ihmiset lisääntyvät. Populaatio on kasvanut. Runsastuneet suut on ollut ruokittava. Tuotantoa on pitänyt tehostaa ja kun tuotannon tehostaminen on onnistunut, niin on tullut jälleen tilanne, että on lisäännytty, runsastuttu, kunnes käytettävissä olevalla alueella luonnonvarat ovat ehtyneet ja kilpailu on kiristynyt. Kilpailun kiristyessä tavat ovat raaistuneet ja vihdoin on kulttuuri ajautunut loppuunsa.

Voidaan tietysti hyvin mielenkiintoisella tavalla projisoida läntinen teollinen kulttuuri tähän kaareen. Missä kohti ollaan menossa? Ollaanko lähellä sitä pistettä, jossa luonnonvarat ehtyvät ja kilpailun kautta tavat raaistuvat?

Se vaihtoehto, joka olisi poikkeus aikaisemmista ihmisen kulttuureista, olisi tietysti se, että ihminen onnistuisi toimimaan kestävän talouden puitteissa, mitä nykyisin niin kauniisti kestäväksi kehitykseksi kutsutaan. Ja jotta tämä ihmisten välisessä kanssakäymisessä onnistuisi, se mielestäni edellyttää myös sosiaalisesti oikeudenmukaista yhteiskuntaa.

Ja jos sitten tässä katsannossa arvioitaisiin ja läpikäytäisiin näitä suuria uhkia, mitä maapallolla tällä hetkellä on, niin ainakin seuraaviin seikkoihin pitäisi meikäläisittäin kiinnittää huomiota. Ensimmäinen on Afrikka, mahdollisuus, että sikäläinen väestöräjähdys johtaa siihen, että itse asiassa Afrikka sulkeutuu itseensä, omiin sisäisiin levottomuuksiinsa, Afrikan sarven nykyisten levottomuuksien kaltaisesti. Toisin sanoen kansainvälisessä työnjaossa Afrikka sulkeutuu ulkopuolelle.

Toinen tähän rinnastettava on Lähi-idän islamilaisen kulttuurin tilanne. Sen merkitys, islamilaisten lähtö ristiretkelle tänne kristillisen uskon puolelle, jos nyt näin voi asian ilmaista, on jo sitten meikäläisittäin paljon vakavampi asia. Paitsi että ollaan lähempänä, reitit ovat helpommat, niin mm. öljyvarat, joihin mekin nyt tukeudumme, kun Venäjältä öljyä ei tänne tule käytännöllisesti katsoen ollenkaan, ne hanat sulkeutuvat. Me joudumme uuteen energiatodellisuuteen tässä katsannossa. (Ed. Tiuri: Entäs kiinalaiset!) — Tullaanpa kohta kiinalaisiin, jos ed. Tiuri nyt jaksaisi odottaa, että tarina etenee siihen pisteeseen.

Kolmas alue on Väli- ja Etelä-Amerikka. Sen rauhattomuudet saattavat johtaa siihen, että eräs osa meille tulevaa hyvin olennaista asiaa jää ulkopuolelle, nimittäin valkuainen ihmisten ja eläinten ravinnoksi. Siis toisin sanoen jälleen ulottuvuus kansainväliseen työnjakoon ja kauppaan.

Nyt tullaan, arvoisa ed. Tiuri, kiinalaisiin ja Kaukoitään. Se taloudellinen kasvu, millä alueen kehitystä on kuvattu, on ollut aivan liian nopeaa ollakseen johtamatta vastareaktioon, jonka synnyttävät sisäiset levottomuudet ja niukkuuden olotila. Kaikilla tällaisilla huumeil-

la on olemassa aina vastavaikutus, ja kun meikäläisittäin ovat katseet kauppapoliittisesti kääntyneet tuolle alueelle viime aikoina, niin saattaapa käydä sillä tavalla, että ne markkinat jäävät ulottumattomiin. Siis todellisia markkinoita ei olekaan.

Seuraavaksi totean aivan lyhyesti muutaman asian, jotka ovat meille vaikuttavia asioita. Moni on todennut kasvihuoneilmiön vaikutukset mutta ei ole kiinnittänyt huomiota siihen, mitä se käytännön tasolla merkitsee. Se merkitsee kasvillisuusvyöhykkeiden siirtymistä toisiin paikkoihin, ja sillä taas on meidän sisäisessä elämässämme mitä suurin merkitys, missä kasvillisuusvyöhykkeet täällä ovat.

En puutu saastumisongelmiin, en otsonikatoon enkä tämän laatuisiin asioihin lainkaan. Totean vain, että osoitin tällä lyhyellä katsauksella sen, että se, mitä selonteossakin itsestäänselvyytenä pidetään, että kansainvälisessä työnjaossa kaikki potentiaaliset työnjaon muut alueet ovat edelleen sellaisenaan käytettävissä ja työnjako toteutettavissa, ei suinkaan ole itsestäänselvyys.

Siis toisin sanoen, arvoisa puhemies, mitä tästä pitäisi tehdä johtopäätöksiä muun muassa? Siitä varmaan pitäisi tehdä sen laatuinen johtopäätös, että stabiilin tulevaisuuden rinnalla labiili tulevaisuus on hyvin relevantti vaihtoehto. Jos ajatellaan asiaa itsekkäästi suomalaisittain, niin se tarkoittaisi silloin sitä, että meidän pitäisi oma sisäinen taloutemme, tuotantorakenteemme, perustarpeitten tyydyttäminen rakentaa niin vankalle pohjalle kuin mahdollista, niin että me olisimme puskuroineet oman yhteisömme maailman suuria mullistuksia vastaan, mitä ne sitten ikinä ovatkin.

Juuri tätä vaihtoehtoa minä jäin kaipaamaan, mm. tätä vaihtoehtoa ja sen kuvaamista, hallituksen tulevaisuusselonteossa. Se liittyy ravintoon, ns. huoltovarmuuteen ja nimenomaan kotimaisin tuotantopanoksin toteutettuun huoltovarmuuteen, ei tuontipanoksin niin kuin se nyt toteutetaan, energian kotimaisuusasteen voimakkaaseen lisäämiseen ja yhteiskunnan infrastruktuurin rakentamiseen sellaiseksi, että se on niukkojen resurssien tilanteessa mahdollisimman optimaalinen niin pitkälle kuin sitä nyt ylipäätään voidaan toteuttaa silloin, kun kansalaiset saavat perustuslain mukaan vapaasti valita asuinpaikkansa, huom. tämä kuitenkin. Se liittyy edelleen siihen, että talous, mitä Suomessa harjoitettaisiin, olisi puhtaasti kierrättävä talous uudelleenkäyttöjärjestelmineen niin, että se aine, joka täällä on, kiertää hyödykkeissä, niin kuin luonnossa aine kiertää normaalissa ekologisessa kierrossa.

Ed. U k k o l a (vastauspuheenvuoro): En ymmärtänyt kyllä ed. Pulliaisen puheessaan esittämää arviota omista näkemyksistäni. Joko hän ei ole kuunnellut koko keskustelua tai sitten hän on ymmärtänyt keskustelun täysin väärin. Epäilen jälkimmäistä. Kun eilen näissä keskusteluissa arvosteltiin sitä, että hallituksella ei ole yhtenäistä tulevaisuuslinjaa vaan ainoastaan rakennuspuut, joilla sen linjan voi vetää, niin minä sanoin moneen otteeseen, että eihän sitä tarvitsekaan olla. Ei voi arvoista, asenteista ja ideologioista rakentaa yhtenäistä linjaa, ja näin on hyvä. Minä en ymmärrä kyllä ed. Pulliaisen aivoja, mutta ei minun tarvitse ymmärtääkään.

Ed. Gustafsson merkitään läsnä olevaksi.

Ed. T i u r i (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Pulliainen oli kyllä harvinaisen oikeassa siinä, että labiili tulevaisuus on hyvin mahdollista. Me olemme ilmeisesti tottuneet jatkuvan nousun kautena siihen, että hyvinvointiyhteiskunta voidaan järjestää ja maapallo ei pistä vastaan. Mutta se voi tosiaan tapahtua monella tavalla. Ed. Pulliainen esitti vieraiden kulttuurien vaikutuksia, jos siellä asiat menevät toisella tavalla kuin mihin on totuttu.

Minusta pahin labiilissa tulevaisuudessa on kuitenkin kasvihuoneilmiöön liittyvä labiilisuus, joka näyttää mahdolliselta. Jos meillä ilmaston keskilämpötila Suomessa nykyään lienee jossakin nollan nurkilla koko vuoden ajalta, niin siitä tulee neljä astetta lämpimämpi parin kolmenkymmenen vuoden kuluttua. Mutta siitä voi sitten yhtäkkiä tulla kuusi astetta nykyistä kylmempi. Meillä on pakkasta suurimmassa osassa maata pitkän aikaa niin, että kesiä ei tule, ja näin voi jatkua sitten kymmeniä vuosia, kunnes taas päästään takaisin lämpimään. Tämä on todella pahin labiilisuusuhka, joka maapalloa näyttäisi tällä hetkellä uhkaavan.

Ed. R e n k o (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Minusta oli hyvä asia, että ed. Pulliainen otti ekologiset muutostekijät liki yksinomaan puheensa rungoksi, koska niitä on liian vähän korostettu selonteossa. Yhdyn pitkälti hänen näkemykseensä, että sieltä suurimmat voimat tule-

vat, jotka horjuttavat omavaraisuutta, ei vain valtioissa vaan maanosissakin, niin energiahuollossa kuin elintarvikeomavaraisuudessakin. On aivan selvä, että ilmasto-olot kun muuttuvat, niin uudet kasvitaudit vievät meiltä lajien kilpailukykyä ja ennen kuin uudet kasvit taas sopeutuvat uusiin oloihin, niin siinä on erittäin suuri nälkämurros muuallakin kuin Afrikassa ja perinteisillä nälkäalueilla.

Koko tämä muutostekijöiden ketju ekologiselta puolelta voikin olla se syy, joka aikaansaa väestöliikkeitä enemmän maapallolla. Me nyt puhumme vain pienistä väestöliikkeistä ja kaupunkien kasvusta, mutta kaupunkien kasvu sosiaalisine ongelmineen, lisääntyvine työttömyyksineen aiheuttaa räjähdyspesäkkeitä myöskin hyvinvointi-Euroopassa.

Näiden ekologisten muutostekijöiden julkisuudessa pitäminen, mielipiteiden vaihto siltä puolelta, olisi äärimmäisen tärkeää. Minä luulen, että ne ovat jääneet välillä taka-alalle ja monet muut hätäsignaalit ovat täyttäneet lehtien ja tiedotusvälineitten palstat, että ei muuta kuin avaruutta tulevaisuuden keskusteluun.

Ihmettelen ed. Ukkolan näkemystä, että hallituksella pitäisi olla joku selvä visio tulevaisuudesta. (Ed. Ukkola: Enhän minä ole sitä esittänyt!) Ei semmoista hallitusta tule eikä semmoista eduskuntaa tule. Jos tulee, niin me olemme kyllä järjestelmätaloudessa ja sidomme kehittyvän ja joustavan yhteiskunnan, jota kohti kuitenkin on mentävä. On rikkaus, että on erilaisia näkemyksiä, ehkä se totuus löytyy näistä joskus vuosien myötä kiteytyneenä.

Ed. Pulliainen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Ukkolalle ihan lyhyesti. Tämä on luonteeltaan vaihtoehtojen etsintää. Minä en ymmärrä teidän esitystapaanne lainkaan, siitä se ehkä johtuu. (Ed. Ukkola: En minäkään teidän!) — No, se on totta, ettei ole kolissut ennenkään perille.

Ed. Tiurille: Luvut ovat aika mielenkiintoisia, mitkä äsken esititte. Jos kävisi niin, että keskilämpötila kohoaisi 4 asteella, niin sehän merkitsisi hyvin radikaalia muutosta myös jäätiköiden käyttäytymisessä niin, että jäätiköt sulaisivat. Se merkitsisi valtamerien vedenpinnan kohoamista. Se merkitsisi, että ainakin Helsinki hukkuisi ja eduskunta siirtyisi ehkä Jyväskylään, Ouluun se ei voi siirtyä, kun Oulu hukkuu ennen Helsinkiä. Jos taas teidän odotuksenne miinus 6 asteesta toteutuisi, se merkitsisi, että täällä on jääkausi uudestaan ja se on noin 1,5 kilometriä jäätä tällä paikalla. Silloin eduskunta kokoontuisi päiväntasaajalla.

Ed. Paloheimo (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Minusta oli erittäin arvokasta, että ed. Tiuri toi mukaan labiilit prosessit, koska niistä tässä on maailmanlaajuisesti erityisesti kysymys. Haluan korostaa labiilin prosessin luonnetta. Siinä on kysymys yleensä siitä, että kaksi tai useampi tekijä vahvistavat kumuloituvasti, kertautuvasti, toisiaan ja sillä tavalla tilanne päätyy aina jonkunlaiseen katastrofiin.

Yksi esimerkki tällaisesta labiilista prosessista on se, että ilmasto muuttuu jatkuvasti huonommaksi ja sitä kautta metsät kärsivät. Kun metsät vähenevät, se taas toisaalta vaikuttaa ilmaston muutokseen. Mutta maailmanlaajuisesti tämä ei ole ainoa labiili prosessi, vaan niitä on monia muitakin. On itse asiassa samantekevää tai minusta on väärin sanoa, että joku on pahempi kuin toinen, koska ne ovat kaikki yhtä pahoja, ne kaikki johtavat lopulta tuhoutumiseen. Siitä syystä juuri labiilien prosessien tutkiminen ja analysointi olisi kaikkein tärkeintä, jos halutaan maailmanlaajuisesti uhkia ennustaa ja välttää.

Ed. Kauppinen: Arvoisa puhemies! Minä kähisen hyvin käheällä äänellä, mutta jospa tässä toimeen tultaisiin.

Täällä on mielestäni tänään käyty varsin ansiokasta keskustelua. Eilen ja tänään olen kuunnellut sitä varsin paljon paikan päällä. Eilen totesin eräille kollegoille, että minusta on ihmeellistä, ettei päästä todella tulevaisuutta visioivaan keskusteluun, vaan mentiin perinteiseen hallitus — oppositio, eipäs — juupas -linjaan. Mutta tänään on keskustelu ihan selkeästi muuttunut siitä, mitä se eilen oli. Minusta se on erittäin hyvä.

Täällä on ollut muutamia erittäin hyviä puheenvuoroja, muun muassa ed. Alhon, ed. Aulan, ed. Haaviston ja myös äsken kuulemamme ed. Pulliaisen. Esillä on hyvin paljon näkemyksiä, varsinkin ed. Alhon puheenvuorossa oli hyvin paljon uutta näkemystä, sellaista, jonka itsekin allekirjoitan täysin pieniä poikkeuksia lukuun ottamatta.

Viime syksynä tutkailin historiaa ja siinä valossa nimenomaan, missä me Suomessa olemme, mihin olemme menossa. Tulin siihen tulokseen, että olemme oikeastaan elämässä modernin radikaalin renesanssin kynnyksellä tai kenties elämme jo sitä aikaa. Se tulee johtamaan radikaalisti uuteen kansainväliseen työnjakoon. Olen jo vuo-

sia tältä paikalta vaatinut, että meillä täytyy olla tulevaisuuden pitkän tähtäyksen suunnitelmia ja tavoitteita, niin että voisimme eduskunnassa toteuttaa tahtopolitiikkaa.

Arvoisa puhemies! Minä olen erittäin iloinen siitä, että tällainen selonteko on vihdoin ja viimein saatu aikaan, vaikkakin siinä on omat puutteensa. Se on yksipuolinen, kuten täällä on tullut esiin, ja sieltä puuttuvat esimerkiksi sosiaalista tulevaisuutta kuvaavat kohdat kokonaan, samoin myös yhteiskunnalliset ja ihmisten oikeuskäsitykset, oikeusmoralistiset käsitykset jne. Näitä ei ole minkään vertaa siellä analysoitu. Mutta tämäkin on huomattavasti parempi kuin ei mitään.

Toivoisinkin, kuten täällä on tullut jo esiin, että tämä todella poikisi tulevaisuudessa jäntevää pitkän tähtäyksen työskentelyä, niin että lainsäädännössä päästäisiin jäntevään tahtopolitiikkaan. Me tarvitsemme tavoitteita pitkällä tähtäyksellä, jotta voimme toteuttaa voimakasta tahtopolitiikkaa. Tavoitekeskustelua minusta ei pitäisi käydä pelkästään kerran yhden hallituksen elinkaaren aikana, vaan minusta tavoitekeskustelu tässä salissa pitäisi käydä esimerkiksi kaikkien valtiopäivien alussa silloin, kun on sitä luppoaikaa, jolloin viestitettäisiin viestejä kansalta, mitä kansa on mieltä, mitä kansa toivoo, mitkä ovat kansan tuntemukset ja mitä me kansanedustajina edellytämme hallitukselta, mihin hallituksen pitäisi reagoida. Me kansanedustajat emme ole tähän asti osanneet sitä vaatia. Voimakas tahtopolitiikka on täysin välttämätöntä kehittyneelle yhteiskunnalle ja välttämätöntä myös tulevalle kehitykselle.

Tämä selonteko on päänavaus, jonka toivoisin tulevan todella laajaan keskusteluun. Minäkin olen erittäin pettynyt, että täällä on niin vähän keskusteluun aktiivisesti osallistuvia henkilöitä asiasta, joka on nähdäkseni äärettömän tärkeä. Tämä on yhteiskuntamme tulevaisuuden ydinkysymyksiä, ja eikä vain yhteiskuntamme vaan myös lähiyhteisömme ja kenties koko maapallonkin, johon me Suomessa pieneltä osaltamme voimme vaikuttaa.

Kaiken kaikkiaan on kyse laajasta asiasta, joka olisi pitänyt mielestäni jakaa tässä keskustelun vaiheessa pienemmiksi kokonaisuuksiksi. Silloin keskustelu olisi voitu viedä läpi jäntevämmin. Silloin olisi ollut myös riittävästi aikaa paneutua salikeskustelussa hyvin valmisteltuihin puheenvuoroihin ja myös keskusteluun osa-alueittain.

Tulevaisuusvaliokunnassa, johon selonteko on menossa, toivoisin olevan 21 jäsentä eikä vain 17, niin kuin eilen toin jo eräässä repliikissäni esiin. Tämä sillä perusteella, että opposition osallistumista voitaisiin tällä tavalla lisätä, eli ne 17 voisivat olla parlamentaaristen voimasuhteiden mukaan jaettu ja loput 4 opposition edustusta, koska tulevaisuus ei ole vallassa olevien puolueiden tulevaisuutta yksinomaan, vaan se on koko Suomen kansan tulevaisuutta.

Me olemme puhuneet täällä, että olemme historiamme pahimmassa talouskriisissä. Minä väittäisin, että me olemme historian pahimmassa kriisissä kokonaisuudessaan. Siihen sisältyy talous, jonka kriisin pohjaa emme ole vielä saavuttaneet. Eikä pohja ole vielä nähtävissä, vaikka väitetään, että valoa pilkottaa putken päässä, mutta minä olen eri mieltä. Me olemme korporatismin kriisissä. Me olemme poliittisten instituutioiden kriisissä. Me olemme demokratian kriisissä. Demokratia meillä on institutionalisoitu. Kansalaiset ovat kriisissä. Kansalaiset eivät itse asiassa pääse vaikuttamaan, se on tosiasia, ja niin edelleen. Meidän pitäisi tässä tilanteessa todella vilpittömin sydämin yhdessä miettiä, miten tulevaisuutta halutaan toteuttaa tässä maassa. Siihen tarvitaan koko eduskuntaa ja muuta yhteiskuntaa yhteistyössä. Tämä eduskunta ei voi elää yhteiskunnan ulkopuolisena instituutiona, niin että me emme ota yhteiskunnasta vastaan vaikutteita, ääniä, toiveita jne. Yhteiskunnasta tulevat kansalliset haasteet.

Tässä talossa täytyy osata keskittyä olennaisiin ja suuriin asioihin. Täällä on vuosikausia suurin piirtein painiskeltu asioissa tasolla, miten pilkku jossakin kohdassa viilataan kuusitoistakulmaiseksi jne. jne. Eli on menty sellaiseen näpertelyyn, että tärkeätä on valiokunnissa keskustella mm. siitä, minkälaisia etikettejä purkkeihin ja purnukoihin laitetaan, kun meillä olisi paljon tärkeämpääkin tekemistä täällä. Minusta ne sellaiset puuhastelut ovat virkamiehille sopivaa puuhastelua, ei kansanedustajille. Minusta olisikin erittäin hyvä, että meillä olisi samanlainen lainsäädäntö kuin on Ranskassa, että kansanedustuslaitos ei saa olla koolla 180:tä päivää pitempää aikaa vuodessa sillä perusteella, että politikointi ei ole mikään ammatti eikä kansanedustuslaitos ole poliitikkojen ammattipesäke, vaan se on kansanedustuslaitos. Kansalaisten täytyy saada olla kiinteässä kontaktissa heidän asioistaan päättäviin henkilöihin, joilla täytyy olla selkeä yhteys omaan siviilitaustaansa, omaan työhönsä jne. Sieltä he saavat vaikutteet ja kansalaiskokemuksen.

Politikointi ei ole mielestäni mikään ammatti, se on luottamustehtävä. Silloin tulemme herkästi, jos olemme päämääräisesti vain ammattipoliitikkoja, niin sanotuiksi valkokauluspoliitikoiksi, jotka eivät ymmärrä enää tavallisen suomalaisen elämästä yhtään mitään. Meidät on niin institutionalisoitu, että meille määritellään tarkoin 24 tuntia vuorokaudessa, 7 päivää viikossa, mitä me voimme tehdä, mitä me saamme tehdä jne. Siitä pitävät poliittiset puolueet varsin hyvän huolen. Minkä takia? Siksi, että meillä kansanedustajilla ei olisi selkeää kontaktia tavallisiin kansalaisiin, niihin, joita meidän päätöksemme koskettavat. Olen sanonutkin hiukan ilkeästi joissakin piireissä, että tässä talossa menestyminen edellyttää sitä, että kansanedustajan ja politiikan tekijän pitää antautua politiikan syleilyyn aamusta iltaan ja illasta aamuun, ilman yksityiselämää, ilman yksityisyyttä. Se ei voine olla oikein.

Me elämme ympäröivässä maailmassa, ja ed. Pulliainen toi täällä erittäin hyvin siihen liittyvät asiat esille. Sitä puheenvuoroa en halua enemmälti kommentoida enkä siitä puhua, koska asiat olivat siinä minusta hyvin. Mutta se, minkälaisessa viitekehysympäristössä tulevaisuudessa elämme, on meillä pohtimisen aihe sinänsä, koska ne skenaariot ja ne vaihtoehdot, mitkä meillä on, asettavat meille päämäärät, joiden pohjalta luomme vaihtoehtoisia strategioita, teemme toisin sanoen strategian valinnan ja sen jälkeen toimenpideohjelman. Se on mielestäni selonteon tarkoitus.

Tietointensiivinen sivistysyhteiskunta on se, mihin me olemme menossa tai missä me oikeastaan jo olemmekin. Se asettaa päättäjille erittäin suuria vaatimuksia. Silloin ei tietointensiivisessä yhteiskunnassa päättäjä voi päättää vain mutuperusteella, vaan hän tarvitsee valtavan paljon tietoa. Mutta on sitten toinen kysymys, kuinka paljon kansanedustuslaitoksen pitää tulla määräämään yksittäisen ihmisen yksittäistä elämää. Olemmeko haalineet tähän taloon liian paljon yksittäisten ihmisten elämään liittyvää määräysvaltaa? Sitä kannattaa pohtia.

Mutta tietointensiivinen yhteiskunta tarkoittaa myös sitä, että meidän ehtymätön luonnonvaramme on aivot ja niihin täytyy panostaa. Tällä hetkellä korkeintaan kymmentä prosenttia aivojen kapasiteetista käytetään eli siellä on käyttövaraa vielä varsin paljon. Mutta se onkin toinen asia, miten sitä käyttövaraa käytetään.

Täällä on puhuttu koulutuksen ja sivistyksen osuudesta. Olen aivan samaa mieltä, että koulutus ja sivistys ovat erittäin tärkeitä, tieteen tekeminen on tärkeää, mutta täytyy myös ottaa huomioon, mikä on panos-hyötysuhde. Onko panoshyötysuhde tällä hetkellä riittävä vai pitääkö meidän asettaa sille haasteita enemmän? Meillä sijoitetaan koulutukseen 6—7 prosenttia bruttokansantuotteesta, ja se on korkeimpia lukuja maailmassa ja myös pitkälle kehittyneissä Oecd-maissa. Keskiarvo Oecd-maissa on ollut joitakin vuosia takaperin 4,8 prosenttia bruttokansantuotteesta. Koulutuksen osuus koko julkisen sektorin menoista vuonna 1988 oli Suomessa Oecd-maiden korkein, 17,1 prosenttia, kun keskiarvo oli näissä maissa 12 prosenttia. Eli silloin pitäisi myös tieteen puolesta innokkaasti puhuvien kysyä, tehdäänkö meillä näennäistiedettä ja tehdäänkö meillä tehotonta tiedettä.

Koulutuksen pitää tietysti perustua uusimpaan tutkimukseen ja teknologiseen kehitykseen, sitä en kiellä, mutta meidän pitää vilpittömästi kysyä, onko Suomi kuitenkaan pitkälle kehittynyt, vaikka olemme näin paljon panostaneet koulutukseen, tieteeseen. Onko meillä monipuolisesti sivistynyt systeeminen ja globaalinen ajattelukyky, onko meillä riittävästi kykyä antaa tieteelliselle tutkimukselle arvoa, onko meillä riittävästi tulevaisuuden kannalta tärkeää teknologista, ekologista tietämystä ja onko meillä riittävästi vuorovaikutusyhteiskunnan tietämystä? Väittäisin, että näin meillä ei ole. Siellä on paljon panostamisen varaa. Lisäksi teollisuuden tuotannon kehittämisessä tiede-ja koulutuspanostus on ehkä teollisuusmaiden keskitasoa. Siihen puoleen meidän kyllä pitäisi satsata tässä vaiheessa. Tutkimuksen ja koulutuksen oikeasuuntaisen panostamisen hyödyt tulevat näkyviin vasta noin 20—25 vuoden panostusajan jälkeen. — Huomaan, että minulla on yksi minuutti aikaa jäljellä, mutta ajattelin huomattavasti tätä aikaa ylittää, koska en tiedä, miten kauan ääneni jaksaa illan mittaan vielä, ja pidän asiaa erittäin tärkeänä.

Tieto määrää sen, miltä tasolta me teemme päätöksiä. Se meidän täytyy ottaa vakavasti huomioon. Me tarvitsemme tietoa myös valtiollisen tason päätöksenteossa hyvin voimakkaasti. Mutta me emme voi unohtaa ihmisten tarpeita. Me emme voi olla kaksijakoisia tai monijakoisia ajatuksiltamme, me emme voi olla skitsofreeninen Suomi. Meidän pitää pystyä luopumaan kaksinaismoralistisista näkemyksistä ja ajatuksista jne., vaikka se vaatii meiltä vaikeita ja kipeitä päätöksiä, mutta me emme voi olla ennen avoimia ennen kuin pystymme vapautumaan kaksijakoisuudestamme. Suomen mahdollisuudet ovat kipsissä niin kauan aikaa kuin me emme kansa-

kuntana pysty kitkemään itsestämme kateuden, katkeruuden, kurjuuden ja kaaoksen lietsontaa. Tältä pohjalta koko kansallinen strategia on uudistettava.

Tieto on siis valtaa ja se määrää myös demokratian tulevaisuuden, mutta kansallinen strategia on myös äärettömän tärkeä asia. Me olemme tähän asti Suomessa aina vain oikeastaan tuijottaneet siihen, mitä muut maat ajattelevat ja mitä meidän pitäisi sen ja sen näkökulman mukaan tehdä. Mutta on meillä joskus lupa olla itsekkäitäkin ja pitääkin olla.

Koulutusjärjestelmä meillä on institutionaalinen muodoltansa ja se on ollut suljettu järjestelmä ja se on tarkoitettu staattiseen yhteiskuntaan. Se ei pelaa enää tässä yhteiskunnassa. Siellä on reviiriristiriitoja jne., ja se on johtanut ongelmiin. Tuloksellisuus on siellä ollut lähes tuntematonta, kehittäminen on ollut hidasta, opettajiston ikärakenne on vinoutunut, nuoret kapasiteetiltaan valtavat aivot tutkija-aineksessa ovat jääneet käyttämättä, kun siellä ovat ikääntyvät tulppana jne. Siellä on reviiriristiriitoja, on motivaatioongelmia jne., joita ei korjata rahalla vaan uudella asennoitumisella ja suvaitsevaisuudella ja kiertoajattelulla niin, että ihminen antaa jossakin tehtävässä parhaan antinsa ehkä 4—6 vuodessa ja sen jälkeen pitäisi osata vaihtaa päitä.

Mutta meillä on tiedotusvälineiden mafia myös. Meillä on äärettömän vähän objektiivista, analysoivaa tiedotusta informaatio- ja tiedotusvälineistössä, mutta sen sijaan meillä on runsain mitoin sensaatiohakuista tiedottamista, jossa ei välttämättä ole aina siteeksikään totta. Tiedotusvälineillä kyllä on valtaa ja vaikutusta sitä kautta, mutta niiden pitäisi tuntea myös vastuunsa käsitteiden, ajatusten ja asioiden vääristämisestä ja vastuunsa kateuden lietsomisesta ja kaunaisista pyrkimyksistä.

Vaikka Suomi onkin tulevaisuudessa Euroopan vanhainkoti, niin me joudumme miettimään jo tänä päivänä, kuka maksaa eläkkeet, kuka maksaa viulut, kuka maksaa meidän eläkkeemme. Meidän pitääkin uskaltaa kysyä, mikä on minun oikeuteni vaatia tulevaisuuteen nähden ylimitoitettuja eläkkeitä siinä tilanteessa, kun maksukykyiset työssäkäyvät henkilöt harvenevat väestön ikärakenteen muuttuessa epäedulliseksi. Tämä panee meidät vakavasti miettimään sitä, mikä on sukupolvien välinen tulonjako. Millä tavalla se oikeudenmukaisuus toteutetaan?

Jos me olemme itsekkäitä, niin me emme mieti tätä, mutta meidän lapsemme ja lastenlapsemme kyllä miettivät sen jälkeen meitä. He voivat sanoa, että kun silloin tuhlasitte ja elitte kuin viljapellossa ja käämitte ja kähmitte itsellenne kaikkea hyvää, niin mikä velvollisuus meillä on enää teille kaikkea antaa. Tämä karmea tosiasia johtuu siitä, että huoltajuussuhde meidän yhteiskunnassamme muuttuu. Työssäkäyvää kohden tulee olemaan noin kolme huollettavaa, ehkä enemmänkin.

Miten tästä pullonkaulasta voidaan päästä läpi? Kenties sillä, että tänne tulee lisääntymiskykyisiä ja -haluisia siirtolaisia. Mutta onko meillä sietokykyä tähän asiaan? Me olemme aika nyreitä ja nurjamielisiä ja perusluonteeltamme varsin rasistisia kaikkea erilaisuutta kohtaan, niin omia vammaisiamme kohtaan kuin muista maista tuleviakin kohtaan. Se on meidän suomalaisten perusluonteessa oleva asia.

Toisaalta voidaan kysyä myös, mikä on tulevaisuudessa eläkeikä. Mikä on minun ikäisteni eläkeikä, oikeutettu eläkeikä? Onko se terveydentilamme ja keski-ikämme lisääntyessä 63, 65 tai kenellä nyt mikäkin ikä sattuu olemaan? Onko se se, kun keskimääräinen jäljellä oleva elinikä on ehkä sitä, että saatankin elää 90-vuotiaaksi, niin kuin keskimäärin naiset 2000-luvulla elävät ja miehet noin 10 vuotta vähemmän.

Me joudumme miettimään tällaisia tosiasioita. Mitä perusteita on sille, että naiset terveempinä ja pitemmän jäljellä olevan eliniän omaavina jäävät muutaman vuoden nuorempina yleensä eläkkeelle kuin miehet? Minusta ei ole mikään perustelu se, että sanotaan, että Suomessa avioliitot ovat yleensä rakentuneet niin, että miehen eläkeikä on noin 3—4 vuotta enempi kuin naisen. Onko näin, että naisen eli aviopuolison pitää lähteä hoivaamaan eläkkeellä olevaa aikuista, toivoisin ainakin, että aikuisenmaisesti ajattelevaa miestä? Minun mielestäni se ei ole naisten velvollisuus. Se, joka haluaa, tehköön sen. Minä en ole varma, haluanko minä sitä.

Moderni maailma on ihmisten tekemä, mutta se vaatii aivan erilaista henkistä ilmastoa kuin mitä meillä nyt on. Se vaatii henkisen ilmaston muuttumista nyt ja tulevaisuudessa, ja parempi aloittaa nyt kuin ylihuomenna. Se edellyttää sitä, että laitostunut koulutus muutetaan aivan eritasoiseksi, erilaatuiseksi ja paremmin yhteiskunnan tarpeisiin reagoivaksi ja että se ei ole mikään piilotyöttömyyden hoitopaikka tai päiväkoti tai jonkun muun asian hoitopaikka, vaan koulu- ja opetussektori on puhtaasti koulutus- ja opetussektoria. (Ed. Gustafsson: Miten edustaja määrittelee laitostuneen koulutuksen?) — Laitostunut koulutus on sellaista, joka ei ota huomioon

yhteiskunnan tarpeita vaan elää sisäistä omaa elämäänsä vastaamatta yhteiskunnan muuttuviin tarpeisiin ja haasteisiin eli elää itseriittoisesti.

Tavoitteena pitää olla korkeatasoista koulutusta niin, että me saamme osaavia ammattilaisia, itsenäisesti ajattelevia, omatoimisia, aloitteellisia, innovatiivisia ja ulospäin suuntautuneita suomalaisia, jotka voivat ajatella monipuolisesti mutta voivat laajalle monipuolisuudelleen rakentaa myös uudenlaisia näkemyksiä ja uutta koulutusta. Eli koulutuksen pitäisi antaa myös eväät kasvaa ihmisinä eikä latistaa ihmisiä. Päällekkäisyydet, joustamattomuudet ja ylikoulutukset täytyy purkaa.

Jos ajatellaan koulutuksen pituutta, meillä tänä päivänä 7-vuotiaasta ehkä noin 27—30-vuotiaaksi nuoret opiskelevat lähes yhtäjaksoisesti. Ketä tämä hyödyttää? Nuoret siinä vaiheessa aikuistuessaan, kun he ovat ennakkoluulottomimpia ja ajatuskapasiteetti, innovatiivisuus, on kaikkein suurimmillaan, ovat laitostuneitten oppilaitosten penkeillä.

On kansallinen häpeä, että meillä on nuorisotyöttömyys. Se on niin suuri häpeä, että sitä ei edes viitsisi sanoa ääneen. Mutta koulutusta on uusittava niin, että se pystyy vastaamaan yhteiskunnan haasteisiin, tehokkuuteen ja että päästään virkamieskoulutuksesta nimenomaan kansalaiskoulutukseen ja ammattinsa osaavaan koulutukseen, innovatiiviseen koulutukseen.

Tällä hetkellä koulutustutkinnot ovat oikeastaan ay-liikkeen pönkityksiä. Ay-liike on halunnut pönkittää, että on tiukka ammattisidonnainen koulutus. Ammattikoulutuskin, kun se 30 vuotta sitten määrättyjä linjoja veti koulutuksessa läpi, edelleenkin vetää niitä samoja linjoja suurelta osin läpi. Eikä se ole edes havahtunut siihen, että on oppilaskatoa, ei tule oppilaita linjoille pyrkimään jne. Ei ole mietitty, missä on vika.

Meillä on myös koulutuksella ja kansallisilla päätöksillä parinkymmenen vuoden aikana ihmisten yrittäjyys ja motivoituneisuus hyvin tehokkaasti tuhottu. Me olemme eläneet motivaatioköyhässä ilmapiirissä. Se on vaikuttanut meidän työelämäämme, myös tähän lamaan. Mutta meidän työelämämmekin, työsektorimme on jälkeenjäänyt. Meillä puuttuu työntekijän työhön mennessä urasuunnitelmien laatiminen yhdessä työnantajan kanssa, eli motivaation ylläpitävä urakehitys työntekijöiltä puuttuu. Heille ei ole annettu siihen mahdollisuutta. Tämän pitäisi olla tulevaisuuden kehitysstrategia. Meillä pitäisi päästä hierarkioista oivaltamiseen ja ajattelemiseen ja yhdessä tekemiseen. Yrityksien on osattava muuttaa päätöksenteko- ja toimintakulttuuriaan ja järjestelmiään.

Oppiminen työssä on tärkeä osa työmotivaatiota, ja oppiminen on tuottavan työn edellytys. Niin kauan kuin meillä on aivoissa verenkiertoa, niin kauan meillä on todennäköisesti oppimiskykyäkin. Työssä tarvitaan meillä myöskin työnjohdolta luopumista reviirien vartioinnista, ammattisalaisuuskateudesta jne. Kun näissä päästään eteenpäin, ihmisten motivoituminen ja sitoutuminen työhönsä on silloin itsestäänselvyys. Kuitenkin motivaatio ja työhön sitoutuminen ovat yrityksen menestymisen kaikkein keskeisimmät menestystekijät. Eli työelämäkin vaatii renessanssia.

Tulevaisuuden yhteiskunnan perusvoima on innovatiivisuudessa, rakentavassa yhteiskuntapolitiikassa ja rakentavassa rauhattomuudessa. Tiede, teknologia ja yhteiskunta ovat kiinteässä vuorovaikutussuhteessa toisiinsa. Ne eivät ole irrallisia toisistaan. Keskivertoisuuden institutionaalistamisesta meidän pitää päästä. Meidän pitää tunnustaa, että Suomessa osa on lahjakkaita, osa on keskinkertaisia ja osa on vähän sen alle.

Mutta mikä suomalaisen asema on tässä yhteiskunnassa? Kyllä se on varsin kolkko, sen yksittäisen kansalaisen, joka on meitä tänne äänestänyt. Hänellä on hätää, epävarmuutta, toivon puutetta, rakkauden puutetta, kaikkea mahdollista kaiken taloudellisen puutteen lisäksi. Meillä on henkinen köyhyys, henkinen hätä. Ja me päättäjät emme ole tähän heränneet. Me vain hyvää tehdessämme ryöväämme kansalaisilta viimeisenkin ostovoiman ja syyllistämme kansalaiset, että te olette tätä kulutusjuhlaa viettäneet, kansalaiset, jotka eivät ole voineet näihin päätöksiin vaikuttaa.

Mutta lisäksi suomalaisuutta rasittaa vuosisatainen avuttomuus, kokemus, jota me siirrämme uusille sukupolville, siirrämme omia ahdistuneisuuksiamme uusille sukupolville, yksinäisyyttä, joka kulminoituu sitten ongelmatilanteissa valtaviksi itsemurhaluvuiksi. Meillä ei sovi puhua avoimesti. Meillä heti leimataan haihattelijaksi tai vähintään hulluksi, jos puhuu avoimesti tosiasioista. Meillä on hyvin jyrkät normit ja raamit. Suomessa ei voi olla oma itsensä. Meillä on hyvin voimakas formatiivisuuden vaatimus yhteiskunnassa. Meillä on perheet alistettu taloudellisten etujen perässä juoksemiseen, alistettu valtakuvioille, alistettu asunto-, opiskelu- ym. lainojen kokoikäiselle maksamiselle, niin että ihmisyys koko kirjossaan on tätä kautta kielletty ja sitä on estetty toimimasta.

Ihmisen on kuitenkin koettava olevansa vuorovaikutussuhteessa yhteiskuntaan. Hänellä on oikeus odottaa hyvää. Hänellä on oikeus tietää, missä minun rajani ovat, mitä minä vaadin, mitkä oikeudet minulla ovat ja mikä on minun oikeudenmukaisuus- ja oikeustajuni.

Eduskunnassa esimerkiksi viime vuonna oli käsittelyssä yli 4 800 asiaa, jotka kaikki eivät tosin olleet lakiasiakäsittelyjä. Kuinka voimme kuvitella, että suomalainen ihminen enää tietää, mitä laki häneltä vaatii? Minusta meillä on menty hulluuden yhteiskuntaan siinä suhteessa. Tämä on vaarallista sen takia, että silloin kun ihmiset eivät voi enää ymmärtää eivätkä käsittää eivätkä omaksua niitä lakimuutoksia ja lakeja, jotka heitä sitovat ja velvoittavat, niin he menettävät kunnioituksensa yhteiskuntaa ja lakeja kohtaan. Siitä seuraa moraalinen ja eettinen kriisi. Me olemme nyt tässä yhteiskunnassa valitettavasti.

Arvoisa puhemies! Oikeudenmukaisuus ja tasa-arvo ovat erittäin tärkeät asiat. Niistä on täällä jonkin verran puhuttu, mutta toivoisin, että valiokunnassa näihin asioihin kiinnitettäisiin erittäin paljon huomiota. Pitää kiinnittää siellä huomiota myöskin siihen, että yhteiskunnan voimavarat otetaan vastuukäyttöön, tarkoitan myöskin yhteiskunnan henkiset voimavarat. Mutta meidän demokratiamme on heikko tässä ajassa. Se on institutionalisoitunut.

Puheenvuoropalstalla Lukijain Sanomissa tässä jokunen aika sitten Risto Harisalo esitti lyhennelmänsä Evan päiviltä Helsingissä 7.10. Minä olin edellisellä viikolla, kun sitten myöhemmin sain tämän artikkelin käsiini, tullut samoihin ajatuksiin, että Suomea hallitsevat järjestelmävoimat, julkinen valta, poliittiset puolueet ja voimakkaat eturyhmät. Ongelmana ei ole siis suojella suomalaisia markkinavoimilta vaan järjestelmävoimilta, jotka ovat onnistuneet tehokkaasti puuduttamaan ja kuihduttamaan todelliset markkinavoimat eli kuluttajavoimat, yhteisövoimat ja yrittäjävoimat.

Politiikan on uskottu ratkaisevan kaikki ongelmat, eikä politiikalta ole siksi puuttunut ongelmia. Ihmiset, jotka ennen joutuivat itse ratkomaan keskinäiset ongelmansa, yrittävät nyt tehdä sen politiikan avulla. Politiikka on ajautunut päätösharhaan, katteettomaan uskoon omasta vaikutusvallastaan ja kyvystään. Politiikassa rakennemuutos merkitsee paluuta yhteiskuntapoliittisista ohjelmista tasa-arvoon lain edessä ja oikeusvaltiolliseen ajatteluun. Puolueiden tehtävänä on huolehtia oikeudenmukaisuudesta.

Sitten myöhemmin sanotaan myöskin, että Suomessa on puutetta innovaatioista ja myös mainitaan, että työmarkkinavoimat korporativismissaan ovat synnyttäneet ilmapalloilmiön, jossa tavoitteiden täyttymystä seurasi toiveiden tyhjentyminen. Tämä johtaa siihen tietysti, että työmarkkinoilla on rakennemuutos edessä, mutta se merkitsee siellä luopumista vanhoista viholliskuvioista.

Henkinen rakennemuutos on sitä, että ymmärrämme maamme ongelmat luonteeltaan henkisiksi eikä taloudellisiksi. Meidän on uskallettava investoida näkemyksellisyyteen ja innovatiivisuuteen. Tämä on minusta varsin puhuttelevaa tekstiä, mutta se ei varmaankaan puolueitten päättäjiä ja puoluehakuisia miellytä.

Meillä on puhuttu, että meillä ovat ongelmana suhdanteet ja rakenteet. Rakenteitten ongelmana on tietysti mm. tämä politiikan korporatiivisuus ja se, että parlamentaarinen demokratia on oikeastaan heikkoudessaan mennyt itsepuolustusasemiin eikä ole pystynyt keskustelemaan, vieläkö tämä demokratia tässä eduskuntatalossa toteuttaa sitä tavoitetta, mitä itsenäisyyden alussa tälle luotiin. Olemmeko täällä vain itsepuolustusasemissa vai ketä varten me olemme? Olemmeko oman edun tai yhteisen edun ajattelemien erilaisten yhteyksien, näkökohtien esittäjiä?

Siinä suhteessa suosittelisin lukemista selonteon liitteestä "Suomi 2020 -visioita kansakunnan tulevaisuudesta" itse kullekin sivua 239 mutta myös sivuja 138 ja 139, joilla puhutaan päätöksenteosta jne. Mitä tästä on ajateltavissa? Meidän koko valtiosääntömme tarvitsisi kokonaisuudistuksen, jotta se toimisi nyky-yhteiskunnassa, ja me tarvitsemme kansalaisdemokratian vahvistamista demokratian kriisissä nyt. Siinä auttamattomasti puoluevalta hiukan laskee, mutta onko se etu vai haitta, sen aika näyttäisi.

Jokainen etujärjestö ja instituutio on kipsissä, betonissa tai suorastaan teräsvalussa yhteiskunnassa. Kansallisen itsetutkiskelun laajalti tässä talossa pitäisi olla mahdollista. Kansanedustuslaitoksen tehtävä on nimenomaan edustaa kansaa, mutta valiokunnissa kuullaan vain tahoja eli erilaisia korporatiivisia yhdistelmiä. Ei kansalaisen ääni tänne kuulu. Näin on!

Parlamentarismiin pitäisi kuulua kyllä kansanvallan toteutuminen, ja tämä on kyettävä muuttamaan niin, että kansanvalta todella toteutuu. Meidän on pystyttävä kehittymään ja tarttumaan asioihin todella kiinni. Meidän on pystyttävä luomaan tälläkin sektorilla tavoitteet ja vahva tahtopolitiikka. Mutta oikeastaan nykypäivänä eduskunta on vain poliittisten instituutioitten

temmellyskenttä, ja poliittiset instituutiot vähät veisaavat kansalaisista. Ne vain miettivät useimmiten sitä, millä tavalla gallupien mukaisia kannatuslukuja saataisiin nousemaan, ei niinkään sitä, mitä kansalaiset ajattelevat, ja sitä, kuinka monta kertaa minun naamani on televisiossa tai jossakin julkisessa tiedotusvälineessä jne.

Eduskuntatyötä on kehitetty, mutta siitä kehittämisestä voisi tietysti olla monenlaista mieltäkin. Ajankohtaiskeskustelujen lisääminen on sinänsä hyvä, jos ne johtavat johonkin, mutta jos ne eivät johda mihinkään muuhun kuin siihen, että saamme olla enemmän esillä, se palvelee poliitikkojen ja vaikuttajien narsistisia esilläolon tarpeita mutta ei mitään muuta eikä johda mihinkään.

Meidän pitäisi pyrkiä yhteiskunnassa oikeudenmukaisuuteen ja tasa-arvoon. Se tarkoittaa myös työn uusjakoa, keskustelua naisten asemasta uudelta näkökohdalta, ei siltä, että meillä on vain uranaisia eli karriäärinaisia, joitten ehdoilla keskustelua on nyt ylläpidetty, ns. feminististä keskustelua. Meillä on myös naisia, jotka eivät halua olla uranaisia ja karriäärinaisia, vaan he haluavat olla niitä naisia, jotka hoitavat lapsiansa, niin kuin luonto on tarkoittanut. En sano sitä, että naisten kotiin pitäisi jäädä. Minä en missään nimessä jäisi kotiin hoitamaan lapsia, mutta niille, jotka sitä haluavat, sen pitäisi olla mahdollista.

Jos ajatellaan taas oikeudenmukaisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoisuutta, verotus meillä kohtelee eri sukupolvia hyvin eri tavoin tälläkin hetkellä. Mutta se, mikä meillä on hyvin tärkeää, on se, että me emme ymmärrä, kuinka suurten ja syvällisten muutosten keskellä elämme. Nyt olisi oltava selvillä siitä, mitä me yksilöinä, ryhminä ja yhteiskuntana oikein haluamme. Nyt ollaan tekemässä kauaskantoisia valintoja pakon edessä. Meidän pitäisi saada aikaan laajamittainen arvokeskustelu, jossa katsotaan rinnakkain se, mitä haluamme, ja se, mihin meillä on varaa lainatakseni pitkän pöydän neuvonpitojen sivua 23. Ei ole yhtään itsestäänselvyys, että pohjoismainen hyvinvointivaltio on edelleen säilyvä kummastus Euroopassa ja maailmassa. Joudumme miettimään, kuka maksaa, kuka hallinnoi ja kuka saa etuuksia.

Kaiken kaikkiaan tulevaisuusselonteko kaikkine puutteinensakin on erittäin hyvä päänavaus keskustelulle, ja todella olen pettynyt siitä, että kansanedustajat ovat tästä todella tärkeästä ja isosta asiasta niin vähän kiinnostuneita kuin ovat. Suurin osa ei liene avannut edes kirjaa, saati sitten liitännäismateriaalia, jota on varsin paljon, ja minusta se on varsin hyvääkin asiaa ja sitä on paljon.

Keskustelu tarvitsee laajentaa koko yhteiskunnan sektorille niin, että voimme muodostaa uusia näkemyksiä myös globaalisesti ja pystymme demokratian todellistamiseen nykyaikaan, niin että se palvelee kansalaisia. Kaikki tämä edellyttää myös eduskuntainstituution selkeää uudistusta ei vain valiokuntatyöskentelyssä vaan myös lainsäädäntötyössä, sen valmistelussa jne. Jos eduskuntalaitos ei sinänsä pysty itse puuttumaan tähän ja kehittymään, kuinka me voimme edellyttää, että ihmiset kehittyvät ja muuttuvat? Emme me voi asettaa muille tavoitteita, jos me emme itse pysty asettamaan itsellemme tavoitteita. Tavoitteita voi olla pitkällä tähtäyksellä ja lyhyellä tähtäyksellä.

Toteaisin vielä, niin kuin aiemminkin sanoin, että tällaisen tavoitteellisen keskustelun pitäisi olla kaikkien valtiopäivien alussa, ei välttämättä hallituksen johtamana vaan ihan eduskunnasta lähtöisin olevana keskusteluna silloin, kun ns. luppoaikoja pari ensimmäistä viikkoa valtiopäivien alussa on, ja siinä keskustelussa luotaisiin seuraavan vuoden tavoitteita ja tarkistettaisiin pitkän tähtäyksen tavoitteita. Silloin me voisimme miettiä ja kehittää yhteiskuntaa huomattavasti pitkäjänteisemmin kuin olemme voineet tehdä.

Sosiaali- ja terveysministeri H u u h t a n e n : Arvoisa puhemies! Tulevaisuusselonteko sinänsä varmasti houkuttelisi ottamaan kantaa hyvin laajasti erilaisiin asioihin, mutta itse aion pitäytyä hyvin tarkasti sosiaalipolitiikan asioissa myös ajatellen sitä, että tällä puheenvuorolla olisi jotakin kokoavaa merkitystä tulevaisuusselontekokirjasesta, joka sinällään on hyvä esitys keskustelun pohjaksi. Asiat siinä vain tahtovat olla monessa eri kohdassa, ja alakohtainen kokonaisuus jää helposti hahmottumatta.

Sosiaaliturvajärjestelmä on osa yhteiskunnan perusrakenteita. Kansakunta rakentaa hyvinvointiansa ja tulevaisuuttaan sen pohjalta. Sosiaaliturvajärjestelmässä on kyse pitkäaikaisista sitoumuksista. Esimerkiksi nyt tehtävillä päätöksillä on kauaskantoisia vaikutuksia. Edessämme olevat vuosikymmenet ovat sosiaaliturvan kannalta hyvin vaikeita. Entiset toimintamallit eivät kaikilta osin enää toimi. Meneillään oleva murrosvaihe on tuonut sekä valmiutta että tarvetta arvioida nykyisiä rakenteita.

Eri yhteiskuntatahojen olisi nyt käytävä vakavaa ja avointa keskustelua sosiaalipolitiikan tule-

vista linjauksista. Ei varmasti riitä se, että eduskunta ja hallitus keskustelevat niistä keskenään. Tarvitaan paljon laajempaa keskustelua. Kuitenkin valtioneuvoston tulevaisuusselonteko omalta osaltaan antaa mielestäni hyvän perustan ja puitteet tällaiselle keskustelulle.

Kolme päätekijää, jotka vaikuttavat sosiaaliturvan kehitykseen Suomessa lähivuosikymmeninä, ovat kansantalouden kriisi, väestörakenteen muutos sekä integraatioprosessi. Nämä kysymykset ovat yhtä lailla haasteita ja uhkia. Kuluvan 1990-luvun loppua leimaa valtiontalouden mittava rahoitusalijäämä, korkea työttömyys ja julkisen sektorin tehtävien uudelleenarviointi.

Velan ja veroasteen kasvattamisen varaan ei tulevaisuutta voida enää rakentaa. Nopea velkaantuminen on johtanut sosiaaliturvan rahoituskriisiin. Liikkumavaramme sosiaaliturvan osalta on hyvin kapea. Sosiaalimenojen kasvun syyt ovat sidoksissa taloudelliseen lamaan, ensi sijassa bruttokansantuotteen voimakkaaseen laskuun ja työttömyyden kasvattamiin työttömyysturvamenoihin. Ne syövät kasvuvaran muilta toimeentuloturvan ja palvelusektorin alueilta.

Sosiaalimenot voidaan rahoittaa vain taloudellisten mahdollisuuksien rajoissa. Sosiaaliturva on osa julkisen talouden kokonaisuutta ja sen rahoitusmahdollisuuksia. Pitkällä aikavälillä sosiaaliturvan kestävä rahoitus edellyttää julkisen talouden tasapainotusta. Jo aivan lähivuosina valtion velan hoito olisi saatava hallintaan.

Toisaalta lyhyellä aikavälillä olisi vältettävä toimenpiteitä, jotka eivät vähennä työttömyyttä. Tavoitteeksi on asetettava, että nykyinen sosiaalimenojen poikkeuksellisen korkea bruttokansantuoteosuus, tänä vuonna yli 36 prosenttia, olisi painettava vuosituhannen vaihteeseen mennessä 30 prosentin pintaan. Silloin se olisi lähempänä kansantaloutemme kantokykyä.

Väestölliset kehityspiirteemme liittyvät kansakunnan ikärakenteen vanhenemiseen. Kuten selonteossa todetaan, Suomesta on tulossa vanhusyhteiskunta. Sama kehitys tapahtuu myös muissa maissa, mutta ikääntymisen vauhti on Suomessa nopea. Väestön ikääntyminen ja eläköityminen ovat sosiaalipolitiikkamme suurin haaste pitkällä aikavälillä. Palvelujärjestelmämme edessä on vaikeita haasteita, miten hoitaa lisääntyvä hoivan ja huollon tarve, kun työvoima alkaa samalla vähetä.

Työttömyyden vuoksi huoltosuhteemme, työssäkäyvien ja sosiaalietuuksien varassa olevien välinen suhde, on jo hyvin heikko nykyisellään. Suurten ikäluokkien siirtyminen eläkkeelle ensi vuosituhannen alussa vaatii eläketurvan rahoituksen varmistamiseksi kestäviä ratkaisuja jo tällä vuosikymmenellä. Voidaan sanoa, että 1990-luvun lama on viemässä meiltä varautumisen ajan.

Integraatioprosessin myötä Suomi saattaa olla Euroopan yhteisön jäsen muutaman vuoden kuluessa, heti vuosikymmenen puolivälin jälkeen. Toteutuessaan jäsenyys tuonee mukanaan sosiaaliturvan aluetta koskevia harmonisointipaineita, vaikka kukin maa järjestää kansallisen sosiaaliturvansa omista lähtökohdistaan. Euroopan yhdentyminen ja kasvava kansainvälistyminen tuovat mukanaan verokilpailun. Rahoitusmahdollisuudet vaikeutuvat, sillä Suomi ei voi ylläpitää kovin paljon kansainvälistä tasoa korkeampia pääoma- ja tuloveroasteita.

Tämän vuosikymmenen lopun ja pitemmän aikavälin keskeisenä sosiaalipolitiikan haasteena on estää kansakunnan kahtiajakautuminen. Suomi on vaarassa jakautua kohtuullisen hyvin toimeentuleviin työssäkäyviin sekä kasvavaan heikosti toimeentulevien kotitalouksien ja ihmisten ryhmään.

Varoitan myös toisen tyyppisestä polarisoitumisesta, oikeastaan sen vaarasta. Väestön terveyserot ovat kasvussa ja kasvavat edelleen, ellei ehkäisevään sosiaali-ja terveyspolitiikkaan panosteta tulevina vuosina.

Suomalaisen yhteiskunnan nykyinen tila ja näkymät edellyttävät hyvinvointivaltion säilyttämisen strategiaa. Kunnossa oleva sosiaalipolitiikka on yhtä tärkeätä, oli kyse kansantalouden nousukaudesta tai taantumasta. Sen on oltava yksi tulevaisuuden ydinkysymyksiä. Eri toimintojen painotuksia ja vaihtoehtoisia toimintastrategioita on avoimesti arvioitava ja rahoituskeinoista on keskusteltava. Kestävät ratkaisut edellyttävät sukupolvien välisen vastuun huomioon ottamista.

Sosiaali- ja terveysministeriön näkökulmasta hyvinvointivaltion turvaamisen strategia edellyttää, että sosiaaliturvajärjestelmämme rakennetaan seuraavien peruspilareiden varaan:

1) sen on aktivoitava kansalaisia,
2) se on tasoltaan kohtuullinen ja kattava,
3) sen vastuutasot ovat toimivia rahoituksen ja palvelujen järjestämisen osalta sekä
4) rahoituksen on oltava kestävällä pohjalla.

Arvoisa puhemies! Näille periaatteille rakentuvalla sosiaalipolitiikalla uskon meidän voivan rakentaa kestävän sosiaalisen perustan kansakunnalle tulevina vaikeina vuosikymmeninä. Sosiaalipolitiikan on uudistuttava. Se ei voi olla

muuttumattomuuden saareke yhteiskunnan ja rahoitusedellytysten muuttuessa. Oikein valiten voimme kääntää muutostarpeet muutosvoimaksi koko yhteiskuntaa tukevalla tavalla.

Ed. Aittoniemi (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Minä olen yrittänyt ajatella tätä asiaa siihen suuntaan, olen varmasti ihan täysin järjetön, mutta kun ministerikin puhui asioista taloudellisten mahdollisuuksien rajoissa, ei suuren työttömyysmassan hoitaminen ole ollenkaan ongelmallista, jos ajatellaan teoreettisesti tilannetta, jossa yhteiskunta pystyy tuottamaan tavaroita ja hyödykkeitä riittävästi pienemmälläkin työssä olevalla määrällä.

Se edellyttää tietysti silloin tiettyä raaka-aineomavaraisuutta. Se edellyttää kuitenkin, että ulkomaankauppa on tasapainossa. Kansainvälisiltä markkinoilta joudumme joka tapauksessa ostamaan tavaroita ja joudumme käymään kansainvälistä kauppaa ja kansainvälistä rahoitusyhteistyötä. Mahdollisesti yhteiskunnan tuotannon tehokkuus nousee niin paljon, että se pystyy tuottamaan tavarat ja hyödykkeet pienellä työvoimalla. Tällaisia esimerkkejä on maailmalla aika paljon, missä näin tapahtuu. Toiset makailevat, toiset tekevät työtä.

Tämä näkökohta on tulevaisuudessa otettava huomioon eikä pelkästään ajateltava vanhakantaisesti. Jos puolella työmäärästä pystytään tuottamaan kaikki, mitä yhteiskunnassa tarvitaan, ongelma on vain siinä, miten työn ulkopuolella olevat henkilöt otetaan mukaan tuotannon jakamiseen sillä tavalla, että kaikilla on riittävä elintaso.

Tämä on tietyllä tavalla hullu ajatus, mutta tätä joudutaan joka tapauksessa jossakin vaiheessa Suomessa ajattelemaan juuri tällä tavalla. Ei riitä enää työtä kaikille, mutta tarvittavat tavarat saatetaan tuottaa. Se on tulevaisuuden kuva. Se edellyttää tietysti ulkomaankaupassa ja viennissä tähän suuntaan tiettyä kapasiteettia, jonka täytyy toimia, tai muuten tasapaino häiriintyy.

Ed. Mäkipää (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Sekä ministeri, minä että varmasti monet muut olemme samaa mieltä siitä, että kansalaiset yhä useammin jakaantuvat a- ja b-luokan kansalaisiin. Täällä puhuttiin, että pitäisi käydä keskustelua erilaisista linjauksista. Minulla ei tietysti ole mitään suuria viisauksia, mutta minun on tietysti myös omassa itsessäni pitänyt miettiä, mitä voisimme tehdä, kuten ed. Kauppinenkin mainitsi, että voitaisiin saada oikeudenmukaisempi yhteiskunta.

Esimerkiksi tänään valiokunnassa oli käsiteltävänä ns. työvoimapoliittinen aikuiskoulutus ja myös sen rinnalla toinen laki, työttömyysturva. Nämä molemmat merkitsevät sitä, että ikärajaksi tulee 18 17 vuoden tilalle. Asiantuntija mainitsi, että vanhemmat joutuvat huoltamaan alle 18-vuotiaita mutta 17 vuotta täyttäneitä nuoria. Tämä tuntuu kohtuuttomalta.

Lähettäisinkin terveisiä, kun tiedämme, että rahaa on vähän ja sitä pitäisi oikeudenmukaisesti jakaa. Ainakin uskallan sanoa, että meillä pitäisi lapsilisiin tehdä tuntuva remontti. Nyt on puhuttu myös ministerin suulla, että lapsilisiä pitäisi tuntuvasti korottaa. Lähtisin myös siitä, että esimerkiksi kansanedustajat, jotka ovat aika hyväpalkkaisia, eivät tarvitsisi lapsilisää ollenkaan. Kyllä pitäisi olla jonkinlainen tarveharkinta, että jos on jokin tulotaso yksilapsisessa perheessä, onko se 10 000—15 000, meidän on tähän mentävä.

Haluaisin myös viestittää ministerille sitä, että on epäoikeudenmukaisuutta eläkeläisten asioissa. Pitäisi määrätä eläkekatto. Tämä ei tietysti hirveän suuria rahamääriä liikuta puoleen eikä toiseen, mutta on se moraalisesti oikein. Samoin pitäisi välilliset työvoimakustannukset kohdistaa oikeudenmukaisesti työvoimavaltaisiin ...

Ensimmäinen varapuhemies (koputtaa): Kaksi minuuttia on kulunut!

Puhuja: ... ja pääomavaltaisiin yrityksiin.

Ed. Karhunen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Täällä on selontekoa kiitelty siitä, että se on hyvä analyysi menneisyydestä ja nykyisyydestä ja siinä on hyvin lueteltu ne tulevaisuuden uhat ja ongelmat, mitkä meillä ovat tiedossa. Mutta täältä puuttuu konkreettisia, tulevaisuuteen tähtääviä toimenpidelinjoja. Pääministeri eilen ilmoitti, että sivistyspoliittiset linjanvedot täältä puuttuvat sen takia, että eduskuntaan on tulossa lähiaikoina sivistysstrategia.

Kysyisinkin ministeri Huuhtaselta, onko meille tulossa hänen kaipaamansa hyvinvointivaltion selviytymisstrategia keskusteltavaksi, koska mielestäni sekä selonteosta että ministerin puheesta puuttuivat strategiset linjanvedot. Hän hyvin kyllä kuvasi nämä ongelmat, joita on, ongelmana on sosiaaliturvan osuus bruttokansantuotteesta, ongelmana on eläketurvan rahoituksen ratkaiseminen, ongelmana kansakunnan kahtia jakautumi-

nen. Tarvitaan aktivoivaa sosiaalipolitiikkaa, kohtuullisen kattava järjestelmä ja rahoituksen on oltava kunnossa, mutta ette sanonut, miten nämä aiotaan saada kuntoon.

Minua häiritsee koko ajan se, että kun säästöjä nyt tehdään, niin otetaan irti sieltä, mistä saadaan. Onko teillä tarkasti tiedossa, millaiseen tulevaisuuteen olemme nyt menossa, ja onko säästöjen taustalla myös tavoitteellisuutta ja sitä paljon puhuttua tahtotilaa? On hyvin suuri ongelma, että suunnittelu on liian lyhytjänteistä. Esimerkiksi nuori perhe perhesuunnittelua tehdessään ei tiedä, millaiseen maailmaan lapsi yhdeksän kuukauden jälkeen syntyy. Kyse ei ole siitä, kuinka paljon rahaa saadaan, saadaanko vähän vai paljon, vaan ylipäänsä siitä, että tiedetään, saadaanko mitään.

Ed. M y l l e r (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ministeri Huuhtanen puhui sosiaalimenojen bruttokansantuoteosuudesta. Tähän on hyvä ensin sanoa se, että Suomessahan sosiaalimenojen osuus bruttokansantuotteesta pysyi aina lamaan saakka erittäin kohtuullisella tasolla ja vasta sitten, kun bruttokansantuote aleni, suhteellinen osuus on noussut. Tämän vuoksi ainoastaan sillä tavalla, että me saamme talouden kuntoon, työttömyyden vähenemään, meillä on mahdollisuuksia päästä siihen, että tuo osuus bruttokansantuotteesta laskisi. Jos sitä tavoitellaan muutoin, se tarkoittaa sitä, että jako a- ja b-kansalaisiin, jota tulevaisuutta ministeri Huuhtanen ei näyttänyt pitävän hyvänä, tulee jatkumaan ja voimistumaan. Kysymys on siitä, tuleeko hallitus harjoittamaan toisenlaista talouspolitiikkaa, joka mahdollistaa sellaisen taloudellisen kehityksen, että sosiaaliturva voidaan turvata Suomessa.

Ed. P a l o h e i m o (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Minä olen viimeisten viikkojen aikana kietoutunut tietyllä tavalla erääseen sosiaalipoliittiseen keskusteluun. Sen aikana olen tehnyt sellaisen havainnon, että sosiaalisektori ja elinkeinoelämä näyttävät ymmärtävän noin yleisesti ottaen aika vähän toisiaan. Voisi sanoa, että niillä on keskenään vihamieliset suhteet tai lievemmin sanottuna napit vastakkain.

Kysymys on aika suuresti siitä, kuka on ketäkin varten. Minä olisin mielelläni kuullut ministerin käsityksen tästä asiasta, mikä on loppujen lopuksi terve ja oikea sosiaalisektorin ja elinkeinoelämän suhde. Mehän kaikki tiedämme tietysti, että elinkeinoelämä ja tuotanto nimenomaan veroillaan ylläpitävät sosiaalisektoria ja toisaalta sosiaalisektori periaatteessa muodostaa eräänlaisen huoltoyksikön yhteiskunnassa, jotta elinkeinoelämän piirissä työskentelevät ihmiset voisivat tuntea olonsa turvalliseksi. Jos nämä kaksi kokonaisuutta nähdään terveessä suhteessa toisiinsa, ne puhaltavat yhteiseen hiileen, niillä on yhteinen tavoite. Mutta näyttää siltä, että näin ei useinkaan ole, vaan ne syyttelevät toinen toisiaan kaiken näköisistä epäkohdista. Tämä on seikka, joka minusta on ihan perustavalla tavalla nostettava eräänlaisena kissana pöydälle tässä kysymyksessä. Haluaisin, että ministeri ottaisi kantaa tähän asiaan.

Ed. K a u p p i n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Mitä tuli esiin lapsilisistä, haluan kommentoida sitä. Sitä, että lapsilisiä jaetaan kaikille, olen itsekin aikoinani ryhmässämme arvostellut, mutta toisaalta olen miettinyt asiaa syvällisemmin ja tullut kysymään, jaammeko me jo sillä tavalla lapset ns. köyhäinapua saaviksi ja niihin, jotka eivät saa köyhäinapua. Se aika oli sotien jälkeen, milloin koulujen kautta köyhäinapua jaettiin, ja sanoisin, ettei tuntunut mitenkään mieltä ylentävältä köyhäinapusaappaita koulusta kotiin kantaa.

Minusta tasaamisjärjestelmä voi olla verotuksellinen, niin että kaikki lapset ovat tasavertaisessa asemassa eikä koulussa tai muualla voida osoitella sormella, että ahaa, sinä saat lapsilisää, sitä köyhäinapua, mutta minäpä en sitä saakaan. Eli lasten karsinoiminen erilaisiin karsinoihin taloudellisen tilanteen johdosta on erittäin vaarallista.

Toisaalta toteaisin sen, että aikoinani, kun esikoistani olimme suunnittelemassa, ei meillä kyllä laskettu sitä, minkä verran lapsilisiä saadaan. Sanoisin, että kyllä on menty jo aika tekniseen yhteiskuntaan, jos lapsia hankitaan sen mukaan, minkä verran niistä saadaan yhteiskunnalta rahaa. En sellaista ajattelua voi hyväksyä.

Ed. Uosukainen merkitään läsnä olevaksi.

Ed. K a u t t o (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ministeri tosiaan linjasi puheenvuorossaan niitä ongelmakenttiä, mitä tällä hetkellä on nähtävissä, ja monet niistä ovat tärkeitä, mutta ihan samalla tavalla kuin ed. Karhunen jäi kaipaamaan myös linjauksia ja suuntauksia sosiaalipolitiikan osalta, jäin itse kaipaamaan niitä terveyspolitiikan osalta. Meillähän on selvitetty kaikkien sairaanhoitopiirien osalta tilanne, mikä

on, ja on huomattu, että ihmisiä makuutetaan turhaan laitoksissa, ja lähivuosina on tarkoitus purkaa 30 000 laitospaikkaa. Millä tavalla tällä hetkellä varaudutaan siihen, että näiden ihmisten elämä voidaan turvata sitten, onko se omassa kodissa, onko se asuntolassa? Mitä eväitä ja päätöksiä ministeriössä ollaan tällä hetkellä tekemässä sen suhteen, että jonkinlaisella kunnialla selviäisimme tässäkin suhteessa tulevaisuuden haasteista eikä tässä kävisi niin, että olisi jälleen jonkinlainen polarisoituminen, ne, jotka ovat terveitä, vastaan ne, jotka ovat sairaita.

Sosiaali- ja terveysministeri H u u h t a n e n: Arvoisa puhemies! Ed. Aittoniemi otti mielenkiintoisen asian esille toteamalla, että tavaroita ja hyödykkeitä voidaan toki tuottaa, ymmärsinkö oikein, jatkuvasti pienenevällä työvoimalla, mikä on ollutkin tämän ajan kehitys. Meiltähän on työ tavallaan vähentynyt automatisoinnin kautta ja toisaalta meillä on työtä viety rajojen ulkopuolelle halvan työvoiman maihin. Sanotaanko näin, että ehkä muutos on ollut niin raju muutamassa vuodessa, että sillä on selvästi ollut sellaisia kielteisiä vaikutuksia, joihin yhteiskuntapoliittisilla päätöksillä ei ole voitu reagoida. Meillä on tällä hetkellä tila, jossa on paljon työttömyyttä ja jossa on äärimmäisen paljon sosiaaliturvan järjestelmillä sopeutumistarpeita emmekä varmasti kaikkeen ole pystyneet oikein reagoimaankaan.

On kuitenkin nähtävä tässä ajattelussa se vaara, että niiden henkilöiden, jotka syrjäytyvät työstä, kustannukset yhteiskunnalle tulevat olemaan sitä luokkaa, että meidän ei tule hyväksyä tällaista kehitysnäkymää. Meidän tulee pikemminkin työn jakamisen ja jaksottamisen kautta pyrkiä järjestämään työtä kaikille kansalaisillemme ja tätä kautta tietysti myös elintasoamme muuttaen kuitenkin lähteä kohti tulevaisuutta pikemminkin kuin jakaa kansalaiset tavallaan jo a- ja b-kansalaisiin sen mukaan, että osa tekee työtä, ovat ns. työmuurahaisia, ja osa olisi kokonaan käytettävän työvoiman ulkopuolella.

Ed. Mäkipää puuttui lapsilisäkysymykseen ja vaati siihen, aivan oikein varmaan tulevaisuutta ajatellen, laajaa remonttia. Kuitenkin itse pidän lapsilisäjärjestelmää täysin oikeutettuna. Lapsilisillä korvataan perheille lapsista aiheutuvat ylimääräiset kustannukset. Lapsilisien taso toivottavasti korotettunakin ensi vuoden puolella on sitä luokkaa, että ei se ole mikään ansio millekään perheelle vaan nimenomaan korvaus kuluista verrattuna lapsettomiin perheisiin.

Jos me haluamme puuttua nimenomaan tulonjakoon, sitä varten ovat omat järjestelmät. Kaikkein tehokkain niistä on verotus eli suurituloiset maksakoot siinä tapauksessa enemmän veroja ja pienituloiset vastaavasti vähemmän. Toimeentuloturva tässä laskelmassa ja tässä kaavassa voi olla tasapuolisempi, niin että se kohdentuu kaikille saman suuruisena.

Eläkekattoasia, joka on asiana hyvin suuri ja laaja, on pieni osa sitä pohdintaa, jota hallituksen piirissä paraikaa tehdään. Kun olemme selvittäneet eläkekaton vaikutusta, niin lopputulos näyttää vääjäämättä olevan se, että jos me menemme tähän järjestelmään, tulee ns. lisävakuutusjärjestelmiä eläkkeiden saamiseksi, mikä on sosiaalisesti jatkuvasti vain epäoikeudenmukaisempi tapa hoitaa eläkepolitiikkaa verrattuna siihen, mikä meillä tällä hetkellä on tilanne. Pikemminkin suomalainen eläkepolitiikka tällä hetkellä on todella tasapuolinen ja eläke-erot ovat hyvin kohtuulliset. Verrattuna muihin maihin olen voinut todeta tilanteen olevan paljon paljon parempi kuin rajojen ulkopuolella on.

Ed. Karhunen kritisoi sitä, että puheenvuorossani ei ollut mitään vastauksia näihin ongelmiin. Tämä pitää varmasti pitkälti paikkansa. En tällä hetkellä pysty näkemään selvästi, miten sosiaaliturvan rahoitus tulee järjestymään. Sitä varten hallituksella on toimikunta, ns. sosiaalimenotoimikunta puheenjohtaja Lehdon johdolla, joka on jättänyt väliraporttinsa ja joka jättää loppuraporttinsa ensi vuoden maaliskuun loppuun mennessä. Tältä työltä odotamme todella paljon, kun teemme linjauksia tulevaisuuteen. Itse asiassa monet poliittiset päätökset odottavat tämän työn päättymistä. Toimikunta on hyvin kattava. Se lähtee ns. kolmikantaperiaatteen pohjalta. Siellä ovat työnantajajärjestöjen edustajat, siellä ovat työntekijäjärjestöjen edustajat, ns. julkisen sektorin edustus ja joukko muitakin asiantuntijoita. Toivon todella, että tarkalla analyysilla ja ehdotuksilla tulevaisuuden toimenpiteiksi voimme linjoittaa tulevaisuuttamme. Joka tapauksessa ydinkysymys on, miten rahoitamme ja mille tasolle rahoitamme sosiaaliturvaamme.

Ed. Myller on aivan oikeassa, että ei nykyistä sosiaaliturvan kriisitilannetta tule korjata periaatteella, että säästöillä alennamme osuuden bruttokansantuoteesta 30 prosenttiin nykytasosta, vaan meidän tulee todella pyrkiä korkeampaan bruttokansantuotemäärään, joka on myös näkyvissä. Jo ensi vuoden puolella on toiveita siitä, että bruttokansantuotteemme lähtee kasvuun ja sitä kautta luonnollisesti sosiaalimenojen bruttokansantuoteosuus alkaa pienentyä. Me

elämme juuri nyt kaikkein kriittisimpiä vuosia. Toivon, että tämän kriisin ja kriittisten vuosien aikana emme tee kuitenkaan mitään vääriä ratkaisuja. Uskon, että pääosin toimimalla sillä linjalla, että säästämme ehkä juustohöyläperiaatteella, kuitenkin voimme turvata ne perusrakenteet, jotka suomalaisessa sosiaaliturvajärjestelmässä ja palvelujärjestelmässämme ovat, emmekä päästä niitä kaatumaan, koska kansainvälisessä vertailussa meidän järjestelmämme ovat todellakin hyvin vertailukelpoisia. Ehkä tämä ns. joustamattomuus lienee ainoa ongelma. Meillä ei pystytä talouden tilan muuttuessa riittävän nopeasti joustamaan. Sen suhteen voitaneen lähivuosina vielä jotain tehdä.

Ed. Paloheimo otti esille myös olennaisen asian. Sosiaalisektoria pidetään etujen jakajana, ja on luonnollista ja täysin hyväksyttävää, että keskustelemme samalla kertaa, kuka tämän rahoituksen järjestää. Mehän olemme pitäneet hyvin laajasti talouselämää eli elinkeinoelämää sosiaaliturvamme rahoittajana. Nämä asiat ovat kuitenkin kovin suhteellisia. Ketä me laskemme esimerkiksi elinkeinoelämän osasiksi? Ovatko sitä ainoastaan pääoma ja pääoman puolustajat vai ovatko sitä nimenomaan myös yrityksissä olevat työntekijät niin kuin itse näen? Tästä me etenemme siihen, miten loppujen lopuksi rahoitus jakaantuu elinkeinoelämän piirissä olevista osasista.

Nythän olemme siirtyneet selkeästi rahoituksessa siihen suuntaan, että työnantajien rahoitusosuuden rinnalle tai sitä korvaavaksi ovat tulleet työntekijöitten suorat maksut. Me olemme päässeet järjestelmään, jossa työntekijät maksavat työeläkerahoitusta. Me olemme tulleet järjestelmään, jossa on yleinen työttömyysvakuutusmaksu työntekijöille. Tämä on selvä suunnanmuutos aikaisempaan tilanteeseen verrattuna, jossa työntekijät eivät osallistuneet mm. näihin maksuihin. Lisäksi olemme ottaneet sosiaaliturvan rahoitukseen liikevaihtoveroosuutta tänä vuonna parin miljardin markan verran ja ensi vuoden budjetissa se on myös kahden miljardin markan luokkaa. Näin ollen meillä tapahtuu koko ajan muutosta tässä perinteisessä olotilassa. Näen tämän pelkästään myönteisenä sen vuoksi, että meille jokaiselle hahmottuisivat paremmin tämän yhteiskunnan lainalaisuudet, etuudet ja rahoitus.

Olen myös sitä mieltä, että jos hyväksymme tämän tyyppisen ajattelun, on syytä pitkälle jatkaa ns. kolmikantaperiaatepäätöksentekoa, jossa edelleenkin työnantajat, työntekijät ja valtiovalta pohtivat näitten asioitten edelleenkehittämistä.

Ed. Kautto kysyi terveyspolitiikan, lähinnä sen palvelujärjestelmän perään ja erityisesti laitoshoidon purkamistapoja lähitulevaisuudessa.

Laitospaikkojahan me kykenemme vähentämään sen vuoksi, että hoitokäytännöt ovat muuttuneet. Monia hoitotoimenpiteitä tehdään murto-osassa laitosaikoja verrattuna aikaan 5—10 vuotta sitten. Monissa sairaaloissa esimerkiksi lyhytaikainen kirurginen toiminta, ns. lyhki-toiminta, on hävittämässä kirurgisia leikkausjonoja ja laitospaikkoja tarvitaan sen vuoksi vähemmän. Myös diagnostiset menetelmät ovat parantuneet. Päästään lyhyemmillä hoitoajoilla laitoksissa ja pääosin avohoidon kautta. Toinen juonne laitoshoidon purkamisessa on, että me pystymme entistä enemmän pitkäaikaishoitoa kaipaavia ihmisiä siirtämään avohoitoon tai ns. välimuotoisiin hoitoihin, joilla ymmärretään palveluasuntotoimintaa ym. tukitoimintoja hoidettavien avuksi. Kuitenkin järjestyksen tulee olla se, että ensin mietitään avohoidon ja välimuotoisen hoidon keinot, koulutetaan laitoksissa aikaisemmin työskennellyt henkilökunta osaamaan tätä uuden tyyppistä hoitoa ja vasta sen jälkeen laitetaan potilaat tavallaan perässä hoitoon.

Lisäksi uskon, että tulevaisuudessa vapaaehtoistyön eri muodot tulevat helpottamaan julkisen sektorin paineita. Korostan kuitenkin sitä, että julkisella sektorilla tulee olla edelleen vastuu hoidon järjestämisestä, mutta sen rinnalla ja julkisen sektorin hoidon tukena näen mieluusti vapaaehtoistyön ja kansalaisjärjestöjen työn, joka antaa edelleenkin parempaa, laadukkaampaa ja inhimillisempää hoitoa suomalaisille.

Puhetta on ryhtynyt johtamaan toinen varapuhemies Pesälä.

Ed. L u h t a n e n : Arvoisa herra puhemies! Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle pitkän aikavälin tulevaisuudesta sisältää huikean määrän erilaisia, eritasoisia ja eriarvoisia asioita. Sinänsä kyllä voidaan todeta, että selonteossa on monipuolisesti ja osittain perusteellisestikin käsitelty kysymyksiä, joita tällaisessa selonteossa mielestäni pitääkin olla. Kovin paljon uutta ruutia ei siitä kuitenkaan löydy. Jos tavoitteena on ollut koota yhteen eri tahoilla aikaisemmin tehtyä työtä ja saattaa hajallaan oleva aineisto yhtenäiseen muotoon, selonteon valmistelijat ovat

onnistuneet tehtävässään hyvin. Jos sen sijaan tavoitteena on ollut tuoda keskusteluun uusia näkökulmia ja ratkaisuehdotuksia, työssä on onnistuttu huonommin.

Esimerkiksi kun ministeri Huuhtanen äsken totesi, että terveyserot tulevat maassamme kasvamaan, mikäli ennalta ehkäisevään terveydenhuoltoon ei panosteta, tämä on hyvin tärkeä toteamus. Selonteossa olisi voitu edes muutamalla sanalla luonnehtia, aiotaanko avoterveydenhuollosta, ennalta ehkäisevästä terveydenhuollosta, huolehtia vai ei, mikä sen rooli on tulevaisuudessa ja minkälaisten terveysjärjestelmien puitteissa siitä huolehditaan. Minä tiedustelisin nyt, kun sain puheenvuoron: Millä tavalla, ministeri Huuhtanen, uudistaisitte koko meidän terveydenhuoltojärjestelmämme siten, että se vastaisi esimerkiksi paremmin kansalaisten tarpeisiin?

Maamme talouden nykytilan varmaankin sinänsä oikeasta analyysista johdetut surkeat ja lohduttomat tulevaisuutemme ennusteet, loputtomat ja toivottomat uhkakuvat, jotka kaatuvat syliimme lähivuosina, eivät valitettavasti kevene eivätkä näyttävästi heikkene selonteossa esitettyjen vahvuuksien ja mahdollisuuksien hyödyntämisellä ja hallituksen tavoitteleman toiminnan suuntaviivoilla. Minä arvostan kyllä selonteon rehellisyyttä. Harvoin on mikään hallitus tuonut eduskunnan eteen tällaista ohjelmaluontoista asiakirjaa, joka täysin avoimesti julistaa esittäjänsä politiikan epäonnistumista. Hallitus on koko ajan toiminut täysin päinvastaiseen suuntaan kuin minne selonteon perusteella pitäisi mennä.

Hallituksen näköalattomuus ja voimattomuus vahvistettuna hallituspuolueiden keskinäisellä riitelyllä ja syyttelyllä minun mielestäni korostuu tämän selonteon välityksellä. Selonteon laatijoiden ammattitaidolla laatima perusta on jäänyt vaille todellista hallituksen muutostahtoa, jota hallituksen olisi tullut osoittaa omina selkeinä toimintalinjoina ja kannanottoina. Tätä ei ole tapahtunut, mistä ei tule syyttää selonteon pohjatekstien kirjoittajia. Mielestäni hyvä aineisto on mennyt monella tavalla ei nyt hukkaan mutta siitä ei ole vedetty tarvittavia johtopäätöksiä. Onhan se aineisto tietysti meidän käytettävissämme.

Selonteon läpikäyvinä periaatteina ovat nähtävissä kansallisen osaamisen ja tiedon, koulutuksen ja tutkimuksen, teknologian ja innovatiivisuuden ratkaiseva ja ainutkertainen merkitys pyrittäessä luomaan edellytyksiä lamasta pääsemiselle ja paremmalle tulevaisuudelle. Kun näin on ja kun hallituskin sen tunnustaa, tuntuu kerta kaikkiaan absurdilta se, ettei hallituksen käytännön politiikka kykene vastaamaan itse asettamaansa haasteeseen. Maan koulutuspolitiikka, korkeakoulupolitiikka, tutkimus-, tiede- ja teknologiapolitiikka ovat hakoteillä eikä umpiperästä näy ulospääsyä nykykomennon aikana.

Ehkä on syytä jälleen kerran todeta se, että korkeakouluihin ja muihin tutkimusyhteisöihin kohdistetut säästötoimenpiteet ja muutokset ovat kääntyneet jo itseään vastaan ja ovat ilmeisesti jo vaurioittaneet kansakunnan ja tiedeyhteisön elintärkeitä etuja. Kukaan ei tiedä, mihin meno johtaa. Yhteisesti sovittuja tavoitteita ei ole, eikä tämä hallitus selvästikään tiedä, missä korkeakoulu- ja tiedepolitiikassa ollaan ja minne ollaan menossa. Surkea tulevaisuus on sylissämme ennen kuin huomaammekaan.

Kyllä minä voin todeta sen, että nämä supistustoimenpiteet eivät ole hallituksen hallinnassa. Ne eivät aiheuta haittaa pelkästään korkeakoululaitokselle ja tutkimukselle. Ne aiheuttavat vahinkoa, pysyvää vahinkoa, myös koko maamme teollisuudelle ja elinkeinoelämälle ja ilman muuta myös erilaisten yhteiskunnallisten palvelujärjestelmien toimivuudelle ja terveydenhuoltojärjestelmälle.

Tutkimusmäärärahoja on lisätty oikeastaan vain yritysten tuotekehitystukeen. Tähän on tietysti hyvin helppo suhtautua lämmöllä ja sympatialla. Mutta minusta on kyllä kuitenkin kysyttävä näiden määrärahojen tehokkaan käytön perään. On kysyttävä, missä markkinatalous alkaa ja miten pitkälle subventiopolitiikassa on syytä ja tietysti miten pitkälle siinä voidaan mennä. Perusteluksi näidenkään määrärahojen kohdalla ei saisi riittää niiden sinänsä järkevä lähtökohta. Toisaalta valtion myöntämistä elinkeinotuista tutkimus- ja kehitysmäärärahojen osuus on vähäinen. Useimmat muut elinkeinotuet ovat myös olennaisesti kyseenalaisempia kuin tuotekehitysmäärärahat. Tämän aamun uutisissa kerrottiin tilastotieteen julkaisusta, jossa todettiin, että yritystuista, joita on myönnetty muistaakseni 16 miljardia markkaa, leijonanosa eli kaksi kolmasosaa menee maatalouteen. Tämä on tietysti aika tärkeä linjaus tämän hetken politiikassa.

Selonteossa esitetyistä päinvastaisista kaavailuista huolimatta meillä on vaarana, että ajaudumme sellaisen teollisen kehityksen uralle, jossa viennin hintakilpailukyky nousee kaikkien muiden kriteerien yläpuolelle. Vientiteollisuutemmehan on hallituksen tahdon vastaisesti toteutetulla

devalvaatiolla saanut huikean kilpailuedun, joka tietysti sinänsä on hyödynnettävä. Tilanne ei kuitenkaan anna minkäänlaista aihetta hurraamiseen, jos asioita ajatellaan vähänkin pitemmällä tähtäyksellä. Tämä nykyinen tie ei voi kyllä johtaa muuhun kuin tuotantorakenteen yksipuolisuuden vahvistumiseen entisestään ja sellaisiin rakenteisiin, jotka suosivat alhaista palkkatasoa ja samalla väistämättä myös alhaista osaamis- ja koulutustasoa.

Tämä on merkittävää minun mielestäni, koska juuri tänä päivänä, näinä päivinä, hallitus ja muut työnantajat vaativat palkkojen tuntuvaa laskemista, vaikka teollisuuden palkkataso suhteessa kilpailijoihin on valunut todella alas ja vaikka koko kotimarkkinasektori huutaa lisää kulutuskysyntää ja ostovoimaa. Tässä voi vain tietysti todeta sen, että hallituksen palkkapolitiikka on väärää sekä lyhyellä että pitkällä tähtäyksellä.

Selonteossa todetaan viisaasti, että tuotantorakenteen uudelleenarvioiminen on välttämätöntä. Näinhän se on! Mutta sitten ei sanotakaan mitään, ei mitään, jota ei olisi jo sanottu moneen kertaan aikaisemmin. Selonteossa olisi kuitenkin pitänyt pureutua ennakkoluulottomasti ja innovatiivisesti juuri konkreettisiin ja pitkän aikavälin kehityskysymyksiin.

Teollisuuden edistämisen peruskaava on kyllä selonteossa kunnossa eli entistä tietovaltaisempi metsäsektori, erikoistunut metalliteollisuus, korkean teknologian teollisuus ja ympäristöteknologia sekä palvelut. Ihan hyvä, mutta valitettavasti tämä analyysi ja toimintamalli jäävät tähän. Tässä ei ole lähdetty rohkeasti etenemään todellisten kehittämistarpeiden ja -mahdollisuuksien konkretisointiin ja julkisen sektorin toimenpiteiden järjestämiseen tavalla, joka olisi sopusoinnussa nykyaikaisten markkinatalouden pelisääntöjen kanssa. Nämä on kaikki jätetty kesken, johtopäätöksittä.

Myöskään minusta keinoksi ei saa tässä yhteydessä riittää, että korostetaan jonkun politiikan lohkon tärkeyttä ja annetaan sille mahdollisesti hieman lisää rahaa vanhan rahan päälle ja jätetään tämä sektori sitten sisäisesti sopimaan toimenpiteistä. Julkisen sektorin ohella on osoitettava vaatimuksia myös yrityssektorin toimintatavoile. Olen sitä mieltä, että keskiverto suomalaisyritys lienee johtamistavoiltaan ja rakenteiltaan edelleenkin hyvin konservatiivinen ja tehokkaisiin muutoksiin kykenemätön. Näitä tämän tyyppisiä analyysejä olisi voitu tehdä pitemmälle.

Työmarkkinoilla tarvitaan uusia käyttäytymismalleja, kuten selonteossa aivan oikein vaaditaankin. Vähintään yhtä tärkeää ja jopa tärkeämpää on purkaa innovaatioiden syntyä, kehittymistä ja hyödyntämistä rajoittavia rakenteita ja asenteita esimerkiksi työpaikoilla.

Herra puhemies! Olen tältä paikalta aiemminkin todennut, että maassamme harjoitettavaa korkeakoulupolitiikkaa ja korkeakoulujen kaikkia tieteenaloja ja koulutusohjelmia koskeva kriittinen arviointi on välttämätön. Korkeakoulupoliittinen päätöksenteko lepää käytännössä vain hallituksemme harteilla. Pohjaa on mielestäni laajennettava. Eduskunnan roolia on vahvistettava tiede-, teknologia-ja korkeakoulupolitiikassa. Eduskunnan tehtävänä on ennen muuta ottaa kantaa kokonaisuuksiin silloin, kun puhumme laajasti korkeakoulupolitiikasta, eikä näperrellä yksittäisten kysymysten parissa. Toistan sen, minkä jossakin, ilmeisesti budjetin lähetekeskustelussa, esitin, että minun mielestäni eduskuntaan tulisi tuoda määrävuosittain pitkälle aikavälille ulottuva koko Suomen korkeakoululaitosta ja tutkimustoimintaa sekä teknologian edistämistä koskeva ja pitkälle tulevaisuuteen tähtäävä kehittämisohjelma.

Eräänä mahdollisena toimintamallina, jolla parlamentin asemaa voitaisiin korkeakoulu-, tiede- ja teknologiapolitiikassa vahvistaa, voisi olla tanskalainen käytäntö. Siinähän sikäläinen eduskunta toimii eräänlaisena teknologian ja tutkimuksen kehittämisestä käytävän kansalaiskeskustelun käynnistäjänä. Keskusteltavia asioita valmistellaan erittäin huolellisesti etukäteen kansanedustajien, asiantuntijoiden ja tutkijoiden yhteistyönä. Tätä keskustelua voidaan käydä hyvinkin konkreettisella tasolla asioista, jotka koetaan ajankohtaisiksi ja usein myös vaikka huolestuttaviksi.

Oli tässä tarkoittamani keskustelumuoto tanskalainen tai mikä hyvänsä, tärkeintä olisi kuitenkin, että tiede-, tutkimus- ja teknologiapolitiikasta käytävää keskustelua laajennettaisiin olennaisesti selonteosta ja kabineteista johonkin, jossa toteutuisi aito valmistelu ja monipuolinen yhteistyö. Ei ole välttämätöntä perustaa uusia instituutioita. Tärkeintä olisi mielestäni luoda toimivat puitteet olemassa olevan tiedon hyödyntämiselle ja demokraattisen keskustelun aikaansaamiselle.

Minusta tuntuu, että valmistelukoneisto sinänsä olisi aika helppo organisoida. Ed. Paloheimo totesi, että valtioneuvoston kanslian yhteyteen voitaisiin perustaa vaikka tällainen valmistelutoimisto. Minun mielestäni sen ei tarvitsisi olla toimistokaan. Siellä on hyvä sihteeristö jo nyt

tätä varten. Tämä valmistelutyö osoittaa, että siellä on asiantuntevaa väkeä. Sitä voitaisiin kenties tiivistää ja tehostaa ja lisätä sillä tavalla, että sihteeristö voisi elävästi liikkua esimerkiksi tänne eduskuntaan päin. Joka tapauksessa on tavoite, että keskustelu ja tieto viriäisivät ja innostus ja kiinnostus näihin asioihin lisääntyisi niin, että keskustelu tulisi kabineteista ulos.

Herra puhemies! Haluan lopuksi kiinnittää huomiota erääseen keskeiseen kysymykseen eli perustutkimuksen ja tutkijakoulutuksen asemaan ja merkitykseen tutkimus- ja teknologiapolitiikan onnistumista varmistavana tekijänä ja paremman tulevaisuuden rakentamisen keskeisenä peruselementtinä. Perustutkimuksen ja tutkijakoulutuksen onnistuminen ja niiden voimavaroista huolehtiminen ovat aivan välttämättömiä ja pitkäjänteisiä edellytyksiä eri tahoilla tehtävän soveltavan tutkimuksen tuloksellisuudelle ja kansainvälisen tutkimusyhteisön sekä uuden tiedon siirtämisen onnistumiselle.

Perustutkimus ja tutkijakoulutushan ovat Suomen Akatemian ja korkeakoulujen keskeinen perustehtävä. Niiden voimavarojen haitallinen leikkaaminen on äärimmäisen kohtalokasta koko maan tulevaisuudelle. Hallituksen selonteon eräs keskeinen viesti koskee tätä aluetta. Olisi suotavaa, toivottavaa ja välttämätöntä, että hallitus suostuisi tämän seikan myös käytännössä ymmärtämään ja mikä tärkeintä, myös toimimaan sen ymmärryksen sisältämän velvoitteen mukaisesti.

Ed. Pykäläinen: Arvoisa herra puhemies! Suomalaisista hieman yli puolet on naisia. En tiedä, onko tämä tosiasia tuttu hallitukselle ja valtioneuvoston kanslialle. Jos on, tiedon ei ainakaan ole annettu vaikuttaa valtioneuvoston tulevaisuusselonteon valmisteluun. Se on tuttua ja taattua miehistä puuhastelua. Johtoryhmän ja työryhmän yhteensä yhdeksästä jäsenestä yksi on nainen. Liitteenä olevista paristakymmenestä Suomi-visiosta kolme on naisten kirjoittamia. Toisen liiteaineiston, Königstedt-keskusteluiden, 150 asiantuntijasta reilusti alle viidennes on naispuolisia. Ehkä enemmän tästä kuin hallituksen tunnetusta näköalattomuudesta johtuu, että tuloskin on harmaa ja yllätyksetön. Naisnäkökulmaa selonteosta on turha hakea. Meitä tarkastellaan etäältä ja ymmärtämyksellä, kuten Suomen vahvuudeksi määritelty toteamus naisten aktiivisesta osallistumisesta yhteiskunnan kehittämiseen osoittaa. Samalla koleudella siinä tähystetään moneen muuhunkin naisille ja naissydämisille miehille tärkeään tulevaisuuden kaleidoskooppiin.

Tulevaisuus syntyy valinnoista, kuten selonteon lopussa aivan oikein todetaan. Tulevaisuus tehdään tietoisesti tai tarkoittamatta. Mutta tulevaisuuden tekijät eivät ole koskaan yhteen yhteiseen tahtotilaan pyrkivä ryhmä. Tulevaisuuden mielikuvia on yhtä monta kuin ihmisiäkin, jokaisella oman kokemuksen ja kulttuuritaustan piirtämiä. Vaikka tavoitteista päästäisiinkin sopimukseen, ehkä kohtuulliseen yhteistuumaisuuteenkin, tulevaisuuden tekemisen sisältö ja suunta riippuvat niistä olosuhteista, joissa ratkaisut syntyvät ja joissa käytetään laajan ihmisjoukon tulevaisuuteen vaikuttavaa valtaa.

Yhtä tärkeää kuin määritellä tavoitteita on pohtia teitä niiden saavuttamiseksi. On osattava paikallistaa, mitkä tekijät hidastavat tai estävät kulkua hyväksi havaittuun päämäärään.

Selonteossa kuvataan muutamilla tunnusluvuilla ja tyypityksillä tämänhetkistä asemaamme kansakuntana, maana. Tulevaisuutta hahmotetaan arvaamalla todennäköisiä kehityssuuntia kansallisella, eurooppalaisella ja globaalisella tasolla. Selonteon sinänsä vastaansanomattomien ja osin oivaltavien tavoitteiden yhteys elämän tai yhteiskuntakehityksen arkivalintoihin jää kuitenkin arvoitukseksi. Hallituksen avaus ei linjaa muutosta. Se jää särmättömäksi hapuiluksi ilman tahtoa ja suuntaa.

Selonteossa asioiden tilaa ja tavoitteita kuvataan me-ilmaisuilla: me kansakuntana, me uuden sammon takojina. Se on hyvä tehokeino ja tekee tekstistä luettavan, paikoin kirjallisesti nautittavankin, mutta ei peitä raportin perusvikaa. Selonteossa ei ole osattu valita, keiden Suomesta kulloinkin on kysymys. Tekstistä välittyy perusteeton uskomus kansamme yksituumaisuuteen tämänhetkisen tilamme arvioimisessa ja tulevaisuuden päävalinnoissa. Siinä ei ole myöskään osattu tai uskallettu irrottautua nykytilanteen ja siihen johtaneen kehityksen rasitteista. Se hahmottaa todellisuutta laman uuvuttamana ja tavoitteita miesten konservatiivisen arvomaailman ja käsitteistön kautta.

Selonteko paaluttaa Suomen tulevaisuuden perustan selkeästi. Se on kestävän kehityksen periaate, jolloin jätämme seuraavalle sukupolvelle maailman vähintään yhtä hyvässä kunnossa kuin sen itse saimme. Tämä kaiken kattava periaate on hyvä suunta mutta ei vielä avaa selonteossa viliseviä irrallisia tavoitteita. Ihanneyhteiskunnan tavoittelussa päämäärätietoisuuden ohella on tärkeää välttää karikoita, jotka vaikeuttavat sen

saavuttamista, ja löytää viittoja, joiden avulla löytyy lyhin tie seuraavalle etapille.

Esimerkiksi pyrkimys, että suomalaista yhteiskuntaa on muutettava nykyistä lapsiystävällisemmäksi arvoiltaan ja asenteiltaan sekä tukipolitiikaltaan, jää huitaisuksi ilmaan, ellei samanaikaisesti oteta kantaa, miten siihen mahdollisesti päästään. Uusilla tulonsiirroillako? Tasa-arvoistamallako työmarkkinoita pakollisella isyyslomalla? Reivaamallako asuntopolitiikkaa sellaiseksi, että nuoret lapsiperheet voivat asua tarvitsemallaan väljyydellä? Lisäämälläkö sosiaalitoimen ja koulujen resursseja vanhempiensa vaikeuksiin ja pahoinvointiin litistyvien lasten auttamisessa?

Arvoisa herra puhemies! Tulevaisuuden hahmottaminen naisnäkökulman kautta on välttämätöntä, jotta yhteiskunnan väliinputoajaryhmät ja vähemmistöt, jotka eivät osaa tai kykene puolustamaan oikeuksiaan, saavat tarvitsemansa huomion. Naisten elämänkokemus ja heille varattu paikka osaansa tyytyvinä hoivaajina antavat sellaista perustietoa, jota tulevaisuutta koskevissa keskusteluissa juuri nyt välttämättä tarvitaan. Markkinausko ensin ikuiseen kasvuun ja nyt uuteen väistämättömään luokkajakoon, selviytyjiin ja häviäjiin, a-, b- ja c-kansalaisiin, on puhkaistava.

Oikeudenmukaisuuden ja heikommista huolehtimisen yhteiskuntamoraali on palautettavissa vain naisten avulla. Kansainvälisesti Suomea ja muita Pohjoismaita pidetään tasa-arvon mallimaina. Yhteiskuntatieteiden terminologiaa käyttäen meillä on sukupuolisopu. Me täällä tiedämme, että monista hyvistä asioista huolimatta tämä käsitys on pinnallinen. Juuri nyt sen ohuus on paljastumassa. Laman ja julkishallinnon rahoituskriisin seurauksena sukupuolisopu ja tasa-arvon tähänastiset saavutukset ovat murtumassa.

Esimakua siitä on yksipuolisesti markkinoiden ja talouden intresseistä lähtevän mieseliitin jalustaltaan julistama perusteeton kritiikki julkista sektoria ja naisten varassa pyörivää hoivatyötä vastaan. Samaan päämäärään johtaa tarkoitushakuinen kattavan perusturvan kyseenalaistaminen. Tässä hyväosaisten kapinassa, jota hallitus vastoin selonteossa ilmaistuja periaatteita toteuttaa, on unohdettu kohtalokkaalla tavalla ihminen. Jokaisen kansantalouden luvun ja säästöpäätöksen takana on kansalaisia oman ainutkertaisen elämänsä vankina. Kun vaikeuksiin joudutaan, ongelmien ennaltaehkäisy on aina halvempaa kuin jälkien paikkailu.

Sosiaalisen turvattomuuden lietsominen ja kansalaisten tarvitsemien palvelujen rationalisointi ovat kaksi eri asiaa. On ilmeistä, että hyvinvointipalvelut joudutaan taloudellisistakin syistä organisoimaan uudelleen. Mutta se on aiheellista tehdä myös ihmisten itsensä vuoksi. Lamaannuttamisesta on päästä kansalaisten omatoimisuuden ja aktiivisuuden tukemiseen. Kysymys ei silloin saa olla itsekkäästä selviytymispelistä eikä eriarvoisuuden lisäämisestä vaan toimenpiteistä, joilla keskeytymättä taataan yhteiskunnan heikoimpienkin lenkkien mahdollisuudet ihmisarvoiseen elämään.

Työmarkkinoiden kannalta muutos ei myöskään voi olla naisten palauttaminen kotiin nyrkin ja hellan väliin. Uusi yhteiskuntasopu, 2000-luvun yhteisvastuuyhteiskunta, on rakennettavissa naisten kokemuksia hyödyntäen ja niihin perustuvien valintojen kautta.

On mielenkiintoista vertailla nyt keskusteltavana olevaa aineistoa Norjan tilanteeseen. Siellä naisnäkökulmalla on yhteiskuntakehityksessä ollut jo pitkään meitä huomattavasti vankempi asema. Tämä näkyy myös tulevaisuuden vaihtoehtojen hahmottamisessa. Vuonna 1987 ilmestyneessä laajassa tulevaisuustutkimuksessa Scenarier 2000 keskeiseksi tulevaisuusskenaarioksi valittiin yhteisvastuun ja välittämisen kulttuuri. Tätä tutkimusta seuranneessa laajassa keskustelussa naiset ovat syventäneet näkökulmaa sekä tavoitetasolla että toimenpidetasolla.

Toivon, että valtioneuvoston selontekoa seuraavassa keskustelussa niin eduskunnassa kuin muuallakin vallan peräkamareista torikokouksiin asti hyödynnetään mahdollisimman tehokkaasti Norjan naisliikkeen ja naissydämisten tutkijoiden tekemä työ. Teenkin yhden konkreettisen esityksen: perustettava tulevaisuusvaliokunta järjestäköön ensitöikseen näitä norjalaiskokemuksia hyödyntävän seminaarin.

Raportissa viitataan kahteen tärkeään ja ajankohtaiseen kansalaistuntemukseen, joiden syitä ja vaikutuksia ei ole kuitenkaan liiemmälti arvioitu. Toinen niistä on suomalaisten heikko tulevaisuudenusko ja toinen vakava luottamuspula kansalaisten ja yhteiskunnan instituutioiden välillä. Kumpikin kertoo yhteiskuntamme valtaeliitin ja kansalaisten välille revenneestä kuilusta ja samalla naisten ja miesten erilaisista arvoista.

Suomalaisten heikko kansallinen itseluottamus on tietysti perussyy pessimistiseen tulevaisuuden arviointiin. Mutta sen lisäksi on olemassa lukuisia sellaisia tekijöitä, joihin voidaan vaikuttaa ja joiden on muututtava.

Selonteon mukaan pahimmaksi tulevaisuudenuhkaksi koetaan turvattomuus. Dramaattisin muutos on tapahtunut suhtautumisessa ulkomaihin ja niiden asukkaisiin. Muut maat, maahanmuuttajat ja potentiaaliset pakolaiset koetaan merkittäväksi uhkaksi tulevaisuudessa. Erityisesti pelätään Venäjän sekasorron vaikutuksia.

EY-keskustelun kääntyminen taloudesta turvallisuuspolitiikkaan ja pinnan alla kytevä Natokeskustelu ovat osuvia osoituksia näistä tuntemuksista. Näennäisestä kansainvälisestä avautumisesta huolimatta suomalaiset tuntuvat haluavan sulkeutua ulkomaailmalta. Se on tyypillistä erityisesti miehille. Valitettavan monille kansainvälistyminen ei ole portti avoimempaan ja suvaitsevampaan yhteiskuntaan vaan liittolaisten hakemista yhtäältä, porttien sulkemista muilta.

Me tiedämme, että kansainvälisen vuorovaikutuksen lisääminen on meille kansallinen välttämättömyys, ei vain Euroopan mitassa ja Itämeren piirissä vaan globaalisesti. Siksi keskustelua ja toimenpiteitä suvaitsemattomuuden murtamiseksi tarvitaan koko ajan. Naisverkostot ovat tässä hyvä malli. Vaikka ne täällä eduskunnassa vielä toistaiseksi kituvat puoluevallan alistamina, muualta löytyy hyviä käytännön esimerkkejä naisten positiivista energiaa synnyttävästä vuorovaikutuksesta ja arkitason kansainvälistymisestä.

Toinen arvoihin ja asenteisiin liittyvä muutos, voimakkaasti kasvanut epäluulo yhteiskunnan valtarakenteen istituutioita kohtaan, on sinänsä terve ilmiö. Kansalaiset eivät ole vierautuneet niistä omien ennakkoluulojensa vuoksi, vaan suhtautuminen heijastaa instituutioiden viime vuosien tapaa toimia. Siksi instituutiot itse ovat luottamuksen palauttamisessa ratkaisevassa asemassa, eivät kansalaiset.

Osa instituutioista hiipuu pois kansalaisten hylätessä ne lopullisesti. Vanha puoluelaitos on tästä hyvä osoitus. Kuten Erik Allardt omassa tulevaisuuden visiossaan osuvasti toteaa, puoluejärjestelmämme on jäätynyt ja puoluejäsenyydestä on kehittynyt puhtaasti sosiaalinen asia, vailla selviä kytkentöjä poliittisiin aatteisiin tai yhteiskunnalliseen asemaan. Teollisuusyhteiskunnan luokkiin perustuvat etupuolueet ovat syöneet eväänsä.

Uuden avoimen kansalaisyhteiskunnan valtarakenteet muotoutuvat kokonaan uudella tavalla. Vihreät ovat tästä muutoksesta ensimmäinen oire, mutta eivät varmasti ainoa. Uskon, että politiikka — yhteisten asioiden hoitaminen — rakentuu tulevaisuudessa monimuotoisten ja asiaperustein vuorovaikutuksessa toistensa kanssa olevien, jatkuvasti muuttuvien ryhmien ja ryhmittymien kautta. Presidentin vaalitavan muutos on harppaus tähän suuntaan, vaikkeivät puolueet sitä asiasta päättäessään tiedostaneetkaan. Myös naiset voivat olla joissakin tilanteissa sellainen ryhmittymä, ainakin silloin, jos yhteiskuntakehityksen valinnat tehdään nykytapaan, miesten valtapolitiikan nollasummapelinä.

Arvoisa herra puhemies! Hallituksen tulevaisuusselonteko on parhaimmillaan, jos sen tavoitteet muuttuvat teoiksi, avaus 2000-luvun yhteiskuntapolitiikkaan. Matkaa on kuitenkin vielä pitkälti. Valtarakenteet eivät murru helposti ja asenteet vielä hitaammin. Tulevaisuus ei sitä paitsi ole yksin meidän käsissämme. Kuten ryhmäpuheenvuorossammekin todettiin, tarvitaan sekä maailmanlaajuisia, teollistuneen maailman vallassa olevia että Suomen omia ratkaisuja. Haluankin lopuksi esittää tulevaisuusvaliokunnan kokoonpanosta toivomuksen, että eduskunta tämän keskustelun päätteeksi osoittaa konkreettisesti, että se pitää tulevaisuutta naisten ja miesten yhteisenä asiana, ja huolehdimme siitä, että valiokunnan jäsenistä vähintään puolet on naisia.

Ed. Virrankoski: Arvoisa puhemies! Käsittelyssä oleva hallituksen tulevaisuusselonteko on mitä ajankohtaisin ottaen huomioon jo lähitulevaisuudessa odottavat valintatilanteet. Itse asiassa nyt käsittelyssä oleva selonteko liittyy saumattomasti neljään muuhun lähimenneisyydessä käsiteltyyn selontekoon, nimittäin EY-jäsenyyttä koskevaan selontekoon, energiapoliittiseen, kulttuuripoliittiseen sekä maaseutupoliittiseen selontekoon. Tulevaisuusselonteko on tai ainakin sen pitäisi olla tavallaan yhteenveto edellä mainittujen selontekojen aiheista samalla kun sen tulisi olla syvemmälle ja pidemmälle luotaava.

Hallitus toteaa selonteossaan aivan oikein, että kansainväliselle kehitykselle näyttää olevan tunnusomaista seestymättömyys, epävakaat heilahtelut, epäjatkuvuudet ja yllätyksellisyys. Eurooppalaisten yhteiskuntien kehityksessä on toisaalta nähtävissä paluuta sellaisiin arvoihin ja ratkaisuihin, joiden uskottiin jo jääneen historiaan, kuten nationalismi ja etnisyyden korostaminen. Toisaalta maanosamme kehitystä kuvaa kansallisvaltion aseman heikentyminen. Länsi-Euroopan tulevaisuudelle antaa leimansa integraatiokehitys.

Juuri integraatiokehitykseen hallitus näyttää

asettavan keskeiset tulevaisuuden toiveensa. Länsi-Euroopan uhkia, talouden ja yhteiskunnan jäykkyyksiä, väestömuutosten seurauksia, työttömyyttä ja ympäristöongelmia tulee ratkoa integraation luoman yhteistyön avulla. Hallitus tunnustaa kyllä, että alueiden, kansallisvaltioiden ja Euroopan tason väliset suhteet luovat uusia kehitysnäkymiä ja potentiaalisia ristiriitoja. Hallitus tunnustaa, että voidaan puhua keskihakuisuuden ja keskipakoisuuden tasapainottelusta.

Hallituksen toiveikkuus integraation kaikkinaisesta hyvyydestä ei kuitenkaan näytä olevan perusteltua. EY:n toimivuus ja vakaus sinänsä ovat enemmän kuin epävarmoja. Esimerkiksi vielä kaksi vuotta sitten vannottiin muuttumattomien valuuttakurssien nimeen. Suomen markan sitomista Euroopan yhteiseen valuuttayksikköön ecuun pidettiin vuorenvarmana tapana ankkuroida markan arvo. Tämä ankkurointi kesti viitisen kuukautta. Vielä vuosi sitten EY:n keskinäistä valuuttajärjestelmää pidettiin varmana. Viime kesänä sekin mureni. Niinpä eurooppalaiseen integraatiokehitykseen on syytä suhtautua varovasti. Kansanäänestykset eri maissa ovat osoittaneet, että integraatiokehityksellä ei ole niin suurta kansalaisten kannatusta takanaan kuin olisi välttämätöntä. Se on edelleenkin enemmän diplomaattien maailmaa, jossa tosin pätevät samat lainalaisuudet kuin kansallisissakin rakenteissa: byrokratian paisuminen, tehottomuus, innostus kaikenlaisten säädösten tehtailuun ja halu sekaantua mitä ihmeellisimpiin asioihin. Terve kansallinen itsetunto, jota hallitus ei selonteossa juurikaan korosta, olisi nyt paikallaan.

Mielenkiintoista on todeta hallituksen selonteon liitteessä esittämä väittämä, että suomalaiset korostavat länsieurooppalaisen perinteen tapaan tasa-arvoa mutta välttelevät itäeurooppalaisen perinteen tapaan ongelmiin tarttumista. Lähes ällistyttävä päättely sinänsä.

Arvoisa puhemies! Viime vuosien merkittävimpiä mielipideilmaston muutoksia on ollut tasa-arvoon pyrkivän yhteiskuntapolitiikan muuttuminen talous- ja markkinavoimien hallitsemaksi yhteiskuntapolitiikaksi. Aluksi tätä suuntausta kutsuttiin thatcherismiksi, nykyisin myös uusliberalistiseksi suuntaukseksi. Uusliberalistinen yhteiskuntanäkemys on hallitseva voima mm. eurooppalaisessa integraatiokehityksessä, joka nimenomaan perustuu vapaaseen kilpailuun ja markkinavoimien kaikkivoipaisuuteen. Sinänsä on todettava, että hallituksen selonteko ei mainitse tätä yhteiskuntanäkemystä tulevaisuuden Suomen yhteiskuntapoliittisena ohjenuorana, mutta oman leimansa kehitykseen se tulevaisuuden Suomessa on tuomassa ja on jo tuonut. Vapaa kilpailutalous merkitsee, että on voittajia, jotka voivat hyvin, mutta myös häviäjiä.

Tämän päivän ja myös tulevaisuuden häviäjiin kuuluvat ilman muuta työttömät. Rakenteellinen laaja työttömyys näyttää kuuluvan uusliberalistiseen yhteiskuntaan, koska yhteiskunnalla ei yksinkertaisesti ole keinoja ongelman hoitamiseen. Oman tuotannon ja työllisyyden suojaaminen ei kuulu uusliberalistiseen talouspolitiikkaan. Siksi valtiovallalle jää vain niukasti keinoja kansalaisten toimeentulon varmistamiseen. Lähes ainoaksi keinoksi ovat muodostuneet sosiaaliset tulonsiirrot, jotka nekin uhkaavat näivettyä tuen tarpeen noustessa valtavaksi.

Tulevaisuusselonteossa ei juurikaan ole voitu osoittaa keinoja työllisyyden kohentamiseen, vaikka se todetaankin kansakuntaamme vakavimmin uhkaavaksi tekijäksi. Juuri työttömyyden paisuminen ja kansalaisten eriarvoisuuden lisääntyminen saattavatkin olla se tekijä, joka aikanaan romuttaa uusliberalistisen yhteiskuntanäkemyksen.

Arvoisa puhemies! Eräs merkittävä kysymys lähivuosina on koulutusjärjestelmän kehittäminen. Viime vuosikymmenien työ tähtäsi tasa-arvoiseen koulutuspolitiikkaan. Tämä merkitsi sitä, että jokaiselle kansalaiselle varallisuudesta tai asuinpaikasta riippumatta pyrittiin järjestämään yhtäläiset olosuhteet koulutuksen hankkimiseen. Maahamme luotiin peruskoulujärjestelmä, uudistettiin lukio ja ammattikoulutus sekä luotiin opintotukijärjestelmä.

Tällä hetkellä koulutusjärjestelmä on kohtuullisen tasa-arvoinen. Koulut ovat keskenään yhdenvertaisia ja niissä suoritetut tutkinnot vertailukelpoisia. Nuorilla on ollut asuinpaikastaan ja varallisuudestaan riippumatta mahdollisuus hakeutua haluamiinsa ammatteihin. Koulun vaihtaminen paikkakunnalta toiselle siirtymisen vuoksi on ollut helppoa. Mutta tulevaisuudessa on nähtävissä tiettyjä uhkakuvia. Kouluistamme pyritään tekemään jo ohjelmallisesti erilaisia ja keskenään kilpailevia. Tässä on luonnollisesti tarkoituksena kohottaa koulutuksen tehokkuutta ja tasoa, mitä sinänsä on pidettävä tavoittelemisen arvoisena. Ja on myönnettävä, että ehkä koulutuksemme tällä hetkellä onkin liian tasapäistävää. Mutta jos lopputuloksena on, että maahamme syntyy hyvien koulujen lisäksi myös huonoja kouluja, silloin ollaan harhateillä. Jos

koulutusjärjestelmämme lisäksi erilaistuu siinä määrin, että tutkinnot eivät enää olekaan vertailukelpoisia, silloin on vaarana, että jo koulutuksen kautta luomme eriarvoisuutta maahamme. Samoin on vaarana, että vapaa siirtyminen maassa vaikeutuu, koska vastaavia kouluja ei eri paikkakunnilta löydy.

Erityisen ikävää on ollut, että koulutuksen saavutettavuutta on heikennetty. Tämä on tapahtunut siten, että koulumatkoista on tehty entistä enemmän maksullisia. Etäällä koulusta asuva joutuu siis uhraamaan enemmän saman koulutuksen saamiseen kuin koulun lähellä asuva. Tämä on sangen suuri kansalaisia eriarvoistava tekijä, ja se koskettaa etenkin monilapsisia ja vähävaraisia perheitä ja yksinhuoltajia.

Uusliberalistinen koulutuspolitiikka tarkoittaa koulutuksen alistamista markkinavoimille. Sen ehkä ikävin piirre on, että se kohdistaa päähuomion koulutukseen välineenä tuotannon ja kilpailukyvyn parantamiseksi. Koulutuksen itseisarvo ymmärrettynä kasvamisena ihmisyyteen ja vastuuseen niin itsestään kuin lähimmäisistään ja ympäristöstään ei ole enää niin keskeisenä elementtinä. Kuitenkin jo vanha kansakoululaki, joka säädettiin sinänsä olennaisesti heikommissa taloudellisissa olosuhteissa kuin missä nyt elämme, totesi koulun tehtäväksi kasvattaa oppilaansa siveellisyyteen ja hyviin tapoihin sekä opettaa heille elämässä tarvittavia tietoja ja taitoja. Ilmeisesti meitä edeltäneet sukupolvet ymmärsivät sivistystyön syvällisemmin kuin me tämän päivän päättäjät.

Hallitus päätti koulutuksen ja korkeakouluissa harjoitettavan tutkimuksen kehittämissuunnitelman tarkistamisen yhteydessä, että keskeisimmät periaatteet ovat: laadun parantaminen ja kansainvälistymisen edistäminen, koulutusjärjestelmän toiminnan tehostaminen ja rakenteen kehittäminen, riittävien resurssien turvaaminen, koulutuksen suuntaaminen työttömyyden vaikutuksia lieventävällä tavalla. Näitä periaatteita voi pitää vastauksena vaikkapa humanistis-yhteiskunnallisen yleissivistyksen komitean mietinnön asettamiin kysymyksiin: Toteuttaako koulutus laajaa sivistystehtävää vai lähinnä yhteiskunnallisesti välineellisiä pyrkimyksiä? Onko yksilön kasvun vapaus tunnustettu? Onko koululaitoksen kasvatuksellinen autonomia tunnustettu? Jotenkin tuntuu, että tavoitteet ja painotukset eivät kaikin tavoin kohtaa.

Arvoisa puhemies! Hallitus antoi viime viikolla maaseutupoliittisen selonteon. Tuskin mikään elinkeino on kokenut milloinkaan niin suurta yhteiskunnallista painetta ja painostusta kuin maatalous viime aikoina. Maatalous on nähty julkisessa keskustelussa painolastina, josta mitä pikimmin olisi päästävä eroon. Vakavastikin otettavat tahot, kuten eräs elintarvikeyritysten muodostama teollisuusryhmä, Elintarvikeryhmä 93, levittää täysin mahdottomia ajatuksia. Tämän ryhmän väitteiden mukaan mm. Suomen maataloustuotteiden tuottajahintojen laskeminen EY:n tasolle merkitsisi kuluttajahintojen laskua 20 prosenttia. Voidaan helposti todeta, että vaikka tämä teollisuusryhmä saisi ilmaiseksi raaka-aineensa, sen tuotteiden hinnat eivät laskisi 20:tä prosenttia.

Maaseudun elinvoiman turvaamiseen ei selonteossa kovin paljon puututa, lieneekö syynä maaseutupoliittinen selonteko, joka annettiin viikkoa aikaisemmin. Joka tapauksessa hyvinvointi-Suomen rakentamiseksi tarvitaan elinvoimainen maaseutu. Se ei voi olla mikään museo, ei myöskään mihinkään keinotekoiseen, toisarvoiseen palvelutyöhön perustuva alue. Maaseudulla ei voida elää tekemällä vain toisille voileipiä, kuten sanonta kuuluu. Maaseudulla on voitava tuottaa tuotteita, elintarvikkeita, raaka-aineita ja energiaa myös tulevaisuudessa. Nykyinen taloudellinen lama aiheutuu merkittävässä määrin myös siitä, että maatalous ei voi entisessä määrin olla muiden elinkeinojen asiakkaana johtuen ankarista rajoituksista ja tasapainotustoimenpiteistä sekä viennin kustannuksista.

Arvoisa puhemies! Valtioneuvoston selonteko pitkän aikavälin tulevaisuudesta on sinänsä varsin kelvollinen, joskin selkeitä ratkaisuja siinä ei juurikaan ole näkyvissä, kuten usein on todettu. Mutta keskustelun pohjana se kyllä puoltaa paikkaansa.

Ed. Jaakonsaari merkitään läsnä olevaksi.

Ed. K a u t t o : Arvoisa puhemies! Vanha sanonta kuuluu: Tunne eilinen, elä tätä päivää, suunnittele huomiosta. Ihmisten tarve ymmärtää sitä, mitä on tapahtunut tai mihin olemme menossa, on selvästi lisääntynyt. Niinpä jäin selonteon osalta kaipaamaan analyysia siitä, mihin hallituksen tekemät päätökset ovat meitä johtamassa, sillä selonteon tiivistelmä tavoitteista ja toimintalinjoista on mielestäni monilta osin ristiriidassa tämän päivän päätösten kanssa. Jatkossa olisi varmaan aiheellista saada aina eduskunta-

kauden alkaessa uudelta hallitukselta selonteon tapainen linjaus niistä tavoitteista, joihin tullaan pyrkimään.

Mielestäni selonteko on tärkeä myös siksi, että siitä käytetyt puheenvuorot tuovat selvästi esille niitä eroavaisuuksia, mitä eri puolueilla ja kansanedustajilla on eri asioista. Käytettyjen puheenvuorojen perusteella ei voi todellakaan enää väittää, että puolueet ovat saman kaltaisia. Eroja on paljon ja käsitykseni on, että ne tulevat vielä nykyisestään lisääntymään ja syvenemään.

Peruskysymyksenä haluaisin lähestyä aihetta kysymyksellä: Mikä on hyvinvointivaltio, mitä sen tehtäviin kuuluu?

Hyvinvointivaltiota on kuvattu vapausoikeuksien, poliittisten oikeuksien ja sosiaalisten oikeuksien yhteisrakennelmana. Vapaus, oikeudet ja turvallisuus on sovitettu yhteen täydentämään toisiaan. Pohjoismaiseen hyvinvointivaltioon on kuulunut keskeisesti kaikkia kansalaisia koskeva sosiaalipolitiikkaa. Nyt hyvinvointivaltion talouskriisissä oikeiston taholta ollaan järjestelmällisesti asettamassa nimenomaan sosiaaliset oikeudet kyseenalaisiksi.

Sosiaalipolitiikan kyseenalaistaminen meillä on selkeää jatkoa sille, mitä on tapahtunut jo pidemmän aikaa muualla Euroopassa. Se on vain odottanut meillä sopivaa ajankohtaa, ja nyt sen aika on porvarihallituksen myötä koittanut. Meillä käytetään samoja termejä kuin muualla. Hyvinvointivaltiota syytetään epätaloudellisuudesta. Sen väitetään kumoavan markkinoille tärkeitä järjestyksiä ja kannustuksia. Sen väitetään tuottavan heikosti ohjatessaan kasvua julkiselle sektorille. Sen väitetään olevan epätarkoituksenmukainen monopolisoimalla hyvinvointipalveluja ja johtavan tehottomaan palvelujen jakojärjestelmään. Sen väitetään olevan despoottinen ja niin kansalaisia kuin yhteisöjäkin kontrolloiva ja kieltävän ihmisiltä vapauden pakottaessaan heidät käyttämään palveluja, joita eivät voi itse valita. Näillä väitteillä pyritään osoittamaan, että koko julkinen valta on vain tehottomuuden ruumiillistuma, jota ei enää tarvita. Mielestäni kuitenkin juuri se, miten hahmotamme käsitteen hyvinvointivaltio, on keskeinen lähtökohta sille, mihin suuntaan haluamme tulevaisuudessa Suomea kehittää.

Tulevaisuuden ratkaisuja ei voi linjata erillään tämän päivän realiteeteista ja päätöksistä. Hyvinvointivaltiota murretaan monella rintamalla ja samalla pyritään varmistamaan myös muutoksen pysyvyys. Tästä selkein osoitus on suhtautuminen koulutusjärjestelmäämme, ja siitä, yllätys yllätys, olen pitkälti samaa mieltä kuin ed. Virrankoski äsken pitämässään puheessa. Oikeisto haluaa palata takaisin yhteiskuntaan, jossa lasten ja nuorten koulutus on riippuvainen vanhempien tulotasosta. Tasa-arvoisten koulutusmahdollisuuksien hyvät hedelmät, lahjakkuuksien hyödyntäminen, alueellisten, sukupuolisten ja tulotasoon liittyvien eriarvoisuuksien tasoittaminen halutaan haudata. Tieto- ja kulttuuripääomaa ei haluta enää jakaa kaikille, vaan tehdään siitä harvojen oikeus.

Toinen selkeä hyvinvointivaltion ominaisuus, täystyöllisyyden päämäärä, on myös hävitetty tavoitteenakin ja tilalle tarjotaan puhtaasti talouspoliittisia arvoja. Tätä eriarvoistamisen tavoitetta tuetaan koulutuspalvelujen, päivähoidon ja terveydenhuollon uusilla kohoavilla maksuilla ja sosiaalihuollon palvelujen kaventamisella jne.

Selkeimmin yhteiskunnan eriarvoistamispolitiikka näkyy hallituksen esityksenä tulonjakoerojen syventämiseksi ja ihmisten vaikutusmahdollisuuksien heikentämispyrkimyksenä. Hallitus tukee toimenpiteillään työmarkkinoiden konsensuksesta luopumista ja pyrkii selkeästi ay-liikkeen nujertamiseen. Näillä toimenpiteillä halutaan päästä palkkarakenteiden erilaistumiseen, kasvaviin palkkaeroihin jne.

Satojentuhansien ihmisten työttömyyteen ja eriarvoistamiseen liittyy kuitenkin suuria uhkia, sillä ihmiset eivät pysy ikuisesti nöyrinä ja hiljaisina. Tämä hallitus saakin kantaa täysin vastuun siitä, jos meilläkin nöyryyttäminen synnyttää väkivaltaa. Piilevää väkivaltaa näkyy jo nyt asenteissa, esimerkiksi suhtautumisessa ulkomaan kansalaisiin ja pelkona kansainvälistä yhteistyötä kohtaan.

Pelkään pahoin, että hallituksen toimenpiteiden seurauksena olemmekin nyt hyvin lähellä sitä tilannetta, että yhteiskuntarauha uhkaa horjua. Perustoimeentulon turvaaminen koko väestölle on ollut niin ainutlaatuinen saavutus, ettei sitä olla valmiita uhraamaan markkinamekanismin kaikki nielevälle alttarille. En usko, että suomalaiset ovat valmiita hyväksymään jokainen huolehtikoon itsestään -politiikan. Uskon, että suomalaiset näkevät sen, ettei kollektiivinen turvallisuus ole ristiriidassa yksilön oikeuksien kanssa vaan että se päinvastoin turvaa kansalaisten ihmisarvon, itseohjauksen ja itsensäkehittämismahdollisuudet.

Hyvinvointivaltiolla on kannatusta. Se näkyy selvästi erilaisissa tutkimuksissa. Ihmiset pitävät edelleen tärkeinä eläkejärjestelmien toimivuutta,

julkista terveydenhuoltoa, perheiden tukemista, lapsilisiä ja yhä kasvavassa määrin myös työttömien avustamista ja sosiaalihuoltoa. Uskonkin, että lama nostaa solidaarisuuden, tasa-arvon ja sosiaalisen turvallisuuden uudelleen keskeisiksi arvoiksi. Se on mielestäni selkeä viesti päättäjille siitä, minkälaisia linjauksia tulevaisuutemme suhteen tulisi tehdä.

On selvää, että nykyisessä taloudellisessa tilanteessa joudutaan tekemään myös monia uudelleenarviointeja. Meidän tulisikin päästä yhteisymmärrykseen ensiksi siitä, kenen ehdoilla ja millä keinoilla edetään. Valitettavasti näen kuitenkin tilanteen tältä osin melko toivottomana, sillä keskusta näkee tärkeimpänä vain maaseutuväestön etujen turvaamisen ja kokoomus puolestaan markkinavoimien edut. Näkemykset ovat syvässä ristiriidassa sosialidemokraattien tavoitteiden kanssa, sillä me emme ole tässäkään tilanteessa valmiita viettämään hyvinvointivaltion periaatteiden hautajaisia, ja se linjaa myös sitä, mihin suuntaan haluamme Suomea viedä.

Meille edustajille jaettiin eilen kahden tutkijan Pieni tulevaisuus -kirja. Siinä on kuvailtu seitsemän erilaista vaihtoehtoa, eivätkä sen skenaariot ole vain mukavaa luettavaa. Mielestäni on kuitenkin korkea aika nähdä erilaiset vaihtoehtokehityssuunnat myös kaikessa rujoudessaan, jotta nykyistä pahemmat ajat eivät tulisi samanlaisena yllätyksenä kuin nyt elettävä lama. Mielestäni kirjan skenaariot ovat myös voimakas kannanotto sen puolesta, että maamme kehittämisessä on otettava huomioon sosiaalinen oikeudenmukaisuus ja tasa-arvo. Muut vaihtoehdot ovat paluuta menneisyyteen ja vaikeihin sisäisiin ristiriitoihin.

Kun hahmotamme maamme tulevaisuutta, joudumme ottamaan huomioon myös meistä riippumattomia tekijöitä, joihin emme voi vaikuttaa. Mielestäni se on myös näkökohta, joka sitoo meitä yhä kasvavassa määrin kansainväliseen yhteistyöhön. Vaikka Suomen iäkkäämpää väestöä pelottaakin kansainvälistymiskehitys, se ei oikeuta meitä impivaaralaisuniin, koska meidän nuoremme ja lapsemme joutuvat elämään sen tosiasian kanssa ja nimenomaan heidän on tulevaisuus. Mielestäni maallamme on parhaat mahdollisuudet selviytyä myös ulkopuolelta tulevista vaikeuksista, jos yhteiskuntarakenteemme on vakaa ja oikeudenmukainen.

Tähänastisissa tulevaisuusskenaarioissa on ollut keskeisimmin esillä termi "kestävä kehitys". Tuntuu jopa, että siitä on kehittymässä tulevaisuuspoliittisissa kannanotoissa samanlainen ilmaisu kuin ennen yya-sopimus, joka piti varmuuden vuoksi mainita kaikissa mahdollisissa yhteyksissä. En ole itse ilmaisua vastaan vaan pidän sitä todella tärkeänä näkökohtana mutta olen samaa mieltä ministeri Pietikäisen viime yönä käyttämän puheenvuoron kanssa siitä, että meillä ei ole konkretisoitu kestävää kehitystä päätöksenteossa tai konkreettisissa toiminnoissa siinä mitassa kuin olisi aiheellista. Toivoisinkin, että perustettava erityisvaliokunta miettisi myös sitä, mitä se kestävä kehitys todella on ja mihin ratkaisuihin se meitä johtaa.

Arvoisa puhemies! Ymmärrän, että viime ajat eivät ole olleet pääministerillekään helppoja, mutta en silti yhdy hänen eilen esittämäänsä näkemykseen siitä, ettei tässä yhteydessä tule käsitellä myös hallituksen harjoittamaa politiikkaa. Hallitus on hallinnut jo kaksi ja puoli vuotta ja saanut paljon aikaan, suorastaan huolestuttavan paljon. Mikäli se istuu täyden kauden, se ehtii neljässä vuodessa vielä enemmän. Neljä vuotta on pitkä aika, ja sinä aikana tehdyt päätökset vaikuttavat syvästi siihen, mihin suuntaan menemme tai mitä vaihtoehtoja meillä ylipäätään on käytettävissä.

Tämänkään hallituksen jäljiltä uusi hallitus ei voi aloittaa puhtaalta pöydältä, vaan valitettavasti huomioon on otettava tehdyt ja tekemättömät päätökset. Tämän päivän päätökset ovat huomisen todellisuutta.

Ed. M y l l e r: Arvoisa puhemies! Hallituksen tulevaisuusselonteko ei eduskunnassa ole saanut kovinkaan hyvää vastaanottoa. En tarkoita sitä, että tälläkään hetkellä salissa ei keskustelijoita juuri ole, mutta kiinnitin eilen erityisesti huomiota siihen, että suurten hallituspuolueiden ryhmäpuheenvuorojen pitäjät olivat kovin kriittisiä. Syynä oli lähinnä se, että he olivat sitä mieltä, että selonteko ei johda mihinkään. Toivoa nyt sopii, että eduskunta olisi luovempi ja rohkeampi, kun se käsittelee jatkossa selontekoa erikoisvaliokunnassa ja olettaakseni sen jälkeen uudestaan myös salissa sen työn tuloksia.

Puheenvuorossani sivuutan ne globaalit reunaehdot, jotka rajaavat tulevaisuuttamme. Köyhyys ja eriarvoisuus kansainvälisesti, elämäntavastamme johtuva pelko luonnonkatastrofeista, väestöräjähdys ja tarve siirtyä maailmanlaajuisesti kestävän kehityksen tielle ovat olleet useissa puheenvuoroissa esillä. Pyrin tarkastelemaan joitakin sellaisia asioita, jotka lisäävät meidän mahdollisuuksiamme selviytyä monella tavalla arvaamattomasta tulevaisuudesta, vastata niihin haasteisiin, joita tuntematon tulevaisuus tuo. Erääksi

välineeksi ottaisin tässä demokratian kehittämisen ja vahvistamisen.

Meidän on kyettävä kehittämään ihmisten yksilöllisiä ja kollektiivisia osallistumisen muotoja niin valtiollisissa kuin paikallisissakin kysymyksissä. Tavoitteena on oltava moniarvoinen ja suvaitsevainen kansalaisyhteiskunta. Tähän liittyy myös osallistumisoikeuksien laajentaminen työpaikoilla vastaamaan modernin työyhteisön tarpeita.

Erilaiset arvo- ja asennetutkimukset kertovat, että koulutus on paras tapa kehittää ihmisissä niitä oman elämän hallinnan välineitä, joita kansalaisyhteiskunta edellyttää. Vielä tänä päivänä ja tulevaisuudessakin työ muodostaa ihmiselle tärkeimmän keinon kiinnittyä yhteiskuntaan. Täystyöllisyystavoite on siis muutakin kuin väline järjestää ihmisten toimeentulo. Työn käsite tulee kylläkin muuttumaan, ja mm. etä- ja joustotyön lisääntymisen kautta työ ei ole enää välttämättä paikkaan sidottu. Tämä muuttaa toki myös työn luonnetta ihmisen yhteiskuntaan jäsentäjänä.

Demokratian toimivuuden ja kehittymisen kannalta on onnetonta, jos yhteiskunta jakautuu niin kuin nyt vahvasti näyttää — ja tämän hallituksen politiikka on sitä edesauttanut — niihin, joilla on työtä, ja niihin, joilla ei sitä ole, siis pärjääjiin ja ei-pärjääjiin, tai niin kuin hallitus selonteossaan sanoo, menestyjiin ja menehtyjiin.

On selvästi nähtävissä, että näköalattomuus ja turhautuminen, joiden perusta on suurtyöttömyydessä, vähentävät ihmisten uskoa nykyisen kaltaiseen yhteiskuntajärjestelmään. Tämä hallitus ei ole suuremmin edes nähnyt vaivaa tämän johtopäätöksen kumoamiseksi. Selonteko olisi osaltaan ollut oiva keino luoda toivoa tai edes antaa kunnon selitys tapahtuneelle ja johtaa siitä käsitys tulevaisuudesta, mutta päinvastoin nyt on heitetty yhä suurempia uhkakuvia tulevaisuuden eteen. Yksi synkkyys on siinä, mistä ed. Kautto jo puhui, että hyvinvointiyhteiskunnasta on tehty synti ja syyllinen nykyisen kaltaiseen taloudelliseen ahdinkoon. (Eduskunnasta: Kuka on tehnyt?) — Hallitus julkisesta sektorista.

Näin ihmisiltä on viety viimeinenkin toivo siitä ajatuksesta, että me voisimme yhteisesti ja yhteisvastuullisesti selvitä huonoista ajoista parempiin aikoihin. Selonteossa hyvinvointiyhteiskunta on kuvattu aivan kohtuullisesti, niin kuin se on tavattu suomalaisessa yhteiskunnassa nähdä, eli suomalaisen yhteiskunnan rakentamista on ohjannut pohjoismainen hyvinvointimalli: kansalaisten tasavertainen kohtelu, julkisen sektorin vastuu peruspalvelujen tuotannossa, sukupuolten suhteellinen tasa-arvo, täystyöllisyyden tavoittelu, tuloerojen pienuus sekä köyhyysrajan alapuolella olevien suhteellisen pieni määrä. Tämä malli on joutunut taloudellisen kehityksen heikkenemisen takia vaikeuksiin. Näin sanotaan selonteossa.

Mutta eilen käydystä keskustelusta voi päätellä toisinkin. Talous ei ole suinkaan ainoa syy, miksi hyvinvointiyhteiskunnan periaatteet halutaan romuttaa. Pikemminkin syyt ovat ideologiset. Ed. Väyrynen keskustan eilisessä ryhmäpuheenvuorossa meni tässä pisimmälle ja saattoi näkyväksi tahtotilaksi sen, mitä on sanottu joudutun pakosti talouden heikkenemisen vuoksi tekemään. Hänen mukaansahan meikäläinen Ruotsista lainattu sosialistinen yhteiskuntamalli lamaannuttaa ihmisten omatoimisuutta, ja hän vaatikin sosialististen rakenteiden purkamista, taloudellista toimintaa ja työelämää kahlitsevien lakien purkamista.

Suomalaisessa yhteiskunnassa on sosialismia eli valtion omistusta paljonkin. Maatalous on ollut vuosikymmeniä valtion hallussa, ja porvarihallituksen hallitessa nyt myös pankit ja muu elinkeinoelämä ovat sosialismista päässeet osallisiksi. Toki kannatan, että näitä rakenteita puretaan. Veronmaksajat eivät jaksa kantaa tällaista sosialismin taakkaa. Mutta tätähän ed. Väyrynen ei kaiketikaan tarkoittanut vaan leimasi nimenomaan hyvinvointiyhteiskunnan syylliseksi lamaan.

Kun keskustelua julkisesta sektorista käydään, on ymmärrettävää, että nyt tehdään pitkälle meneviä ja yltäviä ratkaisuja. Kun julkinen sektori syyllistetään, samalla halutaan toisaalta sanoa, että halutaan vähentää julkista ja demokraattista kontrollia yhteiskunnassa. Pisimmälle vietynä kritiikki tarkoittaa sitä, että valtio ja kunta palaavat takaisin ns. yövartijarooliinsa huolehtimaan kansalaisten perusturvallisuudesta ja yhteiskunnan koossapysymisestä. Aktiivisesta palvelujen tuottamisesta tai niiden tuotannon tukemisesta luovutaan.

Tällä reseptillä Suomi ajautuu eriarvoiseksi kehitysmaaksi. Meillä olisi hyvin koulutettu ja rikas eliitti ja muut eläisivät, miten taitaisivat. Mutta tämä ei varmaankaan ole se tulevaisuudenkuva, jota suomalaiset haluavat. Jotta emme joutuisi ojasta allikkoon eli jälleen kerran hakisi ratkaisuja toisesta ääripäästä, olisi julkisen vallan rooli nyky-yhteiskunnassa ja modernissa yhteiskunnassa nähtävä myönteisesti.

Julkisen vallan rooli on ennen muuta nykyaikaisen tuotannon edellytysten vahvistaja. Koulutus, tutkimus ja innovaatioiden kasvualustan luominen ovat sen keskeisiä tehtäviä. Tällä tavoin myös tuotteiden kilpailukyky ja kansantalouden tuottavuus saadaan uudelle tasolle.

Myös tasa-arvoinen yhteiskuntapolitiikka sopimusjärjestelmineen ja yleisine ja yhteisine sosiaaliturvajärjestelmineen on osa tuotantoelämän edellytysten luomista. Tähän tarpeeseen ne ovat syntyneet eikä tarve ole tästä mihinkään poistunut.

Kun demokratia ja sen parempi toteutuminen ovat tulevaisuuden tarkasteluperspektiivinä, ei silloin sovi unohtaa kulttuuria eikä tiedonvälitystä. Nämä molemmat ovat asioita, jotka siirtävät kansakunnan muistia polvelta toiselle ja samoin kehittävät ja vahvistavat kulttuuria. Ne yhdistävät ihmisiä luomalla yhteisiä arvoja. Pelkkä vapaa ja villi kilpailu ei tuota parasta tulosta sen enempää kulttuurissa kuin viestinnässäkään. Julkisin varoin ja demokraattisen kontrollin alaisena on jaettava riittävät resurssit niin, että sekä kulttuuri että tiedonvälitys voivat olla riittävän riippumattomia. Tulevaisuuden tekniikka avaa huikeita mahdollisuuksia viestinnän kehittymiselle. Pahimmillaan tämä voi johtaa kulttuurien köyhtymiseen ja yhdenmukaistumiseen, mutta myös itsestämme riippuu se, käytämmekö tekniikkaa ja omaa osaamistamme myös oman kulttuurimme ja omien arvojemme kauppaamiseen tai viemiseen. Tämä vaatii kansainvälistä yhteistyötä ja omaa luovuutta ja innovaatiota.

Arvoisa puhemies! Meidän on tärkeä tietää, missä olemme ja mihin menemme, mitkä ovat tavoitteemme. Täällä jo siteerattiin järkyttävän kohtalon kokenutta edesmennyttä Ruotsin sosialidemokraattisen puolueen pitkäaikaista puheenjohtajaa Olof Palmea. Hänhän on jättänyt jälkipolville erään erittäin tärkeän lauseen tietoisuuteemme, ja se on se, että politiikka on tahdon asia. Tämä kannattaa muistaa silloin, kun suuntaamme tulevaisuuteen.

Kansalaiset ovat uusimpien mittausten mukaan optimistisempia kuin me päättäjät olemme. Kansalaisista saisimme liittolaisen selviämisstrategialle, jos nyt kykenemme täällä sellaisen luomaan.

Täällä eilen ehdotettiin jossain puheenvuorossa, että tulevaisuusvaliokunnan työn tulos saatettaisiin uudeksi hallitusohjelmaksi tälle hallitukselle, mutta se ei taida ennättää. Parasta olisikin, että kansa pääsisi sanomaan sanansa vaalien kautta ja uusi hallitus muodostettaisiin uuden enemmistön varaan. Tämä olisi askel kohti uskottavampaa politiikkaa ja mahdollistaisi kansalaisille sen kaipaaman tulevaisuudenuskon.

Ed. M. L a u k k a n e n : Arvoisa herra puhemies! Varmasti tässä on tilaisuus nyt luoda hieman erilainen tulevaisuudenkuva Suomesta kuin mitä edelliset kaksi puhujaa ovat luoneet.

Jos viisi vuotta sitten olisi todellakin arveltu tämän päivän tilannetta, tuskin kukaan olisi uskonut, minkälaiseen uuden aikakauden murrokseen koko Eurooppa joutuu. Mittavia kriisipesäkkeitä ja sotia on Euroopassa useampia kuin koskaan sitten toisen maailmansodan. Sen lisäksi myös hirmuiset talouskriisit vavisuttavat kaikkia länsimaita. Mekin täällä koto-Suomessa yhä useammin joudumme vakavasti pohtimaan, mitä tästä kaikesta oikein seuraa. Voiko Suomikin suistua ulkoisen maailman kehityksen myötä pois rauhanomaisen elon raiteilta? Ja vaikka saisimmekin elää rauhan olosuhteissa, joudumme joka tapauksessa pohtimaan, miten me suomalaisina ja kansakuntana kykenemme kohtaamaan voimakkaassa muutoksessa olevan maanosamme tulevaisuuden.

Eurooppalainen kehitys osoittaa sen hyvin voimakkaan kaksijakoisuuden. Toisaalla on pyrkimys kansantalouksia vahvistavaan taloudelliseen yhteistyöhön, jossa kansallisvaltioiden itsemääräämisoikeudesta osittain luovuttaisiin yhteisöllisen päätöksenteon hyväksi. Mutta vähintään yhtä voimakas on toinen kuva eurooppalaisesta todellisuudesta eli paluusta Euroopan vanhoille juurille, paluusta satojen kielien ja kansallisuuksien mosaiikkimaiseen Eurooppaan, jossa rajoja ei ole määritelty suinkaan miekalla vaan kulttuurisidoksilla ja perinteillä. Tästä osoituksena voidaan tietysti todeta Jugoslavian murhenäytelmän syntyhistoria, omien sekä maahan muuttaneiden vähemmistöjen vahva oikeuksiensa puolustaminen, kansallistunteen väkevä kasvu kaikkialla Euroopassa eikä vähiten meidän rajojemme lähimaastossa Baltian maissa. Vapauden kansalliset symbolit ovat väkeviä tunteita, mutta on syytä vakavasti kysyä, missä kulkee se raja, jossa kansallistietoisuus muuttuukin uhkaksi sille itselleen ja ympäristölleen, raja jossa vapaus ei enää riitäkään, vaan esiin nousevat menneisyyden haamut, jotka jälleen kerran uhkaavat Euroopan rauhaa.

Tulevaisuutta on vaikea nähdä, kun edessä on niin paljon visioita. Me voimme toki vaikuttaa tulevaisuuteemme, jos yksilöinä ja kansakuntana aidosti niin haluamme. Meidän nykyisyytemme

eli menneisyyden tulevaisuus ei suinkaan olisi sellainen kuin se tänä päivänä on, jos keskeisten yhteiskuntakehitykseen vaikuttavien toimijoiden, markkinoiden, politiikan ja työmarkkinaosapuolten ratkaisut eli teot olisivat olleet keskenään samaan suuntaan vaikuttavia tekoja. Ne eivät suinkaan sitä olleet 80-luvun lopulla, vaan niillä tavoiteltiin hetkellistä hyvää. Keskeisimmät arvot ja yhteiskunnan kehityksen mahdollisuudet nähtiin kulutuksessa tuottamisen sijaan.

Tämän haluaisin taas muistuttaa myös niille, jotka tänä päivänä tarjoavat ongelmien ratkaisuksi kulutuksen lisäämistä. Sekö ratkaisi meidän ongelmamme 80-luvun lopulla? Kansakuntana Suomi olisi selviytynyt vähin vaurioin tästä koko läntistä yhteiskuntaa ravisuttavasta kriisistä, mikäli se olisi tyytynyt hitaamman kasvun vaihtoehtoon. Kireällä raha-, finanssi- ja tulopolitiikalla olisi saatu perisuomalaiseen tapaan sukan varteen jotakin, mitä ottaa pahan päivän koittaessa. Nyt ei ole, mistä ottaa.

Tulevaisuuden vaihtoehtojen valinnan keskeisin kriteeri on kokonaisuuksien hallinta. Se on tänä päivänä vaikeata, koska eri toimijoiden ratkaisut perustuvat edelleenkin hyvin kapeiden eturyhmien intressien ajamiseen, eivät suinkaan kansantalouden kokonaisetuun. Tulevaisuuden vaihtoehtojen pohdinnassa onkin olennaista, että kestävä kansantalous nähdään kestävän kehityksen edellytyksenä. Taitamattomalla taloudenpidolla viedään eväät myös kestävän kehityksen muilta tavoitteilta ja ulottuvuuksilta. Tämä on myös osa suomalaista perinteistä taloudenpitoa.

Voidaankin sanoa, että Suomi selviytyi ensimmäisistä oppivuosistaan avoimessa markkinataloudessa huonosti. Toisaalta nykypäivä paljastaa alastomasti myös ne mittavat rakenteelliset ongelmat, jotka joko on kyettävä ratkaisemaan sopimusyhteiskunnan kautta aloitteellisesti, hallitusti ja sopeutuen tai sitten ne ratkeavat joka tapauksessa hallitsemattomasti, ja siinä tilanteessa on vain sopeuduttava.

Tämän hetken arvio Suomen selviytymisestä on huono. Hallitus ei pysty enemmistöratkaisuillaan toteuttamaan politiikkaansa, koska valtiosääntöuudistus jätti edelleenkin nk. lakisääteisen perusturvan määräenemmistösäännösten taakse ja nyt muotoutuneeseen tulkintakäytäntöön näyttävät kuuluvan lähes kaikki etuudet, vaikka niitä ylläpidetään tällä hetkellä vain valtion ulkoisella velanotolla.

Tämä korostaa tietysti vaihtoehtoisesti nk. sopimusyhteiskuntamallin välttämättömyyttä. Sitä tarvitaan, jotta kaikkien yhteiskunnalliseen kehitykseen vaikuttavien toimijoiden, politiikan, työmarkkinoiden, rahamarkkinoiden ratkaisut vaikuttavat samaan suuntaan. Ikävä kyllä näin ei käy vieläkään. Surullisin ja ehkä kauaskantoisin esimerkki tästä löytyy syksyltä 91, jolloin vahvat vientiliitot itsekkäistä syistä johtuen kaatoivat ratkaisun, joka toteutuessaan olisi ollut selkeä viesti ennen muuta rahamarkkinoille. Niillä tuskin olisi koskaan syntynyt sellaista valuuttapakoa ja sen myötä tapahtunutta markan heikkenemistä ja kotimarkkinoiden kriisiä kuin mitä tapahtui.

Ikävä kyllä tänä päivänä ne samat tahot, jotka tuolloin ajoivat maan devalvaatiokierteeseen, ovat valmiit ulosmittaamaan heti sen vähäisenkin liikkumavaran, joka kansantalouteen on syntymässä viennin nopean kasvun ansiosta. Pääoma ja työ näyttävät olevan liitossa, kun vuorineuvos Ehrnrooth ja Paperiliiton Lähteenmäki ovat vaatimassa elvytystä ja veronmaksajia maksumiehiksi ongelmiin, jotka kotimarkkinoille ovat syntyneet nimenomaan vientiteollisuuden hyväksi tehtyjen ratkaisujen myötä. Tällainen Ehrnroothin tänään käyttämä puheenvuoro pakottaakin vakavasti meidät pohtimaan vientitalletusmaksujen asettamista teollisuudelle, jolta kerätyillä maksuilla voitaisiin sitten harjoittaa Ehrnroothin kaipaamaa elvytystä.

Kansainvälinen kehitys asettaa tavattoman keskeiset reunaehdot maamme tuleville kehitysvaihtoehdoille. Mittava kriisi lähialueellamme ei voi olla vaikuttamatta Suomen tulevaisuuteen. Sen on historia meille hyvin vahvasti opettanut. Vaihtoehtoinen positiivisen vaikutuksen malli edellyttäisi taas vakaata taloudellisen ja poliittisen tilanteen kehittymistä Venäjällä. On edelleenkin ajankohtaista Paasikiven ajattelun ydin, joka lähtee Suomen geopoliittisesta asemasta Venäjän naapurissa. Siksi onkin ollut hyvin yllättävää kuulla tässäkin keskustelussa lähinnä kokoomuksen taholta käytetyt hulvattomat puheenvuorot, joissa yksisilmäisesti arvioidaan koko sodanjälkeinen ulkopolitiikkamme vääräksi ja katsotaan, että tulevaisuuden ulkopolitiikkamme doktriinissa voitaisiin Venäjä tyystin unohtaa. Täytyy muistaa, että Karjala on aina ollut idän ja lännen kohtauspaikka, mahtava Bysantin pohjoinen linnake, eurooppalaisen metropolin Pietarin vaikutuspiirissä oleva kansainvälinen alue, jonka vuorovaikutus on aina niin sivistyksellisesti kuin taloudellisestikin hyödyttänyt Suomea. Uskon, että näin tulee olemaan tulevaisuudessakin, ja sen vuoksi meidän on kaikin tavoin ja keinoin tuettava Venäjän taloudellista ja poliittis-

ta kehitystä ja otettava paasikiviläinen geopoliittinen totuus huomioon kaikissa ratkaisuissa niin ulko- kuin turvallisuuspolitiikankin osalta.

Sama koskee myös Suomen asemaa muuhun Eurooppaan ja Euroopan yhteisöön nähden. Suomi voi olla aloitteellinen muutosvoima oman itsensä suhteen tai sitten tyytyä tai joutua taitamattomuuttaan tahdottoman sopeutujan osaan, joka ei koskaan ole selviytyjän osa.

Oma visioni Euroopan tulevasta kehityksestä lähtee siitä, että Maastrichtin sopimus ei sellaisenaan tule toteutumaan. Euroopan yhteisö tulee palaamaan lähemmäksi alkuperäistä olemustaan talousyhteisönä, jossa kansallisin symbolein varustetut valtiot, kansallisvaltiot, hakevat vahvuuksia omiin kansantalouksiinsa. Yhteisöllisen päätöksenteon taso ja laajuus säilyvät kuta kuinkin nykyisellään, ehkä hieman vahvistuen, mutta ajatukset tiukasta ja vahvasta unionista yhteisine rahoineen ja muine tunnusmerkkeineen jäänevät yhteisömaiden poliittisessa kehityksessä tappiolle, mitä kuvaa tämänhetkinen europessimismi jopa Saksassa ja Ranskassa.

Uskon, että tällainen visio olisi Suomelle kaikkein edullisin. Se kykenisi talousyhteisön jäsenyydestä tavoittelemaan maallemme itsekästä etua mutta silti säilyttämään sen kansallisen liikkumavaran, mitä EY:n lainsäädäntö ja tuomiovaltasäädökset jäsenille jättävät. Tässä mielessä ulkoministeri Haaviston puheenvuoro Suomesta euroatlanttisen yhteisön jäsenenä oli erittäin tervetullut linjaus Suomen kulttuurisesta ja arvosidonnaisesta viitekehyksestä. Siinä hän itse asiassa jatkoi pääministeri Ahon viitoittamaa linjaa ja puheenvuoroa syyskuulta. Tämä linjaushan ei myöskään ole ristiriidassa sen kanssa, mitä aikaisemmin totesin Suomen ja Venäjän välisen yhteyden kehityksen välttämättömyydestä.

Vaihtoehtoa, että Suomi voisi olla ulkopuolella Euroopan muun kehityksen, ei ole. Kahden viime vuoden aikana tapahtuneet valuuttamyrskyt eri maissa osoittavat sen tosiseikan, että pienen, ohuen kansantalouden kohtalo ei ole vain poliittisen päätöksentekovallan piirissä, vaan markkinoiden, monikansallisten finanssi- ja tuotantokonsernien vaikutusmahdollisuudet valuuttoihin ja sen myötä kansantalouden muihin tekijöihin ja poliittiseen kehitykseen ovat suuret, haluamme me sitä tai emme. Ne sananmukaisesti pystyvät omilla toimillaan jyräämään politiikan mutta myös korporatiivit alleen. Siksi sopimusyhteiskunta olisi ainoa mahdollisuus, mutta sen toimimisen esteenä näyttää edelleenkin olevan organisaatioiden etu ennemmin kuin sen jäsenten etu.

Työsopimusjärjestelmän uusiminen näyttää Suomessa tapahtuvan vain sen kautta, että peruspäivärahalle pudonneet, aiemmin hyvin palkatut työttömät menevät työhön omalla markkinahinnallaan sen sijaan, että kaikkien etu olisi sopimisen kautta muuttaa työsopimusjärjestelmää nykyistä joustavammaksi. Samalla se käytännössä olisi nykyistä solidaarisempi ja myös työttömyydestä vastuuta kantava työssä olevien luopuessa jostakin etuudestaan työttömien hyväksi.

Valitettavasti Suomen nykytilanteessa on tavattoman paljon korporatistisen regulaation piirteitä. Lyhyen ajan kuluessa on hallitusta ja eduskunnan enemmistöä estetty yleislakkouhan voimalla puuttumasta vanhoihin rakenteisiin. Kummastakin oli seurauksena verojen korotus. Eli korporatiivien toiminta ei tuloksien valossa ole ollut myöskään niiden jäsenten kannalta myönteistä. Poliittisen, lainsäädännöllisen ja viranomaisholhouksen vähentäminen ei vielä riitä, myös korporatiivien on löysättävä otettaan, jotta Suomen kehittyminen holhousvaltiosta yrittäjyyden yhteiskunnaksi onnistuisi.

Täällä on keskusteltu pohjoismaisen hyvinvointiyhteiskunnan rakenteiden säilyttämisestä. Ei vieläkään näytä olevan kaikille selvää, että varmin tae tuhota hyvinvointimme, perusturvamme, hyvinvointiyhteiskunnan perusrakenteet, on olla tekemättä mitään. Siksi keskustelu säästöistä on ollut pääosin hyödytöntä kinastelua sen sijaan, että olisi kyetty pohtimaan hyvinvointiyhteiskunnan uusia rakenteita, palvelujen uusia tuottamiskeinoja, määrittelemään yhä selkeämmin, mikä on yhteiskunnan maksamaa perusturvaa ja mikä taas ei. Tästä toki seuraa kysymys, onko Pohjoismaiden kansanvakuutusluontoinen sosiaaliturvajärjestelmä edelleenkin se malli, joka tarjoaa tietyt institutionaaliset edut kaikille tulotasosta riippumatta ja joka kyetään ylläpitämään, vai tulisiko yhteiskunnan panoksen tulevaisuudessa olla yhä enemmän tarveharkintainen ja vakuutetun omavastuun suuruuden tuloperusteinen.

Tämä on se suuri linjavalinta, jonka äärellä me olemme ja joka on tehtävä, mieluiten siinä yhteydessä, kun saamme eduskuntaan perusoikeuslainsäädännön, jonne on ilman muuta kirjattava kaikki länsimaiseen perusoikeuskäytäntöön kuuluvat oikeudet. Toisaalta niistä taas ei saa kuitenkaan tulla sellaista hirttosilmukkaa, joka ei mahdollista niiden toteuttamista.

Tällä linjanvedolla on toki myös suora yhteys

poliittisen päätöksenteon kriisiin. Kansalaisten on yhä vaikeampi hahmottaa kokonaisuuksia ja niitä tekijöitä, joiden kokonaissummasta maamme yhteiskunnallinen kehitys tänä päivänä ja tulevaisuudessa määräytyy. On selvää, että politiikan on kyettävä palauttamaan sille kuuluva asemansa yhteiskunnallisen kehityksen veturina. Kaikki muut vaihtoehdot järjestäytyneelle parlamentarismille ovat huonompia, siksi niille ei tule tehdä myöskään tilaa politiikan kriisinkään aikana.

Työttömyyskeskustelussa emme ole kyenneet näkemään politiikan todellista heikkoutta ratkaista työttömyyden ongelmia. Ei maamme työttömyys hoidu 10:n eikä 20 miljardin elvytyksellä. Ongelma vaatii ankaria rakenteisiin meneviä ratkaisuja, joista tärkein on tiedostaa, että työpaikkoja syntyy vain terveiden palkanmaksukykyisten yritysten kautta. Välillisten työvoimakustannusten ongelma on fundamentaalinen ja tuhoaa yrityskantaa ja työpaikkoja joka päivä. Yrittäjyyden yhteiskunnalle on annettava todellinen sisältö, ja tässäkin tarvitaan työmarkkinaosapuolilta aloitteellista asennetta, ei sellaista jähmeyttä, millä esimerkiksi nuorten työllistämiskynnyksen alentaminen viime kesänä torjuttiin.

Maailmanlaajuinen ympäristökriisi asettaa toki yhteiskunnan tulevaisuudelle hyvin ankarat reunaehdot, joista on saatu vasta esimakua. Mittavat maailmanlaajuiset ja paikalliset ympäristöuhkat pakottavat tuotantotapojen ja kulutustottumuksien sopeuttamiseen luonnon vaatimuksien mukaisiksi. Mikäli teollinen maailma haluaa jatkaa elämäänsä, sen on kyettävä hillitsemään luonnonvarojen käyttöä ja samaan aikaan rajoittamaan niiden käytöstä ympäristölle syntyviä haittoja. Ympäristökriisit vauhdittavat viljelyalan poistumista tuotannosta, samalla kun väestöräjähdys johtaa vääjäämättä suuriin elintarvikkeiden tuotanto- ja riittävyysongelmiin. Näköpiirissä on globaalisesti monilla alueilla mittavia nälkäkriisejä, ellei teollinen maailma ole valmis radikaaleihin toimiin, joilla väestöräjähdys hallitaan, ja toimiin, joilla rajallinen hyvä ollaan valmiit jakamaan nykyistä tasapuolisemmin.

Suomi voisikin olla uuden välttämättömän teollisen vallankumouksen edelläkävijä, sellaisen vallankumouksen, joka perustuu tuotannon ja kiertojen sulkemiseen, kehittyneeseen ympäristöteknologiaan ja uusiutuviin luonnonvaroihin. Suomen keskusta kutsuu tätä vihreyden teollistamiseksi. Tämä voisi olla Suomen uusteollistamisen periaatejulistus mutta samalla mittava mahdollisuus ja malli laajemminkin teollistuneen maailman ongelmien ratkaisuun. Suomen mahdollisuuksien ydin on näet siinä, että kilpailukykymme ja sen myötä hyvinvointimme perustuu valtaosin uusiutuviin luonnonvaroihin, joita nimenomaan metsä- ja metalliteollisuus jalostavat. Tuotantorakenteen kehittyminen myös näiden kahden kivijalan ulkopuolella kuten elektroniikkateollisuuden puolella on sekin hyvässä vedossa.

Teollistettuun vihreyteen kuuluisivat Suomessa suljettuihin kiertoihin perustuva prosessiteollisuus niin metsä-, kemia- kuin metalliteollisuudenkin alalla sekä energiatuotanto, joka perustuisi mahdollisimman suureen omavaraisuuteen. Se aikaansaataisiin kombinaatiolla, jossa minun mielestäni ydinvoima muodostaisi keskeisen osan perusvoimatuotannosta ja alueellinen lämmön tuotanto perustuisi hajautettuun biopolttoaineiden ja jätteiden käyttöön. Tässä kehityksessä kunnilla, kuntayhtymillä, aluetalouksilla tulisi olemaan tavattoman keskeinen rooli pilottihankkeiden avaamisessa. Kotimaisten polttoaineiden käytön lisääminen kohdistuu ennen muuta puuhakkeeseen, jonka korjuu metsästä tapahtuu talouspuun korjuun ohella siihen erikoistuneiden pienyrittäjien toimesta.

Energiapolitiikan uudet linjaukset etenevät vain, jos niiden yhteys talouteen ja tuotantoon ja sen myötä keskeisten hyvinvointirakenteiden säilyttämiseen nähdään. On selvää, että kohtuuhintainen energia tulee olemaan jatkossakin keskeinen teollisuuden kilpailuvaltti suhteessa kilpailijamaihin. Kierrätysjärjestelmän tulisi taas puolestaan läpäistä koko tavaroiden ja hyödykkeiden käyttöketju.

Myös maatalous voidaan laatuluokittaa ympäristöperusteiseksi, jolloin ensisijaisena tavoitteena ei ole tuotteiden määrä vaan laatu. Käytännössä tämä merkitsee paluuta hajautettuun elintarviketeollisuuteen tietyin osin ja maatalouden tulopolitiikan perusteellista uudelleenanalysointia.

Suomen mahdollisuudet kansainvälisessä kilpailussa eivät maataloudessa ja elintarviketeollisuudessa voi perustua yksinomaan suuruuteen vaan keskitettyjen, tehokkaiden tuotantoyksiköiden ohella myös ruohonjuuritason toimintaan, kapeisiin laatua korostaviin tuotteisiin, joiden tuottajien ja kuluttajien välille syntyy suoria hankintajärjestelmiä. Myös Suomessa voisi olla useammassa kylässä pienempiä meijereitä, juustoloita, makkaratehtaita, olutpanimoita sekä muutakin luonnontuotteiden jalostukseen perustuvaa pienimuotoista teollista toimintaa. Matka

kuitenkin yhden bratwurstin maasta 120 bratwurstin maahan tai 20 juuston maasta 200 juuston maahan on pitkä, mutta ensimmäiset askeleet on jo otettu senkin uhalla, että de Gaullea lainaten: "Miten maata, jossa on 150 juustoa, voidaan hallita?"

Ekotuotanto antaa eväitä myös modernille maaseutupolitiikalle, jonka avainmahdollisuuksia ovat hajautettu elintarviketeollisuus ja energiaratkaisut. Nekin luovat kysyntää biopolttoaineille, kuten puulle ja kasviöljypohjaisten polttoaineiden tuotannolle. Sillä olisi merkitystä myös peltojen käytölle ja samalla se parantaisi joukkoliikennettä käyttävien kaupunkien ilman puhtautta.

Tämä vihreyden teollistaminen ei toki voi olla eikä sen tule olla valtiollinen hanke, vaan sen on tapahduttava yritysjohtajien, teollisuuden oman valinnan kautta tietoisena siitä, että ekologisesti kestävä tuotantoprosessi ja sen synnyttämä tuote saavuttavat kuluttajien suosion ja että se on paras tae hyvään bisnekseen tulevaisuudessa. Valtiovalta voi olla ja sen tulee olla mukana lähinnä tukemalla teollisuuden omia pilottihankkeita, vaikuttamalla tuotekehittelyyn ja innovaatioprosessien alkuunpanemisessa ja veropolitiikalla edesauttamalla ekologisesti kestävien tuotantoprosessien ja tuotteiden syntymistä. Mutta tätä politiikkaa ei suinkaan luoda ympäristöministeriöstä käsin vaan kauppa- ja teollisuusministeriöstä. Ikävä kyllä maisemansuojeluun keskittyneet ympäristöliikkeet askartelevat tänä päivänä marginaaliasioilla tällaisen fundamentaalisiin rakenteisiin perustuvan vihreyden teollistamisen rinnalla. Kloorivalkaisun vastustaminen suljetun kierron tehtaissa on naiivia, jos samaan aikaan hyväksyy kierrätyspaperin siistausvaiheessa syntyvät mittavat myrkyt ja niiden polttamisesta syntyvät päästöt.

Prosesseihin ja tuotantoihin liittyvä teknologia on sekin mahdollisuus suomalaiselle teollisuudelle. Jo nyt maamme edustaa huippua paperin valmistuksen, jätevesien puhdistuksen, suljettujen prosessien ja puun polton teknologian tuottamisessa. Tältä osin meidän tulisi vain panostaa huomattavasti nykypäivää enemmän vientiponnisteluihin. Tässä mielessä, kun mietitään hallituksen nahanluontia, tulisikin ottaa huomioon myös se mahdollisuus, että meillä olisi ulkomaankauppaministeri, joka pystyisi keskittymään nimenomaan vientiponnisteluihin, suomalaisten uusien tuotteiden viennin edistämiseen.

Vihreyden teollistaminen voisi olla myös yhteinen kansallinen visio tehdä Suomesta moderni kestävän kehityksen mallimaa. Tällainen visio Suomesta yhdistää kansallisen omakuvan rakennuspuiksi metsät ja luonnon, korkean teknologisen osaamisen ja sen myötä syntyvän kansantaloudeltaan vahvan, modernin sivistysmaan aseman maailmassa.

Arvoisa herra puhemies! Pienen kansakunnan voima ja mahdollisuus on sen juurissa, aatteen ja sivistyksen voimassa. Se on sitä nytkin ja tulevaisuudessa, jolloin olemme yhä vahvempien ulkoa tulevien ylikansallisten kulttuurien ristiaallokossa. Nykypäivinä satelliittien hallitessa ylikansallista tajuntaa vahvatkin monikymmenmiljoonaiset kansakunnat saattavat tuntea kansalliset symbolinsa uhatuiksi yhtenäiskulttuurin vyöryessä maanosien yli. Vain tietämällä väkevästi, mistä me tulemme, mihin me kulttuurisesti ja historiallisesti kuulumme, me pystymme kansakuntana seisomaan omilla jaloillamme, tapahtuu sitten eurooppalaisessa tai maailmanlaajuisessa kehityksessä mitä tahansa. Me tarvitsemme taas tänä päivänä kansakuntana niitä arvoja, joiden varassa yksilöt ja perheet ovat rakentaneet siltoja yli vaikeiden aikojen. Pienen maan mahdollisuudet perustuvat ennen muuta sen kykyyn olla yhtenäinen kansakunta, sellainen sopimusyhteiskunta, joka ei jätä lähimmäistä hädän hetkellä.

Suomen kansankirkolla on tässä kaikessa valtavan suuri tehtävä ja myös vastuu. Mielestäni kirkon ei tule välttää osallistumista yhteiskunnalliseen keskusteluun vaan haluaisin pikemminkin sitä siihen rohkaista, rohkaista olemaan myös yhteiskunnallisia päätöksentekijöitä vastaan, jos se on tarpeen. Toivonkin kirkon edustajilta rohkeita, avoimia puheenvuoroja epäitsekkyyden puolesta, rohkeutta sanoa, mikä on oikein, mikä on väärin, ja ennen muuta rohkeutta luoda toivon sanomaa tulevaisuudesta.

Me aivan liian usein kansakuntana käperrymme itseemme, napisemme ja valitamme omaa kurjuuttamme näkemättä ympärillä olevan maailman hätää, todellista ahdinkoa, nälkää, puutetta kaikista inhimillisen elämän perustarpeista ja ihmisenä olemisen perusehdoista. On selvää, että me suomalaiset olisimme selvinneet paljon vähemmin vaurioin mittavista taloudellisista ongelmistamme, jos meillä olisi ollut hitusen verran enemmän yhteisymmärrystä ja vähemmän itsekkyyttä. Jos kaikki sidosryhmät haluavat aidosti ratkaista kansakunnan tulevaisuuden, se on tehtävissä. Sitä sodanjälkeisen Suomen ylösnostamisen henkeä, jolla pieni kansakunta hankki olemassaolonsa oikeutuksen työllä ja tahdolla, sitä me nyt tarvitsemme. Jos vanhemmat sukupolvet

olisivat silloin katsoneet saavutettujen etujen perään ja kellokorttia kovin ahkeraan, Suomi olisi jäänyt rakentamatta.

Suomi valmistautuu valitsemaan presidentin tilanteessa, jossa maan isältä odotetaan ratkaisijan roolia sellaisiinkin asioihin, joissa presidentillä ei ole toimivaltaa ja roolia. Suora kansanvaali edellyttää valtiosääntötasoisia muutoksia keskeisten valtiollisten toimielinten välisiin valtasuhteisiin. Suomesta on luotava ilman muuta länsimaisten demokratioiden tapaan hallitus- ja pääministerivetoinen maa, jossa presidentin valtaoikeuksia on johdonmukaisesti riisuttava ja jossa poliittinen valta ja vastuu toteutuvat parlamentaarisesti eduskunnan ja sen luottamusta nauttivan hallituksen kautta.

Mauno Koiviston aikana on otettu askeleita parlamentarismin suuntaan. Muuta mahdollisuutta itse asiassa meillä ei ole ollutkaan. Tätä periaatteellista linjausta vastaan tuntuvat oudolta puheet eduskunnan hajottamisesta, ikään kuin uudet vaalit olisivat joku ratkaisu tämän päivän kansakunnan ongelmiin. Se on osa kansallisen itsepetoksen ylläpitämistä. Mikäli tulevat vallanpitäjät ovat yhtä kuin nykyinen oppositio, se tekee itselleen mittavan karhunpalveluksen luodessaan kuvan, että kaikki muuttuu, kaikki entinen hyvä palaa, kun poliittinen valta muuttuu.

Vakavasti sanoen ja kysyen: Mitä Koiviston ajasta jää käteen? Kyllä se siitä ja tarttis tehrä jotain. Nyt kansakunnan kaapin päälle ollaan sijoittamassa imagonikkareiden tuotetta, jonka kansalaiskunto on koeteltu perin juurin erilaisessa toimintaympäristössä, missä Suomen tasavallan presidentti joutuu toimimaan. Ahtisaari on kolmannen maailman asiantuntija, kehitysapuja pakolaispolitiikan etevä harjoittaja, mutta ovatko nämä niitä taitoja vakavasti kysyen, joita Suomen ongelmien ratkaiseminen 90-luvulla edellyttää? Minun mielestäni eivät ole. Me tarvitsemme presidentin, joka kykenee luotsaamaan Suomen eurooppalaisen yhteisön täysivaltaiseksi jäseneksi ja joka tuntee suuren naapurimaamme Venäjän ja venäläiset sekä lähimmän toimintaympäristömme Pohjolan, ja ennen muuta tarvitsemme presidentin, joka tuntee suomalaisen sielunmaiseman, suomalaisen ajattelutavan ja joka omalla toimintatavallaan vastaa siihen huutoon. On hyvin valitettavaa, että sosialidemokraateilla ei ollut tahtoa, voimaa eikä rohkeutta taistella tätä imagopolitiikkaa vastaan ja tuoda Kalevi Sorsaa ehdokkaaksi. Suomen tulevaisuuden kannalta olisi ollut välttämätöntä, että Sorsan tai Väyrysen kaltainen kokenut ulkopolitiikan johtaja tulisi luotsaamaan Suomea tuleville vuosikymmenille.

Herra puhemies! Kun tämä selonteko tulee nyt eduskunnan valiokuntakäsittelyyn, olisi hyvin suotavaa ja toivottavaa, että valiokunnan kokoonpano viestisi kaikista eri eduskuntaryhmistä todellista tahtoa asettaa parhaat voimat tekemään vakavasti otettavaa eduskunnan vastausta tähän tärkeään hallituksen selontekoon.

Ed. Stenius-Kaukonen merkitään läsnä olevaksi.

Ed. Iivari: Arvoisa puhemies! Ed. M. Laukkasen puheenvuoroon on helppo yhtyä ainakin ruokapolitiikan ja teollisuuspolitiikan osalta. Oli siinä paljon muutakin mielenkiintoista ja myös ristiriitaisia tuntemuksia herättävää. En kaikkea toki tässä aio kommentoida, vaan keskityn omassa puheenvuorossani päätöksentekojärjestelmiin, suomalaisen demokratian toimivuuteen ja sen ongelmiin.

Tavat tehdä päätöksiä eivät ole yhdentekeviä. Uskon entistä enemmän, että työskentelymenetelmät ja niiden pohjana olevat filosofiat vaikuttavat olennaisesti lopputulokseen. Monet päätöksenteon ongelmat sekä politiikkaa ja poliitikkoja kohtaan tunnettava epäluottamus saattavat osin johtua siitä, että Eurooppaan 100 vuotta sitten syntynyt puoluejärjestelmä ei vastaa enää nykyisen yhteiskunnan olemusta ja sen ristiriitoja. Jokainen meistä kansanedustajista joutuu jatkuvasti vastakkain sen tosiasian kanssa, että useissa yhteiskuntapoliittisesti merkittävissä kysymyksissä rajalinjat menevät puolueiden sisällä, eivät niiden välillä.

Ulkomaiset esimerkit tarjoavat mahdollisuuksia vielä huikeimmille näkymille. Venäjän poliittinen kriisi ja siihen kuuluva sotkuinen jako vanhoillisten ja uudistajien välillä on tietysti luku sinänsä. Vasta väistyneen järjestelmän erilaisuus läntiseen demokratiaan verrattuna ei anna mahdollisuutta kunnolliseen vertailuun. Mutta mitä on sanottavana Ranskasta, jossa on merkkejä siitä, että vanhoilliset kommunistit ja äärioikeistolaiset nationalistit ovat alkaneet löytää toinen toisiaan. Suomen EY:n vastaisessa liikkeessä on hieman samoja piirteitä, vaikkei ole todellakaan aihetta leimata kaikkia EY-kriitikkoja kansallismielisiksi ja epädemokraattisiksi taantumuksellisiksi.

Voi tietenkin sanoa, että todellinen jakolinja yhteiskunnassa kulkee suhtautumisessa demokratiaan ja ihmisten tasa-arvoon. Mutta tilanne tulee monimutkaisemmaksi, kun otamme mukaan esimerkiksi talouskasvun, markkinat ja valtion roolin. Liberalismiakin maailmassa on kahtalaista: yksiselitteisesti markkinoiden nimiin vannovaa uusliberalismia ja eurooppalaiseen humanismiin juurtunutta sallivuuden ja valistuksen oppia.

Asennetutkimuksiin paneutumalla havaitsemme, etteivät kansalaiset hahmota enää omaa paikkaansa yhteiskunnassa luokka-aseman perusteella. Yhteiskunta kohdataan yhä enemmän yksilöinä ja viiteryhmistä ovat tärkeitä ennen kaikkea perhe ja muu lähipiiri, mutta myös kielellinen, uskonnollinen ja eettinen tausta. Suhtautumista tulevaisuuteen säätelevät ikä, koulutus ja sukupuoli. Ne taitavatkin olla nykyajan luokkajakoa.

Kun puoluejärjestelmä on rakenteensa vanhentuneisuuden vuoksi kriisissä, on mietittävä, miten demokratiaa tehokkaimmin voitaisiin puolustaa. Emme voi lähteä siitä, että toteutamme järjestöpäätöksin sellaisen puoluejaon, joka nykyistä paremmin vastaa yhteiskunnallista todellisuutta. On luotettava siihen, että aika hoitaa tämän peruskysymyksen. Nyt on pureuduttava toimivuuden ja vastuullisuuden parantamiseen. Epäluottamus on suomalaisen yhteiskunnan suurimpia ongelmia. Ilman luottamuksen lisäämistä poliittisessa päätöksenteossa, etujärjestöjen välillä ja ennen kaikkea poliitikkojen ja kansalaisten suhteissa emme pääse eteenpäin.

Nyt päätöksenteossa mukana olevan sukupolven eräs vaikeus on tietysti siinä, että olemme tottuneet jakamaan taloudellisen kasvun tuloksia. Refleksimme päätöksentekotilanteissa lähtevät siitä emmekä jaksa pohtia, onko juuri nyt parhaalta mahdolliselta tuntuva kannanotto kestävä pidemmän päälle. Olemme myös tottuneet siihen, että reagoimme ikään kuin oletettujen taustaryhmien oletettujen toiveiden mukaan. Silloin ei välttämättä löydetä uuteen tilanteeseen sopivia ratkaisuja.

Helsingin kauppakorkeakoulun markkinoinnin professori Liisa Uusitalo pohtii hallituksen selonteon liitteenä olevassa artikkelikokoelmassa päätöksentekojärjestelmien uudistamista kiinnostavalla ja tärkeällä tavalla. Hänen arvionsa lähtökohta on yhteiskunnan sirpaloituminen: "Se näkyy paitsi erilaisten elämäntapojen ja pyrkimysten kirjona myös yhteisten ajattelutapojen ja sosiaalisten normien rapautumisena tai vähintäänkin niiden vaikutusalueen supistumisena. Ongelmana ei siis ole vain järjestelmän eri osien integraatio vaan myös sosiaalinen integraatio — yhteisten arvojen ja normien kriisi." Professori Uusitalo pitää tulevaisuuden yhteiskuntien suurimpana haasteena, miten osajärjestelmien välisiä raja-aitoja voitaisiin ylittää ja integroida eri pyrkimyksiä ja toimintoja. Hän toteaa, että pitkälle eriytynyt yhteiskunta on myös kokonaisuudessaan joustamaton.

Liisa Uusitalon esittelemä eräänlainen uusi kolmas tie markkinoiden ja valtion välillä on neuvottelutalous. Sillä tarkoitetaan yhteiskuntaa, jossa aiemmin eriytyneiden osajärjestelmien välille muodostuu yhä enemmän siteitä, keskusteluun, yhteisymmärrykseen tai ristiriitojen sääntelyyn tarkoitettuja rakenteita ja prosesseja. Neuvottelutaloudella ei tarkoiteta korporatiivista päätöksentekoa tai kabinettipolitiikkaa vaan uudentyyppisiä yhteistoimintayhteyksiä esimerkiksi valtiovallan, markkinoiden ja kansalaisyhteiskunnan asiantuntijoiden ja edustajien välillä. Osa uusista neuvottelutalouden yhteistyöryhmistä olisi luonteeltaan ns. diskurssi-instituutioita. Niissä pyritään keskinäiseen yhteisymmärrykseen vallitsevasta tilanteesta yleistä intressiä koskevien perustelujen kautta. Aluksi ei välttämättä haettaisikaan konsensusta vaan rohkaistaan entisiä ajattelusääntöjä rikkovia ajatuksia ja lähestymistapoja. Keskustelussa pyrittäisiin paljastamaan, että moni yleisen edun nimissä esitetty intressi palveleekin itse asiassa jotakin erityisintressiä.

Professori Uusitalo arvelee, että eduskunta voisi kokonaisuudessaan lähestyä diskurssi-instituutiota, mutta se lienee vaikeaa, jos samaan aikaan ajetaan jonkun erityisryhmän intressejä ja eturistiriidat leimaavat keskustelua. Hänen ajatuksensa eduskunnasta diskurssi-instituutiona on helppo torjua politiikan kuolemantuomiona ja sen vähättelynä, että yhteiskunnassa on edelleen eturistiriitoja. Asiaa kannattaisi kuitenkin pysähtyä miettimään. Ehkäpä uudenlaiset työ- ja lähestymistavat vahvistaisivat politiikkaa, jota me kaikki kuitenkin nimitämme yhteisten asioiden hoitamiseksi. Minä ainakin olen aina ilahtunut, jos vaikean prosessin jälkeen löytyy jotakin, jota voi nimittää aidoksi yhteisymmärrykseksi, ei pelkästään kompromissien rämeeksi.

Selonteon liiteaineisto vahvistaa käsityksiä päättäjien ja kansalaisten välisestä kuilusta. Tarve yhteyden ja luottamuksen vahvistamiseen on ilmeinen. Television puhuvat päät eivät korvaa oikeata keskusteluyhteyttä.

Etsittäessä ratkaisuja kansalaisten ja poliitikkojen kohtaamattomuuden ongelmaan on hyvä puhua myös vaalijärjestelmästä. Olisiko niin, että enemmistövaaliin siirtyminen toisi nykyistä enemmän aitoa yhteyttä ja myös vastuullisuutta? Jos maa jaettaisiin 199 vaalipiiriin, joissa jokaisessa olisi noin 20 000 äänioikeutettua kansalaista, paranisivat ainakin tuntemisen ja keskustelun edellytykset ehdokkaiden ja äänestäjien välillä. Kun vain eniten ääniä saanut valitaan, joutuisivat puolueet paneutumaan huolella pääehdokkaan ja varamiehen asettamiseen. Lähitarkastelussa ehdokkaan taidot tulisivat varmaan aikaan huolellisesti punnituiksi.

Enemmistövaaliin siirtymistä voi toki epäillä ja sen voi torjua monin syin. Vaali saattaisi vahvistaa paikallispolitikoinnin roolia kansakunnan ja maailman asioiden kustannuksella. Maa voisi myös jakautua sen myötä entistä selkeämmin eri puolueiden ja kieliryhmien reviireihin. Kun alueelta tulisi valituksi vain yksi ja yhdestä puolueesta, saattaisivat muita äänestäneet tuntea itsensä syrjäytetyiksi.

Kaikki enemmistövaalijärjestelmän myönteiset ja kielteiset puolet ansaitsisivat tulla kuitenkin punnituiksi nyt, kun talouden kriisin alta pilkottaa politiikan kriisi. Luottamusta ja vastuullisuutta on lisättävä. Myös puolueinstituution asema paranee tässä ajassa vain yksilöiden vastuunoton ja yhteistoiminnan kautta.

Arvoisa puhemies! Kun saattaa olla, että täällä joukossamme näin myöhään illalla on uuden tulevaisuusvaliokunnan tuleva puheenjohtaja, niin rohkenen esittää sellaisen toivomuksen, että tulevaisuusvaliokunnasta tulisi tällainen diskurssiinstituutio, rohkeasti ja ilman ennakkoasenteita. Voisi olla aiheellista, että tulevaisuusvaliokunta kuuntelisi ensimmäisenä asiantuntijanaan menettelytapojen asiantuntijaa.

Opetusministeri U o s u k a i n e n : Herra puhemies! Minusta esillä ollut aineisto, sekä liiteaineisto että selonteko, ja tämä keskustelu, monipolvinen ja pitkä keskustelu, johon kansanedustajat ovat osallistuneet tulevaisuuden hyväksi, näin haluan uskoa, osoittavat sen, että oikeaan asiaan on kiinnitetty huomiota, ja ainakin minut tämä tekee nöyräksi näiden tehtävien edessä. Täällä on esitetty paljon haasteita, jotka on otettava vastaan ja minusta on kyllä ilokin ottaa ne vastaan.

Kun miettii aineiston määrää ja laatua, olen samaa mieltä ed. Iivarin kanssa siinä, että hyvinkin herkästi näyttää aineiston laatu ja ilmaisutapa jne. olevan sen laatuinen, ettei siitä sellaista suoraa keskustelua hevin nouse. Minäkin uskon tulevaisuuden suunnittelussa kyllä ennen muuta lähiviestintään. Mitä enemmän törmää tiettyihin ongelmiin viestin perillemenossa tai -menemättömyydessä, saattaa havaita, että siinä kysymys on juuri, ettei ole joko itse löytänyt oikeita sanoja tai ei ole ollut aitoa keskustelun halua toisella osapuolella.

Minusta on nyt päivänselvää oman ministeriöni kulmasta, että tulevaisuuteen päin on meillä sellaisia aineksia jo hyväksytty, jotka menneestä ajastakin ovat siivilöityneet. Tällaisia ovat esimerkiksi kaikissa lausunnoissa pyytämättä esille nousseet ja ainakin itseni kovin korostamat: laadun korostaminen, kansainvälistyminen korostaminen, erilaisten oppilaitosten, korkeakoulujen, tutkimuslaitosten ja kaiken profiloituminen ja siellä sitten todella parhaimman mahdollisen esillenousu, erilaisten huippuyksiköiden syntyminen, ei muodostaminen ja käskeminen, laadun palkitseminen, erikoistuminen jne.

Minusta niin pieni kansa kuin Suomen kansa tarvitsee juuri parhaat mahdolliset aineksensa. Jotenkin tuntuu siltä esimerkiksi tuon aineistonkin valossa, että meitä on niin vähän, että me kuvittelemme, että voimme hallita jollakin tavalla kaiken. Kun niin on, minusta me erehdymme emmekä siinä mielessä ole vielä tottuneet aidosti uskomaan siihen, että ihmiset todella osaavat delegoitua valtaa käyttää, sanotaan nyt "valtaa" lainausmerkeissä, mutta toimintavaltaa joka tapauksessa. Vapaus on äärimmäisen vaikea asia. Sen on saattanut havaita, kun on purkanut näitä paljon puhuttuja normeja, ja on saattanut havaita sen sitten, kun tulee vaikea aika, miten paljon kysytään suorastaan ohjeiden perään suurin piirtein, että eikö kuitenkin voitaisi sanoa, miten pitää tehdä. Tämä osoittaa sen seikan, ettei tiettyä kypsyyttä ole, ja kumminkin sitä kypsyyttä edellytetään. Minä edelleen uskon vapauteen ja ihmisten haluun ja taitoon, mutta myös siihen, että se vaatii kommunikaatiota, aitoa vuorovaikutusta.

Tässä keskustelun mittaan on tullut hyvinkin paljon esille erilaisia vaatimuksia opetusministeriötä kohtaan. Ne ovat olleet aika tuttuja. Rahapula on tuttu, säästäminen on tuttu, sen tosiasian esille nouseminen, että ongelmia syntyy rahanpuutteesta ja leikkauksista. Totta joka sana, mutta niin niitä syntyy muuallekin. Meidän on ollut pakko kaiketi eduskuntana, hallituksena miettiä, millä tavalla sovitamme yhteen kulloinkin nämä erilaiset ongelma-alueet. Joka tapauksessa on ai-

heellista kyllä todeta myös se, ettei tässäkään ole elämä sellainen pajatso, että luovaa toimintaa tulee vain kun kolikko kilahtaa sisään.

Tästä arvojärjestyksien muuttumisesta haluaisinkin puhua puheeni toisessa osassa, mutta ensinnä haluan todeta sellaiset seikat, jotka meillä opetusministeriössä tulevaisuuteen päin ovat viritetyt: Väestön koulutus 2000, Kehittyvä koulutus, Koulutuksella 2000-luvulle, Sivistys-Suomi 2010 ja juuri nyt valmisteilla oleva Kansallinen sivistysstrategia. Hyvä. Varmasti moni heti ajattelee: paljon papereita, mitä niistä seuraa? Mutta niistä on pakko seurata. Ennen muuta minulle itselleni kyllä on tullut tärkeäksi käytännön opukseksi tutkimusta ja koulutusta käsittelevän suunnittelun tarkiste, joka 18.6. valtioneuvostossa hyväksyttiin. Se on käytännöllinen kirja, joka kertoo ainakin, missä nyt juuri olemme ja mitä meidän on tekeminen meidän mielestämme ja varsin laajan lausuntokierroksen jälkeen.

On muuten huomattava, arvoisat edustajat, sellainenkin seikka, että kun lähettää asiakirjan lausunnolle ja kun asiakirja esitellään keskustelua varten, niin usein todetaan ja tuntuu siltä, että ihmiset vaatisivat, että se on valmis ja siihen suhtaudutaan kuin päätökseen. Ei edes oleteta, että lausunto vaikuttaisi. Minusta se on valheellista peliä. Minä ainakin, jos lähetän paperin lausunnolle, niin se on tositarkoituksella kuin entisen pojan kosinta ja sen pitää niin olla ja sieltä tulee hyvää, viisasta tekstiä. Monta kertaa luvalla sanoen olen pannut niin sanotusti syöttejä, että herätäänkö edes tästä, jos on jokin ihan hullu luku. Tällä tavoin on onnistuttukin saamaan kantoja ja muodostamaan uusia suunnitelmia. Sitten on sanottu, että kyllä ovat parantuneet paljon. Hyvä niin, mutta tarkoituskin on se, että niihin osallistutaan aidosti. Ei muuten päästä aitoon tulevaisuuden suunnitteluun.

Tämä päivä on eilisen tulevaisuus. Se varmasti täällä on tullut todetuksi, jollei nyt näillä sanoin, mutta tähän suuntaan. Nyt sekin skenaario meidän on esille otettava, etteivät toden totta esimerkiksi positiiviset suunnitelmat toteudu. Entäs sitten? Minä arvelen, että maamme yksi suuri koulutuspoliittinen ongelma on nyt, että alityöllisessä yhteiskunnassa on täystyöllisyyden tarpeita varten viritetty koulutusjärjestelmä. Millään alalla ei ole sillä tavoin koulutetun työvoiman tarvetta kuin on laskeskeltu. Tällainen sanoisiko sosiaalinen insinöörikuvio ei toteudu. Nuppiluvun tarkkuudella tehdyt suunnitelmat eivät ole toteutuneet. Tässä on töitä myös tulevaisuusvaliokunnalle varmasti ja meille kaikille.

Edelleen siitä huolimatta, ettei tällaista välitöntä tarvetta ole, lisätään spesifisiä työllistymistoiveita herättävää koulutusta, lasketaan, kuinka monta kymmentätuhatta nuorta on jäänyt ammatillisten oppilaitosten ulkopuolelle ja lisätään oppilaaksi ottoa aloille, joilla on jopa seitsemän vuoden koulutustuotosta vastaava määrä muodollisen koulutuksen ja lisäksi työkokemuksen omaavia työttömiä. Se on todellinen vaikea ratkaistava kuvio. Koulutettavien määrän lisäämiseksi ollaan vielä valmiita lyhentämään ammatillisen koulutuksen koulutusaikoja. Nämä kaikki seikat ovat viritetyt juuri sitä varten, että täystyöllisyys ja kysyntä olisivat heräämässä.

Opiskelu ja itsensä kehittäminen ovat hyödyllisintä puuhaa, mitä peruskoulusta pääsevä nuori voi harrastaa. Kysymys on vain siitä, onko järkevää heti peruskoulun jälkeen suunnata opinnot työtehtäviin, joita ei ole eikä todennäköisesti tulevaisuudessakaan ole. Tosin ammatillinen koulutus alasta riippumatta kehittää yleisiä taitoja ja valmiuksia, joita yhteiskunnassa itsensä työllistämisessä tulevaisuuden ennalta arvaamattomilla työmarkkinoilla tarvitaan. Kysymys on vain siitä, voitaisiinko mainittuja kvalifikaatioita tuottaa tehokkaammin, jos opetus olisi alun perin suunniteltu nämä tavoitteet huomioon ottaen.

Lukion määrällisestä säätelystä luopumista voidaan pitää ajankohtaan sopivana koulutuspoliittisena päätöksenä. Se päätösehdotushan on nyt eduskunnassa. Lukio ei ole kuitenkaan koko ikäluokan koulu. Osalle nykyisistäkin oppilaista se on liian teoreettinen. Käynnissä oleva nuorisoasteen kokeilu, jossa on mahdollisuus suorittaa lukion oppimäärä, ammatillisen oppilaitoksen oppimäärä ja näiden eriasteisia yhdistelmiä, sisältää sellaisia aineksia, joita alityöllisen yhteiskunnan oppivelvollisuuskoulun jälkeisessä koulutuksessa tarvitaan.

Kun kaikilla aloilla on koulutetun työvoiman liikatarjontaa, nuorison siirtymistä työmarkkinoille tai työttömyyskortistoon ei pitäisi tietenkään kiirehtiä. Nuorisoikä 16—19 ikävuosien välillä voitaisiin käyttää koulutukseen, jossa nuoret voisivat omien taipumustensa ja kiinnostuksensa pohjalta opiskella niitä yleisiä valmiuksia, joita yhteiskunnassa ja työmarkkinoilla tarvitaan. Työpaikkakohtainen erikoistuminen voisi tämän jälkeen tapahtua oppisopimuskoulutuksen tai aikuiskoulutuksen avulla.

Opetusministeriön käynnistämät lukukauden kestävät tietotekniikka-, kieli-, yrittäjyys- ja kansainvälisyyskoulutus ovat esimerkkejä yleisiä valmiuksia tuottavasta koulutuksesta, joka laa-

jentaa näin koulutettujen henkilöiden liikkuvuutta työmarkkinoilla eikä synnytä spesifisiä työllistymisodotuksia. Tähän mennessä saatu palaute osoittaa, että kyseessä olevia kursseja käyneet ovat työllistyneet paremmin kuin konkreettisiin työtehtäviin tarkoitetun koulutuksen saaneet. Ensi vuoden tulo- ja menoarviossa näihin kursseihin käytetyt määrärahat esitetään siirrettäviksi työministeriön pääluokkaan, mutta koulutus toki järjestyy opetusministeriön kautta.

Nuorison lisäksi myös työttömien koulutus pitää pysyvästi alityöllisessä yhteiskunnassa hahmottaa uudelleen. Pääosa työttömistä on hyvän työkokemuksen omaavia ihmisiä, helposti koulutettavia. Heidän koulutusmahdollisuuksiaan pitää laajentaa niin, että he tietyn työttömyysjakson jälkeen voivat työttömyysturvaa menettämättä osallistua työvoimakoulutuksen lisäksi vapaaehtoiseen, ihan siihen omavalintaiseen koulutukseen. Tämä on luonnollisesti mahdollista vain sillä ehdolla, että he menestyvät näistä koulutuspaikoista käytävässä kilpailussa aivan niin kuin ainakin.

On kuitenkin mielestäni köyhä lähtökohta, jos puhutaan pelkästään työllistämiskuviosta, kun koulutuksen pulmia lähestytään, mutta nuorisotyöttömyys minusta on kohtalokkain pulma juuri nyt. Haluan kuitenkin miettiä myös sitä, miten nykytilanteeseen on tultu koulutuksen, kulttuurin ja tutkimuksenkin kulmasta. Mikä osuus on takavuosien, vauraitten vuosien koulutusjärjestelmällä ja silloin tehdyillä valinnoilla, sillä, mitä täällä on ylistetty niin hyväksi, niin tasaiseksi ja niin perin juurin mainioksi monella tapaa? Mikä osuus ja vaikutus niillä on ollut kriisiimme?

Ei tulevaisuusselonteossakaan käsitellä kovin paljon koulutuksen ja kulttuurin merkitystä sillä tavoin, että se olisi analyyttisesti yhdistetty yhteiskuntaelämän muihin puoliin. Se onkin meidän tehtävämme ja varmasti tulevaisuusvaliokunnassakin hyvin keskeinen tehtävä.

Eivät oikeat asiat ole pelkkiä rahoja ja teollisuutta ja struktuureja eikä liika materialismi tässä asiassa taatusti paikallaan ole. Henki se on, joka eläväksi tekee monella tavalla. Hyvin herkästi iskulauseeksi jää, vieläpä tyhjäksi iskulauseeksi, että puhutaan koulutuksen ja tutkimuksen merkityksestä, jollei sitä sillä tavoin sisäistetä, että se oikein kirpaisee joka soluun.

Yleisesti voi kysyä, missä määrin juuri tämän hetken talouslama ja erityisesti kyvyttömyys havaita, kohdata ja ratkaista yhteiskunnan nykyisiä ja edessä olevia ongelmia onkin seurausta siitä, että monoliittisen maan lähes yksikielisen ja lähes yksiuskontoisen kulttuurin yhteiskunnassa on pitkään ollut vallalla yksi maailman monoliittisimmista koulutusjärjestelmistä. Nyt katson taaksepäin. Tämä kyvyttömyys tulee esille mm. selonteon liitteenä olevassa arvotutkimuksessa, joka osoittaa suomalaisten välttelevän ongelmiin tarttumista.

Eilisen koulutusjärjestelmän muuttaminen ei käytännössä ole helppoa. Sekin on saatettu havaita. Missä määrin tämä keskitetysti ohjattu, ylhäältä annettujen säännösten, ohjeiden ja opetusmetodien noudattamiseen tottunut koulutusjärjestelmä, jossa on korostettu vain mitattavia tuloksia, on loogisena tuotteenaan saanut aikaan kansakunnan, joka on kykenemätön edes havaitsemaan ongelmia tai näkemään erilaisuutta, puhumattakaan, että se kykenisi niiden kanssa operoimaan ja uutta luomaan?

Erilaisuudella en tässä tarkoita ihmisten erilaisuutta noin vain vaan yleensä kykyä havaita ja käsitellä aikaisemmasta poikkeavia tapahtumia. Missä määrin nyt maksetaan hintaa siitä, että koulutusjärjestelmämme, tutkijayhteisömme, nk. intellektuellimmekin ovat suosineet, palkinneet ja parhaana pitäneet sellaisia ihmisiä, jotka ovat mukautuneet niiden toimintojen piirissä vallalla olleisiin käsityksiin? Erilaisuus, toisinajattelu, lahjakkuus, aikainen ongelmien havaitseminen, toisin toimiminen ovat olleet useita kymmeniä vuosia yhteiskunnassamme lähes epänormaaliudeksi leimattuja.

Kaikenlaisen kehittävän toiminnan, yrittäjyyden, alueellisten ja yksilöllisten erojen hyödyntäminen on ollut lähes rikollista tai ainakin toimintaa, jonka käynnistämiseen on ensin tarvittu kohtuuton määrä paperisotaa. Ja jos jotain on saatu liikkeelle, se on ollut niin ympäristön kuin tiedotusvälineidenkin pahanilkisen tarkkailun kohteena ja epäonnistuessaan leimattu peruuttamattomasti.

Nyt tulee investoida juuri koulutuksen puolella kaikkeen sellaiseen koulutukseen, joka tavalla tai toisella suosii ihmisten kohtaamisen kykyä, ongelmien kohtaamisen ja tietysti myös ratkaisemisen kykyä, erilaisuuden kehittämistä ja vahvistaa ihmisten omatoimisuutta. Opetushallinnon puolella on parin viime vuoden aikana käynnistetty merkittäviä hankkeita, joiden tarkoituksena on luoda lähitulevaisuuden koulusta muutakin kuin äskeinen keskitetty, tietämistä, käyttäytymistä ja arvomaailmaa samanlaistava möhkäle. Niitä ovat mm. koulujen tuntijakouudistus ja yliopplastutkinnon uudistus.

Nämä käsitteet saattavat tuntua pieniltä ja asioinakin pieniltä, mutta sitä ne eivät ole. Pisimmällä aikavälillä kehittyy ilman muuta toiminta aidoksi ja monipuoliseksi vain kaikkien niiden muutosten kautta, jota koulutusjärjestelmässä tänään saadaan aikaan. Muutokset on saatava aikaan: valinnaisuus, yksilöllisyys ja laatu.

Kehittyminen estyy kaikkien niiden tekojen kautta, joilla koulutusjärjestelmän muutokset juuri nyt torjutaan; ja niitä torjutaan. Uutuuksia vastustetaan silläkin lailla, että joskus oikein hämmästyy. Vaikkapa etiikan tuomista lukioon, joka olisi korostanut syvällisesti ajattelua, pohdintaa, tasa-arvoisuutta ja myös tapakasvatusta syvässä mielessä, pidettiin suorastaan kansallisesti uhkana. Sitä minä en kyllä ymmärtänyt. Mutta ennen muuta onkin sillä tavalla, niin kuin jopa selonteossammekin todetaan, että työelämämme ahdistava kilpailu, ristiriidat, auktoriteetti, johtaminen ja yhteisöjen huono sosiaalinen toimivuus ovat olemassa. Niihin on täällä keskustelussa puututtu. Toisaalta todetaan arvojen muutoksen merkitys yhteiskunnassa. Puhutaan nuorison arvojen selkiytymättömyydestä. Todetaan, että koulutus- ja innovaatiojärjestelmät eivät ole kunnossa. No, eihän mikään totaalisessa kunnossa toki voi ollakaan. Mutta kaikki nämä ovat seikkoja, jotka ovat suorassa yhteydessä myös koulutusjärjestelmään ja järjestelmän yhteyksiin muihin yhteiskuntaelämän sektoreihin.

Vaikkapa äsken mainituissa kahdessa uudistuksessa asianomaiset työryhmät ovat tehneet syvällisiä ja kauaskantoisia esityksiä keinoista, joilla koulumme paranee. Tapakasvatus, joka ratkaisisi taas sitten myöhemmin työyhteisöjen ristiriitoja ja arvopulmia, koulujen erilaisuuden ja lahjakkuuden kehitystä tukeva toiminta, työelämän eri koulutussektoreiden ja organisaatioiden vuorovaikutus, keskinäinen opetuksen hyödyntäminen jne. tulisivat aikaisempaa paremmin mahdollisiksi. Lisäämällä valinnaisuutta kunnioitetaan koulujen ja yksilöiden demokratiaan kuuluvaa valinnan oikeutta, ja nimenomaan tällä valintatilanteeseen asettamisella koulutetaan ja kasvatetaan nuoria myös valintakykyyn.

Palkitsemalla ylioppilastutkinnossa ei vain keskitetyssä valtakunnallisessa kokeessa osoitettuja tietoja vaan myös koulukohtaisessa arvioinnissa testattavia erityistaitoja ja taiteellisia taipumuksia pyritään siihen, että koulun läpäisevät olisivat monipuolisemmin toimintakykyisiä kuin tähän asti.

Tuntijakouudistuksen yhteydessä tehtiin joka tapauksessa lukuisa joukko ehdotuksia, jotka merkittävällä tavalla vapauttavat koulutusta, mutta niitäkin on siis todella ehditty ampua alas sekä joukkoviestimissä että myös poliittiselta taholta. Kaikenlaiset valinnan mahdollisuudet kapeutuvat sitä mukaa kuin tuntijakoon tuodaan pakollisia aineksia. Onkin todettava, että suhtautuminen koulujärjestelmään on kaksinainen. Koulujärjestelmältä odotetaan ihmeitä, mutta samaan aikaan romutetaan niitä sisällöllisesti merkittäviä ratkaisuja, jotka ovat välttämättömiä, jotta nämä ihmeet tapahtuisivat. Ei ole harvinaista tavata poliittista kollegaa, joka kyllä henkeen ja vereen ajaa valinnaisuutta kouluihin, kunhan ei tuo valinnaisuus kohdistu niihin aineisiin, joita oma poliittinen alue tai ryhmä pitää omien etujensa tähden tärkeinä.

Tiedotusvälineillä on ollut masentava roolinsa siinä, että julkinen koulukeskustelu on viimeisen parin vuoden aikana ollut kaikkea muuta kuin syvällistä. Sama koskee kyllä aikaisempia aikoja. Vaikka koulussa kaikesta jarrutuksesta huolimatta tapahtuu koko ajan suuria muutoksia ja tapahtuu myös positiivisia asioita, joiden seurauksena huomisen nuori on valmiimpi toimimaan muutoksessa ja epävarmuudessa kuin tähänastisen monoliittisen koulujärjestelmän tuote, näköjään nämä muutokset tapahtuvat ilman, että niiden olennaisista piirteistä olisi käyty rehellistä, syvällistä, ratkaisujen perusteiden analyysiin menevää keskustelua. Ei sellainen kiinnosta. Kun jotain tärkeää muutosta ei päästä ottamaan haltuun eikä ymmärtämään julkisen keskustelun kautta, ei tuo muutos tietenkään etene niin nopeasti eikä ymmärrettynä kuin kävisi, jos asia olisi monipuolisesti ja rehellisesti käsitelty julkisuudessa.

Niin koulua koskevien muutosten kuin muidenkin yhteiskunnallisten muutosten syvällisen käsittelyn puute luultavasti on yksi selitys sille, että seisomme nyt niin avuttomina tässä tulevaisuuden uhkien edessä. On myös valmistauduttava taloudellisten tekijöiden uusjakoon työelämän ja julkishallinnon kesken. Julkisin, toistaiseksi vähenevin varoin ei ole enää mielekästä hoitaa pitkälle erikoistunutta koulutusta, vaan erillisissä ammateissa vaadittavia erityistietoja ja -taitoja on yhä enemmän kehitettävä työelämän sisällä.

Tulevaisuuden koulutusjärjestelmän onkin oltava fleksiibeli tässä suhteessa. Yritysmaailman alati muuttuvat osaamistarpeet on yhä enemmän kustannettava myös yritysmaailman sisällä. Julkisin varoin on toisaalta luotava sellainen koulutusjärjestelmä, että se tuottaa ihmisiä, jotka kykenevät tätä erityisosaamista kehittämään, ja kai-

ken kaikkiaan ihmiset olisi koulutettava myös sellaisiksi, että he itse sijoittavat koulutukseensa, mikä minun mielestäni on ainutta tärkeää sijoittamista.

Tulevaisuutta ei tehdä vain sitä koskevilla katsauksilla ja suunnitelmilla, jos kohta nekin ovat tärkeitä ja mielestäni niitä ei saa väheksyä. Eivät edes tulevaisuutta koskevat päätökset riitä tulevaisuuden luomiseen. Tulevaisuutta luodaan niillä käytännön teoilla, joita nyt teemme. Niinpä jokainen innovaatiojärjestelmämme tilaan kantaa ottava ja siitä huolissaan oleva lakaiskoon oman kynnyksensä edustan ensin. — Loput kirjeessä, tuli sellainen olo.

Ed. Paloheimo (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Tähän tulevaisuuskeskusteluun varmasti koulutuspuheenvuoro sopii paremmin kuin monet muut puheenvuorot siitä syystä, että koulutus joka tapauksessa tähtää paljon pitemmälle tulevaisuuteen kuin monet muut toimet. Ne lapset, jotka tänään aloittavat koulun, ovat työelämässä noin vuosina 2010—2050, ja siitä syystä minusta olisi erittäin tärkeää, että melko varhaisessa vaiheessa koululaisille yritettäisiin antaa jonkinlainen kuva siitä, minkälainen saattaa olla tuo tulevaisuus, jolloin he tulevat työskentelemään.

Minun ehdotukseni yksinkertaisesti on se, että koulujen opetusohjelmaan otettaisiin tulevaisuusopetus erääksi aineeksi. Nyt kun ylioppilaat tulevat ylioppilaiksi, he ovat opiskelleet menneisyyttä eli historiaa noin 700 tuntia kouluaikana mutta ainakaan aikaisemmin ei yhtään tuntia tulevaisuutta. Jos tämä menneisyyden opetus laajennettaisiin sen verran nykyhetkestä eteenpäin, että olisi esimerkiksi 20 tuntia tulevaisuuden opetusta, niin tämä puute olisi korjattu ja minä kuvittelisin, että nuorilla opiskelijoilla olisi huomattavasti parempi valmius, kun he lähtevät hakemaan paikkoja korkeakoulussa ja valitsemaan ammattiaan. Tämä olisi aika pieni askel loppujen lopuksi opiskelun ja työelämän yhdistämiseen.

Ed. Ryynänen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Minä haluaisin kiittää opetusministeriä siitä, että hän tuli tänne käyttämään tällaisen hyvän puheenvuoron. Minusta tämän tulevaisuusselonteon puute on pitkälti ollut se, että opetusministeriön osuus siinä on ollut kovin vähäinen. Kuitenkin koulutus on hyvin keskeinen asia, kun ajattelemme valmistautumista tulevaisuuteen, mikä tarkoittaa valmistautumista jatkuvaan muutokseen, sillä mikä muu meille antaa kykyä hallita muutosta elämässämme kuin koulutus ja tietysti myöskin vaikuttaa näiden muutosten suuntaan. Myöskin tulevaisuuden työelämä on kovin erilaista eli vaatii muuntautumiskykyä, kuten ministeri totesi. Elämänkaareen on mahduttava paljon muutakin. Koulutuksen pitäisi antaa valmiuksia myös ns. kansalaisaikaan, joka erilaisten työjaksojen ja elämänikäisen koulutuksen kanssa tulee vuorottelemaan, eli valmiuksia elämiseen kansalaisyhteiskunnassa ja siinä vaikuttamiseen.

Ministeri totesi, että opetuspuolella on paljon myönteisiä hankkeita, jotka todella kehittävät tulevaisuuden koulua, lähtien uudesta tuntijaosta ja suuremmasta valinnaisuudesta ja lukion kehittämisestä. Olen siitä tietysti samaa mieltä, mutta minusta oleellista kuitenkin on se, mikä on oppiaineiden sisältö ja miten niitä opetetaan. Silloin sisällöllinen kehittäminen ja toisaalta opettajankoulutus ovat niitä avainasioita, koska opettaja kuitenkin luokassaan tukee nuorten kasvua.

Kun ed. Paloheimo puhui tulevaisuuden opettamisesta, niin minusta sitä voidaan tehdä kaikkien oppiaineiden välityksellä läpäisyperiaatteella. Haluan korostaa kahta asiaa erityisesti tulevaisuuden kannalta: kansainvälisyyskasvatusta, kasvatusta monikulttuuriseen yhteiskuntaan, ja toisaalta ympäristökasvatusta. Niitä pitää voida tehdä ihan kaikkien eri aineiden tunneilla ja antaa opetusta itsenäiseen ajatteluun. Sitä ei voi jättää yhden oppiaineen tehtäväksi.

Opetusministeri Uosukainen: Herra puhemies! Olemme aikaisemminkin ottaneet esille tuon luvun 700 ja muistan, kun olin totaalisesti samaa mieltä. Mutta nyt olen onneksi saattanut havaita, että meillä suunnitelmissa, joita on tehty kaiken aikaa, on menetelty juuri niin kuin ed. Paloheimo toivoo, tosin ei erillisenä oppiaineena mutta nimenomaan projekteina, teemoina. Esimerkiksi minä kyllä katson, että ympäristökasvatuksessa on menty eteenpäin ja tulevaisuus silmien edessä, myös se vaikea tulevaisuus. Olen nähnyt kyllä todella hyvää työtä. Siinä on nyt uusi iloinen uutinen, jota en silloin viimeksi osannut ainakaan kertoa — en minä silloin kyllä ollut ministeri, mutta olin kokenut opettaja mielestäni.

Sitten suhtautumistavasta. Olen asettanut työryhmiä joiden ehdotukset eivät mielestäni kaikin kohdin tietenkään toteutuneet. Monta kahakkaa hävittiin, mutta katson kumminkin, että sota voitettiin eli kokonaisuus on paljon vapaampi, valinnaisempi ja mahdollisuuksia antavampi kuin ennen. Niille kaikille ryhmille on annettu työoh-

jeeksi, etteivät ne vikoile nykyisyyttä vaan yrittävät katsoa niin paljon kuin mahdollista, mitä tulevaisuus vaatii. Ja kun niin on, niiden on pakko vaikuttaa myös opetussuunnitelmien perusteisiin kaikissa aineissa. Mutta tästä asiasta on varmasti aihetta vielä huomauttaa ihan erikseen, ja tällä tavoin päästään sitten eteenpäin.

Sitten näistä hankkeista. Esimerkiksi opettajankoulutuksesta tulee väliraportti kasvatustieteitten kehittämisen osalta ensi viikolla, ja tämä työ jatkuu vielä tänä vuonna. Minusta opettajankoulutus on kyllä todella tärkeä asia. Tiedätte, miten paljon nykyisin on puhuttu vaikkapa koulukiusaamisesta ja monesta muusta ongelmasta. Erilaisten nuorten, erilaisten ihmisten kohtaamisen kyvyssä on pahoja puutteita. Tämän minä katson kuuluvan myös opettajankoulutukseen ihan olennaisesti, niin perus- kuin täydennyskoulutukseen. Olemme tulleet uusiin aikoihin. Tässä mielessä meillä on paljon tehtävää.

Ed. Vanhanen: Arvoisa puhemies! Minustakin oli erittäin hyvä, että ministeri Uosukainen käytti tämän painavan puheenvuoron, enkä tunne ajattelevani ristiin oikeastaan miltään osin. Samoin edustajien Paloheimo ja Ryynänen puheet on helppo alleviivata. Kyllä kai koulutuksen ja tulevaisuuden yhdistämisen kannalta tärkeintä on se, että koulutuksen ja koululaitoksen kautta kannustettaisiin nuoria itsenäiseen ajatteluun, itseoivaltamiseen, kykyyn innovoida ja myös rohkeuteen ottaa kantaa ja tehdä päätöksiä.

Ennen kuin menen varsinaiseen valmisteltuun puheenvuorooni, haluan myös kommentoida ed. Iivarin äsken käyttämää puheenvuoroa yhdeltä pieneltä osalta, joka sinänsä on vain nyanssi mutta toisaalta liittyy äärimmäisen olennaisesti tähän kysymykseen. Hän otti pohdiskeltavaksi kysymyksen siitä, pitäisikö meillä siirtyä yhden henkilön vaalipiireihin ja enemmistövaaliin. Hän itsekin arveli, että sehän saattaa johtaa paikallispolitikoinnin lisääntymiseen. Minä olen varma, että se johtaisi hyvin korostetusti siihen, ja katson, että päinvastoin juuri nyt tarvittaisiin päättäjiä, jotka pelkäämättä paikallista kannatustaan asettavat laajemmat intressit päätöksentekoa ohjaaviksi. Tässä suhteessa voidaan arvioida, että ehkä meidän nykyinenkin poliittinen järjestelmämme on sellainen, että liian paljon päättäjät joutuvat arvioimaan lähiaikojen kannatustaan, sitä mitä omat kannattajat sanovat, ja vähemmän uskaltavat asettaa tarvittaessa myös globaalit reunaehdot toimintaansa ohjaaviksi.

Selontekoa on minusta tarpeettomasti arvosteltu siitä, että se ei kerro selvästi sitä, millaista tulevaisuutta hallitus tahtoo. Kyllä selontekoon on kirjattu aika selkeitä ja laajoja tavoitteitakin tulevaisuudelle, kun sen oikein lukee. Mutta samalla asiakirja kuitenkin välttää aivan oikein sen virheen, että sen sivuilla olisi luotu ihannetulevaisuuden malli ja keinot siihen pääsemiseksi. Minusta se olisi itsepetosta.

Tulevaisuus muotoutuu monien hyvin erilaisten kehityskulkujen kautta ja niiden tuloksena. Osa näistä kehityskuluista on etukäteen kohtalaisella tarkkuudella ennustettavissa tai on arvioitavissa niiden suunta mutta osa voi tulla eteemme täysin ennakoimattomina. Osaan tulevaisuudesta meidän on vain pyrittävä sopeutumaan pyrkien samalla toteuttamaan omia arvojamme. Osaan tulevaisuudestamme taas voimme selvästikin vaikuttaa enemmän omilla arvovalinnoillamme ja omilla päätöksillämme.

Keskustelussa on myös arvosteltu selontekoa laajasta menneen ja olemassa olevan kuvauksesta ja toteavasta otteesta. Kuitenkin nykyisyys muodostaa suurimman osan tulevaisuudestakin. Monet keskeisistä tulevaisuuden elementeistä: väestörakenteemme, koulutuspohjamme, yhdyskuntarakenteemme, luonnonvaramme, suhteellinen asemamme maailmassa ovat nyt jo olemassa sellaisina kuin ne heijastuvat melko pitkälle tulevaisuuteen, ensi vuosisadalle asti. Omin päätöksinemme saatavat muutokset useisiin näistä perusvoimavaroista voivat vuositasolla olla äärimmäisen marginaalisia. Siksi olemassa olevan tunnustaminen on ainut realistinen tapa myös rakentaa tulevaisuuden malleja tai edes hahmottaa tulevaisuuden suuntaa.

Tähänastisessa yhteiskunnallisessa päätöksenteossa on ollut periaatteessa mahdollisuus tehdä valintoja, tai ainakin niin on uskottu. Maailmaa ei ole pidetty suljettujen kiertojen järjestelmänä, ja sen seurauksena ekologinen tasapaino on muuttumassa ja järkkymässä.

Hallituksen kanssa olen samaa mieltä siitä, että tulevaisuus on kehityskulultaan äärimmäisen epävarma, mutta uskon siihen, mikä minusta myös hallituksen selonteosta käy ilmi, että valistuneiden kansakuntien on pikimmiten asetettava kuitenkin tiettyjä ehdottomia totuuksia tulevaisuudelle, totuuksia, joiden on aikanaan tultava vastaan ja jotka tulevat vastaan. Eräs sellainen on selvästikin ekologia sääntöineen. Luettelen vain muutamia viime vuosikymmenten kehityskulkuja.

Ilmakehän hiilidioksidipitoisuus on kasvanut teollisena kautena neljänneksellä. 20:n viime

vuoden aikana maailman metsät ovat supistuneet noin 6—7:llä Suomen kokoisella alueella ja samalla biomassan kyky sitoa hiilidioksidia on supistunut. Samana ajanjaksona maailman pelloilta on huuhtoutunut ruokamultaa noin Intian peltojen ruokamullan määrä. 6 tilastojen 7:stä korkeimmasta keskilämpötilavuodesta on mitattu vuoden 1980 jälkeen. Maailman väkiluku kasvaa lähes 100 miljoonan asukkaan vuosivauhdilla, ja samalla asukasta kohti laskettuna paras ruoan tuotannon kausi on jo nyt kymmenen vuoden päässä takanamme eikä muutosta myönteiseen näytä olevan tulossa. Merkittävät ruoantuotantoalueet ovat lisäksi maailmassa pahan eroosion kohteina tai niiden viljely perustuu erittäin hitaasti uusiutuvan pohjaveden riistoon. Väestönkasvun rinnalla kolmannen maailman energian kulutuksen räjähdys on myös alkanut. Maailmassa on noin miljardi ihmistä, joita kirjoitettu teksti, tieto ja valistus eivät tavoita.

Nämä ovat paloja niistä luonnontalouden tasapainoa kuvaavista mittareista, joiden lukuja joudutaan nyt seuraamaan ja jotka kertovat, että olemme ajautumassa kohti katastrofeja. Lukuihin sisältyy yhtälöitä, jotka kertovat edessä olevista umpikujista, eivätkä nämä luvut nopeasti käänny parempaan päin, monin osin käy juuri päinvastoin.

Maailman väestön voimakas kasvu yhdistettynä ruoan tuotannon puutteellisuuksiin saattaa ajaa vastakkainasetteluihin. Ihminen on tältä osin raadollinen, ja on pelättävissä, että itsekkyys tulee kasvamaan. Teollisen maailman velvollisuus olisi nopeasti tuottaa massatuotannon asteelle teknologiaa ja järjestelmiä, jotka toimisivat kehitysmaissa paikallisella tasolla turvaten energian ja puhtaan veden saannin sekä ruoan tuottamisen ja sen säilyttämisen terveenä. Ravinteiden kierto olisi samalla kyettävä järjestämään paikallisesti umpinaiseksi.

Edessä on myös mielestäni rajaus, joka energian tuotannon ja tavaratuotannon päästöjen osalta on ehdoton. Päästöt eivät voi ylittää luonnon kierron käsittelykykyä. Laajemmin on kyse siitä, että kulutus voi olla vain luonnon pääomatuoton suuruinen. Tämän ehdottomuuden tunnustaminen on äärimmäisen suuri strateginen valinta, jonka mukaan koulutus-, teknologia- ja teollisuuspolitiikkaa on suunnattava. Ympäristön asettamat reunaehdot voimme mielestäni nähdä ennalta. Vaikeampaa on sen sijaan ennakoida edellä mainitun väestönkasvun tuomia muutoksia ja seurauksia väestön käyttäytymiselle ja sen aiheuttamia seurauksia kansainvälisen yhteisön sisäisiin jännitteisiin.

Myös on vaikea nähdä, mitä maailmantaloudessa ja -kaupassa tulee tapahtumaan, minkälaisia kehitysuria siellä on edessä. Varminta lienee taloudessa kansainvälisen työnjaon korostuminen. EY-integraatio johtaa Euroopassa suhteellisen edun periaatteen toteutumiseen. Olen varma siitä, että Itä-Euroopan työvoima tulee ottamaan osansa meidän perinteisistä töistämme ja se, laajeneeko vapaakauppa yhä laajemmalle maailmassa, heijastuu voimakkaasti siihen, mitkä ovat Suomen tuotannon edellytykset tulevaisuudessa. Kaupan vapautuminen maailmanlaajuisesti ei tuota niin paljon kokonaistuotannon kasvua kuin se siirtää tuotantoa alueelta toiselle. Kehitys voi olla kannaltamme äärimmäisen epävarma. Epävarmuuden edessä on tervettä kansallista etua varautua muutoksiin ja satsata tiettyihin itsesuojeluhankkeisiin, jotka lähes jokaisessa tulevaisuusskenaariossa toimisivat puolestamme. Itse olen listannut näitä itsesuojeluhankkeita seitsemän.

Ensimmäisenä on osaamistason nostaminen. On suunnattava kestävän kehityksen aloille, vahvuusaloillemme. Tämä tarkoittaa toimintaa sekä koulutuksen, teknologiapolitiikan että teollisuuspolitiikkamme osana.

Toiseksi olen listannut pääoman kartuttamisen, jota kysymystä salissa ei ole järin paljon nyt käsitelty. Pääoma on tiedon rinnalla pysyvä tuotannon osatekijä. Meillä on jo nyt maailmassa korkean teknologian aloja, joilla työvoimakustannusten osuus on vain prosentin luokkaa. Pääosa kustannuksista johtuu ikään kuin tiedon hallinnasta, omistamisesta ja pääomasta.

Meidän olisi päästävä pysyvästi ja kansallisesti ylijäämätaloudeksi. Suomessa tarvittaisiin laajaalaista eri yhteiskuntapiirit yhdistävää tahtoa tähdätä jakamisen sijasta pääoman kartuttamiseen. Sitä pääomaa me vielä tarvitsemme, on sitten kyse perinteisen tavaratuotannon, toivottavasti kestävällä tavalla tapahtuvan tuotannon edellytysten parantamisesta tai tietoon perustuvan tuotannon mahdollisuuksistamme maailmassa.

Kolmanneksi pidän tärkeänä satsausta uusiutuviin luonnonvaroihin ja biotekniikkaan. Vaikka onkin aika epäpopulaaria puhua maataloudesta, on maailman nälkäongelman edessä ruoan tuotannon potentiaali myös Suomessa pidettävä olemassa ja vahvana.

Neljäntenä korostan huomion kiinnittämistä sosiaaliseen tasa-arvoon. Kansan yhtenäisyyttä

on vaalittava. Tässä osatekijöinä tulevaisuudessa, näin uskon, ovat työhön kannustava perusturvajärjestelmä ja työn uudelleenjakaminen. Suomi pystyy strategiseen toimintaan itsensä puolesta ehkä parhaiten tukemalla omaa homogeenisuuttaan. Suomen demokraattiseen vahvuuteen on liittynyt itsenäisyytemme aikana myös omistuksen jakautuminen laajalle. Tasaarvon, sosiaalisuuden, työn jaon ja omistamisen jaon osalta se on arvo sinällään mutta myös toimiva keino ehkäistä sisäisiä ristiriitoja, hallita konflikteja ja luoda pohjaa kansallisesti tärkeiden strategioiden toteuttamiselle.

Viidentenä pidän tärkeänä myös yhdyskuntarakenteen kehittämistä. Kestävä kehitys vaatii hajautettua ja hajakeskitettyä yhdyskuntarakennetta. Yhdyskuntarakenteen on suosittava uusiutuvien luonnonvarojen käyttöä ja ravinteiden kierrättämistä takaisin kasvualustoille. Korostan myös sitä, että tulevaisuudessa on tähdättävä tiedon siirtämiseen ihmisten ja tavaroiden liikuttelun sijasta. Tässä ottaisin erään nyanssin myös esille. Mikä on maailman valtaelinkeino tällä hetkellä? Se on matkailu. Matkailu on myös Suomen eräs mahdollisista tulevaisuuden laajenevista elinkeinomuodoista. Uskon, että nimenomaan laaja pinta-alamme ja luontomme sekä hajautettu yhdyskuntarakenteemme suosisivat myös matkailun edistämistä. Yhdyskuntarakenteella on myös suora yhtymäkohta siihen, millä tavoin pystymme luomaan toimivia sosiaalisia yhteisöjä.

Kuudenneksi korostaisin periaatetasollakin yrittäjyyden korostamista. Innovaatiot syntyvät kannustavassa ympäristössä ja kannustavissa olosuhteissa. Kehitys menee yleensä eteenpäin kilpailun kautta. Sen vastapainona jäykät rakenteet ehkäisevät innovaatiokykyä ja uuden etsimistä.

Seitsemäntenä korostaisin suuntautumista kansainvälisyyteen. Tässäkin yhtymäkohta löytyy koulutukseen.

Arvoisa puhemies! Nämä seitsemän kohtaa ovat kysymyksiä, joissa ratkaisujen teko on omissa käsissämme, kun taas monet muut meille raameja asettavat ehdot saattavat tulla ulkoapäin meistä täysin riippumatta. Kun tätä listaa peilaa nykyistä puoluekenttäämme, poliittista järjestelmäämme ja etujärjestökenttää vastaan, joutuu toteamaan, että kaikki ei asetu kohdalleen. Puoluejakoomme sisältyy runsaasti historiallista painolastia, jossa vanhat ristiriidat estävät tarvittavan yhteisymmärryksen löytymistä. Tulevaisuuden ohjelmasta monet haluavat, niin kuin EY-keskustelussa tuli tavaksi sanoa, vain noukkia rusinat, ne osat, jotka perinteiden pohjalta tuntuvat omalle joukolle parhaiten sopivan.

Poliittiselle keskustelulle ja väittelylle, aatteiden uusintamiselle tilanne on nyt kuitenkin mielestäni enemmän kuin otollinen. Poliittisten liikkeiden olisi omalta osaltaan kyettävä linjaamaan aatteelliset tulevaisuustavoitteensa ohjelmiksi, jotka jäsentävät sekä olemassa olevaa että tulevaa. Demokratian kannalta on välttämätöntä, että puolueet irtautuvat pyrkimyksestä kaikkien miellyttämiseen ja sen sijaan esittävät tulevaisuusohjelmansa ja antavat kansalaisille valintamahdollisuuden. Jos se merkitsisi puoluekentän muuttumista, tapahtukoon sekin.

Arvoisa puhemies! Lopuksi kiittäisin hallitusta selonteon ja sen liiteasiakirjojen toimittamisesta eduskunnalle. Ahon hallitus on ensimmäinen, joka tämän teki. Myös ajankohta on historiallisesti ajatellen mielestäni paras mahdollinen.

Ed. K o m i : Arvoisa puhemies! Yksi keskeisin sanoma tulevaisuuden selonteossa on epävarmuus tulevaisuuden ennustettavuudesta. Kysymyksiä siinä on monia, vastauksia hyvin vähän. Vakaissa oloissa voisimme lähteä arvioimaan tulevaisuutta menneisyyden lähtökohdista. Tähän aikaan historiasta lähtevä tulevaisuuden ennustaminen sopinee hyvin huonosti. Muutosprosessin voimakkuus pakottaa katsomaan tulevaisuuteen entistä enemmän arvaamattomien muuttujien valossa.

Lähtökohdan epävarmuudesta huolimatta emme saa kansakuntana jättäytyä ajopuuksi, vaan tulevaisuus on meidän itse rakennettava. Globaalit kysymykset, kuten ympäristö sekä elintarvikkeiden ja energian riittävyys yhä lisääntyvälle väestölle ovat yhteisiä haasteita koko teollistuneelle maailmalle. Niissä toki voimme olla aloitteellisia ja aktiivisia käynnistäjiä, emme kuitenkaan merkittäviä päättäjiä.

Lähempänä olevia mittavia haasteita Suomelle tuonee integraatiokehitys, joka vie mm. merkittävän osan päätöksenteosta Suomen rajojen ulkopuolelle. Mahdollisuudet kaupan, rahoituksen ja palvelujen puolella siirtymiseen EY:n vaikutusvallan piiriin ovat hyvin todennäköisiä. Kilpailun kannalta katsoen muutokset voisivat olla positiivisia tuoden kuitenkin yhä voimakkaammin kovan markkinatalouden ehtoisen kilpailun Suomeen. Suomen mahdollisuudet vastata kovaan kilpailuun ovat rajalliset. Kapeilla vahvaan osaamiseen ja omiin luonnonvaroihin perustuvilla aloilla meillä on mahdollisuudet selvitä voitta-

jina. Tämän edellyyksenä on kuitenkin korporatiivisen vallankäytön purkaminen monilla eri sektoreilla ja ennen kaikkea työvoiman käytön osalta.

Olemme nyt vedenjakajalla, jolla työllistämisen epäonnistuminen rappeuttaa vakavasti työvoiman toimintamahdollisuuksia pitkiksi ajoiksi. Jos yksi hyvin koulutettu sukupolvi jää työelämän ulkopuolelle, olemme työelämässämme vakavassa kriisissä.

On todettava, että työn uusjakoon meillä on mahdollisuudet. Me kauemmin työelämässä mukana olleet voisimme luovuttaa osan työstämme ja tuloistamme nuorten käyttöön, koska meillä useimmilla olisi taloudelliset mahdollisuudet siirtyä osapäivätyöhön ja sitä kautta luovuttaa mahdollisuuksia seuraavalle sukupolvelle, joka hyvin koulutettuna kasvattaisi myös työn tuottavuutta ja osaamista entisestään. Osa-aikatyö voisi olla väliaikainen ratkaisu. Jo vuoden 2000 jälkeen alkaa työvoimatarjonta vähentyä suurten ikäluokkien alkaessa siirtyä pois työelämästä. Silloin meidän suomalaisten olisi alettava hiljalleen pyrkiä kohti korkeampaa eläkkeellesiirtymisikää, joka mahdollistaisi nykyisen 60 prosentin eläkekertymän tulevaisuudessakin. Huoltosuhde tulee 60 prosentin eläkekertymästä huolimatta säilymään kohtuullisena, mikäli työvoiman tarjonnan vähenemisen myötä työttömyytemme alenee pitemmällä aikavälillä ja samalla eläkkeelle siirtymisemme myöhästyy.

Elämme nyt ajassa, jossa asetamme tavoitteemme lyhytjännitteisesti jaksamatta aina suunnitella riittävästi tulevaisuutta. Yksilön tärkeimmiksi tavoitteiksi ovat muodostuneet omistaminen, kulutus, korkea koulutus, ja meille on riittänyt oma ja läheistemme hyvinvointi ja turvallisuus. Solidaarisuuteen emme ole olleet valmiit paljon satsaamaan. Tämän nykyisen suuntauksen itsekkäästi ajaminen johtaa pakosta luokkayhteiskunnan syntymiseen, jossa viimeiseen asti roikumme omien etujemme puolustelussa ja niistä kiinni pitämisessä. Jako a- ja b-luokan kansalaisiin on väistämätön, ellemme kykene asettamaan tavoitteitamme humaanisempaan suuntaan. Tällä tiellä edessämme voi olla miltei katastrofaalinen lopputulos. Siinä menevät hyvinvointiyhteiskuntamme ja menevät taloudelliset mahdollisuutemme pelkästään omaa typeryyttämme ja itsekkyyttämme.

Myös kunnat ovat muuttumassa yhä enemmän yrityksiksi toimien palvelujen ostajina ja välittäjinä, jolloin kuntalaisten vaikutusmahdollisuudet palvelujen laatuun ja myöhemmin hintaankin vähenevät oleellisesti. Kilpailun ihannoiminen rajattomasti ei ole pienen kansakunnan eikä sen kansalaisten etu. Entiseen suuntaan palaaminen julkishallinnossakin tulee olemaan hyvin vaikeaa. Siksi liian rajuihin muutoksiin tulee suhtautua maltillisesti myös julkishallintoa kehittäessämme.

Mielestäni keskittämisen vaarat tulevaisuudessa ovat hyvin ilmeisiä. Pääomat ja toiminta keskittyvät pääkaupunkiseudulle ja rannikkoalueillemme, ellemme kykene edelleenkin käyttämään tehokkaasti aluepolitiikan tuomia keinoja olosuhteiden tasaajina.

Myös maaseutu muuttuu kenties yhä enemmän metsän ja luonnonvarojen hyödyntämisen suuntaan. Perinteinen maataloustuotanto tuotetaan mahdollisesti suuremmissa yksiköissä entistä tehokkaammin, mihin rajojen avautuminen tuonnille pakottaa suomalaisetkin siirtymään. Toimintaedellytykset taloudelliseen tuotantoon on turvattava niissäkin mahdollisissa olosuhteissa. Uskon tehokkaan tuotannon rinnalle tulevan pienimuotoista, paikalliseen kulutukseen tukeutuvaa tuotantoa, jonka tuottoaste ei olisi korkea, mutta elämisen mahdollisuudet tälle tuotannolle tulisivat vaihdantataloudesta, joka lisääntyy huomattavasti.

Metsien kokonaisvaltainen hyödyntäminen on Suomen vahvuustekijä, jota meidän tulee käyttää täysimääräisesti tulevaisuudessakin hyödyksemme. Voi olla, että maaseutumme tulevaisuudessa on vähiten haavoittuva osa kansantalouttamme. Vähenevä elintarviketarjonta väestönkasvun ja taloudellisen eriarvoisuuden tasaantumisen kautta tuo lisäkysyntää elintarvikkeille antaen toimintamahdollisuuksia Suomelle ja koko Euroopan maataloustuotannolle.

Olemme Suomessa tiedostaneet vahvasti tarpeen satsata tuotekehitykseen ja tutkimukseen. On mielenkiintoista todeta, että teollistuneissa maissa bruttokansantuotteella mitaten vain Japanin sijoitukset tutkimukseen ja tuotekehitykseen ovat kasvavalla janalla. Muun muassa USA:n, Saksan ja Ruotsin panostukset ovat olleet laskevia, joten Suomi on saavuttamassa teollistuneita maita tuotekehityksen ja tutkimuksen saralla.

Kansakuntamme koko huomioon ottaen alue, johon voimme satsata tuotekehittelyssä, on hyvin kapea. Silti tehokkuudessa voimme olla maailman huipulla. Nykyisen tasoista kilpailukykyä emme pysty jatkuvasti turvaamaan. Siksi tuloksen ulosmittaaminen pelkän kulutuksen käyttöön on vaarallinen tie. Tulevaisuuteen satsaami-

nen edellyttää investointeja ja panostuksia huomiseen.

Väestön muuttoliikkeen osalta olemme aivan omassa sarjassamme teollistuneessa Euroopassa. Vierastyövoimaa meidän ei tulisi nähdä vain kilpailijoina työmarkkinoilla vaan kansainvälisyyteen oppiminen on paitsi suomalaisten työskentelyä ulkomailla myös vierastyövoiman hyväksikäyttöä kotimaassa. Pitemmällä aikavälillä vanheneva kansakuntamme tarvitsee kipeästi vierastyövoimaa säilyttääkseen huoltosuhteensa edes kohtuullisella tasolla. Se vaihtoehto, jossa maailmanlaajuisesti kulutustaso laskee ei kokonaistuotannon laskun kautta vaan kulutuksen tasaantumisen kautta, antanee Suomelle hyvät mahdollisuudet selviytyä mittavien uusiutuvien luonnonvarojen ansiosta.

Arvoisa puhemies! Talous on vain osa yhteiskunnan kokonaiskehityksestä. Tulonjakopolitiikka vaikuttaa merkittävästi kehityksen suuntaan. Voimakkaasti eriarvoisuuteen johtava tulonjakopolitiikka vaikuttanee hallitsemattomasti arvomaailmoihimme. Kulttuuri ja inhimilliset tekijät ovat hyvin ratkaisevia elämisen laatua mitatessa.

Me suomalaiset olemme tottuneet sukupolvien ajat eristäytymään ja toimimaan pitkälti yksin. Sulkeutuneisuutemme on mittava riskitekijä mahdollisen kriisin olosuhteissa. Avautuvat rajat tuovat meille uutta, vierasta kulttuuria ja uskontoja, joihin suhtautumisemme on arvaamatonta.

Moraalimme höltyminen näkyy mm. talousrikollisuudessa, jossa piinkovat huippuaivot toimivat yhteiskunnan arvoista täysin piittaamatta. Vahvaan valtiojohtoiseen, hallinnolliseen byrokratiaan tottuneina meidän on vaikea tänä päivänä oppia ottamaan vastuuta itsestämme. Muutos tapahtunee hyvin hitaasti ja vain riittävän muutospakon edessä. Tulevaisuutemme on vahvaa muutoksen aikaa, jota meidän on kyettävä tavoitteillamme ohjaamaan haluamaamme suuntaan.

Vastauksien löytämistä tulevaisuuden haasteisiin vaikeuttaa muuttuva Eurooppa ympärillämme. Olemme jo nyt osa Eurooppaa, Eurooppaa, jonka muutokset tuntuvat syvällä kansantaloudessamme ja ratkaisuissamme. Mielestäni Suomen on löydettävä uusi, avoin ja aktiivinen rooli kansainvälisessä politiikassa, rooli jolle löytyy myös koko kansan yhteinen tuki.

Ed. Ala-Nissilä: Arvoisa puhemies! Käsillä on ensimmäinen tulevaisuuskeskustelu eduskunnan historiassa, ja omalta osaltanikin voin antaa hallitukselle erityisesti tunnustuksen keskustelun ja selonteon aikaansaamisesta. Tärkeää vain on, että keskustelun ja valiokuntatyön jälkeen päästään jäntevään tulevaisuuden tavoitteenasetteluun. Tulevaisuushan on tärkeä asia, koska siinä me kaikki elämme, jos elää aiomme.

Kun tätä keskustelua katsoo, voi todeta, että keskusta taitaa olla eduskunnan paras tulevaisuuspuolue, kun puhujalistalla ei juuri muiden puolueiden edustajia näy. Vasemmistoliitto loistaa poissaolollaan, vihreät ovat passiivisia ja kokoomuskin on ainoastaan erittäin aktiivisen opetusministerimme varassa.

Keskustelun ohella on tärkeää huolehtia myös tulevaisuuden riittävästä tutkimuksesta. Tulevaisuuden tutkimuskeskus Turun kauppakorkeakoulun yhteydessä on aloittanut työnsä varsin hyvin. Nyt kaikkien säästöpaineiden keskelläkin on välttämätöntä huolehtia Tulevaisuuden tutkimuskeskuksen välttämättömistä resursseista.

Aikamme muutos- ja murrosilmiöt ovat hyvin voimakkaita. Tulevaisuuden tutkimuksissa on todettu, että monet yhteiskunnalliset, taloudelliset ja teknologiset systeemit ovat epälineaarisia, satunnaisia. Tulevaisuuden tutkimuksissa paljon käytetty kaaosteoria opettaa, että tällaisissa systeemeissä tasaisten yhteiskunnallisten kehitysvaiheiden ja äkillisten, ennalta arvaamattomien murrosten välinen vuorottelu on luonnollinen osa kehitystä. Kaaos yhteiskunnallisessa kehityksessä merkitsee yhteiskuntasysteemin ajautumista tilaan, jossa vallitsevat poliittiset, taloudelliset ja kulttuuri-instituutiot eivät kykene takaamaan yhteiskunnan tasaista ja ennakoitavaa kehitystä. Tällaisessa vaiheessa yhteiskunnan toiminta voi näyttää satunnaiselta ja irrationaaliselta ja valta voi siirtyä yhteiskunnan reuna-alueelle, jopa sananmukaisesti kadulle.

Tällä hetkellä on aivan mahdollista, että entisissä sosialistisissa maissa eletään juuri tällaista luovan kaaoksen vaihetta. Tulevaisuus niissä on avoin ja ennakoimaton, täynnä toisaalta uhkia ja toisaalta mahdollisuuksia. Mutta on myös täysin mahdollista, että pitkälle kehittyneet ja näennäisen vakaat länsimaiset yhteiskunnat voivat olla nyt kaaoksen edessä. Keskeisten muutosmegatrendien yhteisvaikutus voi tulevaisuudessa mullistaa myös pohjoismaisia yhteiskuntia. Tällaisia muutosilmiöitä ovat erityisesti ihmisten kasvavien talous- ja teknosysteemien törmääminen luonnon ekosysteemin asettamiin rajoihin, toisaalta teollisen yhteiskunnan perustan hiipuminen sekä yleinen globalisoitumiskehitys.

Mehän elämme tilanteessa, jossa ei enää kiis-

tellä siitä, ovatko ympäristöongelmat todellisia vai eivät. Niitten olemassaolo yleisesti myönnetään. Luonnon näkökulmasta ihmisen talouden tuotannollisissa prosesseissa on kyse siitä, että ihminen ottaa luonnosta käyttöönsä ainetta, muokkaa sen erilaisiksi tuotteiksi, käyttää niitä ja palauttaa taas aineen luontoon lisäten siten luonnon epäjärjestystä. Luonto asettaa tälle prosessille sekä alku-että loppupäähän rajat. Tällä hetkellä maailmassa ekokatastrofin uhka on tosiasia siinä mielessä, että näitä rajoja ollaan saavuttamassa. Tähän liittyy nyt maailman suurin ongelma, voimakas väestönkasvu, joka on erittäin vaikeasti hillittävissä.

Toinen ongelma luonnon rajoihin törmäämisongelman lisäksi on teollisen tuotannon hiipuminen. Teollinen tuotanto kestävällä tavalla on jatkuvasti totta kai tärkeää, mutta vanhanaikaisen savupiipputeollisuuden tavaratuotannon ja sen työllistävän ihmismäärän suhteellinen merkitys näyttää olevan vähenemässä. Tätä kautta myös yhteiskunnan sosiaaliset ja poliittiset instituutiot näyttävät kohtaavan yhä suurempia muutospaineita. Esimerkiksi vasemmistopuolueet, jotka syntyivät meillä teollisen yhteiskunnan perusasetelmista, erityisesti työn ja pääoman välisestä ristiriidasta, alkavat nyt ennen pitkää tuntea olonsa vähän samanlaiseksi kuin hevosmies moottoritiellä. Eihän aikamme olennaisin ristiriita suinkaan ole työn ja pääoman välillä. Paljon tärkeämpiä ovat ihmisen ja luonnon ristiriita ja toisaalta maailman rikkaan pohjoisen ja köyhän etelän välinen ristiriita. Ehkä uutiset vasemmiston yhteydessä olevan yritystoiminnan katastrofeista kertovat osaltaan tästä ilmiöstä.

Kolmas olennainen murrosilmiö on se, että maailma käy koko ajan pienemmäksi ja pienemmäksi. Maailmasta on yhä selvemmin muodostumassa maailmanlaajuinen systeemijärjestelmä. Euroopan yhdentyminen taikka Nafta-alueen muodostuminen Amerikassa ovat tavallaan osa tästä yleisestä globalisoitumiskehityksestä. Tällainen uusi maailmanlaajuinen systeemi pyrkii taas kaventamaan sen alempien osasysteemien toimintavapautta ja päätösvaltaakin. Nythän Suomi joutuu hakemaan paikkaansa ja turvaamaan etunsa globalisoituvassa maailmassa. Silloin me joudumme ainakin jossain määrin pelaamaan tämän suuremman systeemin säännöillä, mikäli emme halua kokonaan eristäytyä.

Herra puhemies! Näiden murrosilmiöiden vallitessa mielestäni Suomessa yhteiskuntakehityksessä olisi tärkeää pyrkiä nyt edelleenkin hajautettuun yhteiskuntaan, hajautettuun verkostoyhteiskuntaan. Tulevaisuuden tutkimuksessa on todettu ilmeiseksi, että yhteiskunnan muuttuminen teollisesta joksikin toiseksi ja erityisesti yhteiskunnassa vallitsevan arvomaailman muutos tapahtuu juuri tällaisten muutos- tai kaaosvaiheiden kautta, jolloin kaaos voi olla myös luonteeltaan myönteinen kehityssuunta.

Kehityksellä on eri mahdollisuuksia. Eräs mahdollisuushan tälle kehitykselle olisi jonkinlainen linkolalainen ekofasismi, jolle olisi ominaista keskitetty, ei-demokraattinen päätöksenteko, valaistunut diktatuuri, jossa toisinajattelijoita ei suvaita. Tällaista ekofasistista kehitystä en pidä todennäköisenä.

Sen sijaan kestävän kehityksen tulevaisuusmalli on haettava hajautetusta verkostoyhteiskunnan mallista. Tämä koskee niin yhteiskuntarakennetta kuin tuotantoakin yhteiskunnassa. Tässä hajautetussa mallissa yhteiskunnassa paikallinen ja maakunnallinen vaikutusmahdollisuus kasvaa. Onkin erinomainen asia, että meillä nyt ollaan maakuntien vaikutusvaltaa Suomessa lisäämässä.

Toisaalta valtiollinen vaikutusvalta vähenee maakunnallisen tason hyväksi ja toisaalta myös ylemmälle tasolle globaalisen kehityksen kautta. Tällaisessa hajautetussa verkostoyhteiskunnassa on tärkeää kehittää uusiutuvia luonnonvarojamme, hyödyntää vihreää tuotanto- ja teollisuuspolitiikkaa. Hajautetussa tuotannossa suuret vetäjäyritykset antavat työtä pienemmille yrityksille ja alihankintayrityksille ja yksinään yrittäville ihmisille.

Kestävän kehityksen sivistysyhteiskuntaan toki kuuluvat keskeisesti myös kulttuuriarvot ja vahva sivistystahto. Koulutus ja tutkimus on tällaisessa yhteiskunnassa keskeinen painopistealue.

Herra puhemies! Haluan lopuksi puuttua erääseen lähiajan yhteiskunnan kehitysongelmaan. Se on voimakas velkarajoite, mikä meillä lähivuodet ja pitemmällekin on suomalaisessa yhteiskunnassa ja laajemminkin Euroopassa.

Lähitulevaisuudessahan Suomi yleensä jo kohtaa murrosilmiöitä, ja keskustan ryhmäpuheenvuorossa ed. Paavo Väyrynen esitti mielestäni selkeän analyysin lähiajan haasteista. Tässä yhteydessä voisi toivoa muiltakin presidenttiehdokkailta visioita tulevaisuuden suhteen. Niitä emme ole saaneet. Gallupsuosikki Ahtisaaren ajatuksista minulla ainakaan ei ole minkäänlaista käsitystä. Toisaalta kolmannen pääehdokkaan tohtori Ilaskiven ajatuksista on jäänyt mieleen vain jonkinlainen velkaelvytys ja eräät heitot pa-

kolaispolitiikan suuntaan. Toivoisi todella ed. Väyrysen tavoin näiltä muilta pääehdokkailta hiukan analyyttisempaa otetta siitä, mihin Suomi on menossa ja mitä mahdollisuuksia ja uhkia meillä on.

Suomessahan tällä hetkellä todellakaan ei ole vain suhdanneongelmaa vaan ympärillä on moni eurooppalainen ja laajempikin talouden ja tekniikan murros, ja tähän murrokseen näyttävät liittyvän Euroopassa erityisesti pahenevat julkistalouden ongelmat ja suuri työttömyys, jossa pysyväistyöttömyys erityisesti nousee esille. Vanhoilla keinoilla emme yksin pärjää, vaan varmasti tarvitaan nyt uusia keinoja, myös rohkeita uusia keinoja.

Velkarajoite tulee olemaan Suomessa erittäin voimakas koko yhteiskuntapolitiikassa. Ruotsissa tilannehan näyttää olevan jopa pahempi, kun siellä valtion velka nousee 1 000 miljardiin kruunuun ja tänä vuonna ehkä 250 miljardiin kruunuun. Ruotsissa tilanne on suorastaan hallitsematon ja tilanne ei voi siellä näin kauaa jatkua.

Meillä Suomessa valtion tulot ovat jämähtämässä 120 miljardiin, lähivuosina korkeintaan 130 miljardin tasolle. Pieni taloudellinen kasvu, johon toivottavasti ensi vuonna päästään, ei juuri tuo olennaista helpotusta. Vuonna 1987 valtion menot, kun Holkerin hallitus aloitti toimintansa, olivat juuri 120 miljardin luokkaa, mutta kun Holkerin hallitus lopetti toimintansa, olivat menot paisuneet jo 170 miljardin tuntumaan.

Nyt kansantuotteen kavennuttua 15—16 prosenttia meillä kerta kaikkiaan on liian suuri julkinen sektori nykyiseen kantokykyymme nähden. Velkaa surutta lisää haluavat syyllistyvät mielestäni nyt kansalliseen itsepetokseen. Lisävelanotto tietää sitä, että me viemme japanilaisille tai yhdysvaltalaisille sijoittajille sellaista kansallisvarallisuutta, sellaista rahoitusvaraa, jota tarvitsisimme välttämättä oman hyvinvointiyhteiskuntamme ylläpitämiseen. Suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan kannalta kun on sanottu, että leikkaukset romuttavat suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan perustan, niin asiahan on nimenomaan ja täsmälleen päinvastoin. Järkevillä ja oikeudenmukaisilla säästötoimenpiteillä me pystymme Suomessa säilyttämään hyvinvointiyhteiskunnan keskeisen perustan. Siksi rakenteelliset ja oikeudenmukaiset säästötoimet julkisessa taloudessa ovat jatkuvasti paikallaan. Tämä pitäisi meillä ajoissa tiedostaa, koska mitä myöhemmäksi me lykkäämme näitä tosiasioita, sitä vaikeammaksi tilanne muodostuu.

Herra puhemies! Aivan lopuksi haluan vain todeta, että Suomessa on siis tärkeää siirtyä hajautettuun verkostotalouteen ja yrittäjyyden, omatoimisuuden sivistysyhteiskuntaan.

Suomessa selviytyäksemme meidän on siirryttävä Ruotsista omaksutusta sosialidemokraattisesta holhousyhteiskunnasta omatoimisuuden yhteiskuntaan, ja se edellyttää meillä todella rohkeaa tarttumista niihin holhousyhteiskunnan rakenteisiin, joita meidän on muutettava. Se edellyttää rohkeaa omatoimisuuden lisäämistä. Sanalla sanoen se edellyttää meillä aivan uudenlaista talous- ja yhteiskuntapolitiikkaa. Se edellyttää myös murrosajan rohkeaa politiikkaa, jota täällä eduskunnassa ei riittävästi varmasti tänä päivänä osata vielä omaksi ottaa.

Kun opetusministeri on paikalla, haluan myös todeta, että totta kai tähän liittyy vahva panostus koulutukseen ja tutkimukseen. Ei Suomesta pidä tehdä halpatyömaata vaan osaamisen Suomea meidän on rakennettava, osaamisen, yrittäjyyden, omatoimisuuden sivistysyhteiskuntaa realistiselta taloudelliselta pohjalta. Se on Suomen tie lähivuosina.

Ed. L a i v o r a n t a : Herra puhemies! Ei tässä viitsi paljon ruveta kommentoimaan ainakaan näitä kahta viimeistä puhujaa, kun olivat vähän niin kuin omia miehiä, jotka puhuivat.

Tulevaisuutta suunniteltaessa meneillään oleva murros pitäisi nähdä käänteentekevänä mahdollisuutena. Kriisi osoittaa mielestäni sen, että tulevaisuutta ei enää voida suunnitella pitkän aikavälin toteutuneen kasvukehityksen ja tuotantokeskeisen ajattelun varaan. Tulevaisuutta rakennettaessa on nähtävä, missä ollaan ja miksi. Ikävätkin tosiasiat ja tehdyt virheet on tunnustettava. Syyttämisen, syyttömien syyllistämisen ja ruikuttamisen sijaan on nähtävä meneillään olevan murroksen myönteisetkin elementit, niitäkin kun on. On uskallettava kohdata tulevaisuus uudella tavalla. Edunjakopolitiikan tilalle on pakko omaksua uudet keinot talous- ja yhteiskuntapolitiikan hoitamiseksi.

On syytä kysyä, onko elämän ja yhteiskunnan ylin tarkoitus todellakin aineellisen elintason, kulutuksen jatkuva kasvattaminen. On uskallettava asettaa kyseenalaiseksi jatkuvan aineellisen kasvun ja kulutuksen lisäämisen mahdollisuus. On syytä kysyä, eikö elämässä ja politiikassa ole tärkeämpiäkin asioita, kuten henkinen hyvinvointi, hyvät ihmissuhteet, itsensä kehittäminen jne. En toki vähättele tuotannon ja talouspolitiikan onnistumisen merkitystä kansakunnan hyvinvoinnille. Päinvastoin, käsitykseni on, että ta-

louspolitiikan onnistuminen ratkaisee aineellisen hyvinvoinnin tason lisäksi sen, kuinka paljon voimme käyttää voimavaroja ns. pehmeisiin asioihin, mm. julkisiin palveluihin, sosiaaliturvaan, koulutukseen, kulttuuriin, liikuntaan jne.

Nyt vallitseva taloudellinen kriisi ja tarvittavat säästöpäätökset vielä korostavat talouden merkitystä hyvinvoinnillemme. Mielestäni hyvinvointipalvelut voidaan turvata vain huolehtimalla riittävistä taloudellisista edellytyksistä. Aikamme onnettomuus kuitenkin on kaiken liiallinen aineellistaminen, materialismi. Kun olemme ponnistelleet ja ottaneet riskejä aineellisen hyvinvointimme jatkuvaksi kohottamiseksi, olemme laiminlyöneet henkisiä, sosiaalisia ja hengellisiä tarpeitamme. Siksi niin moni ihminen on sisältä rikki, siksi meillä on niin paljon sosiaalisia ja mielenterveydellisiä ongelmia. Tämä kielteinen kehitys yhdessä yleisen epävarmuuden ja masennuksen kanssa on uhka taloutemme elvyttämiselle.

Arvoisa puhemies! Monet meistä ovat kokeneet suureksi puutteeksi sen, että on aina kiire, ei ole aikaa itsensä kehittämiseen ja ystävyyssuhteiden vaalimiseen. Olemmekin määrätietoisesti pyrkineet kehitykseen, jossa ihmistyön tarve vähenisi. Nyt kun tämä kehitys on toteutunut ja meillä olisi vihdoinkin mahdollisuus kohottaa elämänlaatua, olemme ajautuneet henkisesti ja taloudellisesti ahdistavaan suurtyöttömyyteen. Samanaikaisesti työssä olevien työ- ja verotaakka on käymässä sietämättömäksi. Tämä on jakomielinen tilanne, josta ei selvitä ed. Tiurin ydinvoimavisiolla tai löysillä ostovoima- ja veronalennuspuheilla.

Mielestäni tulevaisuus voidaan rakentaa vain toteutuneen kehityksen antaman pohjan, nykytilan ja näköpiirissä olevien mahdollisuuksien varaan. En ymmärrä niitä, jotka 80-luvun kuplatalouden raunioilla ed. Tiurin tavoin rakentavat jo uutta kuplataloutta teoreettisen kuvitellun kasvun varaan huomioimatta edes alentunutta lähtötasoa. Kaikki kunnia ed. Tiurin tutkijatiedoille ja -taidoille, mutta pelkkä tieto ja taito eivät johda toivottuun tulokseen. En ymmärrä, millaiseen talous- ja markkinointitutkimukseen perustuu ed. Tiurin elvytys paperin tuotanto tuplaamalla. Ei riitä, että tuotetaan, tuotteille täytyy löytyä myös maksukykyiset markkinat ja niillä markkinoilla on oltava myöskin kilpailukykyinen.

Tiedän kokemuksesta, että vallitsevilla ylituotantomarkkinoilla näiden ehtojen täyttyminen on vaikeaa, jopa mahdotonta. Velaksi tehty liikakapasiteetti rasittaa jo pahoin talouttamme. Nyt kaikki virheinvestoinnit ovatkin kohtalokkaita. Niille, jotka rakentavat tulevaisuutta ja työllisyyttä ostovoimaelvytyksen varaan, esitän kysymyksen: Miten ihmeessä kriisistä, joka johtuu ylimitoitettujen tulo-odotusten varaan rakennetuista menoista, selvitään lisäämällä kulutusta ja menoja velkarahalla? Yhdyn pääministeri Ahon näkemykseen siitä, että jo lähivuosina nekin, jotka nyt vaativat verohelpotuksia ja nykyistä suurempaa velkaelvytystä, arvostelevat Ahon hallitusta holtittomasta velkaelvytyksestä.

Arvoisa puhemies! Visioni on, että paras tulevaisuus saavutetaan varautumalla hitaaseen, jopa nollakasvuun sopeuttamalla menot ansaitsemiimme tuloihin. Samalla on kuitenkin panostettava voimakkaasti uusiutuvien luonnonvarojemme hyödyntämiseen, tuontia korvaavan tuotannon elvyttämiseen ja viennin edistämiseen ja monipuolistamiseen. Jotta tämä olisi mahdollista, me tarvitsemme kansalaissopua ja uskoa tulevaisuuteen. Tarvitsemme uskallusta ja kykyä puhua asioista sellaisina kuin ne ovat sen sijaan, että puhumme niin kuin toivomme niiden olevan.

Kähmintäkulttuuriin kuuluvasta kaupunki — maaseutu -vastakkainasettelusta on päästävä avoimeen yhteistoimintaan. Tämän vetoomuksen osoitan erikoisesti omalle ryhmälleni siksi, että maaseudun ja samalla koko kansakunnan terveelle kehitysuralle saamisen pahimpana uhkana pidän repivää vastakkainasettelua.

Arvoisa puhemies! Meillä ei ole mitään syytä vajota synkkyyteen ja lietsoa epätoivoa puhumalla hyvinvointiyhteiskunnan romuttamisesta. Päinvastoin, meidän on syytä selkeästi todeta, että kansantulomme ei ole pudonnut siitä, mitä 80-luvun alussa ansaitsimme, eikä myöskään siitä, mitä 80-luvun lopulla ansaitsimme, ole tapahtunut oleellista muutosta. Puheet hyvinvointimme romahtamisesta perustuvatkin nykyisen kansantulomme vertaamisesta 80-luvun lopun kuplatalouteen ja sen perusteella muodostuneisiin tulo-odotuksiin. Myös joukkotyöttömyyteen ja sen hoitamiseen pitää suhtautua niin, että se on seurausta tiedon, taidon ja tekniikan mahdollistamasta myönteisestä kehityksestä. Tämä tosiasia on tunnustettava ja ryhdyttävä aktiivisiin toimiin työn siunauksen tasapuoliseksi jakamiseksi.

Arvoisa puhemies! Vaikka nyt meneillään oleva murros kaataa vanhoja tuttuja ja turvallisia instituutioita, kaikki mahdolisuudet hyvään tulevaisuuteen ovat olemassa. Ne mahdollisuudet ovat tosiasioiden tunnustamisessa ja yhteistyökyvyssä.

Opetusministeri U o s u k a i n e n : Herra puhemies! Ed. Laivoranta, viittasitte äsken kohtuullisen kovasanaisesti ed. Tiuriin. Minä vain toivon, että myönteiset ennusteet, joita te esititte puheenvuorossanne, toteutuisivat niin hyvin kuin ed. Tiurin ennusteet ovat toteutuneet jo Valcon elektroniikkateollisuutta koskevista ennusteista, tiedoista ja siitä lähtevästä monipuolisesta asiantuntijuudesta ja monista muista, mm. maakunnallisten kasvukeskusten menestyksen tunnustamisesta lähtien jne. Jos meillä kaikilla olisi niin paljon näyttöjä siitä, millä mennään eteenpäin teidän kuvaamallanne teollistamisella, teollisuuden tuotteiden kehittämisellä jne. kuin ed. Tiurilla on kansainvälisesti patentteina, rekisteröityinä tuotteina jnp., jonka kaiken tämän hän on antanut myös tietoina muiden käyttöön, niin hyvin menisi. Minun mielestäni teidän kovasanaisuutenne ei osunut tässä kohtaa oikein paikalleen.

Ed. L a i v o r a n t a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Arvostan, niin kuin puheessani äsken sanoin, ed. Tiurin kokemusta tutkijana. Siitä ei suinkaan ollut kysymys, että olisin halunnut jotenkin häntä aliarvioida. Mutta ne väitteet, jotka hän eilisessä puheessaan sanoi, että meidän pitäisi nyt tuplata puunjalostusteollisuudessa hierrinpaperihomma ja että sitä kautta me saisimme 35 miljardia lisää, niin ne olivat kyllä aika utopistisia ottaen huomioon maailmanmarkkinoilla vallitseva tilanne. Ja ylipäätään kaikessa tuotannollisessa toiminnassa pitäisi lähteä liikkeelle markkinoista eikä tuottamisesta. Ed. Tiurin puheessa oli sellainen henki, että kunhan tuotetaan. Ylituotannon kanssa me painimme tässä maassa monilla sektoreilla. Tiedän kokemuksesta, että virheinvestoinnit tuotantoon silloin, kun ei ole markkinoita, ovat lopullinen tuho yhteiskunnalle. Tästä on kysymys.

Opetusministeri U o s u k a i n e n : Arvoisa puhemies! Ed. Laivoranta, halusin vain kiinnittää siihen huomiota, että jos kohta joskus tuntuu, että on ylilyöntejä sanallisissa lausunnoissa, joita ed. Tiuri on kenties lausunut, niin kumminkin, jos me niin paljon pystymme itse tekemään eikä vain puhumaan, kuin hän on tehnyt ja nimenomaan, en puhu pelkästään tutkimuksesta vaan siitä, miten poliitikkona hän on myös saanut nuo asiat aikaan, niin ihan hyvä. Sitäpaitsi te kuulutitte yhteistyötä, niin että minä haluan tässä ryhmätoverin puolesta siihen tarjoutua. Sillä tavoin varmasti päästään enemmän eteenpäin kuin lyttäämällä. Muistutan vielä siitä, että monet silloin aikanaan aika oudoilta tuntuneet ennusteet ovat toteutuneet.

Ed. L a i v o r a n t a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Minun lähtökohtani yhteistyölle ja rakentavalle yhteistyölle on juuri se, että asioista voidaan olla reilusti eri mieltä. Mielestäni en loukannut ed. Tiuria henkilönä, mutta olen vahvasti hänen kanssaan eri mieltä siitä ajatuksesta, jota hän eilen talouspolitiikasta esitti. Ja tämä on minun mielestäni peruutuspeiliin katsomista, kun hän koko ajan kiukutteli siitä, että kun ei tehty ydinvoimapäätöstä, niin nyt olemme ajautumassa katastrofiin. Nyt pitäisi katsoa eteenpäin. Todettakoon vain, että moni menestynyt poliitikko, moni menestynyt yrittäjä, on sortunut juuri siihen, että katselee liikaa sitä menestystä, jota on takana, eikä näe enää eteenpäin. Pelkään, että ed. Tiurilla on nyt sellainen kohta.

Ed. N i k u l a : Arvoisa puhemies! Valtioneuvoston selonteon lähtökohdat ovat fyysis-ekonomisia. Tavarat ja niiden tuottaminen sekä talous sääntelevät tulevaisuuttamme. Yhteiskunnallisia ongelmia tarkastellaan selonteossa yhteiskuntatieteellisen epäpoliittisen käsitteistön avulla. Tulevaisuuden ongelmat joudutaan kuitenkin ratkaisemaan poliittisessa päätöksenteossa hyvin suurelta osin. Tätähän enteilee jo sekin, että selonteko lähetetään nimenomaan tulevaisuuspoliittiseen valiokuntaan.

Selonteossa sivuutetaan poliittiset rakenteet lyhyellä maininnalla siitä, että kansalaisten luottamus on palautettava instituutioihin, pelisääntöjä on selkiytettävä ja kansalaisten oikeudentajua on kunnioitettava. Tämä tietenkin voi toteutua vain siten, että ongelmat kyetään tunnistamaan ja ratkaisemaan ja ennen kaikkea ratkaisemaan tavalla, joka jakaa rasitukset ja hyödyt kansalaisten kesken heidän oikeudentajunsa hyväksymällä tavalla. Kysymys on siten tulevaisuudessa eteemme tulevien ongelmien poliittisesta ratkaisusta.

Selonteossa osoitetaan monia huimiakin muutospaineita ja tarpeita. Muutaman vuosikymmenenkin tähtäimellä voidaan ennakoida, että se poliittinen järjestelmä, joka nämä ongelmat ja muutokset kohtaa, pysyy pääpiirteissään entisenä. Selonteko tosin antaa ymmärtää tämän vain rivien välistä.

Oikeudellisista instituutioista monet ovat ikivanhoja eikä niiden syntyaikaa edes tiedetä. Tarkoitan yksilöiden välistä vaihdantaa, kauppaa ja

velaksiantoa sekä muita kanssakäymisen muotoja, avioliittoa ja sukulaisuuteen perustuvaa perimistä. Yhteiskunnalliset instituutiot ovat nuorempia. Parlamentaarinen demokratiamme täyttää selonteon tarkastelujakson aikana sata vuotta. Sen sijaan valtaosa puolueistamme juontaa juurensa vielä kauempaa.

Voidaan ennakoida, että selonteon tarkastelujaksona yksityisoikeudellisiin instituutioihin ei tule paljoakaan uutta. Perhesuhteet ehkä monipuolistuvat ja uusin tulokas avoliitto muodostuu perheoikeudelliseksi instituutioksi siitä siviilioikeudellisesta sopimuksesta, mitä se nykyisin juridisesti paljolti on. Tämä tarkoittaa avoparin varallisuus- ja elatussuhteiden säännönmukaistumista, todennäköisesti saman suuntaiseksi kuin avioliitoissa.Sinänsä perheen merkitys yhteiskunnallisena yksikkönä tulee varmasti säilymään hyvin nykyisen kaltaisena.

Vaihdantaan ovat viime vuosikymmeninä tulleet uutuuksina leasing- ja luottokorttisopimukset, mutta pohjimmiltaan ne ovat perinteisen vuokran ja velkasuhteiden moderneja, osittain uudenaikaisen tietotekniikan mahdollistamia muunnoksia. Kaupassa, luotoissa sekä muissa sopimuksissa voimistunee ns. sosiaalinen siviilioikeus, jossa keskeistä on arvioida häiriötilanteessa suorituksen ja vastasuorituksen todellista tasapainoa paperille kirjoitettujen tai painettujen lausekkeiden kirjaimellisen tulkinnan sijasta. Myös sopimusosapuolten todelliseen vaikutusmahdollisuuteen sopimusehtojen määrittelyssä tultaneen tulkintakiistoissa panemaan entistä enemmän painoa, mutta tämäkin on jo alkaneen kehityksen jatkamista.

Kiintoisa kysymys on, mitä tapahtuu kansallisille rahayksiköille. Maastrichtin sopimuksessa päätettiin kunnianhimoisesta aikeesta yhtenäistää Euroopan yhteisön jäsenmaiden valuutat jokapäiväisessä käytössäkin ecuksi, jonka kolikkoa koristaa varhaisen yleiseurooppalaisen hallitsijan Kaarle Suuren kuva. Rahaunioni on monien muiden Maastrichtin etäistavoitteiden tavoin vahvassa vastatuulessa, ja pidän todennäköisenä, että yritys ottaa käyttöön ecu EY-maiden tai Länsi-Euroopan yhteisenä ja ainoana valuuttana epäonnistuu. Ylimielisyys rahan syvällistä kansan ja kansallispsykologista tunnearvoa kohtaan saa palkkansa ja kirjaimellisesti kansallisissa valuutoissa.

Kun näihin selvästi havaittavissa oleviin kehityssuuntiin yhdistetään se, että ne nuoret, jotka tulevat täysi-ikäistymään ja suurelta osin elämään aktiivia ikäänsä selonteon tarkastelujaksona, tietävät enemmän kuin edelliet sukupolvet, ovat nähneet imperiumien sortuvan rauhanomaisesti mutta myös todistaneet aseellisista yhteenotoista verisimmät sisällissodat omassa maanosassamme, Euroopassakin, on tulevaisuuden haasteiden ratkaisumahdollisuuksia ja vaihtoehtoja ennakoitava, käytettävä ja haettava pienten askelten ja varovaisuuden sävyttämällä politiikalla. Tulevaisuuden haasteet ovat suurimpia, mitä ihmiskunta on kokenut. Tekniset ja tuotannolliset edellytykset niiden ratkaisemiseksi ovat paremmat kuin koskaan aikaisemmin mutta inhimilliset ja kulttuurilliset valmiudet niistä selviämiseen ovat vaaranalaisemmat ja ehkä rajoitetuimmatkin kuin mitä ne olivat meitä edeltäneellä jälleenrakennuksen sukupolvella tai teollisen murroksen aikana muutamaa sukupolvea aikaisemmin.

Selonteko on tosin näiltä osin varovainen ja mitäänsanomaton. Valiokuntatyöskentelyssä onkin syytä paneutua kulttuurisiin muutoksiin ja ihmisen valmiuteen muodostaa maailmankuvansa tavalla, joka luo pohjan toimintakyvylle ja toimintatarmolle. Tässä keskeistä on myös oikeudellisten ja poliittisten instituutioiden muuttuminen ja mukautuminen. Kukin sukupolvi pyrkii toteuttamaan omiin kokemuksiinsa ja tuntoihinsa perustuvat uudistukset, mutta tämä vie yleensä aina niin paljon aikaa, että kun uudistukset on saatu valmiiksi, uusi sukupolvi on jo astumassa esiin uusine muutospaineineen.

Näyttää ilmeiseltä, että yritystoimintaa varten vastaisuudessa tullaan tarvitsemaan uusia yhteisömuotoja, joissa esimerkiksi pääoman hankinta perustuu työn arvoon eikä niinkään rahaan tai siihen rinnastuvaan pääomatekijään. Puoluelaitoksemme perustuu vaalijärjestelmään mitä suurimmassa määrin, suuremmassa määrin kuin aina tajutaankaan. Meillä on monta poliittista aatesuuntaa, mutta puolueiksi ne ovat voineet järjestäytyä ja sellaisina elää siitä syystä, että niillä on suhteellisissa vaaleissamme läpimenon mahdollisuuksia. Toisenlainen vaalitapa tuottaa kaksipuoluejärjestelmän. Oma vaalijärjestelmämme suosii jonkin verran suuria puolueita, mutta tätä epäkohtaa tuskin saadaan korjattua. Sen sijaan monipuoluejärjestelmää hillitsevän äänikynnyksen toteutuminen ei ehkä ole yhtä epätodennäköistä. Vaalitapamme muuttaminen enemmistövaaliksi, jota tässäkin keskustelussa tänä iltana on esitetty, estynee siitä yksinkertaisesta syystä, että siitä olisi päätettävä nykyisten puolueiden toimesta. Ja sitä paitsi kokemuksesta tiedämme, että asiat eivät ole paremmin niissä

valtioissa, joissa tällainen meno on vallalla, kuin meillä. Enemmistövaalijärjestelmä on myös demokratian kannalta huonommin kannatusta mittaava kuin suhteellinen järjestelmämme.

Silti tulevinakin vuosikymmeninä politiikassa meidän on Suomessa elettävä sen tosiasian kanssa, että mikään puolue ei yksin voi muodostaa enemmistöhallitusta. Monipuoluehallitusten vaatimat kompromissit leimaavat poliittista päätöksentekoa vastaisuudessakin. Niiden hyvä puoli on päätösten vaikutusten monipuolinen arviointi ja harkinta, vakavana heikkoutena taas välttämättömien päätösten lykkääntyminen ja yleinen tehottomuus.

Kuluneen 20 vuoden aikana on valtiosäännön osittaisuudistus seurannut toista ja samanlaista valmistelutyötä tehdään edelleenkin. Useammaltakin taholta on vaadittu valtiosääntö 2000 -uudistusta, jossa perustuslait koottaisiin yhteen ja valtiolliset instituutiomme virtaviivaistettaisiin. Uusi Suomen perustuslaki saataneen valmisteltua ja säädettyä, jos hyvin menee, ensi vuosituhannen ensimmäisellä kymmenluvulla. Kysymys tietenkin kuuluu: Onko valtiollisilla instituutioilla tuolloin edes yhtä vahva ote yhteiskunnalliseen todellisuuteen ja päätöksentekoon kuin nykyisin?

En sinänsä näe mitään sellaista tekijää, joka panisi epäilemään, etteivätkö instituutiot muodoltaan pysyisi entisellään. Presidenttipeliä käydään, eduskunta säätää lakeja, vahvistaa talousarvioita, hallituksia muodostetaan ja niitä yritetään tavan takaa kaataa. Kehitys eduskunnan aseman vahvistumisesta ylimpänä valtioelimenä tullee jatkumaan mutta ei johda puhtaaseen normaaliparlamentarismiin, jossa presidentillä ei olisi omia valtaoikeuksia. Ne tullevat rajoittumaan ja niiden käyttö tapahtumaan yhdessä eduskunnalle vastuunalaisen valtioneuvoston kanssa.

Arvoisa puhemies! Selonteon tarkastelujakson aikana tulemme saamaan paljon kokemuksia integraatiosta, jollei muuten, niin Eta-sopimuksen muodossa. Muissa Länsi-Euroopan maissa jo tapahtuneen kehityksen perusteella voi mielestäni luotettavasti ennakoida, että epäluulo eurooppalaisia yhteisiä instituutioita kohtaan hälvenee ja työnjako kotimaisten sekä eurooppalaisten instituutioiden kanssa vakiintuu uomiinsa.

Tällä kaikella en halua väittää vain sitä, että instituutioiden kehitys on vitkaista, vaan sitä, että se ei kykene olemaan kiivaampaa. Selonteossa esiinnostetut ongelmat on kohdattava ja mahdollisuudet käytettävä hyväksi näillä yhteiskunnallisilla välineillä, jotka meillä jo on.

Yksi keskeinen haaste on aineellisen hyvinvoinnin jakautuminen. Suomessa on viime viikolla tehty historiamme suurin yrityskauppa, jossa satojentuhansien ihmisten pankeissa talletuksina tai lainojen vakuuksina olevaa varallisuutta on heitä kuulematta myyty ja ostettu. Samanlaisia menettelyjä on muuallakin Länsi-Euroopassa. Lama ja työttömyys ovat osaltaan myötävaikuttaneet sosiaalisen kierron kiihtymiseen. Sitä edesauttaa edelleen vinoutunut verotus, joka suosii pääomatuloja ja luonnonvarojen haaskausta palkansaajien tulojen kustannuksella. Verouudistus on välttämätön tulevaisuudessa palkkatyön verotuksen keventämiseksi. Yhtenä vaihtoehtona ovat tietenkin energia- ja ympäristöverot. Toisena, entistä varteenotettavampana, on myös pidettävä esillä pääomatulojen verotuksen lievä progressio, vastaavasti palkkatulojen verotuksen progression lieventäminen.

Poliittisen muutoksen köli, yhteiskunnallinen keskiluokka ja myös sen nuorin polvi, kokee tulleensa petetyksi ja rosvotuksi. Jollei tätä yhteiskunnallista noidankehää saada murrettua, syöksymme vanhoillisuuden ja agressiivisuuden sekä ahneuden sävyttämiin poliittisiin oloihin.

Selonteossa esitellään suomalaisen yhteiskunnan ja sen jäsenten vahvuudet ja menestystekijät. Se aivan oikein varoittaa myös tuhlaamasta ja vaatii säästämään. Tämä tavoite voi onnistua vain yhteiskunnassa, jossa aineellinen hyvinvointi jakautuu tasaisesti, jossa omakohtainen ponnistelu tulee palkituksi mutta joka huolehtii myös syrjäytyneistä.

Ihmisen kyvylle ja halulle selviytyä on perimmältään hyvin tärkeä edellytys, että hän voi perustellusti tuntea elävänsä yhteiskunnassa, joka on sen jokaista jäsentä varten eikä päinvastoin. Tälle rakentuu usko tulevaisuuteen, joka puolestaan antaa voimaa ja tuntoa toimia tulevaisuuden hyväksi. Ihmiset kammoavat julmuutta myös yhteiskunnan omissa toimissa.

Selonteossa esiin nostettu kansalaisten oikeudentajun pelkkä kunnioittaminen ei siis riitä, vaan on myös toimittava tämän oikeudentajun sanomalla tavalla.

Ed. Kuittinen: Arvoisa puhemies! On sanottu: "Menneisyyttä emme voi muuttaa, vain ymmärtää. Tulevaisuuteen voimme vaikuttaa." Siksipä eduskunnan on tähdättävä sekä selvän tulevaisuuden tavoitetilan hahmottamiseen että siihen tähtäävien polkujen löytämiseen. Tulevaisuusselonteko ja sen pohjalta käytävä keskustelu on mielestäni merkittävä tilaisuus tuoda näkyvil-

le ja yhteisesti arvioitaviksi kaikki ne tekijät, jotka vaikuttavat elämäämme tulevaisuudessa. Samalla käymme myös arvokeskustelua tai yhteisöeettistä keskustelua siitä, millaisia valintoja teemme. Asiantuntijoiden osuus on tuoda käytettäväksi se tieto, mikä eri vaihtoehdoista on seurauksena. Samalla on kuitenkin muistettava, että tulevaisuuden ennustaminen on inhimillisesti mahdotonta, sillä niin monia muuttuvia tekijöitä mahtuu inhimilliseen toimintaan, yhteiskunnan ja suomalaisen elämänmenon järjestymiseen.

Mielestäni keskustelua tulee käydä ainakin kahdella tasolla. Toisaalta on luodattava Suomen tulevaisuutta kansana muiden kansojen joukossa, aseteltava visioita, miten väestökehitys, ympäristöuhat, yhteiskunnan järjestelmät, kilpailukyky, työllisyys ja muut vastaavat asiat toteutuvat ja miten niihin vaikutetaan. Toisaalta on luotava ihmiskasvoinen Suomi, maa, jossa yksittäinen ihminen voi hyvin, kokee voivansa ja voi vaikuttaa elämäänsä, arkeensa ja yhteiskuntansa kehittämiseen, uskoo itseensä ja tulevaisuuteensa.

Tulevaisuusselontekoa on moitittu liian laveaksi ja mitäänsanomattomaksi. Minun mielestäni on onni, että se on avara ja sallii keskustelun katon asettamisen hyvin korkealle ja seinät kauaksi toisistaan. Sitä ei kahlitse yksityiskohtainen selvien polkujen osoittaminen vaan se kutsuu yhteisten tavoitetilojen asettamiseen ja toimenpiteiden löytämiseen, mikäli meiltä täältä eduskunnasta löytyy siihen viisautta ja yhteisymmärrystä.

Olemme tavallaan hyvin kovan paikan edessä, yhteisvastuussa lopputuloksesta. Tosin olen varma siitä, että olipa selonteko kuinka korkeatasoinen tahansa, kävisimme samanlaista keskustelua, löytäisimme virheitä ja toisimme uusia ehdotuksia. Kriittisyys on myös hyvä asia, sillä totta on sanonta: "Siellä, missä kaikki ajattelevat samalla tavalla, kukaan ei ajattele mitään."

Selontekoon osallistuneiden kokoonpanolistaa on arvosteltu liian miesvoittoiseksi, ja sellainenhan se asiantuntijaluettelon mukaan onkin ollut. Mielestäni tasa-arvoisen yhteiskunnan eräs perusedellytys on, että siitä keskustelemassa ja sitä luomassa ovat sekä naiset että miehet eri elämänalueilta ja erilaisia kokemuksia omaavina ihmisinä. Vain siten on tulevaisuus ihmisen näköinen.

Arvoisa puhemies! Nyt käytävä keskustelu on evästyskeskustelu valiokuntatyöskentelyä varten. En pyri selonteon laajaan analysointiin. Mielestäni tässä salissa on käyty ansiokasta keskustelua siitä, mitä selonteosta puuttuu tai miten sitä tulisi painottaa, viittaan mm. edustajien Väyrynen, O. Rehn, Nordman, Aula, M. Laukkanen ja ministerien Huuhtanen ja Pietikäinen puheenvuoroihin.

On mielenkiintoista tutkia eri asiantuntijoiden pohdintoja erilaisista tulevaisuudenkuvista. Kansanedustajille on jaettu Imatran Voima Oy:n kustantama kirja nimeltä Pieni tulevaisuuskirja. Sen ovat tehneet Kari Karjalainen ja Pirjo Hämäläinen-Forslund. Kirjassa on esitetty kahdeksan tulevaisuuskuvaa, joille ei ole liioin vastinetta todellisuudessa. Ne ovat pelkkiä ajatusrakennelmia, joiden määrä voisi itse asiassa olla suurempi tai jopa pienempi, toteavat kirjan tekijät. Kirjan tulevaisuuskuvia ovat: 1) Omista ja kuluta, 2) Etujärjestöt määräävät tahdin, 3) Maaseudussa turva, 4) Kansanliikkeet nousevat, 5) Kaalimaiden Suomi, 6) Elämää metsissä jne.

Annetuista vaihtoehdoista minun Suomeni on ehkä osia näistä kaikista ja osia muualta. Tulevaisuuteni Suomi on maa, jossa yksilön valta kasvaa ja päätäntävaltaa on siirretty alemmaksi. Se on Suomi, jossa yhteiskunta huolehtii tietyistä perusturvaan ja peruspalveluihin liittyvistä tehtävistä. Se on Suomi, jossa etujärjestöt ovat ratkaisseet onnistuneesti solidaarisuusyhtälön, näkevät tehtäväkseen edunvalvonnan sijaan kasvavasti yhteistoiminnan ja professionaalisuuden kehittymisen. Tulevaisuuden Suomessa on asutusta ympäri maata, maaseudulla on monialayrityksiä ja etätyö on luonnollinen tapa tehdä työtä. Tutkimuksella, tuotekehityksellä ja koulutuksella luodaan uutta. Eri-ikäiset asuvat ympäristössä, jossa niin vanha kuin nuori pystyy turvallisesti toimimaan, liikkumaan ja löytämään luonnon ja vapaa-ajan virkistyksen lähteet.

Tulevaisuuden Suomessa mielestäni on löydetty järkevä tapa käyttää kotimaista energiaa ja vapaaehtoisesti luovuttu turhasta kulutuksesta. Ympäristöä ja kotimaisuutta arvostetaan. Vapaaehtoisjärjestöt ja naapuriapu täydentävät julkisia palveluja. Tavoitteena on Suomi, joka on kansallisesti itsenäinen ja kilpailukykyinen mutta joka ymmärtää kansainvälisyyden tarpeen ja suhtautuu avarasti eri kulttuureihin.

Tärkeä seikka on tasa-arvo. Tällä tarkoitan tasa-arvoa laajasti, niin miesten ja naisten välillä kuin eri väestöryhmien välillä. Tulevaisuuden Suomi ei ole vahvojen Suomi eikä vain naisten Suomi tahi vain miesten Suomi vaan tasa-arvoinen ihmisten Suomi.

Moni väittää, että tällaista Suomea ei ole olemassa eikä tule olemaan. Tällaiset odotukset ovat epärealistisia. Väitän kuitenkin, että ellei meillä

ole visioita tällaisesta Suomesta, ei ole myöskään mahdollisuutta ottaa askeleita siihen suuntaan.

Arvoisa puhemies! Tulosjohtamisessa käytetään kahta käsitettä: toiminta-ajatus ja omakuva. Suomi-valtiolla tulee olla myös tietty toiminta-ajatus ja perustehtävä. Minun mielestäni tulevaisuus on rakennettava Matti ja Maija Suomalaisen näkökulmasta käsin, ei niin, että rakennetaan järjestelmä, johon ihminen yritetään mahduttaa, vaan päinvastoin. Suomalaisen perheeltä on kysyttävä, millaisen Suomen he haluavat. Vastaus on: sellaisen, että heillä on kohtuullinen elintaso, sosiaalinen turvallisuus ja tasa-arvo, että he voivat elää arkensa kutakuinkin onnellisena ja kokevat, että itse voivat siihen vaikuttaa.

Toinen käsite oli omakuva eli se, millä periaatteella haluamme Suomessa toimia. Tämä on myös yhteisesti päätettävä, sovittava, että kannamme vastuun heikommista, yhteiskunta on turvallinen, ihmisarvoa kunnioittava, oikeudenmukainen jne.

Mielestäni yksi tulevaisuuspoliittisen selonteon rakentamisen vahvuuksista on se, että siinä on analysoitu ns. nelikenttäanalyysilla Suomen vahvuudet ja heikkoudet, mahdollisuudet ja uhat. Valiokuntatyöskentelyssä on tarkistettava tätä analyysia, laajennettava ja syvennettävä. Vastaavaa tekniikkaa suosittelen kaikille tasoille ja elämän eri alueille. Menestyvä Suomi kiinnittää huomionsa vahvuuksiinsa ja tarttuu mahdollisuuksiinsa.

Maija ja Matti Suomalainen toivovat, että heillä on kohtuullinen elintaso. Ensimmäisellä sijalla heillä on työssäkäynnin mahdollisuus. Jos tilipussi ei täyty riittävästi, yhteiskunta antaa lopun perusturvan. Heistä on parempi olla työssä kuin toimettomana kotona. Ahkeruudesta ja yrittämisestä tulee palkita erikseen. Taloudellinen turvallisuus on taattava riskin kohdatessa. On oltava kohtuullinen asunto ja peruspalvelut.

Selonteossa sivulla 55 puhutaan asenneilmaston muuttumisesta 20 vuoden aikana. Suomalaisuuden kriisi on metsien miesten muutoksessa high tech -eksperteiksi. Voi kysyä, olemmeko unohtaneet jotain hyvin tärkeää, kun nykyihmiset ovat turhautuneet, kokevat olemisensa turvattomaksi, elämänhallintotaitonsa vajavaiseksi ja ovat vailla tulevaisuuden uskoa, elämä on vailla sisältöä.

Aineettomien ongelmien lisääntyminen on ollut merkittävä. Tuon esille muutaman: käsitekielen ja elämän esineellistymisen. Suomi ja monet suomalaiset ovat oppineet puhumaan sujuvasti korporativismista, peruspilareista, elvytysvaihtoehdoista jne., joilla nostetaan kansantalous suosta. Monimutkaistuvassa yhteiskunnassa puhutaan mieluummin asiat miljardeina ja yläkäsitteinä kuin markkoina ja jauhopusseina. Tiedotusvälineet ovat taitavasti käyttäneet käsitehämminkiä hyväkseen, samoin niin vallassa olevat kuin kulloinenkin oppositio. Taas luvattiin elvytystä, mutta Maija Suomalaisen kukkarossa eivät kympit ole lisääntyneet. Kokonaiskäsitteet ja arki eivät kohtaakaan. Ei ihme, että ihmiset pettyvät.

Toinen aineeton ongelma on esineellistyminen. Teknologia kehittyy nopeasti. Samanlaista nopeaa muutosta odotetaan oman hyvinvoinnin osalta, yhtäkkisiä nopeita sankaritekoja. Ihmetellään poliitikkojen kinastelua, tuskastutaan, kun tämä jatkuu, ja vaikka päätöksiä syntyy, tuloksia ei näy. Kone on totuttu vaihtamaan uuteen. Tämä tarttuu myös muuhun elämiseen. Vaihdetaan poliitikkoja. Esineellistämme ympäristöämme ja käyttäytymistämme yhä enemmän.

Arvoisa puhemies! Tulevaisuuskeskustelussa on kiinnitetty huomio perinteisesti eri alueisiin vaikkapa ministeriöittäin tai eri asioihin, kuten kulttuuri, tasaarvo, maaseutu tai energiapolitiikka. Selonteossa tasa-arvoa on käsitelty yhdessä kappaleessa. Toivonkin, että siihen tartutaan laajemmin käyttäen vaikkapa apuna tasa-arvoselonteon esiin tuomia asioita. Kasvatus ja koulutus ovat tärkeitä tasa-arvon avaimia. Samalla kun tasa-arvolle asetetaan tavoitteet, on etsittävä myös toimintatavat.

Haluan kuitenkin tuoda esille kolme erityisen tärkeää avaintulosaluetta, uutta tai unohduksissa olevaa näkökulmaa.

Ensimmäinen on poliittisen toimintakulttuurin kehittäminen. Tähän kuuluvat esimerkiksi eduskunnan työskentelytavat, poliittinen kieli ja poliittinen ilmasto. Ei kukaan muu kuin me itse voi korjata toimintatapojamme ja työskentelyilmastoamme. Tuskin kukaan on tyytyväinen nykytilaan, eivät poliitikot itse eivätkä ihmiset. Se on siis nostettava tärkeälle sijalle.

Toinen tärkeä avaintulosalue on tiedotus, siinä se, miten tiedotetaan, kenelle, millä välineillä ja käsitteillä, miten kieli yksinkertaistetaan.

Kolmas näkökulma on Maijan ja Matin näkökulma ja heidän arkensa. Edelliset liittyvät tähän: Miten yhteiskuntamme rakennetaan yhdessä heidän kanssaan niin, että tiedotus, poliittinen toiminta ja arki kohtaavat rakentuvasti, niin että elämän tärkeimmät asiat alkavat heistä ja päättyvät heihin niin, että he kokevat voivansa vaikuttaa arkeensa, yhteisten asioiden hoitamiseen, jota

myös politiikaksi kutsutaan, niin että Matin ja Maijan työ, näkymätön puurtaminen ja arki, jossa he elävät, se kaikkein tärkein, nostetaan näkyväksi sankariteoksi?

Toivon, että valiokunnassa otetaan nämä kolme aluetta erityisiksi avaintulosalueiksi, joista kuullaan asiantuntijoita ja joiden pohjalta laaditaan toimintaehdotuksia.

Arvoisa puhemies! Lopuksi totean, että ei riitä, että eduskunta on kerran hahmottanut tulevaisuutta ja käynyt keskustelua perustehtävistä ja toimintatavoista. Prosessiin kuuluu seuranta niin sisällön kuin laadun suhteen ja sen pohjalta uusien toimintatapojen laatiminen. Toivon, että valiokunta arvioi tätäkin ja esittää ehdotuksen jatkosta.

Ed. A l a r a n t a : Herra puhemies! Lainaan aluksi eräänlaiseksi puheeni motoksi sitä, mitä ed. Markku Laukkanen täällä hetki sitten sanoi, kun hän toivoi kirkon edustajilta rohkeutta osallistua poliittiseen keskusteluun ja päätöksentekoon ja rohkeutta sanoa, mikä on oikein ja mikä on väärin. Lisäksi hän toivoi toivon sanoman luomista. Aion itse puhua tässä puheenvuorossa moraalista ja arvoista.

Tulevaisuus on ollut koko ajan läsnä tässä salissa, kun täällä on nyt jo toista päivää puhuttu valtioneuvoston tulevaisuusselonteosta. Nimittäin näistä Väinö Aaltosen istuntosalin etuosassa olevista patsaista keskimmäisellä on nimenä Tulevaisuus. Siinähän ovat äiti ja lapsi. Taiteilija on aikanaan nähnyt paremmin kuin ne, jotka ovat laatineet tämän selonteon. Taiteilija on nähnyt tulevaisuudessa lapsen, selonteko taas on unohtanut lapsen. On oikeastaan hämmästyttävää, että tulevaisuusselonteossa ei puhuta juurikaan lapsista eikä nuorista, ja heissä kuitenkin on meidän tulevaisuutemme.

Haluan todeta tyydytyksellä sen, että ainakin havaintojeni mukaan kokoomuksen ryhmäpuheenvuorossa puhuttiin lapsista ja nuorista. Joissakin yksittäisissäkin puheenvuoroissa on tätä aihepiiriä sivuttu, ja tänäkin iltana ministeri Uosukaisen käyttämän koulutuspoliittisen tulevaisuuspuheenvuoron jälkeen syntyneessä mielipiteenvaihdossa sitä käsiteltiin.

Selonteon loppusanoissa todetaan, että tulevaisuus syntyy valinnoista. Siksi esittelen omassa puheenvuorossani eräitä valintamahdollisuuksia ja tarkastelen selontekoa arvotutkimuksen taustalta. Teen sen samalla heijastelemalla meidän kansanedustajien käyttäytymistä näiden tutkimusten ja suomalaisten arvojen rinnalle.

Tätä keskustelua seuranneena on joutunut miettimään sitä, minkä kuvan keskustelu antaa meidän tämän päivän poliitikkojen tulevaisuuskäsityksistä. Valitettavan pieni osa edustajista on seurannut tätä keskustelua, vaikka täällä on käytetty mielestäni paljon ansiokkaita ja hyvin valmisteltuja puheenvuoroja. Laskin kansanedustajien määrää siinä vaiheessa, kun pääministeri Aho käytti täällä esittelypuheenvuoron, ja laskelmieni mukaan läsnä oli 13 kokoomuslaista, 29 keskustalaista, 23 sosialidemokraattia, 9 vasemmistolaista, 6 vihreää ja 1 liberaali eli noin 80 edustajaa, ja se ajankohta oli kuitenkin päivä ja keskustelu oli alkamassa. Arvelen, että jos tämä keskustelu olisi televisioitu suorana lähetyksenä, sali olisi ollut koko sen ajan melko täynnä. Tästä taas voi tehdä sen päätelmän, että monille kansanedustajille tulevaisuus on sama kuin seuraavat eduskuntavaalit. Tekemiset ja läsnäolemiset valitaan vain sillä perusteella, että ollaan mukana kuvassa, jotta tultaisiin uudelleen valituiksi eduskuntaan. Tämä on tietysti inhimillistä ja ymmärrettävää mutta myös valitettavaa.

Niinpä oli mahdollista esimerkiksi se, että valtiovarainvaliokunta lähti keskiviikkoiltana helsinkiläiseen teatteriin, vaikka eduskunnalla oli täysistunto ja tämä tulevaisuuskeskustelu. Esitin tästä paheksuntani jo valiokunnan kokouksessa ja siksi toistan sen tässä. Tällainen menettely oli mielestäni valitettavaa kaksin verroin siksi, että juuri valtiovarainvaliokuntaa kait mietittiin jossakin vaiheessa selonteon käsittelijäksi. Onneksi päädyttiin sitten oman valiokunnan asettamiseen.

Jos tältä taustalta, siis eduskunnan työmoraalin taustalta, katsotaan tulevaisuuteen, ei näytä hyvältä. Valtiovarainvaliokunta voi menettelyään puolustaa vain sillä perusteella, että ellei tunne menneisyyttä, ei voi rakentaa tulevaisuuttakaan.

Selonteon arvo-osastossa todetaan, että "poliitikoilta odotetaan kaikille suomalaisille yhteisten perusarvojen huomioimista ja moraalista perustelua päätöksenteolle".

Eräs meille suomalaisille yhteinen perusarvo on työn kunnioitus. Me kansanedustajat olemme viime aikoina näyttäneet tässä hyvin huonoa esimerkkiä kansalaisille. Myönnän, että on monesti perusteltuja syitä olla poissa eduskuntatyöstä. Sellaisia ovat sairaudet tai läheisten sairaudet ja muutkin vastaavat syyt, mutta erilaiset tapaamiset ja kokoukset eivät mielestäni ole perusteltuja syitä, eivät myöskään eduskunnan ulkopuolella pidettävät erilaiset kurssit, matkoista nyt puhu-

mattakaan. Kansa ei ole valinnut edustajia ensisijaisesti matkustelemaan tai kursseilemaan tai rentoutumaan illanvietoissa vaan hoitamaan kansan yhteisiä asioita. Tämä olisi syytä muistaa.

Olen näitä ilmiöitä tässä käsitellyt siksi, että mielestäni asioiden tällainen tila vie pohjan kaikelta, mitä me muilta täällä vaadimme. Emme me voi vaatia, että kansa arvostaisi ahkeruutta ja työntekoa, kun emme itse arvosta omaa työtämme tässä talossa. Emmekä me voi vaatia, että kansan moraalin pitäisi olla korkea, kun oma moraalimme on matalalla. Muutoksen pitää alkaa myös meistä. Sitä kansa nyt odottaa. Onhan se tietyllä tavalla alkanutkin, kun kansanedustajat luopuivat omista lomarahoistaan, mutta luopumisen ja luovuttamisen pitää vielä jatkua. Kansanedustajat voivat aivan hyvin jättää joksikin aikaa väliin kaikki illanistujaiset, jotka joku järjestö tai ministeriö maksaa. Niissä kuluu valtavat määrät yhteisiä rahoja, ja ne heijastuvat vielä seuraavan päivän työskentelyynkin. Nyt pitää keskittyä työntekoon ja sellaisten ratkaisujen etsimiseen, että laman taakka voidaan jakaa mahdollisimman oikeudenmukaisesti ja päätökset voidaan moraalisesti perustella, niin kuin selontekokin edellyttää.

Kansanedustaja Olli Rehn on yksi selonteon liitekirjan vision kirjoittaja. Hänkin on kirjoittanut työn etiikasta. Minun huomioni kiinnittyi erääseen virkkeeseen, jossa ed. Rehn "potkaisee" ahkeria ihmisiä todetessaan, että "suoranaisia työnarkomaaneja pidetään elämän nautinnoista kieltäytyvinä yksinkertaisina askeetteina". Tämä on luultavasti jonkun tutkimuksen tulos, mutta sen muotoilu on Rehnin.

Nuo potkitut työnarkomaanit ovat rakentaneet tämän maan, jos lainaan kulunutta sanontaa, verellä, hiellä ja kyyneleillä. He ovat mahdollistaneet sen juppikulttuurin, johon nykyiset nuoret ja erikoisesti nuoret poliitikot kuuluvat. Heillä on käsissään känsiä, jotta näillä menevillä nuorilla voi olla käsissään kännykät. He ovat eläneet askeettisesti ja he elävät askeettisesti, jotta jossakin olisi rahaa tämän kuplatalouden laskujen maksamiseen.

Minä olen aina ymmärtänyt, että oma puolueeni, Suomen Keskusta, on ollut näiden ihmisten asialla, kun se on ollut köyhän asialla. Tässä mielessä säikähdin eilen, kun kuuntelin oman eduskuntaryhmäni puheenvuoroa, jonka piti ed. Väyrynen. Ymmärrän sen, että laaja ja byrokraattinen julkinen sektori on passivoiva, että se lamaannuttaa ihmisten omatoimisuutta ja että monet ovat tottuneet odottamaan ja vaatimaan valtiolta monenlaisia taloudellisia etuja, mm. ilmaisia palveluja, muistamatta, että yhteiskunta olemme me itse, että itse me kaiken maksamme, kuten ed. Väyrynen sanoi. Minä sittenkin säikähdin sanaa "purkaa" enkä minä rauhoittunut, vaikka ed. Väyrynen vakuutti, ettei se merkitse hyvinvointiyhteiskunnan purkamista vaan sen säilyttämistä ja kehittämistä vapauttamalla ihmiset omatoimisuuteen, luovuuteen ja yrittäjyyteen.

Tietysti on niin, että me ihmiset olemme yhteiskunta. Valtiohan asuu meillä ja kuntakin asuu meillä kotona. Me maksamme julkiselle sektorille veroja siksi, että se turvaisi meille palveluja. Emme me siis odota kaikkea ilmaiseksi vaan myös korvaukseksi omasta panoksestamme. Tällä järjestelmällä me olemme taanneet erilaiset turvaverkot myös niille kansalaisille, jotka eivät koskaan voi omalla työllään turvata omaa elämäänsä. He tarvitsevat holhousta, vaikka siitä sanasta on tullut monien mielestä kirosana. Kaikki eivät tule toimeen ilman holhousta. Tämä näköala puuttui kokonaan keskustan ryhmäpuheenvuorosta, ja siksi minä säikähdin.

Tämä näköala puuttui myös ed. Ala-Nissilän puheesta, kun hän täällä hetki sitten asettui kannattamaan ed. Väyrysen puheenvuoroa. Mielestäni ilman tätä varausta tällaiset puheenvuorot ovat oudon kylmiä ollakseen keskustalaisten puheenvuoroja.

Herra puhemies! Selonteon luvussa 6 on todettu, että tällä hetkellä suomalaisten tärkeimmät arvot liittyvät omaan terveyteen, omaan ja läheisten turvallisuuteen ja hyvinvointiin sekä tunteeseen siitä, että pystyy itse vastaamaan asioistaan. Terveyttä on käsitelty myös omassa luvussa. Siinä kuvataan suomalaisen kansanterveyden kehitystä ja todetaan, että myönteinen saavutus on maailman alhaisin imeväiskuolleisuus. Se lapsista.

Kansanterveyden sanotaan kehittyneen hyvään suuntaan. Me johdamme kuitenkin maailman itsemurhatilastoja. Keski-ikäisten sairastavuus on meillä kansainvälisesti voimakasta ja myös eläköityminen on keski-iässä tavallista. Kun selonteossa todetaan, että kansanterveys riippuu ensisijaisesti yleisten elinolojen muotoutumisesta, syyt edellä todettuihin ilmiöihin ovat siellä.

Tämä viikko on raittiusviikko. Siksi rohkenen sanoa, että raittiusaate olisi yksi hyvä ja oikea tulevaisuuden rakennusaine. Liian monien suomalaisten normaaliin elämään kuuluu nykyään alkoholin käyttö. Maaseudullakaan ei ole enää

sellaisia juhlia, joissa ei tarjottaisi ja nautittaisi alkoholia.

Olen usein ääneenkin paheksunut sitä, että kun esimerkiksi maataloustuottajat järjestävät erilaisia tilaisuuksia meille kansanedustajille, ei ruokajuomana ole maitoa, vaikka keskustelun aiheena pöydässä on se, miten saataisiin maito markkinoiduksi. Puhutaan ylituotannosta, vaikka kysymys on alikulutuksesta. Tiedän, että maito ei sovi kaikille ihmisille. Se sopii kuitenkin niin monille suomalaisille ruokajuomaksi, että se voisi olla aina automaattisesti yksi vaihtoehto. Me kansanedustajat voisimme tässäkin antaa kansalaisille hyvää esimerkkiä ja viettää esimerkiksi raittiusviikon ja säästää sitä kautta rahaa parempiin tarkoituksiin.

Minulla on mukanani lehtileike, jonka mukaan Alkon tutkimus on osoittanut, että alkoholihaittoihin menee vuodessa 22 miljardia markkaa. Tämän tutkimuksen tulosten mukaan suurin kuluerä ns. välillisissä kustannuksissa on menetetyn elämän arvo, joka on 6—12 miljardia markkaa vähän laskutavan mukaan vaihdellen.

Tutkimuksen mukaan alkoholi aiheuttaa vuosittain lähes 2 500 ennenaikaista kuolemaa. Pelkästään alkoholisairauksiin menehtyy 1 300—1 400 ihmistä. Usein alkoholin käytön yhteydessä puhutaan siitä, että se tuottaa valtiolle paljon. Tämä tutkimus osoitti, että kustannukset, sekä välittömät että välilliset haittakustannukset, ovat suuremmat kuin alkoholitulo, jonka valtio alkoholia myymällä saa. Kysyn: Olisikohan tässä eräs säästämisen paikka?

Kansanedustajat antavat tässäkin sellaisen signaalin, että alkoholipitoisia juomia voi nauttia jopa työpaikalla työaikana ja mennä sitten pitämään puhetta eduskunnassa. Tämä ei ole oikein.

Selonteossa todetaan myös, että perusarvojen tasolla tilanne Suomessa ei liene muuttunut. Tämä arvio on väärä, ihmisten perusarvothan ovat todella muuttuneet. Tietysti pitäisi, jos tarkkoja oltaisiin, ensin määritellä, mitä tarkoitetaan perusarvoilla. Oletan, että selonteossa tarkoitetaan perusarvoilla perinteisiä perusarvoja, ja niiden osalta tilanne on muuttunut.

Lainaan tuekseni erään lehden päätoimittajaa, päätoimittaja Pentti Vinnurvaa, joka analysoi asiaa näin: "Tekniikka, tieto ja taito hallitsevat yhä enemmän ihmisen elämää. Kilpailu kiihtyy yhteiskunnassa. Samanaikaisesti ihmisen itsekkyys, kovuus ja piittaamattomuus kasvavat. Perinteisistä arvoista luovutaan. Kaiken osaava ihminen ei tarvitse Jumalaa. Hän luulee tulevansa toimeen omillaan. Lämmin inhimillisyys, toisten kunnioittaminen ja arvostaminen ovat yhä useammalta kadonneet. Kodin rauhalliset hetket ovat monille vain unelma, kiire riistää ajan. Aineelliset arvot ovat tulleet henkisiä ja hengellisiä arvoja tärkeämmiksi. Ajan levottomuus heijastuu kodeista ja niiden nuorisosta."

Tätä asiaa ei voida korjata eduskunnan päätöksellä. Muutoksen pitää alkaa ihmisistä. Tämän perusteella ihmiset nykyään elävät. Se pitää kuitenkin tiedostaa päätöksenteossa.

Keskustan ryhmäpuheessa arvosteltiin selontekoa siitä, että sillä on niukasti yhtymäkohtia niihin ratkaisuihin, joita hallituksessa ja eduskunnassa päivittäin tehdään. Pääministeri Aho eilen illalla toivoikin, että keskustelussa katsottaisiin kauemmas kuin päivänkohtaisiin asioihin. Sekin on perusteltua.

Itse ajattelen, että noita yhtymäkohtia tarvittaisiin siinä mielessä, että meidän pitäisi tänään tehdä päätöksiä, jotka turvaavat tulevaisuutta, päätöksiä, jotka nousevat suomalaisille tärkeiden arvojen perustalta. Otan yhden käytännön esimerkin:

Budjettiesityksen sivulla 315 todetaan, että valtio aikoo luopua koulukodeista. Tämä luopuminen johtuu siitä, että koulukodit potevat asiakaspulaa. Niillä ei ole asiakkaita siksi, että me eduskunnassa säädimme kuntien valtionosuuslain, joka antoi kunnille täyden vapauden päättää, mihin rahansa käyttää. Taloudellisesti tiukkana aikana monet kunnat ovat päättäneet, etteivät ne osta häiriintyneille nuorille koulukotien palveluja. Valtio pesee kätensä luopumalla koulukodeista. Eräs tärkeä turvaverkko puretaan niiltä nuorilta, joille se olisi elämisen ehto, joiden tulevaisuus ei ole mahdollista ilman tuota turvaverkkoa. Mikä moraali tässä on? Ei mikään.

Herra puhemies! Selonteossa todetaan, että ns. kriisitietoisuus on lyönyt itsensä läpi koko suomalaisen yhteiskunnan. Toivottavasti on. Itselläni on sellainen käsitys, että vain harvat suomalaiset ovat kriisitietoisia. Suomalainen yhteiskunta on ja taitaa pysyäkin edunvalvontayhteiskuntana. Monet olisivat valmiita kriisin aiheuttamiin leikkauksiin mutta pelkäävät, että muilta ei leikata. Vanhan sanonnan mukaan kateus vie kalatkin vedestä. Jos oltaisiin varmoja, että kaikki joutuvat leikkausten kohteeksi ja uhraamaan, kriisi ehkä hyväksyttäisiin laajemmin.

Pääministeri Aho viittasi esittelypuheessaan suomalaisten aikaisempiin kriiseihin, mm. sotien aikaan. Siksi lainaan tasavallan presidentti Kyösti Kallion puhetta, jonka hän piti 15 päivänä heinäkuuta 1940 Karjalan siirtoväelle tavalla,

jota sopii mielestäni lainata myös tässä keskustelussa: "Edessä oleva taival on raskas kaikille. Minä pelkään, ettei ole kyllin ajateltu sodan aiheuttamien menojen poikkeuksellista suuruutta. Sekä valtion että kansan kantokyky tulee niin kovalle koetukselle, ettemme äkkiä voi sitä arvioida. Näköpiirissämme olevat varoja vaativat järjestelyt asettavat rajoituksia entisen olotilan lujittamiseen ja uuden luomiseen. Mutta kaikesta tästä huolimatta emme saa tulevaisuudenuskoamme menettää. Sitä kysytään nyt koko kansalta, enimmän niiltä, jotka enimmän ovat menettäneet. Jos meissä säilyy se yhteistunto ja luja usko oikeuden voittoon, joka teki meidät suuriksi sodan melskeissä, niin Suomen kansa pystyy rauhantöissä myös näyttämään, että me elämme ja täytämme historiallisen tehtävämme itsenäisenä kansansa."

Herra puhemies! Olen edellä halunnut eräillä reunamerkinnöillä viestittää, että Suomen kansalla on tulevaisuutta ja toivoa, jos se itse niin haluaa. Tietysti maailma loppuu kerran, niin kuin on puhuttu, sitä tosiasiaa me emme pääse pakoon. Ajattelen kuitenkin Lutherin tavalla: "Jos tietäisit, että huomenna tulee maailmanloppu, mene ja istuta tänään omenapuu." Jos me rakennamme kestävälle arvopohjalle, työn ja rehellisyyden kunnioittamiselle, toistemme välittämiselle, heikoista huolehtimiselle, raittiudelle, jos me rakennamme yhteiskuntaa niin, että kodit, lapset ja nuoret voivat hyvin, niin että lapsista ja nuorista kasvaa tasapainoisia ja vastuunsa tuntevia kansalaisia ja siveellisesti korkeatasoisia ihmisiä, niin että he kestävät särkymättä, silloin me voimme katsoa luottavaisesti ja turvallisesti tulevaisuuteen.

Herra puhemies! Me voimme vielä istuttaa omenapuun.

Ed. I h a m ä k i : Herra puhemies! Hallituksen tulevaisuuspoliittinen selonteko sivuuttaa ihmisen terveyden ja siihen vaikuttavat tekijät kohtalaisen vaatimattomalla maininnalla. Koska terveys on kuitenkin sekä yksilön että väestön kannalta nyt ja tulevaisuudessa mitä tärkeimpiä asioita, haluan tuoda keskusteluun terveyspoliittisen näkökulman.

Maamme yhteiskuntarakenteen muutos on viime vuosikymmeninä ollut kehittyneen maailman nopeimpia. Elämme parhaillaan sellaisessa yhteiskunnallisessa kehitysvaiheessa, jossa mikään ei näytä olevan yhtä varmaa kuin jatkuva muutos. Sen ja taloudellisen laman seurauksena yhä useampi joutuu sietämään epävarmuutta, josta on muodostunut monelle pysyvä olotila. Tietämyksemme yksilöiden kyvystä selviytyä muutospaineissa on vielä puutteellista. Onkin todennäköistä, että nyt ja etenkin lähitulevaisuudessa joudumme lääketieteessä ja terveydenhuollossa yhä enenevässä määrin kohtaamaan uudenlaisia asiakkaita, joiden psykososiaaliset ongelmat ovat tämän ajan sosiaalisia indikaattoreita, jotka viestittävät yksilöiden ja perheiden vaikeuksista selviytyä sekä ratkaista ajankohtaisia ongelmia. Tiedämme, että parhaimmillaan asiantunteva apu merkitsee siltaa yli kuilun. Tiedämme myös, että mitä voimakkaampi on sosiaalinen identiteetti, sitä vähäisempi on psyykkinen haavoittuvuus. Ulkopuolinen tuki vähentää negatiivisten elämäntapahtumien kielteisiä vaikutuksia ja toimii ikään kuin suojaavana puskurina kriittisissä elämänmuutostilanteissa.

Koska tulevaisuutta ei ole onneksi ennalta määrätty, siihen voidaan vaikuttaa oikeilla valinnoilla. Tulevaisuus ei myöskään tule sattumalta vaan luomme sitä itse omalla toiminnallamme ja myös toimimattomuudellamme. Siksi onkin syytä pohtia, olemmeko kehityskulussa mukana pelkkinä ajopuina, jotka kulkevat virran mukana, vai aktiivisina suunnan näyttäjinä, jotka itse vaikuttavat omalta osaltaan kehityksen kulkuun ja muotoilevat tulevaisuutta.

Herra puhemies! Suomalaisten terveydentila on viimeksi kuluneiden sadan vuoden kuluessa kohentunut lähes uskomattomalla tavalla. Sata vuotta sitten väestön keskimääräinen elinikä oli 42 vuotta, nyt se on 75 vuotta. Sata vuotta sitten kuoli suomalaisista 35 prosenttia ennen 20. ikävuottaan, nyt enää vain kuusi tuhannesta. Terveydenhuollon järjestelmä ja lääketiede ottavat mielellään kunnian tapahtuneesta. Toki terveydenhuoltopalvelujärjestelmän kehittyminen on vaikuttanut yhä parantuviin tuloksiin. Myönteinen kehitys on kuitenkin vain osaksi lääketieteen mutta paljolti muuttuneiden elinolosuhteiden ja muuttuneiden elämäntapojen ansiota.

Pääosin myönteinen kohentuminen terveydentilassa johtuu yhteiskunnassa tapahtuneesta kehityksestä. Meillä on tuntuvasti parempi ravitsemustilanne, elintaso, asumistaso, elintarvike- ja vesihygienia, koulutus- ja valistustaso kuin aikaisemmin. Ihmisten vastustuskyky ja tieto välttää sairauksia on kasvanut. Toki on muistettava, että yhteiskunnallinen kehitys ei ole aina pelkkää myötämaata myöskään terveydenhuollossa. On tullut myös ongelmia, kuten lisääntyneet liikenne- ja työtapaturmat, aids, jopa itsemurhat.

Kaikkinensa kehitys on kuitenkin ollut voitollinen.

Sadan vuoden kuluessa tapahtunut 30 vuoden voitto eliniässä voidaan jakaa kolmeen vaiheeseen. Ensimmäisessä vaiheessa vuodesta 1890 vuoteen 1960 edistys tapahtui infektiotautien vallan nujertamisella. Tuberkuloosi, lapsivuodekuume sekä vastasyntyneiden ja pikkulasten tartuntataudit voitettiin joko ehkäisten rokottamalla tai hoitokäytäntöjen ja lääkehoidon kehittymisen avulla.

Toisessa vaiheessa edistykseen on vaikuttanut kasvanut tietoisuus elämäntapojen merkityksestä sairauksien synnylle. Osaltaan ravinto, osaltaan tupakan ja alkoholin käytön välttäminen mutta myös työsuojelu ja työterveyshuolto selittävät sairastavuudessa ja kuolleisuudessa tapahtuneet muutokset. Niinpä elämänikä on edelleen pidentynyt vuodesta 1960 tähän päivään miehillä noin kymmenen vuotta ja naisilla 12—13 vuotta, eikä ole voitettu vain aikaa vaan myös laadultaan korkeatasoista elämää terveyden parantuessa.

Aiemmin povattiin miesten saavuttavan naiset keskimääräisen eliniän pituudessa vuoteen 2000 mennessä, mutta nyt näyttää siltä, että miesten keskimääräinen elinikä ei mene enää eteenpäin. Syynä ovat etenkin nuorten ja keski-ikäisten runsas alkoholin käyttö, tapaturmat ja väkivalta sekä itsemurhat.

Vasta kolmannessa vaiheessa terveysolojen parantumisessa voidaan todeta lääketieteellisen teknologian voittokulku. Tänään lääketiede alkaa vaikuttaa ihmiselämän pituuteen koko väestössä. Selvästi vaikuttavat lääkehoidon kehitys, verenpainelääkkeet, aspiriini, antibiootit, syöpähoitojen teknologian kehitys sekä uudet kirurgiset toimet, kuten ohitusleikkaukset.

Vaikka tämä on tulevaisuuskeskustelu, olen luonut katsauksen menneeseen, koska tapahtuneella selkeästi voi osoittaa, että terveyttä voidaan parantaa määrätietoisella työllä, terveydenhuollon, lääketieteen ja yhteiskunnallisen kehityksen saralla.

Voidaanko vielä vaikuttaa keskimääräisen eliniän pitenemiseen? Kuolinsyytilastoissa noin 50 prosenttia suomalaisista kuolee sydäninfarktiin tai muihin sydäntauteihin, noin 20 prosenttia syöpään ja peräti 10 prosenttia väkivaltaan ja tapaturmiin. Jos halutaan vaikuttaa kuolevuuteen, on vaikutettava näihin. Kaikki toki kuolemme, mutta ennenaikainen kuolema voi olla vältettävissä. Jos halutaan vaikuttaa sairastuvuuteen, selviytymiseen ja toimintakyvyn säilymiseen, on vaikutettava myös sellaisten kansansairauksien ehkäisyyn, hoitoon ja kuntoutukseen kuin tuki- ja liikuntaelinsairaudet, mielenterveyshäiriöt, sokeritauti, dementia ja erilaiset allergiset sairaudet.

Suomalaisen terveydenhuollon ongelma tänä päivänä on terveyserot. Ne tulevat näkyviin sukupuolten välisinä sairastuvuuseroina mutta myös maantieteellis-alueellisina tautien ilmenemiseroina ja sosiaaliluokkien välisinä eroina sairastavuudessa ja kuolleisuudessa. Missään muualla ei miesten ja naisten keskimääräisen eliniän välinen ero ole niin suuri kuin Suomessa. Miehen odotettavissa oleva keskimääräinen elinikä on 72 vuotta, kun se naisilla on 79 vuotta. Syöpäsairauksia ja tapaturmia esiintyy miehillä selkeästi enemmän kuin naisilla. Itsemurhiakin miehet tekevät neljä kertaa niin paljon kuin naiset. Suomessa sukupuolten ero sepelvaltimosairastavuudessa on poikkeuksellisen suuri. Alle 65-vuotiailla miehillä on esimerkiksi sydäninfarkteja noin viisi kertaa enemmän kuin vastaavan ikäisillä naisilla. Lisäksi sepelvaltimotauti tulee miehille kymmenen vuotta aikaisemmin kuin naisille.

Alueelliset erot tautien esiintyvyydessä ovat monta kertaa yllättävän suuret. Suomalaisten ikävakioitu kuolevuus on suurempi kuin Ruotsissa. Esimerkiksi sepelvaltimotauti on yleinen Suomessa, mutta sitä on huomattavasti vähemmän Etelä-Euroopassa. Alueelliset erot tulevat esiin myös maamme sisällä. Sepelvaltimotautia esiintyy Itä-Suomessa miehillä noin 40 prosenttia ja naisilla noin 30 prosenttia enemmän kuin Länsi-Suomessa.

Terveyserot eri sosiaaliryhmien välillä ovat myös selkeät. Mitä kouluttamattomampi ihminen on, sitä suurempi on sairastavuusriski ja vaara kuolla ennenaikaisesti. Sosiologian professori Tapani Valkosen erään logaritmisen taulukon mukaan jos miehillä ylempien toimihenkilöiden kuolleisuutta merkitään 100:lla, kuolleisuus alemmilla toimihenkilöillä ja maanviljelijöillä on 138, erikoistuneilla työntekijöillä 160 ja ei-erikoistuneilla työntekijöillä peräti 206 eli kaksinkertainen. Naisilla kaavio kulkee saman suuntaisesti, joskaan erot eivät ole niin suuret kuin miehillä.

Terveyserot ja etenkin sosiaaliryhmien väliset terveyserot ovat suomalaisen terveyspolitiikan suurin haaste tällä hetkellä. Vaikka viimeksi kuluneiden kahdenkymmenen vuoden kuluessa on erityisesti kehitetty Suomen terveydenhuollon palvelujärjestelmää ja sairastavuutta on saatu vähenemään, erot sairastuvuudessa ja kuolleisuudessa sosiaaliryhmien välillä eivät ole kaven-

tuneet. Toivottavasti tähän haasteeseen saadaan oikeat lääkkeet jo lähivuosina.

Voidaanko jotakin edelleen tehdä? Terveydenhuolto on menneinä vuosikymmeninä ollut tautikohtaisten episodien hoitamista. Monesti on hoidettu tautia, ei ihmistä. Tulevaisuudessa saa sijaa kokonaisvaltainen terveydenhoito, jossa kiinnitetään erityistä huomiota ihmisen hyvinvointiin, toimintakykyisyyteen ja selviytymiseen sekä henkiseen vireyteen. Nykykäsityksen mukaan ihmisen sairastavuuteen, selviytymiseen ja kuolemiseen vaikuttavat perinnölliset tekijät, elinympäristö ja elämäntavat, mutta myös sattumat. Perintötekijöihimme me emme voi vaikuttaa, mutta elämäntavat ovat käsissämme. Vaikea on vain saada perille ihmisten tietoisuuteen, asenteisiin ja jokapäiväiseen toimintaan ehkäisevän terveydenhuollon periaatteita. Toisaalta ihmisiä ei pidä syyllistää siitä, mitä on ennen elämässä vikaan tehnyt. Eikä pidä lisätä ihmisen taakkaa, sitä on tänä päivänä muutenkin liiaksi. On kuitenkin katsottava eteenpäin, sillä jo pienikin muutos väestötasolla elämäntavoissa terveellisempään suuntaan antaa yhä parempia tuloksia.

Terveydenhuollon ja lääketieteen tulevaisuuden ongelmat eivät ole vähäisiä. Voi esittää kysymyksiä, jotka on ratkaistava. Miten soveltaa lääketieteen teknologian kehityksen huikaisevia näkymiä? Miten soveltaa näitä geeniteknologian, kirurgian, syövän hoidon ja esimerkiksi sepelvaltimotaudin hoidon alueilla? Mitä sairauksia hoidetaan ja mitä hoitoja kehitetään, kun raha ei kaikkeen riitä? Ketkä päättävät: lääkärit vai sairaalan luottamushenkilöt? Keitä hoidetaan ja kuinka hyvin, kun ihmisten vaatimustaso nousee kaiken aikaa ja kun resurssit eivät riitä kaikkeen hoitoon? Ketkä päättävät priorisoinnista: lääkärit vai yhteiskunnalliset päätöksentekijät, jotka eivät voi välttää vastuutaan? Miten ratkaistaan ikääntyvien ongelmat, kun vanhempien ikäluokkien määrä kasvaa ja lopulta yhä useampien raihnaisuus johtaa yhä suurenevaan avun tarpeeseen? Miten säilytetään yksityisyys, luottamuksellisuus ja yksilön oikeus päättää omista asioistaan uudessa uljaassa maailmassa?

Kysymyksiin on saatava selkeitä vastauksia lähitulevaisuudessa. Tiedämme, että ensi kädessä tulee kohdentaa voimavaroja perusterveydenhuoltoon ja ennen kaikkea ehkäisevään terveydenhuoltoon. Erikoissairaanhoitoa ei toki pidä unohtaa, sillä yksilötasolla se on tärkeää ja luo turvallisuutta. Tänään tiedämme jo, että terveyteen vaikuttavat monet perinteisen terveydenhuollon ulkopuolella olevat tekijät. Terveyden edistäminen on paljon muutakin kuin lääketiedettä ja terveydenhuoltoa. Koulutustason kohentuminen sekä yhteiskunnallisten ja sosiaalisten olojen paraneminen luovat terveyttä. Terveysnäkökulman olisi oltava aina mukana yhteiskunnallisia päätöksiä tehtäessä. Päätöksenteon olisi oltava terveystavoitteista. On korostettava yhteiskunnan eri alueiden ja alojen yhteistyön merkitystä terveyden kohentamisessa.

Ed. Kauppinen: Arvoisa puhemies! Vaikka minulla on paperia tässä julmasti mukana, niin en aio niitä kaikkia täällä paasata, aamu tässä koittaa muuten, joten sallin tällaisen pienen inhimillisyyden puhemiehellekin tässä aamuyön tunteina.

Arvoisa puhemies! Ihan alkuun vastaisin ed. Alarannan mainitsemaan koulukotien lopettamiseen, kun hän totesi, että häiriintyneille nuorille eivät kunnat enää osta koulukotipalveluja. Minä olen vuosia ollut sitä mieltä, että koulukodit ovat Suomessa lapsivankiloita. Monissa niissä on ristikkoikkunat jne. Ne on tarkoitettu häiriintyneille nuorille, niille nuorille, jotka eivät tule yhteiskunnassa toimeen yhteiskunnan pelisääntöjen mukaisesti. Ne lapset, jotka ovat syntyneet yhtä viattomina kuin kaikki muutkin, ovat jostain syystä joutuneet ei-toivotulle elämänuralle ja heidän ongelmansa on lähes poikkeuksetta näissä tapauksissa puuttuva turvallinen aikuisihmissuhde, ja sitä hyvästä hoidosta ja asiantuntijaavusta huolimatta näissä koulukodeissa ei pystytä luomaan.

Siitä kertoo myös se luku, että suurin piirtein 90 prosenttia koulukodin hoidokeista on aiemmin ainakin ollut pysyvästi laitoskundeja eli siitä on alkanut laitostumisen kierre, joka on johtanut mitä ihmeellisimpiin seuraamuksiin. Eli ei ole pystytty yhteiskunnassamme analysoimaan sitä, mikä on se perusongelma, minkä takia lapsi tai nuori sinne joutuu.

Minä ja monet muutkin lääkärit, mutta minä varsinkin, joka olen toiminut myös naisten synnytystautien osaston lääkärinä, voin sanoa, että todella jokainen lapsi syntyy viattomana, puhtaana, avuttomana ja maailmaan tervetulleeksi toivotettuna yhteiskunnan taholta, myös ne lapset, jotka myöhemmin muuttuvatkin käyttäytymiseltään ns. häirikkönuoriksi. Läheskään kaikki häirikkönuoret eivät ole sairaita, vaan he jostain syystä siinä tilanteessa eivät pysty, eivät jaksa sopeutua yhteiskuntaan.

Minusta hyvä esimerkki siitä, mistä on kyse näiden nuorten kohdalla, on se, että kun on nyt

perustettu joitakin uudentyyppisiä virikkeellisiä ryhmäkoteja, joissa on turvalliset aikuisihmissuhteet ja mielekästä toimintaa näille nuorille, niin siellä ilmeisestikin on ollut varsin hyvät tulokset. Nämä nuoret ovat kokeneet paikat kodiksensa ja jopa sieltä pois päästyäänkin palaavat sinne niin kuin kotiin palataan. Eli kyse on nimenomaan tästä perusongelmasta, turvattomuudesta ja sen ilmenemisestä näillä nuorilla, mutta me emme ole osanneet aiemmin vastata tähän haasteeseen oikein.

Toisaalta ed. Ihamäki toi esiin eliniästä, että se korreloi aika selvästi koulutustasoon. Minä olen sitä mieltä, että se on selkeä tosiasia. Näinhän asiat ovat. Mutta sitten voidaankin pohtia, minkä takia terveydentila korreloi koulutustasoon eli mitä pitempi koulutus ja parempi koulutustaso, niin todennäköisesti jäljellä olevaa ja terveempää elinikää on huomattavasti enemmän kuin matalammalla koulutustasolla olevalla henkilöllä.

Minä olettaisin, että tässä on kyse siitä, että mitä enemmän ihminen on hakenut itsellensä oppia, sen todennäköisempää on, että hän on valmis myös soveltamaan omassa elämässään saamiaan oppeja mutta hakemaan myös oman elämänsä avaimiksi uusia tietoja ja toimimaan niitten mukaisesti. Hän ei elä pelkkien vanhojen uskomustensa ja tapojensa vankina.

Toisaalta yhteiskunnassamme on jäänyt vaille huomiota ainakin täällä se, mikä on pitkän elämän omaavan ihmisen elämänasenne. Se on useimmiten hyvin erilainen kuin tavanomaisen suomalaisen. Ainakin kaikki ne 90 ylittäneet henkilöt, joita olen tuntenut ja joita tälläkin hetkellä tunnen, eivät ole jääneet murehtimaan elämän kurjuutta, vaikka heillä on samalla lailla ollut elämässään vastoinkäymisiä kuin kellä muulla tahansa. He ovat ottaneet ne vastaan senhetkisinä tapahtumina ja asennoituneet elämään niin, että huominen päivä on parempi ja menneitä ei kannata muistella, koska mennyttähän ei voida muuttaa. Sama on täällä politiikanteossakin. Mennyttä emme voi muuttaa. Me voimme tästä vain luotsata eteenpäin. Eli erään kirjan otsikkoteema "Muuta ajatukseksi, muuta elämäsi" varmasti pätee hyvin pitkälti kaikkiin meihin.

Toisaalta kun priorisointiongelmasta puhuttiin, niin sanoisin, että vielä näillä resursseilla ja vielä pitkäänkään aikaan ei Suomessa jouduta priorisointiongelmiin, mikäli terveydenhuollon sektorilla ymmärretään yhteiskunnan haasteet ja ymmärretään ja otetaan tosiasiaksi se, että jokaisessa sairaalassa, jokaisessa laitoksessa ja hyvin monien lääkäreitten ei tarvitse tehdä huippuluokan tutkimustyötä. Meillä terveydenhuollon koulutuksessa, lääkärikoulutuksessa varsinkin, kaikki lääkärit opetetaan kuin huippuluokan tutkimustyön tekijöiksi, ja tämä on omalta osaltaan johtamassa tietysti siihen, että tulee ns. ylilyöntejä hoitovaihtoehtoja valittaessa tai ainakin tutkimusarsenaalia valittaessa. Toisaalta lääkäreiltä on ainakin näihin aikoihin asti puuttunut koulutuksesta kaikenlainen taloudellisen vastuun koulutus.

Kun nämä asiat sisäistetään ja otetaan käyttöön ilman ammattiyhdistysjarrutusta lyhyet hoitomuodot laajalti koko Suomessa eikä vain yliopistollisissa keskussairaaloissa, niin minä luulen, että me pääsemme merkittäviin säästöihin sitä kautta eikä meidän tarvitse mitään priorisointijärjestelmiä tehdä. Voi jopa käydä niin, että ns. hoitokomplikaatioita on vähemmän kuin aikaisemmin. Me voimme hyvällä hoidolla hoitaa ihmiset kuoliaiksi.

Esimerkkinä voisin kertoa sellaisen, joita Suomessakin vuosittain kymmeniä todennäköisesti tapahtuu. Kun näennäisen terve ihminen pannaan pitkäksi aikaa vähäliikkuvaiseksi, hänelle tulee alaraajoihin syvä laskimotukos. Kun hän yskäisee, aivastaa, ulostaa tai lähtee liikkeelle, niin yksikaks se pamahtaakin keuhkoihin keuhkoveritulpaksi ja kahden kolmen minuutin kuluttua hän on entinen ihminen, vaikka lääkärit olisivat vieressä. Ei suinkaan tarkoitus ole se, että me hoidamme ihmiset hengiltä, näennäisen terveet ihmiset. Tämä pitää meidän aina muistaa. Mutta näistä pitkittyneen sairaalahoidon komplikaatioista meillä ei ole puhuttu avoimesti, enkä ole juuri nähnyt tutkimustuloksiakaan niistä, tilastotietoja niistä, kuinka paljon näitä tapahtuu. Samaten erilaiset infektiot, keuhkokuumeet jne. lisääntyvät aika lailla eksponentiaalisessa suhteessa sairaalassaoloaikaan nähden.

Sitten, arvoisa puhemies, varsinaiseen puheenvuoroon. Me elämme yhteiskunnassa, niin kuin jo aiemminkin totesin, murrosvaihetta. Murrosvaiheelle on tyypillistä, että päätöksentekoa ei kukaan hallitse siinä tilanteessa. Me olemme ajautuneet demokratian kriisiin. Puolueet ovat jo menettäneet ohjauskykyään yhteiskuntakehityksen suuntaajina. Nyt olisi parasta keskittyä olennaiseen, avoimuuteen ja osallistumiskynnyksen madaltamiseen poliittisessa toiminnassa. Politiikkaa ja demokratiaa on tehtävä ihmisten kanssa eikä ihmisten ulkopuolella. Nyt eduskunnan päätökset nojaavat politiikkainstituutioiden päätöksiin. Meitä ohjaa ryhmäkuri jne., vaikka lainsäädäntömme mukaan

kansanedustajan tarvitsee toteuttaa vain ja ainoastaan perustuslakia.

Meidän on nyt kerta kaikkiaan opittava tekemään uudenlaista politiikkaa uusilta perusteilta mutta myöskin ymmärtämään uudenlaisen demokratian sisältö. Tulevaisuuden demokratia niin kuin jo tämän päivänkin valistuneen ihmisen demokratia on myöskin vähemmistöjen yhteiskuntaan sovittamista ja vähemmistöjä huomioivaa. Tämä usein meillä täällä valtapolitiikan tiimellyksessä ja temmellyskentällä unohtuu. Meidän on helppo unohtaa ne vähäväkiset, jotka eivät pääse ääntänsä tuomaan politiikan ammattijyrille sinne tietokenttään.

Maakunnassamme maanantaina lokakuun 11 päivänä oli varsin laaja artikkeli teemasta "Ovatko demokratian eväät riittävät suurissa asioissa?" Olen sitä mieltä ollut, että ne eivät ole pitkään aikaan olleet riittäviä. Meillä on oikeastaan ajauduttu niin kunnallispolitiikassa — siellä ollaan jo tervehtymässä — kuin valtion politiikassakin, tällä korkealla tasolla, "demokratia"-nimiseen anarkiaan, eli kansalaiset eivät pääse vaikuttamaan täällä asioihin, joista heidän valitsemiensa kansanedustajien pitäisi päättää. Meidän kansanedustajien pitäisi sitten kulkea kentällä kertomassa, että mitä te olette vaatineet, tätä me olemme päättäneet. Tosiasiassa se on niin, että poliittiset puolueet ovat näin päättäneet ja meidän on pitänyt näin toimia.

Kun parlamenttia tai säätykokousta alun perin tarvittiin lähinnä vain verotusoikeuden myöntämiseen hallitsijalle ja hallitukselle, ovat tämän hetken kansanedustuslaitoksen tehtävät laajentuneet lähes kaikille elämän aloille. Tiedon tarjonta on valtavaa, ja se aiheuttaa tietysti ristiriitaisuutta päättäjissä ja varsinkin niissä päättäjissä, jotka eivät oman koulutuksensa perusteella pysty tekemään ratkaisuja. Tällöin joutuukin helposti valitsemaan tunteella. Onkin kenties kysyttävä, onko eduskunta lainkaan oikea ja pätevä elin ratkaisemaan monia kysymyksiä.

Esimerkiksi EY-jäsenyyden alistaminen kansanäänestykseen on minusta esimerkki ei niinkään kansalaisdemokratian lisäämisestä vaan nimenomaan näennäisdemokratian lisäämisestä, koska päätös tehdään kuitenkin muualla. Mutta tavallaan poliitikot ja päättäjät siinä haluavat vyöryttää vastuun kansalaisten niskaan, vaikka kansalaisilla ei ole sitä tietoa käytettävissään päätöksen taustaksi, mitä meillä on, ja se on tulevaisuutta yhteiskunnassamme. Minusta meidät päättäjät on valittu sitä varten, että meillä on velvollisuus perehtyä asioihin niin perinpohjaisesti, että me voimme tehdä päätökset täällä. Tietysti ajatus demokratian toteutumisen kannalta on kaunis, mutta voidaan kuitenkin ainakin miettiä sitä, millä eväillä tavalliset kansalaiset osaisivat päättää esimerkiksi EY:stä, onko se meille parempi vai pahempi vaihtoehto.

Miten sitten päästään kehityksessä eteenpäin? Ei millään muulla tavalla kuin uskalletaan asettaa demokratia-niminen sana sisällöltään kyseenalaiseksi. Vastaako nykyinen parlamentaarinen demokratia kansalaisten käsitystä demokratiasta ja Suomen itsenäisyyden alkuajan käsitystä demokratiasta?

Oikeastaan suurin uhka koko parlamentaariselle demokraattiselle päätöksenteolle tulee tämän demokratian sisältäpäin. Tämän ovat useat tutkimukset jo osoittaneet. Puolueet on erilaisin lainsäädännöllisin toimenpitein instutionalisoitu ja niille on luotu taloudelliset resurssit ja mahdollisuudet säilyttää valta-asemansa, joskin puoluetuet ovat vähenemässä. Minusta niistä pitäisi päästä kokonaan pois. Eivät kansalaiset niistä ole koskaan tykänneet. Puolueet ovat niistä kyllä tykänneet.

Olemmeko riittävästi pohtineet syvällisesti sitä, millä tavalla demokraattinen päätöksenteko pystyisi vastaamaan eri tahoilta lähestyviin ongelmiin?

Arvoisa puhemies! Minuutin merkkivalo täällä palaa, mutta minä ajattelin kyllä vielä jatkaa. Eli me tarvitsemme kykyä muuttua reaaliaikaiseen päätöksentekoon, mutta meillä täytyy olla myös kykyä tehdä positiivisia utopioita ja pyrkiä toteuttamaan niitä, koska mikään sellainen ei voi toteutua, mitä emme edes osaa ajatella. Ajatuksilla tahtoo olla sellainen perusmekanismi, että jos me jotakin asiaa ajattelemme, niin me pyrimme myös toimimaan sen suuntaisesti, että se meidän ajatuksemme toteutuisi.

Mitä tuossa edellä demokratiasta luin ja kerroin, niin olen ihan samaa mieltä oikeastaan nykyisestä puoluejärjestelmästä. Se tulee omaan mahdottomuuteensa lahoamaan sisältäpäin varsin nopeassa tahdissa, jos poliittiset järjestelmät eivät osaa uudistua eivätkä osaa tehdä työtä kansalaisten kanssa.

Poliitikkojen ja eduskunnan päättäjien on muistettava ihmisen tarpeet. Ja ne ovat kolme triviaalitarvetta: Ihmisellä pitää olla jotain, mitä tehdä, jotain mitä toivoa ja joku, jota rakastaa eli tulla hyväksytyksi toisen ihmisen kanssa omana itsenään. Nämä asiat viitoittavat koko yhteiskunnan tietä. Ne ovat perusperiaatteita, joihin meidän pitää pystyä ihmisten, kansalaisten tur-

vallisuus luomaan. Siihen kolmanteen kohtaan ei varmaankaan eduskunnalla ole mitään mahdollisuuksia eikä tarvettakaan minun mielestäni puuttua eikä se saakaan siihen asiaan puuttua, mutta ne kaksi ensimmäistä, jotain mitä tehdä ja jotain mitä toivoa, niihin meillä on vallan avaimet.

Jos ajatellaan Suomen mahdollisuuksia tulevaisuudessa, niin kaikki mitä edellä olen tuonut esiin oikeastaan johtaa siihen, että meidän on nähtävä, että valtarakenteisiin täytyy meidän uhrata muutosenergiaa ja meillä pitää olla laajempaa näkemystä, ei pelkästään työmarkkinajärjestöjen kohdalla vaan myös muualla. Me tarvitsemme koko yhteiskunnassa koulutusta, asennemuokkausta, ja sen on oltava riittävän pitkäaikaista, nimenomaan asennemuokkausta siihen suuntaan, että ihmisellä on oikeus elää ihmisyyttä. Tämä tavallaan haastaa eduskunnan ja kunnallispoliitikotkin, niin kuin Reino Rajamäki Suomi 2020 kirjassa sanoo: "On parlamentarismin irvikuvaa, kun politikoinnista on tehty ammatti, jossa vain politisoidaan. Kansanedustaja on tarkoitettu nimensä mukaisesti kansan edustajaksi omalla näkemyksellään ja viisaudellaan, minkä hän saa toimiessaan ammatissaan. Ammatilla en tietysti tarkoita kansanedustajan työtä vaan jokapäiväistä siviiliammattia. Käsite luottamustoimi arvoonsa. Kahta ammattia ei voi hoitaa, joten eduskunta keskittyköön vain suurimpiin asioihin, jotta kansanedustajan työ voitaisiin hoitaa luottamustoimena.

Ehdottaisin perustettavaksi parlamentaarisen komitean, joka tekisi yhteiskunnallisen tutkimuksen, missä asioissa on menty pieleen ja miten ne korjattaisiin." Näin kertoi siis Reino Rajamäki.

Mutta mihin tämä törmää, mihin tämä kilpistyy? Todennäköisesti niihin vanhoihin, autoritäärisiin johtamisjärjestelmien valtarakennelmiin ja politiikan mustasukkaiseen vartiointiin omista reviirialueistaan. Näin ollen näen, että tässä on varsin suurta tekemistä, mutta voi olla niin, että siinä ei Suomessa onnistuta ihan vähällä, vaan se vaatii työtä ja tuskaa. Ja sitä tuskaa yhteiskunnassa on tällä hetkellä suurena työttömyytenä, yhteiskunnallisten asioitten toimimattomuutena, vailla tulevaisuudentoivoa olevilla yksilöillä. Mutta meillä, kun olemme täällä kivibunkkerissa, on kaikki hyvin. Täällä me voimme taputtaa toinen toisillemme.

Toisaalta täällä on mm. ed. Luhtanen tuonut esiin sen seikan, että selonteosta puuttui konkretisointi ja johtopäätökset. Minusta niiden pitikin puuttua selonteosta. Ne piti jättää tähän taloon, tähän saliin ja valiokuntaan tehtäviksi, mutta se edellyttää päätöksentekijöiltä varsin paljon laajaa tietämystä, kykyä nähdä tästä päivästä eteenpäin jne.

Meillä on hyvin monenlaisia ongelmia vielä edessämme. Jos ajatellaan, mitä Mika Mannermaa puhuu päätöksentekijöiden pätevyysvaatimuksista, hän on sitä mieltä, että ne tulevat kasvamaan. Vallitseva demokratiakäsitys lähtee siitä, että politiikka on lähes ainoa inhimillisen toiminnan alue, jolla ei ole eikä saa olla minkäänlaisia muodollisia pätevyysvaatimuksia. Jos eduskunnassa on paljon tyhmiä kansanedustajia, se johtuu vain siitä, että tyhmä kansa on heidät sinne valinnut ja myös eduskunnan tyhmät päätökset ansainnut.

Toisaalta on tosiasia, että nyky-yhteiskunta ja nykymaailma ovat kompleksisempia ja nopeammin muuttuvia kuin yksikään edeltäjistään. On myös todennäköistä, että kompleksisuus on mieluummin lisääntymässä kuin vähenemässä tietointensiivisen vuorovaikutusyhteiskunnan voimistuessa. Tästä seuraa se, että euro- ja Suomikansanedustajien ja suurkunnallisten päätöksentekijöiden tulee kyetä hallitsemaan yhä monimutkaisempia asiakokonaisuuksia. Mutta murrosvaiheen päätöksentekoa siis kukaan ei hallitse.

Edelleen Mannermaa toteaa vähän myöhemmin, että: "Suomessa tällaisen valtakeskuksen on muodostanut hallituksen, Suomen Pankin, elinkeinoelämän ja työmarkkinajärjestöjen konsensuskorporaatio. Tämä ajatus hallittavuudesta on kuitenkin kääntymässä vanhanaikaiseksi." Toisaalta kun puhutaan, että presidentti ei oikeastaan voi vaikuttaa sisäpoliittisiin asioihin, niin lainsäädännön mukaan kyllä hän voi varsin paljon vaikuttaa, jos haluaa. Mutta presidenttimme on näinä kansallisen hädän vuosina ollut bunkkerissaan ja pitänyt tärkeämpänä esitellä kesäasunnon puutarhaa kuin puuttua järeillä sanoilla siihen, mitä tässä talossa pitäisi yhteiskunnalle tehdä.

Tässä talossa tarvitaan hyvin paljon henkisiä pääomia, tarvitaan oivaltavaa ja uskaltavaa innovatiivista toimintaa. Meidän pitäisi pysähtyä miettimään, kuinka voisimme uudistaa ajatteluamme ja toimintatapojamme, kuinka voisimme hyödyntää kaikki mahdollisuutemme ja luovuutemme, kuinka synnytämme uusia oivalluksia ja uskallusta uusiin toimintatapoihin, kuinka saamme luovuuden ja innovatiivisuuden organisaatiomme voimavaraksi, kuinka muutamme ongelmat ideoiksi ja uhat mahdollisuuksiksi, kuinka valitsemme monista ideoista parhaat ja tuotta-

vimmat ja kuinka muutamme ideat tulokselliseksi käytännöksi.

Kaikissa organisaatioissa, olkoon se vaikka tämä eduskuntainstituutio, menestyminen edellyttää sitä, että on opittava ja oltava valmis luovuuteen ja innovatiivisuuteen, luopumaan vanhoista toimintaa haittaavista ja kustannuksia lisäävistä rakenteista ja ajattelutavoista, kehittämään uusia ajattelu- ja toimintatapoja, etsimään ja ottamaan käyttöön uusia hyödyntämättömiä mahdollisuuksia ja ennakkoluulottomiin kokeiluihin ja oppimiseen myös epäonnistumisten kautta. Näitä epäonnistumisia on tosin ollut varsin paljon, mutta jotta kaikkeen tähän päästäisiin, me tarvitsemme vahvaa johtajaa, joka pystyy henkisillä voimavaroillaan johtamaan meitä.

Arvoisa puhemies! Vaikka kello on jo reilut vartin yli yksi aamuyöstä, niin jatkan edelleenkin. Pisara hunajaa kerää enemmän ystäviä kuin kannullinen sappea. Jatkossa ei tarkoitukseni ole arvostella henkilöitä vaan asioita, toimintaa ja systeemiä siltä pohjalta, että tulevaisuudessa meidän tarvitsee muuttaa asennoitumistamme, ajatuksiamme, toimintojamme ja kehittää tämänkin salin toimintaa.

Me voimme tietysti heittäytyä rammoiksi. Rampanaolo on aluksi vaikeaa, mutta ajan kanssa oppii tyytymään olemaan onnellinenkin, niin myös rammat kansanedustajat. Tarkoitan sillä tämmöistä ajatuksellista rampuutta.

Mutta ei ole suomalaisten etu, että kansanedustajat ovat vammaisia, noin kuvaannollisella tasolla. Meidän on oltava vahvoja kehittämään itseämme, toimintojamme ja eduskuntaamme. Mitä vähemmän vaadimme itseltämme ajattelua, se johtaa ennen pitkää siihen, että lakkaamme ajattelemasta. Mutta me olemme kasvaneet myös autoritäärisessä yhteiskunnassa ja se on este vapaalle ajattelulle. Tarvitsemme vapautumista autoritäärisestä ajattelutavasta. Kuinka ajattelemme, on yksi elämän tärkeimmistä valinnoista. Tyydymmekö ajattelemaan vain emootioidemme toimeentulon rajalla? Tosin tälläkin alhaisella tasolla tietysti selviää ja useimmille se riittää. Mutta alistummeko me tähän?

Arvoisa puhemies! Vapautuneisuus, ajattelun rajoittamattomuus antaa ihmisille kykyä ratkaista ongelmat hyvin ja mahdollisuuden tehdä oikeita valintoja myös suomalaisten eli kansan puolesta kuuntelemalla, ajattelemalla, johtopäätöksiä tekemällä ja elämäntilanteita hallitsemalla. Kaikki lähtee siitä, että olemme valmiita tarkastelemaan omia ajatustottumuksiamme kehittyäksemme autoritäärisestä ajattelutavasta avoimiksi ja demokraattisiksi.

Autoritäärisyyteen kuuluu, että ihminen edellyttää korkeimpien auktoriteettien hoitavan ajattelun puolestaan. Tähän liittyy taipumus jakaa ihmiset niihin, jotka ovat hänen puolellaan ja niihin, jotka ovat häntä vastaan, eli asiat kääntyvätkin henkilökysymyksiksi, ja tämä on Suomen yhteiskunnan pahoja ongelmia. Meillä ei pystytä keskustelemaan asioista, vaan ne käännetään aina henkilökysymyksiksi, tai lähes aina. Mutta ajattelukykyhän on juuri ihmisyyden perusta. Miksi luopuisimme siitä?

Kautta maailmanhistorian on valta ollut vaihtelevaa, mutta kerta toisensa jälkeen on osoittautunut, kuinka vaarallista on, jos yhteiskunnassa on yksilöitä, joilla on liikaa valtaa. Jokaisella on omat estonsa, ahdistuksensa, pisamansa, epävarmuutensa, pelkonsa, huolensa, ongelmansa, jotka jokainen joutuu päivittäin kohtaamaan, niin myös vallassaolijat. Heiltä vaaditaan kypsyyttä.

Autoritäärisyyteen liittyy ensinnäkin kykenemättömyys myöntää olleensa väärässä jossakin asiassa. Se merkitsee tosiasian salaamista, sen, ettei olekaan virheetön, toiseksi rahan ja taloudellisen vallan palvontaa, kolmanneksi inhimilliset arvot pannaan toissijaiseksi, neljänneksi useimmilla autoritäärisillä ihmisillä on heikko itsetunto.

Arvoisa puhemies! On uskaliasta uhmata käytännössä yhteiskunnan, kuten esimerkiksi eduskunnan, yleisesti hyväksyttyjä normeja ja ryhtyä toimimaan entisestä poikkeavalla tavalla. Jokainen, jolta puuttuu itseluottamusta, epäröi ja odottaa nähdäkseen, mihin suuntaan lauma kulkee ja pitää tarkoin huolta siitä, että hän pysyttelee keskellä. Näköala ei ole ehkä niin hieno, mutta ainakin hän on mahdollisimman turvallisessa paikassa ja onhan siitä vallan kartion keskeltä huipulle lyhyin matka, suorin matka. Mutta entä jos lauma säikähtääkin ja sattuu olemaan rotkon reunalla? Silloin lauman keskellä olijat työntyvät rotkoon, reunoilla olevat ehtivät vielä pelastautua.

Tarmokkaasti tosiasiat todeten ja tulevaisuuden vastuuta kantaen tämän instituution kohtalo ei ole yllä kuvattu. Elämme erittäin vaativaa kriisiaikaa, koska maailma ympärillämme muuttuu suuntaan, jota emme tiedä. Meillä on työttömyyden kriisi. Kaikkiaan työttömyyden piirissä ihmisiä on oikeastaan jo lähemmäksi 700 000, koska aikuiskoulutuksessa olevatkin ovat oikeastaan työttömiä, koska he ovat sinne joutuneet työttö-

myyden kautta. Meillä on eläkekriisi, meillä on vaje 1 000 miljardia, vai lieneekö ylikin, mikä tarkoittaa yli 200 000 markkaa jokaista suomalaista kohti. Meillä on yritystoiminnan ja yritteliäisyyden kriisi. Meillä on pankkikriisi. Meillä on valtion ja kuntien talouskriisi. Meillä kriisiä jatkuu kriisin perään. Mutta tässä talossa ei kyetä tehokkaaseen toimintaan, selkärankaiseen toimintaan.

Olen tullut näihin tuloksiin vuosien mittaan. Tein lähes 3 vuotta sitten aloitteen eduskunnan toimintatapojen tutkimisesta ja modernisoinnista ja soveltamisesta nimenomaan tähän nopeasti muuttuvaan maailmaan, tämän ajan tarpeita toteuttaviksi ja toimivaksi systeemiksi. Se aloite palautettiin noin 2 kuukauden pallottelun ja pyörittelyn jälkeen. Sain siis ruskean kirjekuoren. Mihin se kilpistyi, siihenkö, että puhemiesneuvostossa ovat ammattipolitiikot, jotka kokivat tämän uhkakseen? Protestoin poissaolollani tätä, koska katson, että kansanedustajan aloiteoikeutta on siinä loukattu.

Olen monissa yhteyksissä ottanut eduskunnan toimintatapojen uudistamisen esiin, mutta mitään ei ole ihmeellisempää tapahtunut. Näennäistä esilläoloa kenties on lisätty jne., mutta valiokuntien toiminnasta voin sanoa, että viimeisen kahinan jälkeen, jonka aiheutin, niin täytyy sanoa, että toiminta on muuttunut todella paljon. Ja jos samaa toiminnan muutosta voidaan odottaa muuallakin, niin sillä oli ainakin jotakin merkitystä. Sosiaali- ja terveysvaliokunnasta on saatu nyt päätöksiä ulos, jopa vauhdilla, neljäkin päätösasiaa samana päivänä, eikä ole tarvinnut istua yli aikojen. Eli kyllä jossakin oli vikaa, toiminnoissa ja minä en voinut ymmärtää, miksi niitä ei voitu korjata, vaikka niistä oltiin kolme kertaa ainakin puhuttu. Nyt lisäksi sosiaali- ja terveysvaliokuntaan ei ainakaan ole kutsuttu sen jälkeen niin sanotusti omia kannuksiaan kiillottavia asiantuntijoita palkkioksi jostakin vaalityöstä tai muusta. Heitä ei ole nyt näkynyt ja työskentely on ollut mallikelpoista ja asiallista.

Mutta meillä kansanedustajilla on vielä paljon muitakin sellaisia tehtäviä, jotka eivät ole kyllä kansanedustajan tehtäviin kuuluvia. En ole koskaan ymmärtänyt sitä, että kansanedustajat toimivat ns. matkaoppaina ja että työpaikassa, työyhteisössä, jossa me toimimme, vuosittain purjuaa tuhansittain ihmisiä. En tarkoita niitä, jotka parvilla ovat seuraamassa istuntojamme, vaan että meidän työskentelytiloissamme on todella tuhansittain ihmisiä. Onko kansanedustajan roolli olla kiertävänä matkaoppaana käytävillä, kysyn vaan.

Jos ajatellaan myös kansanedustajan roolia, että pitääkö olla ammattipolitiikko vai pitääkö olla siviilityössä siinä sivussa, niin minä väittäisin, että ammattipoliitikko on kansalle vaaraksi. Kaikkein parhaimmat kontaktit ja asiat ja ideat minä olen saanut omassa siviilityössäni niiltä ihmisiltä, joita minä tapaan tavallisena ihmisenä. Mutta kansanedustajia riepotellaan ja kuljetellaan paikasta paikkaan 7 x 24 tuntia viikossa suurin piirtein, niin että hänellä ei ole mahdollisuutta tavata tavallisia ihmisiä. Ei ole mahdollisuus tuoda viestejä tavalliselta kentältä, vaan meidät kuljetetaan eturiviin istumaan juhliin, arvostamaan juhlaa, tai sitten maksullisissa tilaisuuksissa kassamagneetiksi, vetonaulaksi. Mieheni on kuvannut sitä, että apinana häkissä, ja kyllä se sitä käytännössä ehkä onkin. Ei siellä pääse kansalaisten kanssa keskusteluun, siellä keskustellaan niiden kanssa, jotka ovat kutsuneet sinne.

Se, millä tavalla voitaisiin turvata se, että voimme riittävästi olla tavallisen kansan parissa, niin Ranskassa on minusta aika hyvä malli. Siellä on lailla säädetty, että kansanedustuslaitos tai parlamentti, millä nimellä he sitä kutsuvatkaan, saa olla koolla korkeintaan 180 päivää vuodessa ja siellä maksetaan palkkiota luottamustoimesta, ei ammatista, ei tehtävästä. Saksassa maksetaan kansanedustajille palkkiota luottamustoimesta moninkertaiset määrät siitä mitä meillä. Kun kysyin, että miksi näin, he sanoivat perusteluksi sen, että kansanedustajan täytyy olla taloudellisesti kaikista ympäröivistä seikoista riippumaton itsenäinen henkilö. Jos hänelle ei riittävästi makseta korvausta, niin sanottiin, että ensinnäkään he eivät saa sinne riittävän monipuolista kansanedustuslaitosta ja toisekseen kansanedustajat ovat alttiita kaikenlaisille muille ulkoisille vaikutteille saadakseen muita hyödykkeitä, joita he katsovat olevansa siinä tilanteessa oikeutettuja saamaan. Eli tällä tavalla siellä on tämä moraaliongelma ratkaistu.

Jos ajatellaan kansanedustuslaitoksen toimintaa, niin kyllä sanoisin, että meillä on paljon mädännäisyyttä, mutta on täällä hyvääkin. Mutta täällä on laahautuneisuutta ja näennäistoimintaa. Minä en niistä pidä. Minä pidän tehokkaasta, jäntevästä työskentelystä mutta en niistä muista rimpsuista. Voi vain kysyäkin, mitä tahoja eduskunnan näennäistoiminnot palvelevat. Ilmeisesti niitä yksittäisiä kansanedustajia, joiden taloudelliset edut siviiliammatissa ovat pienem-

mät ja heillä on siksi tarve pysyä hinnalla millä hyvänsä eduskunnassa eivätkä he halua tuoda epäkohtia esiin.

Keitä he sitten ovat? Katselin eduskunnan kalenterista, että täällä on aika monta ihmistä, joilla ei ole mitään ammattia, aika monta ihmistä, jotka eivät ole saaneet edes loppututkintoaan suoritettua, mutta hyvin suuri, vaarallisen suuri liuta tavallaan ammattipoliitikoiksi kouluttautuneita eli valtiotieteilijöitä ja yhteiskuntatieteilijöitä. Edustavatko he tavallista kansaa?

Sitten katselin ja arvelin ja vertailin, mitkä kansanedustajien tulotasot ovat siviilissä. Sanoisin, että osa täällä saa siviilitoimeentulonsa lisäksi kansanedustajan toimeentulon riippumatta siitä, vaikka hän istuisi täällä kaiket päivät, eli se on ansiotason korotusta aikaisempaan nähden. Osa, ehkä parikymmentä kansanedustajaa, saa suurin piirtein samaa palkkaa siviilityössään kuin mitä täällä. Voidaan kysyä, mikä heidän motiivinsa on. Heillä voi olla todellakin vilpitön motiivi olla täällä työskentelemässä kansan edestä jne. Mutta en hyväksy sellaista arvostelua, jota minua kohtaan esimerkiksi joiltakin tahoilta on tuotu esiin, että henkilö, jolla ei itsellänsä ole loppututkintoa, ei ole jostain syystä sitä pystynyt suorittamaan, arvostelee, että hänelle on kansanedustajan työ kokopäivätoimista, hän ei ehdi ansaita muuta. Eli kyse on kenties silloin kateudesta. Jos on niin tehoton yksilö, että kaikki aika menee pilkun viilaukseen, niin voidaan kysyä, onko hän sopiva henkilö tällaiseen työhön.

Mitä on uudistuksia ollut, niin tietysti ne ovat olleet niitä, jotka ovat lisänneet kansanedustajien ja poliittisten päättäjien narsistisia tarpeita olla julkisuudessa esillä, naama televisiossa ja lehtien palstoilla mahdollisimman usein, niin että kuluu kansalaisten mielissä. Onko tämä varsin järkevää?

Jos sitten ajatellaan panos-hyötysuhdetta täällä työskentelyssä, niin jos neljään kertaan eduskunnassa puhutaan saman asian tiimoilta suurin piirtein samat asiat, onko se tehokkuutta? Sitten kirjalliset kysymykset: satamäärin vuosittain, ja vaikutus ei ole oikeastaan mitään muuta kuin näytetään kansalle, että olenpahan jotain saanut aikaan. Tosiasiassa mihinkään käytännön toimiin ne eivät johda, työllistävät kyllä virkamiehiä varsin paljon ja täyttävät ö-mappia pöydän alla hyvin monessa tapauksessa. Miksi näitä pitää olla? Minusta kansanedustajan puheenvuorojen pitäisi olla niin painoarvoisia, että ajatukset, mitä niissä tuodaan esiin, otettaisiin tutkinnan kohteiksi, niin ettei tarvitsisi lähteä lippu- ja lappupolitiikkaan.

Jos ajatellaan esimerkiksi lakiasia-aloitteita, niitä tehdään kymmenessä vuodessa ehkä 2 000—3 000. Jos niistä korkeintaan yksi kymmenessä vuodessa menee läpi, niin panos-hyötysuhde on promillen osia. Kysyn vain, mitä järkeä tässä on. Ja niin edelleen. Aivan sama kohtalo on monilla muillakin aloitteilla.

Kansanedustajan ainut tehtävä lakikirjan mukaan on lainsäädäntötyö, mutta mitä täällä käytännössä tehdään? Nämä ajatukseni ovat kyllä tulleet hyvin pitkän kypsyttelyn tuloksena. Kun olen lukenut nyt erilaista kirjallisuutta ja myös lakikirjaa ja etsinyt, mitä siellä kansanedustajien tehtävistä sanotaan, en ole saanut sieltä muuta näkökantaa kansanedustajan tehtäviin. Mutta eduskunta kyllä on huippuesimerkki toimintojen jäykkyydestä, näennäistoiminnoista, tahtopolitiikan puuttumisesta, kansalaisten tarpeisiin vastaamattomuudesta, ala-arvoisista keskusteluista jne. Ja keskustelut ovat usein saman jauhamista.

En ole löytänyt lakikirjasta mainintaa ryhmäkurista enkä ryhmän asettamista sanktioista. Onko se tulkittavissa lääketieteellisesti henkiseksi väkivallaksi? Kansanedustajalla pitäisi olla vapaat kädet. Mutta tämä laitos on kyllä kansalliselle hätätilalle kuuro, tälle kriisiyhteiskunnalle. Työttömyys on huippulukemissaan. Pieni- ja keskisuuri teollisuus kamppailee kuolonkamppailuaan, eläkevajeet ovat mittavat, valtion velat ja vastuut ovat vielä mittavammat, samoin kuntien, teollisuuden ja yksityisten. Ja pankkikriisi siihen päälle. Mitä me saamme täällä aikaan?

Politiikka ei minusta, niin kuin aiemmin sanoin, ole mikään ammatti. Mutta jos et toteuta ryhmäkuria ... viime eduskuntavaalien alla muistui mieleeni varsin mielenkiintoinen laulu, joka kuvasti oikeastaan politiikan ryhmäkuria. Se oli laulu Peltoniemen kukosta: Jollet sinä mulle laula, katkaisen minä sinulta kaulan. Meidän kahdeksanvuotias kuopuksemmekin on nähnyt ilmeisesti äidin työn suurin piirtein samanlaisena, kun hän on piirtänyt hirven ja miekan kanssa metsästävän, taljaan pukeutuneen miehen.

Mutta minkä hinnan kansanedustajat yksityisyydessään maksavat tästä kaikesta? He menettävät yksityisyytensä, monet ovat menettäneet perheensä ja ihmissuhteensa, monille on täällä tullut alkoholiongelmia, ei vain kansanedustajille vaan myös tiedotusvälineiden edustajille. On tullut turhautumista. Meillä ei ole analysoivaa puolueetonta tiedottamista, vaan on sensaationhakuista tiedottamista. Mutta sensaationhakuisessa tie-

dottamisessa ei ole huomioitu eivätkä kansanedustajat itse ole pitäneet kiinni sellaisesta kuin valtiopäiväjärjestyksen 15 §:stä. Kannattaisi ehkä palauttaa mieliin.

Mitä kansanedustajan työ sitten todellisuudessa käytännössä on? Useimmat työntävät koneet sauhuten lehtiin artikkeleita, puheiden lyhennelmiä jne. Free lancer -toimittajat toimittavat sitten puheiden lyhennelmät lehtien toimituksiin ja kuittaavat siitä palkan. Kuitatkoot, se on heidän työtänsä. Mutta minkä takia kansanedustajien täytyy tällaiseen alentua varsinkaan, kun meillä ei ole sihteeriapuakaan? Tähänkö, arvoisat kansanedustajat, haluatte todella alistua? Annatte oman elämänne avaimet toisten käsiin, elätte vain toisille mieliksi. Kuinka voitte olla sitten vahvoja päättäjiä, joita tämä kriisimaa tarvitsee?

Tältä pohjalta esitänkin, että kun tulevaisuusselontekoa käsitellään valiokunnassa, niin siellä myös hyvin vakavasti käsiteltäisiin eduskunnan, tämän institutionaalisen laitoksen ja poliittisten instituutioiden kehittämistä niin, että kansalaisten mielipide saadaan esiin ja että tulevaisuudessa pystymme myös ottamaan huomioon vähemmistöjen päätökset.

Kiitän puhemiestä, virkailijoita ja kansanedustajakollegaa siitä, että olette jaksaneet kuunnella. Muita kuulijoita täällä ei ole, mutta ovat sanani ainakin eduskunnan kirjoissa mukana. Voin palata joskus asiaan ja laulaa samat laulut suuremmalle kuulijakunnalle.

Ed. Alaranta: Herra puhemies! Ed. Kauppinen puhui paljon kansanedustajan työn tehostamisesta. Ehkä hän kuitenkin noudatti vanhaa papin neuvoa: älkää tehkö niin kuin minä teen vaan niin kuin minä puhun.

Arvoisa puhemies! Halusin kuitenkin puuttua siihen ed. Kauppisen puheen kohtaan, jossa hän kommentoi omaa puhettani valtion koulukotien osalta. Kyllä minä sen ymmärrän, että lapset syntyvät maailmaan, miten ed. Kauppinen sanoikaan, viattomina, puhtaina ja yhteiskunnan kannalta toivottuina, enkä minä ole mikään laitoshoidon ihailija. Olen itse kasvanut sellaisessa kodissa, jossa omien lasten lisäksi oli kaksi koditonta laitoksesta meille otettua lasta. Vierailin viime maanantaina viimeksi koulukodissa. En minä nähnyt siellä yhdessäkään ikkunassa kaltereita. Siellä oli perhekoteja, joissa koulukotiin sijoitetut nuoret saivat juuri tällaisia pysyviä ihmissuhteita, joita ed. Kauppinenkin kaipasi.

Kannoin puheessani vain huolta siitä, että näiltä nuorilta, jotka ovat päätyneet monien mutkien kautta koulukoteihin, joita valtio pitää yllä, ollaan nyt viemässä tämä viimeinenkin turvaverkko. Heiltä on jo viety siis omat vanhemmat, heiltä on otettu koti, eikä heillä tämän päätöksen jälkeen, joka nyt budjetissa tehdään, ole mitään paikkaa, mihin he menevät.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Puhemiesneuvoston ehdotus hyväksytään ja selonteko lähetetään tulevaisuuspoliittiseen valiokuntaan.

Pannaan pöydälle puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti seuraavaan täysistuntoon:

1) Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 43 (HE 122)

2) Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 44 (HE 217)

3) Sivistysvaliokunnan mietintö n:o 11 (HE 150)

4) Sivistysvaliokunnan mietintö n:o 12 (HE 154)

5) Sivistysvaliokunnan mietintö n:o 13 (HE 155)

6) Sivistysvaliokunnan mietintö n:o 14 (HE 201)

7) Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö n:o 29 (HE 101)

8) Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö n:o 30 (HE 208)

Toinen varapuhemies: Eduskunnan seuraava täysistunto on tänään perjantaina kello 13.

Täysistunto lopetetaan perjantaina 29 päivänä lokakuuta kello 1.43.

Pöytäkirjan vakuudeksi:

Jouni Vainio